

HELSINGIN
KAUPUNGIN
TIETOKESKUS

2008

6

tutkimuksia

TERTTU NUPPONEN
EEVA-LIISA BROMAN
ERKKI KORHONEN
MARKUS LAINE

Myönteisiä muutoksia ja kasvavia haasteita

Kokemuksia Helsingin lähiöprojektin v. 2004–2007 ja
Urban II -yhteisöaloiteohjelman v. 2001–2006 toiminnasta

HELSINGIN
KAUPUNGIN
TIETOKESKUS

HELSINGFORS
STADS
FAKTACENTRAL

CITY OF
HELSINKI
URBAN FACTS

2008

tutkimuksia
undersökningar
research series

2008 | 6

(TOIM.)
TERTTU NUPPONEN
EEVA-LIISA BROMAN
ERKKI KORHONEN
MARKUS LAINE

Myönteisiä muutoksia
ja kasvavia haasteita

Kokemuksia Helsingin lähiöprojektin v. 2004–2007 ja
Urban II -yhteisöaloiteohjelman v. 2001–2006 toiminnasta

KÄÄNNÖKSET
ÖVERSÄTTNING
TRANSLATIONS

Magnus Gräsbeck

KUVIOT
FIGURER
GRAPHS

Pirjo Lindfors, s. 27, 32–34, 36–41,
44, 51–53, 57–61, 67–70, 78

Pekka Vuori, s. 28–30

KANSI
PÄRM
COVER

Taitto / ombrytning / General layout:

Taittotalo Printone / Minna Komppa

Kuva / bild / picture: Olli Turunen

TAITTO
OMBRYTNING
GENERAL LAYOUT

Taittotalo Printone / Minna Komppa

Painettu

ISSN 1455-724X

ISBN 978-952-223-236-6

Verkossa

ISSN 1796-7228

ISBN 978-952-223-237-3

Sisältö

Esipuhe	5
Förord	6
Preface	7
TERTTU NUPPONEN, EEVA-LIISA BROMAN, ULLA KORHONEN-WÄLMÄ, MARKUS LAINE	
Johdanto	9
Lähiöprojektin ja Urban II -ohjelman organisaatio ja resurssit	12
Lähiöprojektin ja Urban II -ohjelman lähtökohtia ja reunaehdoja	16
Asuinalueiden kehittämisestä veto-voimaisuuden ja elinvoiman edistämiseen	16
Arvioinnin tehtävät	20
MARKKU LANKINEN	
Muutostietoja lähiöistä	25
Väestönmuutokset	25
Vanhojen asuntojen hinnat	31
Sosiaalinen kehitys	34
Johtopäätöksiä	45
ERKKI KORHONEN	
Helsingin lähiöissä viihdytään – haasteitakin on	49
Johdanto	49
Lähiöissä viihdytään	50
Alueita erottavia piirteitä	56
Alueet ovat muuttuneet myönteiseen suuntaan	58
Lähiöprojektin ja Urban-ohjelmien arviointia	63
Mihin lähiöiden kehittämisessä tulisi kiinnittää huomiota	66
Asukkaiden ja median painotuseroja lähiöiden kehittämiskysymyksissä	68
Kaupungin kehittämistyön arviointia	69
Lähiöiden kehittämistä tarvitaan jatkossakin	70
ULLA KORHONEN-WÄLMÄ, MAIJA MATTILA, OLLI MAIJALA	
Kontulan ja Myllypuron uusi ilme – lähiöprojektin ympäristöparannukset puntarissa	75
Johdanto	75
Ympäristönparannus lähiöprojektin työssä	76
Ympäristön arvioinnin tarkoitus	79
Ympäristönparannusten arviointikierrosten tulokset	81
Kokemuksia ympäristön parantamisesta lähiöprojektissa	91

Eurooppalaista kaupunkipolitiikkaa soveltamassa

- kokemuksia EU:n Urban II -yhteisöaloiteohjelmasta Helsingissä	95
EU:n Urban II - yhteisöaloiteohjelma	95
Eurooppalaisen kaupunkipolitiikan perusidea: integroitu kaupunginosan kehittäminen	96
Uusia palvelumalleja Helsingin kaupungille	99
Elinkeinopolitiikkaa lähiöihin?	107
Kulttuuri, hyvinvointi ja sosiaaliset verkostot	109
Osallisuutta, osallistumista vai vaikuttamista?	111
Monikulttuurisuuden haasteet	115
Miten eteenpäin?	116
Integroidun kaupunginosan kehittämisen tulevaisuus	118

PEKKA KARJALAINEN

Yhteisyyttä ja yhdyskuntatyötä	127
Alueuuden tausta lähiöprojektissa	127
Alueuuden kaksi mallia	129
Asukastoiminta ja projektin yhteistyö asukasjärjestöjen kanssa	137
Tuloksellisuus	139
Yhdyskuntatyön haasteita ja muutossuuntia	142
Lähiöprojektin pitkä linja - millainen jatko?	145

PIRJO TURTIAINEN

Ryhmätoiminta alueen lapsiperheiden tukena - esimerkkeinä Latokartanon alueen lastensuojelun perhetyö, Lastenkaari ja Skanssi	149
Työn taustaa	149
Työn lähtökohdat	150
Ryhmämuotoisen työn hankkeet ja työmuodot	152
Ryhmämuotoisen työn luonteesta	154
Ryhmämuotoisen työskentelyn mahdollisuudet	156
Projektiluonteisuus ja työn kehittäminen	160
Alueellisuudesta ja alueellisen yhteistyön toimivuudesta	164
Johtopäätökset	171

EEVA-LIISA BROMAN, ULLA KORHONEN-WÄLMÄ, ERKKI KORHONEN, MARKUS LAINE, TERTTU NUPPONEN

Yhteenveto ja johtopäätökset	181
Lähiöprojekti ja Urban II -ohjelma lähiöiden kehittäjänä - yhteenvetoa toiminnan tuloksista	181
Lähiöprojektin ja Urban II -ohjelman vaikuttavuudesta - vähenikö alueiden eriarvoisuus, lisääntyikö lähiöiden vetovoima?	188
Helsingin lähiöiden tulevaisuus – mitä pitäisi tehdä	190

Tiivistelmä	199
------------------------------	-----

Sammandrag	201
-----------------------------	-----

Summary	203
--------------------------	-----

Kirjoittajat	206
-------------------------------	-----

Liitteet	207
---------------------------	-----

- 1 Helsingin kaupungin lähiöprojektin tavoitteet, toiminnan luonne ja toimintamuodot niiden vaiheen mukaan
- 2 Helsingin Urban II -ohjelman hankkeet v. 2001–2006.

Esipuhe

Helsingin lähiöprojektin ja Urban-ohjelmien kehittämistyötä on arvioitu säännöllisin väliajoin 1990-luvun jälkipuoliskolta lähtien. Tämänkertaisella arvioinnilla on jatkoon kannalta poikkeuksellisen suuri merkitys, koska Urban II –ohjelma päättyi vuoden 2006 lopussa ja lähiöprojektin pitkäaikainen vetäjä Ulla Korhonen-Wälmä siirtyi vuonna 2008 eläkkeelle.

Lähiöprojekti ja Urban-ohjelma ovat olleet monessa mukana. Ne ovat mm. tukeneet ympäristön ja rakennusten parannuksia, taantuvien kauppakeskusten kehittämistä, alueellisten järjestöjen toimintaa, kulttuuritapahtumia sekä varhaisen tuen ja positiivisen diskriminaation hankkeita kuten Vesalan yläasteen tietotori-hanketta sekä kehittäneet ja vakiinnuttaneet uusia palvelumalleja kuten vuokratalojen asumisneuvontaa.

Työtä riittää jatkossakin. Asuntokanta on vanhenemassa ja tarvitsee perusteellisia korjauksia, ikääntyvä ja kulttuurisilta taustoiltaan kirjavoituva väestö kuormittaa alueiden julkisia palveluja. Lähiöiden vetovoiman lisäämiseksi tarvittaisiin erityisesti terveys- sosiaali- ja koulupalveluihin lisäpanostuksia - jo tehdyn työn ohella. Tässä voidaan hyödyntää jo yli kymmenen vuoden kehittämistyön kokemuksia ja tieto-taitoa.

Tietokeskuksen, lähiöprojektin ja Urban II –ohjelman edustajien ohella arviointitutkimuksen kirjoittamiseen on osallistunut asiantuntijoita myös Ympäristöministeriöstä, Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskuksesta (Stakes) sekä Helsingin yliopiston sosiologian laitokselta. Kirjan toimittajaksi valitun Terttu Nupposen siirryttyä vuoden 2008 alussa muihin tehtäviin toimitustyön loppuun saattaminen siirtyi pääosin tutkija Erkki Korhosen tehtäväksi.

Kiitokset tekijöille!

Helsingissä lokakuussa 2008,

Markus Laine
vs. tutkimusprofessori

Förord

Sedan senare hälften av 1990-talet har utvecklingsarbetet inom Helsingfors förortsprojekt och programmet Urban utvärderats regelbundet. Denna gång är utvärderingen exceptionellt viktig med tanke på framtiden, i och med att Urbans andra fas tog slut i och med 2006, och att Förortsprojektets långvariga ledare Ulla Korhonen-Wälmä blivit pensionerad år 2008.

Förortsprojektet och Urban har varit med om mycket. De har bl.a. stött förbättrandet av miljö och byggnader, varit med och utvecklat köpcentra på tillbakagång, stött lokala organisationers verksamhet och kulturtilldragelser, samt startat olika former av tidigt stöd och positiv diskriminering, såsom Infotorget vid högstadieskolan i Ärvings, och utvecklat och etablerat nya servicemodeller, t.ex. boendeupplysningen för hyreshusinvånare.

Men mycket återstår att göra. Bostadsbeståndet åldras och behöver allt mera och grundligare reparationer, och den åldrande och kulturellt heterogena befolkningen belastar den offentliga servicen i områdena. För att göra förorterna attraktivare skulle det behövas ytterligare satsningar på social- och hälsojänster. Därvidlag kan nytta dras av erfarenheterna och kunnandet från över tio års utvecklingsarbete.

Utvärderingen har gjorts av företrädare för Faktacentralen, Förortsprojektet och Urban II, men experter har deltagit även från Tekniska Högskolans forsknings- och utbildningscentral för samhällsplanering, STAKES samt Sociologiska institutionen vid Helsingfors universitet. Efter att Terttu Nupponen, som ursprungligen utsetts till redaktör för boken, övergått till andra uppgifter år 2008 har slutförandet av redaktionsarbetet i huvudsak fallit på forskare Erkki Korhonen.

Hjärtligt tack till dem som varit med!

Helsingfors, oktober 2008

Markus Laine
t.f. forskningsprofessor

Preface

Since the late 1990s, the work done in the framework of the Helsinki Neighbourhood Project and the Urban Project has been evaluated regularly. This time the evaluation is especially important for the future, because Urban II ended with the year 2006, and because Ulla Korhonen-Wälmä, Head of the Neighbourhood Project for many years, has retired in 2008.

The Neighbourhood Project and the Urban have seen many things happen. They have supported the revamping of buildings and environments, developed declining shopping centres, backed the work of local organisations and cultural events, and started various forms of early intervention and positive discrimination, such as the Info Market Square at a school in Vesala, and elaborated and established new forms of service such as the housing counselling for council tenants.

But there is still much to be done. The housing stock is ageing and increasingly requires thorough repair, and the ageing and culturally heterogeneous population puts pressures on public services in the areas. To make suburbs more attractive, even further investments in health and welfare services are required. Thereby advantage can be taken of the experiences and skills gained during over ten years of development work.

The evaluation has been made by representatives of Helsinki City Urban Facts Office, the Neighbourhood Project and the Urban II Programme, seconded by experts from Helsinki University of Technology's centre for research and education in community planning, the STAKES and the Department of Sociology at Helsinki University. When Terttu Nupponen, who was originally appointed editor of the book, moved to other tasks earlier in 2008, completion of the editorial work was given over primarily to Erkki Korhonen, researcher.

Warm thanks to all who were involved!

Markus Laine
Acting Research Professor

*Juoksemisen riemua Liikuntamyllyssä.
Kuva: Saara Vuorjoki.*

Johdanto

Tämä artikkelikokoelma kertoo Helsingin kaupungin lähiöprojektin toiminnasta vuosina 2004–2007 sekä Urban II -yhteisöaloiteohjelman työskentelystä Helsingissä vuosina 2001–2006. Kyseessä on Helsingin lähiöprojektin kolmannen vaiheen ja Urban-ohjelmien toisen vaiheen arviointi. Lähiöprojektin edellisten vaiheiden arviointikirjat ilmestyivät vuosina 2000 ja 2003 (Bäcklund & Schulman 2000; 2003), Urban I -ohjelman arviointi vuonna 1999 (Lapintie et al. 1999) ja Urban II -ohjelman väliarviointi vuonna 2005 (Kuopala et al. 2005).

Kirjan artikkelit kuvaavat ensinnäkin niitä toimenpiteitä, joita Helsingin lähiöprojektissa tehtiin vuosina 2005–2007 lähiöiden viihtyvyyden, vetovoiman ja toimivuuden hyväksi. Lähiöprojektin osalta kyse on lähinnä vaikuttavuusarvioinnista suhteessa kolmannen kauden päämäärään, lähiöiden vetovoiman kasvattamiseen. Kirja kuvaa myös sitä, mitä Urban II -ohjelman rahoituksella tehtiin, ja mitkä kaikki tahot tekivät

vuosina 2001–2006 Helsingin itäisten lähiöiden sosiaalisen, koulutuksellisen, taloudellisen ja kulttuurisen kehittämisen hyväksi. Lisäksi tarkastellaan kansalaisjärjestöjen osuutta kehittämisessä. Urban II -ohjelman erittelyssä on kyse niin ikään vaikuttavuusarvioinnista suhteessa ohjelman tavoitteisiin eli kohdealueiden taloudelliseen ja sosiaaliseen elvyttämiseen sekä kestävä kehityksen edistämiseen. Kirjan artikkelit pyrkivät myös ymmärtämään Helsingin alueelliseen kehitykseen vaikuttavia tekijöitä ja prosesseja.

Lähiökehittämisen arviointien tarkoituksena on pohtia Helsingissä tehdyn työn tuloksia ja vaikutuksia sekä tuoda aineksia aiheesta käytävään keskusteluun. Kuten aiemmissa arvioinneissa tämänkin kirjoittajat haluavat tukea tehdyn työn vahvoja puolia ja tehdä ehdotuksia lähiöprojektin suuntaamisesta jatkossa. Siinä suhteessa on kyse ”responsiivisesta arvioinnista”. Samalla kirja on paljolti myös itsearviointia, sillä artikkelien kirjoittajiin kuuluu kaksi suoranaista hank-

Taulukko 1. Hankealueet Helsingin lähiöprojektissa ja Helsingin Urban-yhteisäloite-ohjelmissa

lähiöprojektin alueet 1996–99

Pihlajisto, Myllypuro, Kontula, Vanha Vuosaari

lähiöprojektin alueet 2000–04

Pihlajamäki, Pihlajisto, Myllypuro, Kontula, Kivikko, Vesala

alueet, joihin kohdistui lähiöprojektin toimintaa 2005–07

Pihlajamäki, Tapulikaupunki, Siltamäki, Jakomäki, Itäkeskus, Myllypuro, Kontula

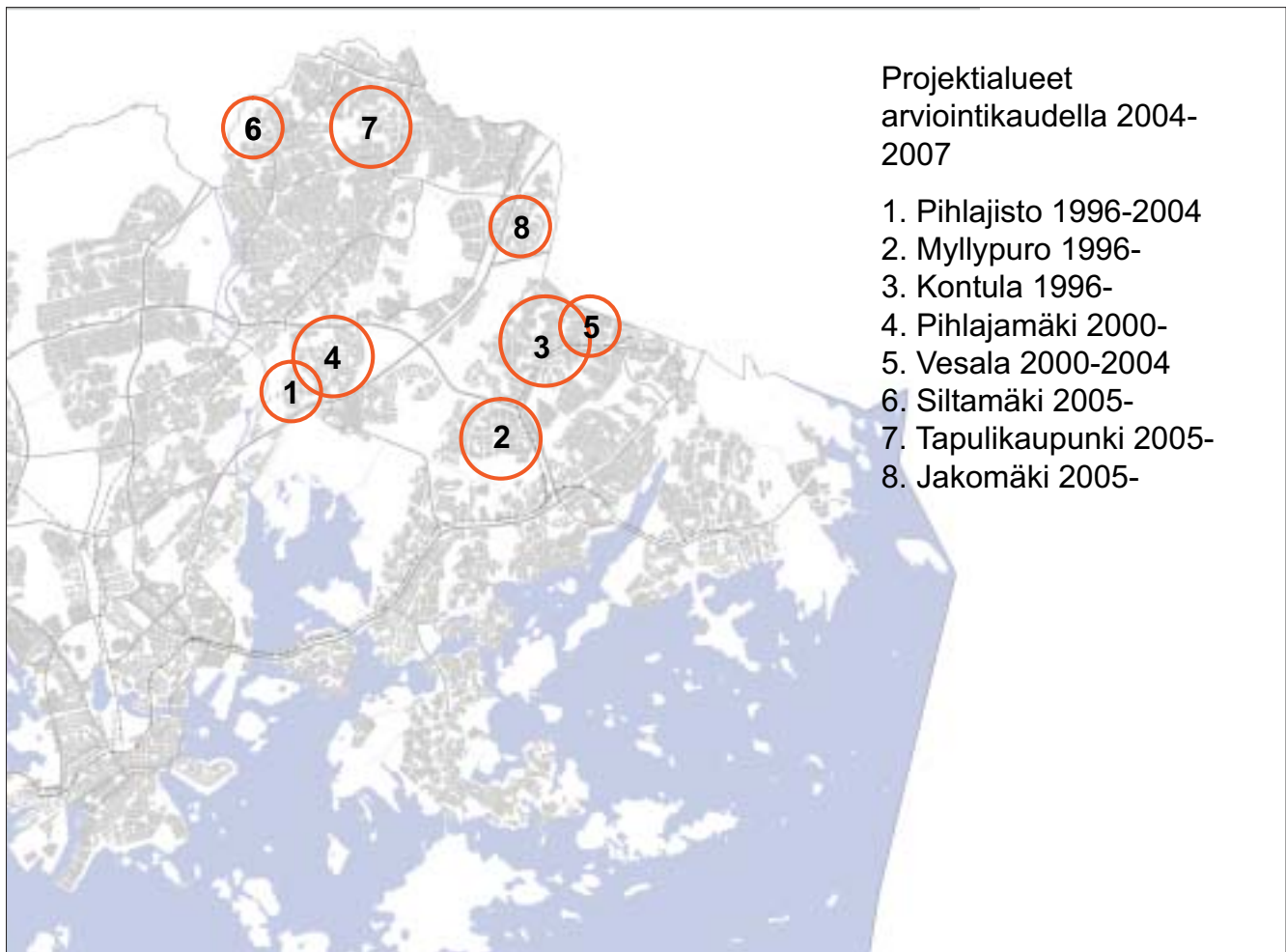
Urban I -ohjelman alueet 1997–2000

Myllypuro, Kontula, Kurkimäki, Kivikko

Urban II -ohjelman alueet 2001–06

Myllypuro, Kontula, Kurkimäki, Kivikko, Vesala (asuinalueet) sekä Itäkeskus, Roihupelto ja Herttoniemi (työpaikka-alueet)

Helsingin lähiöprojektin toimenpidealueet

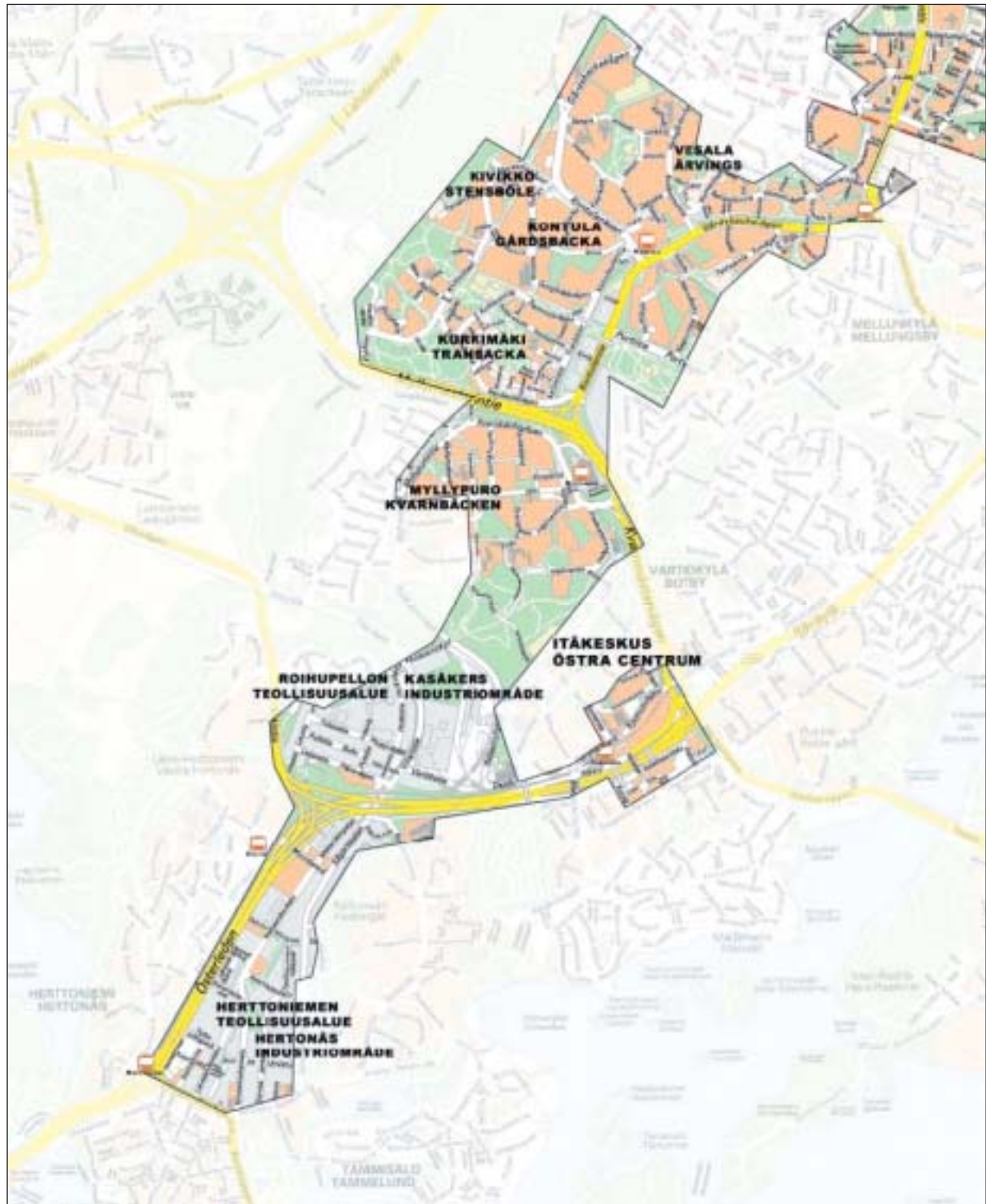
keiden toimijaa: lähiöprojektin ja Helsingin Urban II -ohjelman vetäjät.

Lähiöprojektin ja Helsingin Urban II -ohjelman hanketyön käsittely samassa kirjassa on paikallaan, sillä hankkeilla oli Helsingissä sekä hallinnollisia että sisällöllisiä yhteyksiä. Niiden yhteinen historia alkaa valtakunnallisesti ja paikallisesti tärkeistä lähiökehittämisen ja Urban-ohjelmien alkua ajoista 1990-luvun puolivälissä. Kaupungin hallintokunnat lähtivät v.

1996 yhteistyöhön lähiökehittämisessä (Helsingin ja Vantaan... 2001, 3), ja lähiöprojektille määrättiin EU:n Urban I -ohjelman tukien hakeminen. Lähiöprojektin ja Urban I -ohjelman ja sitä seurannan Urban II -ohjelman kehittämishankkeet toimivat osin samoissa lähiöissä. Myllypuron ja Kontulan alue oli yhteistä työkenttää.

Projekti ja ohjelmatyö muodostivat Eeva-Liisa Bromanin mukaan (ks. artikkelia tässä julkaisussa)

Urban II – yhteisöaloiteohjelman hankealueet Helsingissä.

Myllypuron ja Kontulan alueella Helsingin lähiökehittämisessä integroidun kokonaisuuden. Siinä kaupungin osa-alueelle suunnataan paikallisten tarpeiden pohjalta samanaikaisesti useamman hallintosektorin kehittämistoimia sekä pyydetään yrittäjiä, järjestöjä ja asukkaita työhön mukaan. Usein luodaan myös erityisiä vaikuttamiskanavia sekä huolehditaan avoimesta tiedotuksesta, jotta alueen leimautuminen vältetään. Kehitystyön edistymistä ovat seuraamassa kaupungin ja valtionhallinnon eri tasojen edustajat.

Lähiökehittämisen tehtäväkenttä juurtui 2000-luvun kuluessa suomalaisten kaupunkistrategioiden osaksi – sekä ympäristöministeriön ohjeistuksen, Valtakunnallisen lähiöprojektin tukien, sisäasiainministeriön EU-tukien ohjauksen että kaupunkien itsenäisen kehittämistyön ja -tahdon seurauksena. Valtioneuvosto päätti suunnata vuonna 2000 EU:n tavoite 2-ohjelman kaupunkiosioden sekä Urban II -yhteisöaloiteohjelman tuet lähiökehittämiseen Turussa, Tampereella ja Pääkaupunkiseudulla. Se vaikutti vahvasti suurten kaupunkien lähiökehittämiseen. Samalla sisäasiainministeriön johtama kaupunkipolitiikka tuli lähiökehittämisen kentille. Suomalaiset ovat omaksuneet yhä enemmän kansainvälisiä vaikutteita ja oppineet EU-ohjelmien myötä Euroopan unionin jäsenten kokemuksista.

Valtion harjoittama suora kuntien ohjaus on samassa ajassa vähentynyt huomattavasti, ja Euroopan Unionin ohjelmista ja sääöksistä on tullut entistä vahvempi paikallisen toiminnan ohjauksen lähde. Samalla ohjelmallisen ja unionin jäsenmaiden kansallista työllisyys- ja sosiaalipolitiikkaa yhdenmukaistavan työn merkitys on kasvanut huomattavasti kaikkialla Euroopassa. Se on avannut paikalliselle kehittämiselle uusia mahdollisuuksia. Tämä näkyy esimerkiksi Urban II -ohjelman painotuksissa Helsingissä.

Mika Alavaikon mukaan sosiaalipolitiikan mahdollisuudet ja tulokset ovat nykyään Suomessa kuntien varassa. Sosiaalipalveluissa sosiaalipolitiikka on 'piiloutunut' kuntiin, seutukuntiin ja lääneihin. Valtakunnallisesti sosiaalipolitiikka on erilaisten ohjelmien laatis-

ta. Tässä mielessä sisällöllisesti uutta ja innovatiivista sosiaalipolitiikkaa tehdään vähän". Hanketyöllä on lähiökehittämisessä oma, entistä ilmeisempi tehtävänsä tilanteessa, jossa Euroopan unionin, Suomen valtion ja kuntien väliset suhteet ovat sosiaalipoliittisissa kysymyksissä muutoksen tilassa. Paikallisen kehittämisen samoin kuin projektimuotoisen kehittämistyön kontekstit ovat aivan toisenlaiset kuin 1990-luvun alussa. Saada kunnat sitoutumaan keskushallinnon johtavien ohjelmien tavoitteisiin on jokaisen ohjelman haaste. (Alavaikko 2006, 52–55.) Käytännössä tämä näkyy projektien ja ohjelmien heikossa ankkuroitumisessa kuntien perustoimintaan ja vaikeuksissa vakiinnuttaa projekteja ja niiden kehittämiä uusia työtapoja.

Lähiöprojektin ja Urban II -ohjelman organisaatio ja resurssit

Lähiöprojektin työ 2005–2007

Lähiöprojekti on Helsingin kaupunginhallitukselle raportoiva hallintokuntien yhteistyöprojekti, joka on työskennellyt vuodesta 1996 lähtien nelivuotiskausin. Nyt on päättynyt kolmas, vuosien 2005–2007 toimintajakso. Lähiöprojekti oli kaupungin hanke. Samaan aikaan ei toiminut valtakunnallista lähiöhanketta, joka olisi koordinoanut kaupunkien toimintaa. Lähiöprojekti huolehti hankkeiden käynnistämisestä. Projektin rahoituspohja oli hajautettu, resursointi tapahtui ensi sijassa hallintokuntien budjettien kautta.

Lähiöprojektin toiminta kohdistui kaudella 2005–07 Itä-Helsingissä Kontulaan, Myllypuroon ja Itäkeskukseen sekä Koillis-Helsingissä Pihlajamäkeen, Jakomäkeen, Siltamäkeen ja Tapulikaupunkiin. Projektialueilla asui 31.12.2006 yhteensä 48 800 asukasta (Helsingin kaupungin tilastollinen vuosikirja 2007, taulu 2.4, 28–29).

Lähiöprojektin projektisuunnitelman 2005–2007 hyväksymisen yhteydessä kaupunginhallitus päätti (2.5.2005 § 630) kehottaa hallintokuntia ottamaan

huomioon lähiöprojektin tavoitteet ja kehittämisteemat sekä tehostamaan hallintokuntien välistä yhteistyötä ja paikallista kumppanuutta lähiöiden kehittämisessä. Kaupunginhallitus päätti myös kehottaa hallintokuntia vuoden 2006 talousarvioehdotusta ja vuosien 2007–2008 taloussuunnitelmaehdotuksia laatiessaan varautumaan lähiöprojektin ja Urban II -ohjelman toiminnan jatkumiseen ja lähiöiden kehittämistarpeisiin.

Muutenkin lähiöprojektin työn keskeinen pohja oli kaupungin hallintokunnissa ja virastoissa – etenkin kaupunkisuunnitteluvirastossa, rakennusvirastossa ja sosiaalivirastossa, jotka vastasivat projektin tavoitteiden toteuttamisesta käytössään olleiden määrärahojen pohjalta. Kaupunkisuunnitteluvirasto palkkasi projektiin päällikön. Lisäksi hallintokuntien henkilöstöä osallistui monin tavoin projektin toimintaan.

Hallintokunnat vastasivat ympäristön ja palvelutilojen parannusten investoinneista sekä osallistuvat henkilöstön menojen lisäksi myös vuokra- ja toimintakulujen kustannuksiin. Projektin toiminnasta hallintokunnille aiheutuneet käyttökustannukset olivat kaudella 2005–2007 keskimäärin noin 600 000 euroa vuodessa. Tämän lisäksi lähiöprojektilla oli käytössä hallintokuluihin ja alueelliseen toimintaan vuosittain keskimäärin 480 000 euroa vuodessa kaudella 2005–2007. Tätä toimintarahaa käytettiin hallintoon liittyviin palkkoihin, lähiöasemien toimintaan, asukasyhteistyö- ja kumppanuushankkeisiin, perhetyöhön, lähiöliikuntaan, lähiöarkkitehtien toimintaan, ympäristön hoitoon ja siisteyteen sekä parannusten suunnitteluun.

Lisäksi varoja investointeihin tuli hallintokunnille Helsingin kaupungin lähiörahostosta. Ympäristönparannusten toteutuksessa lähiörahoston tuki hallintokunnille on ollut tärkeää.

Kumppanit kuten esimerkiksi Kalliolan settlementti Pihlajamaässä osallistuivat toimintaan omien määrärahojensa pohjalta. Ei ole tietoa, kuinka paljon asunto-osakeyhtiöt, kaupungin kiinteistöyhtiöt ja yksityiset vuokratalojen omistajayhtiöt ovat sijoittaneet kaudella 2005–2007 asuinrakennuskannan korjauksiin.

Lähiöprojektin johtoryhmään kuului kolmannel-

la kaudella puheenjohtajana kaupunkisuunnitteluviraston virastopäällikkö Tuomas Rajajärvi, ja sieltä oli myös toinen edustaja. Kaksi edustajaa tuli johtoryhmään kiinteistövirastosta sekä talous- ja suunnittelukeskuksesta, yksi rakennusvalvontavirastosta, rakennusvirastosta ja sosiaalivirastosta. Johtoryhmän jäsen oli myös Urban II -ohjelman projektipäällikkö.

Lisäksi projektissa tehtiin *virkamies- ja asukas-yhteistyötä alueellisissa verkostoissa ja hankkeissa*. Niissä järjestettiin esim. alueellisia tapahtumia ja tiedotusta, edistettiin maahanmuuttajien kotouttamista, suunniteltiin täydennysrakentamista sekä ympäristön parannuksia. Sosiaaliviraston aluetyöllä oli tärkeä merkitys verkostojen kokoamisessa. Helsingissä neljän alueen hankkeet – Pihlajiston, Kontulan, Myllypuron ja Vanhan Vuosaaren projektit – kuuluivat 1990-luvun lopulla valtakunnallisen lähiöuudistuksen 50 paikallisen hankkeen joukossa niihin 14 hankkeeseen, joissa sosiaalitoimen osuus oli merkittävä. (Nupponen 2001, 81–93.)

Helsingin Urban II -ohjelma

Helsingin ja Vantaan yhteiset Urban I- ja II -yhteisöaloiteohjelmat sovelsivat EU:n kaupunkipoliittisia linjauksia pääkaupunkiseudulla. Pääkaupunkiseudun Urban II -ohjelma oli eurooppalaisessa vertailussa pieni, mutta Suomen kaupunkipolitiikassa suuri ja monialainen kokonaisuus, jonka tarkoitus oli ”luoda hyviä esimerkkejä ja soveltamiskelpoisia toimintamalleja sekä nostaa esiin uusia kysymyksiä ja ratkaisumahdollisuuksia, joita tarvitaan alueellisen kehityksen tasapainottamiseksi” (Helsinki & Vantaa 2001, 14).

Uudenlainen kaupunkiköyhyys ja uudenlaiset syrjäytymisen uhat herättivät huolta 1990-luvulla Euroopan unionissa ja tämän torjumiseksi kehitettiin EU:n Parlamentin aloitteesta kaupunkipoliittiset Urban-ohjelmat unionin maaseutupolitiikan vastapainoksi. Suomessa toteutettiin vuosina 1995–1999 Urban Pilot -ohjelma – Helsingissä Lasipalatsi-projekti - ja Urban I – yhteisöaloiteohjelma.

Ensimmäistä Unionin Urban I -yhteisöaloiteohjelmaa alettiin toteuttaa Suomessa Rantakylä-Utran alueella Joensuussa vuonna 1996 ja yhtenä kokonaisuutena Helsingissä Myllypuro-Kontulan alueella ja Vantaalla Koivukylän ja Havukosken alueella vuonna 1997. Lama oli juuri päättynyt ja Suomi liittynyt Euroopan unioniin.

Helsingissä Urban I -ohjelma rahoitti pitkälti myös lähiöprojektin toimintaa kuten lähiöasemia ja niiden henkilökuntaa ja jonkin verran myös ympäristöhankkeita kuten Myllypuron Liikuntamyllyn lähiliikuntatilojen varustamisen ja Myllypuron ja Kontulan asukaspuistojen peruskorjauksia. Sen lisäksi ohjelma rahoitti työllistämishankkeita, useiden järjestöjen toimintaa, yritysneuvontaa sekä antoi tietyn ehdon tukia alueen yrityksille.

Urban I -ohjelmien arvioinnissa todettiin mm. ”...*paikallistalouden ja työllisyyden kehittäminen on koko lähiöproblematiikan kannalta kunnianhimoinen tavoite. Työllisyyden ja paikallistalouden kehittäminen ja edistäminen lähiötasolla merkitsee merkittävää lähestymistavan muutosta lähiöiden olemukseen: asumisen ja peruspalveluiden ohella lähiöihin halutaan luoda määrätietoisesti omaa ja omista lähtökohdista lähtevää taloudellista ja tuotannollista toimintaa.*” (Lapintie et al. 1999, 8.) Lisäksi todettiin: ”*Helsingissä poikkihallintokohtaisuutta ja sisällöllistä innovatiivisuutta on edistetty varsin hyvin.*” (emt., 11). Ohjelman vahvuuksina pidettiin monimuotoisia hankkeita ja projekteja, joissa oli kehitetty uudenlaisia sosiaalisen toiminnan tukirakenteita ja edistetty asukkaiden arjessa selviytymistä. Ohjelman interventiot paikantuivat asukkaiden arkielämän ja viranomaisverkoston väliin, jossa uudenlaista jäsentämistä oli mahdollista toteuttaa (emt., 9).

Kritiikkinä todettiin, että Helsingissä ohjelma kaipasi ”*vahvempaa elinkeinopolitiikan roolin täsmennyistä*” (emt., 9) ja että työnjako muiden projektien kanssa kaipasi selkeytystä, viitaten epäsuorasti lähiöprojektiin (emt., 9). Eri kehittämishankkeille toivottiin toimenpiteiden ja vaikuttavuuden erittelyä (emt., 9),

viranomaispainotteisuuden vähentämistä (emt., 11) ja enempi voimaa ja näkyvyyttä hankkeisiin, jotta alueiden julkiseen kuvaan voidaan paremmin vaikuttaa. (emt., 11.) Lisäksi katsottiin, että Urban I -ohjelman rooli kaipasi kirkastamista hallinnon sisällä.

Vantaa ja Helsinki lähtivät etsimään ensimmäisen ohjelman jälkeen vuonna 2001 uusia keinoja lähiöiden sosiaaliseen ja taloudelliseen elvyttämiseen. Tavoitteeksi asetettiin mm. rajat ylittävä yhteistyö, jota voitaisiin soveltaa jatkossa kaupunkien normaalityössä, esim. vanhustenhuollossa, huumeiden vastaisessa työssä ja nuorisotyössä. (Helsinki & Vantaa 2001, 4.)

Helsingin ja Vantaan Urban II -ohjelma oli taloudellisilta resursseiltaan suurin kaupunkipolitiikan ohjelma vuosina 2001–2006 Helsingin seudulla. Sen kokonaisrahoitus oli 20 miljoonaa euroa. Kolmannes varoista tuli valtion viideltä ministeriöltä, neljännes EU:n Euroopan aluekehitysrahastolta ja loput Helsingin ja Vantaan kaupungeilta. Tämän lisäksi ohjelmassa oli jonkin verran yksityistä rahoitusta. Helsingissä toteutettujen kehittämistoimien ja hallinnon osuus oli kaksi kolmasosaa ohjelman rahoituksesta, Vantaalla toteutettujen toimien ja hallinnon yksi kolmasosa.

Toisen Urban-ohjelman laadintaan osallistuivat Vantaan ja Helsingin asiantuntijoiden kanssa sisäasiainministeriön asettama työryhmä sekä Sosiaalikehitys Oy ohjelman etukäteisarvioinnilla (ex ante). Tilastollisten analyysien sekä hallintokuntien ja paikallisten toimijoiden näkemysten pohjalta ohjelma-alueeksi valittiin Helsingistä samat itäiset alueet kuin ensimmäisessä ohjelmassa, lisättynä Vesalalla. (Helsinki & Vantaa 2001, 6.)

Urban II -ohjelman kohdealueina olivat Helsingissä Myllypuro-Kontula-Kivikko-Vesala-Kurkimäen asuinalueet ja Vantaalla Hakunilan-Länsimäen alue sekä joitakin näihin liittyviä työpaikka- ja virkistysalueita. Alueista muodostui laaja ja yhtenäinen kokonaisuus pääkaupunkiseudun itäosassa, Lahdenväylän ja Itäväylän välisellä vyöhykkeellä ja samalla asunto- ja työmarkkina-alueella. Suunnitelmateksti luonnehtii aluetta ikääntyvän työväestön, lapsiperheiden

ja maahanmuuttajien alueeksi, missä koulutusaste on pääkaupunkiseudun keskimäärää alhaisempi ja työttömyysaste korkeampi. Indikaattorit kertoivat Urban-alueiden huono-osaisuudesta pääkaupunkiseudulla. Asuinalueen vahvuuksia olivat luonnonläheisyys, halpa asuntojen hintataso, monipuolinen asuntokanta ja monien alueiden vahva paikallisidentiteetti ja järjestötoiminta. Suurimmalta osin liikenneyhteydet olivat hyvät. (Helsinki & Vantaa 2001, 8–9.)

Urban-ohjelman sisällä toteutettiin kaudella 2001–2006 Helsingissä kaikkiaan 47 hanketta ja Vantaalla 19. (ks. Bromanin artikkelia tässä julkaisussa.) Helsingin Urban II -ohjelma-alueilla asukkaita oli vuosituhannen alussa 30 000 henkeä ja Vantaalla 15 000 henkeä. Ohjelma-alueelta oli rajattu pientaloalueita pois. (Helsinki & Vantaa 2001, 8.)

Urban II -yhteisöaloiteohjelma oli kokonainen rakennerahasto-ohjelma, jota toteutettiin Suomessa vain pääkaupunkiseudulla. Sisäasiainministeriö delegoi poikkeuksellisesti ohjelman hallinnon paikallistasolle eli Helsingin ja Vantaan kaupungeille, jotka vastasivat ohjelman toteuttamisesta. Hallinnon rakenne oli sama kuin muissakin rakennerahasto-ohjelmissa: seurantakomitea, hallintokomitea ja sihteeristö, ja näiden lisäksi hallintotoimikunta ja maksutoimikunta.

Hallinnon tehtävänä oli huolehtia ohjelman rahoitus- ja maksatuspäätösten valmistelusta ja tekemisestä sekä ohjelman kehittämishankkeiden tukemisesta ja tiedottamisesta, seurannasta ja arvioinnista. Komissio maksoi EU-tuet suoraan Helsingin kaupungille, joka jakoi tuet Helsingin ja Vantaan välillä.

Ohjelman seurantakomiteaan ja hallintokomiteaan kuului edustajia Helsingin talous- ja suunnittelukuksesta, kaupunkisuunnitteluvirastosta, sosiaalivirastosta, henkilöstökeskuksesta, kulttuuriasiainkeskuksesta ja opetusvirastosta. Kaupunkisuunnitteluviraston edustaja seurantakomiteassa oli lähiöprojektin projektipäällikkö. Seurantakomitean puheenjohtajana ja koollekutsujana toimi sisäasiainministeriön edustaja ja jäsenenä työministeriön, opetusministeriön, ympäristöministeriön ja sosiaali- ja terveysministeriön

edustajia kaupunkien edustajien lisäksi. Myös komission edustaja oli seurantakomitean jäsen, samoin kuin eri etujärjestöjen edustajat.

Hallintokomiteassa sisäasiainministeriötä edustivat Uudenmaan liiton, työministeriötä Uudenmaan työ- ja elinkeinokeskuksen ja ympäristöministeriötä Uudenmaan ympäristökeskuksen edustajat. (Ks. tarkemmin Broman & Karvinen 2004, Liite 3.) Kaupunkien edustajat lapsipalvelujen päällikkö Raili Metsälä Helsingin sosiaalivirastosta ja Hakunilan sosiaali- ja terveyskeskuksen päällikkö Ismo Airinen Vantaalta toimivat vuorotellen hallintokomitean puheenjohtajina. Kaupungeilla oli vankka edustus ja vaikutusvalta kaikilla päätöksenteon tasoilla, toisin kuin muissa rakennerahasto-ohjelmissa.

Sekä Helsingissä että Vantaalla toimi Urban-yksikkö, jotka hoitivat yhteistyössä ohjelman käytännön hallinnoinnin ja päätöksenteon valmistelun. Ne osallistuivat myös päätöksiä valmistelevaan sihteeristöön, jossa olivat edustettuina samat valtionhallinnon tahot kuin hallintokomiteassa. Helsingissä Urban-yksikkö oli hajautettu sosiaalivirastoon ja talous- ja suunnittelukeskukseen.

Helsingissä Urban II -ohjelmaa toteuttivat kehittämishankkeillaan kaupungin museo, kulttuuriasiainkeskus, liikuntavirasto, opetusvirasto, rakennusvirasto, sosiaalivirasto, talous- ja suunnittelukeskus sekä kaupunkikonserniin kuuluvista toimijoista Pääkaupunkiseudun Kierrätyskeskus, Gardenia ja A-klinikkasäätiö. Muita toteuttajia olivat Helsingin Diakonissalaitos sekä useat järjestöt ja yritykset. Kehittämishankkeet tekivät paljon yhteistyötä, ja niiden kanssa toimi yhteistyössä vielä moni muu hallintokunta, järjestö ja yritys. Hankkeet muodostivat Myllypuron ja Kontulan alueelle tiheän ja toimintakykyisen verkoston yhdessä lähiöprojektin toimijoiden kanssa.

Sekä Urban-ohjelmia että lähiöprojektia tuki koko niiden toiminnan ajan kaupungin tietokeskuksen johtama seurantaryhmä, jonka aikaansaannoksia tämäkin raportti on.

Lähiöprojektin ja Urban II -ohjelman lähtökohtia ja reunaehdoja

Muutamat kaupungin hallintokuntien toiminnassa ja laajemmissa toimintaympäristöissä tapahtuneet muutokset loivat erityisiä ehtoja ja painopisteen muutoksia sekä lähiöprojektille että Urban II -ohjelmalle:

- ▽ Eräissä kaupungin virastoissa siirryttiin ohjelmakaudella alueellisesta hallintomallista sektorikoh- taiseen tai elinkaarimallin mukaiseen organisaati- oon. Lähiöprojektiin vaikuttivat merkittävimmin sosiaalivirastossa tehty muutokset, mm. monet henkilöstövaihdokset. Henkilökunnan vaihtuvuus hankaloitti myös Urban II -ohjelman kehittämis- hankkeiden työtä.
- ▽ Helsingin kaupungin säästötoimilla toimintakau- den alkupuolella oli lähiöprojektille ainakin väli- lisiä vaikutuksia, kun hallintokuntien liikkumavara omien toimintamäärärahojensa käytössä pieneni.
- ▽ Asumisen ja työpaikkojen sijainnin epätasapaino Helsingin itäisissä ja koillisissa lähiöissä sai uu- denlaista huomiota lähiöprojektin kolmannen kau- den työssä. Urban II -ohjelmassa se oli yksi ohjel- man strategisia lähtökohtia alusta alkaen.
- ▽ Valtakunnallinen kokemusten vaihdon ja tiedon- välityksen resurssi hävisi Helsingin ja muidenkin kaupunkien lähiökehittämisestä, kun Lähiöuudis- tus 2000 projektiverkosto ja koko hanke päättyi v. 2003.¹ Sen sijaan Urban II -ohjelma toimi koko kauden yhteistyössä Turun, Tampereen ja Oulun kaupunkien kanssa sisäasiainministeriön johdolla
- ▽ Lähiöprojektin kolmannella ohjelmakaudella työ järjestettiin nyt teemapohjaisen (ks. seuraava luku

¹ Valtakunnallisen, ministeriöiden, Suomen kuntaliiton ja kuntien yhteisen Lähiöuudistus 2000 -hankkeen toimeenpano 14 kunnassa päättyi v. 2003. Vaikka Helsinki ei kuulunutkaan varsinaisiin hankekaupunkeihin, oli työllä merkitystä myös Hel- singille, koska lähiöprojektin päällikkö osallistui hankkeen pro- jektiverkoston työhön kaupungin edustajana ja oli tiedonvälit- täjä lähiökehittämisen kokemuksista Helsingin, projektikunti- en ja valtionhallinnon välillä – sekä omaan organisaatioon että hankkeen osapuoliin päin. (Lähiöprojektin toimintakertomus vuodelta 2001.

tässä artikkelissa) työskentelyn varaan, eikä enää keskitytty samassa määrin kuin ensimmäisellä ja toisella kaudella alueiden välisten erojen lieventä- miseen. Perusteluna oli mm. toisen kauden arvioin- ti, joka nosti esiin tarpeen väestöryhmiin kohdis- tuvaan lähiötyöhön (Bäcklund & Schulman 2003, 191–192).

- ▽ Lähiöprojekti liittyi uudessa vaiheessaan Lähiöuu- distus 2000 johtopäätösten korostamaan lähiöke- hittämisen linjaan, jossa hanketyöllä pyritään vas- taamaan yhä enemmän kaavoitukseen, kaupunki- suunnitteluun ja yhdyskuntarakenteeseen liittyviin haasteisiin (Karjalainen 2004, 8).

Asuinalueiden kehittämisestä veto- voimaisuuden ja elinvoiman edistämiseen

Lähiöprojektissa oli tehty töitä 1990-luvulta lähtien kahdella rintamalla; sekä asuin ympäristöjen fyysisen että sosiaalisen kehittämisen hyväksi. Tällainen yh- täaikainen sosiaalinen ja fyysinen parantaminen oli julkilausuttu periaate sekä ensimmäisellä että toisella lähiöprojektin toimintakaudella vuosina 1996–2003. Pääpaino oli toimissa, jotka ovat luettavissa fyysisen parantamisen piiriin (ks. liite 1). Vastaavalla tavalla in- tegroitu työtapo oli omaksuttu valtakunnallisen lähiö- uudistuksen 50 hankkeessa 1995–1999. (Ks. Nuppon- en 2001; Pyykkönen 2001.)

Fyysinen parantaminen tarkoitti Helsingin työssä asuinrakennusten peruskorjausta, palvelutilojen ja jul- kisen kaupunkitilan sekä viheralueiden parantamista. *Sosiaalinen kehittäminen* merkitsi ensisijaisesti sosiaa- liviraston aluetyötä, jonka piiriin kuuluvat alueelliset verkostot (asukkaat, järjestöt, virkamiehet), asukastoi- mintatilat ja asukastoinnin tukeminen (paikallisten tapahtumat, alueellinen tiedotus ym.). Syrjäytymisen ehkäiseminen oli selvästi mainittuna tavoitteena toi- sella toimintakaudella. Kolmannella kaudella 2005– 2007 sosiaalisella kehittämisellä ymmärrettiin erityi- sesti sosiaalisen pääoman vahvistamista.

Fyysistä parantamista ja sosiaalista kehittämistä integroiva työtapa on omaksuttu myös monissa kansainvälisissä kaupunkipoliittisissa kehittämishankkeissa, jotka koskevat taantuneita alueita – etenkin EU:n Urban-ohjelmissa. Niissä sosiaalinen on ymmärretty laajasti ja se käsittää koulutuksellisen ja kulttuurisen kehittämisen sekä hallinnon kehittämisen kestävä kehityksen viitekehyksen mukaisesti. (EU-2007-DE. 2007) Keskeinen tavoite tuoreessa EU:n kaupunkiohjelmassa on kestävä kaupunkikehitys, ja sen väline on ”integroitu kaupunkipolitiikka”. Vaihtelevatyypisten toimenpiteiden yhtäaikainen ja toisiinsa kietoutuva soveltaminen kuuluu EU:n yhteiskuntapoliittisiin välineisiin.

Suomen kansallisen alue- ja kaupunkipolitiikan tavoitteissa painotettiin elinkeino- ja kilpailukykypolitiikkaa. Lähiöprojektissa ja Helsingin Urban II -ohjelmassa sosiaalinen ja metropolialueen sisäinen alueellinen koheesio saivat painokkaamman sijan.

Lähiöprojektin eri kausien välillä on ollut myös keskinäisiä eroja. Painotukset vaihtelivat vuosina 1996–2007 seuraavaan tapaan.

- ▽ Ensimmäisellä kaudella (1996–1999) lähiöprojektin painopisteenä olivat asuinrakennusten peruskorjaus ja kaupungin hallintokuntien yhteistyö. Helsingin projekti toteutti omalta osaltaan näin valtakunnallisen lähiöuudistuksen ohjelmaa. Tärkeänä pidettiin fyysisten korjaustoimenpiteiden ja sosiaalisen parantamisen rinnakkaisuutta sekä asukasyhteysien luomista kohdealueilla.
- ▽ Toisella kaudella (2000–2003) projekti keskittyi ympäristönparannuksiin. Mukana oli nyt kuten työn alussakin pyrkimys tasoittaa alueellisia eroja lähiöalueiden välillä Helsingissä sekä syrjäytymisen lieventäminen. Täydennysrakentaminen ja asukasyhteistyön tukeminen olivat tärkeitä tavoitteita.
- ▽ Päättäneellä kolmannella kaudella (2005–2007) lähiöiden vetovoimaisuus oli pääteema. Projekti halusi korostaa, että lähiöt ovat projektityön kohteina omaleimaisia, eläviä ja lapsiperheillekin sopivia kaupunginosia. Viestintä tehostui lähiömielikuvien

saamiseksi ajankohtaista todellisuutta vastaaviksi. Projekti solmi uusia kumppanuuksia ja suunnitteli lähiöasumista monipuolistavaa täydennysrakentamista. Projektin ensimmäisellä kaudella käynnistämät lähiöasemat ovat nyt sosiaaliviraston vakinaista toimintaa asukastiloina ja aluetyön tukikohtina.

Lähiöprojektin kolmannen kauden *uuden päämäärän, lähiöiden vetovoimaisuuden parantamisen*, taustalla oli huoli lapsiperheiden muutosta Helsingistä muualle pääkaupunkiseudulle. Uutena tavoiteltavana tulevaisuuden tilana, *visiona*, oli *esikaupunkien viihtyisyys ja turvallisuus lapsiperheille*. Otteen muutosta edisti aiemmin kuvattu toisen kauden arviointi, jossa nousi esille väestöryhmäkohtaisen ja elinkaarimallipohjaisen työskentelyn tarve (Bäcklund & Schulman 2003, 191–192).

Lähiöasumisen vetovoima ymmärrettiin tärkeäksi koko Helsingin kilpailukyvyllä – ja yhä tärkeämmäksi kaupunkien välisen työvoimakilpailun tähden. Projektin oli määrä parantaa mielikuvia lähiöasumisesta sekä huolehtia käytännön toimista, niin että arkielämän sujuvuus ja viihtyisyys kohenisivat lähiöissä. Se toki tiedettiin, että lähiöissä asuvien asukkaiden kiintymys ja arvostus asuinalueitaan kohtaan olivat kasvaneet, samoin tahto ja kyky olla mukana oman asuinalueen kehittämisessä.

Uusia tavoitteita oli lähiöprojektissa neljä, joiden alle ryhmiteltiin vaihtelevia kehittämisen teemoja:

1. Alueen erityispiirteistä vetovoimatekijöitä
 - ▽ kaupunkirakenteelliset arvot tunnetuksi ja kehittämisen pohjaksi
 - ▽ uutta vetovoimaa täydennysrakentamisella
 - ▽ lähiöt esiin kumppaneiden kanssa
2. Laadukas ympäristö esikaupunkialueille
 - ▽ peruskorjauksella rakennuskanta kuntoon
 - ▽ lähiökeskustoille vetovoimaa
 - ▽ ympäristön hoitoa laadukkaaksi
 - ▽ hallintokuntien yhteistyötä parannushankkeisiin

3. Turvallinen asuinympäristö kaupungin kilpailutekijäksi

- ▽ sosiaalista turvallisuutta aluetasolla
- ▽ ympäristö turvallisesti

4. Asukasosallisuus voimavaraksi

- ▽ asukasyhteistyötä ja kumppanuutta
- ▽ asukaspuistot lapsiperheiden tukikohtina ja perhe työ
- ▽ lähiöliikunnasta elämänlaatua

Uudessa työmallissa ei tavoiteltu samojen toimintojen käynnistämistä kaikilla alueilla. Joillakin alueilla saattoi viritä tiettyä toimintaa, toisilla taas aivan muuta. Uutena ideana oli, että tiettyjä tavoitteita ja hankkeita kohdistetaan vaihtelevasti eri alueille, joillekin vain yksi ja toisille monia. Niinpä projekti keskittyi tietoisesti jollakin alueella fyysiseen parantamiseen ja modernin rakennusperinnön suojeluun kuten Pihlajamäessä, toisissa lähiöissä sosiaalinen toiminta sai enemmän painoa. Näin pyrittiin välttämään se, että lähiöprojektin työ jollakin alueella leimaisi sen ongelmaiseksi.

Helsingin Urban II -ohjelmatyö keskittyi EU:n linjausten mukaisesti alueellisten sosiaalisten ja taloudellisten erojen tasoittamiseen. Sen hankerakenne oli toisenlainen kuin lähiöprojektissa.

Hallinnointi oli keskitetty ja sillä oli selvä tukemistehtävä – sen tuli tarjota taloudellisia resursseja ja muuta tukea uusille hankkeille. Urban II -ohjelman visiona, tavoitetilana, oli ”Itäiset elinvoimaiset lähiöt tasapainoisesti kehittyvällä pääkaupunkiseudulla”. Työ tapahtui neljän toimintalinjan pohjalta (ks. tarkemmin liitetaulukko 2):

1. Yritystoiminnan ja työllisyyden kehittäminen

- ▽ yritystoiminnan kehittäminen
- ▽ pitkäaikaistyöttömien työllistäminen

2. Asukkaiden omatoimisuuden tukeminen ja syrjäytymisen torjuminen

- ▽ asukkaiden omatoimisuuden tukeminen tarjoamalla asukkaille osallistumismahdollisuuksia ympäristön laadun ja tietoyhteiskunnan kehittämiseen
- ▽ uusien yhteistyö- ja palvelumallien luominen

3. Integroitu kaupunkikehittäminen

- ▽ Urban-alueille suunnataan yhtäaikaaisesti eri hallintokuntien kehittämistoimia
- ▽ paikalliset tarpeet kehittämistoimien perustana, paikalliset järjestöt, asukkaat ja yrittäjät mukana tavalla tai toisella
- ▽ suositaan poikkihallinnollisuutta, alueellista yhteistyötä ja kumppanuutta
- ▽ tiedottamisessa huomioidaan alueiden kielteinen leimautuminen ja pyritään monipuolistamaan julkisuuskuvaa
- ▽ kaupungin ja valtionhallinnon eri tasot ovat mukana ohjaamassa, koordinoimassa, seuraamassa ja valvomassa ohjelman edistymistä
- ▽ tiedon kokoaminen, jäsentäminen ja levittäminen sekä kokemusten vaihto kansallisissa ja eurooppalaisissa vertaisverkostoissa

4. Erityiset läpäisevät periaatteet

- ▽ tietoyhteiskunnan mahdollisuuksien hyödyntäminen
- ▽ kestävä kaupunkikehitys
- ▽ monikulttuurisuus
- ▽ sukupuolten tasa-arvo

Urban II -ohjelma rahoitti myös omaehtoista kansalaistoimintaa sekä pieniä hankkeita. Asukkaat toivoivat lisää mahdollisuuksia omaehtoiseen toimintaan, ja paikalliset järjestöt, yrittäjät ja asukasryhmät nousivat näissä tärkeälle sijalle. Kysyntää oli ruohonjuuritason hankkeilla, mutta EU-ohjelmien rahoittajien säännökset suosivat suuria, ammattimaisesti hallinnoituja hankkeita ja hankekokonaisuuksia. Ruohonjuuritason osallistumisen mahdollistamiseksi tarvittiin välittäjäorganisaatioita, ja niitä syntyi Urban II -ohjelman toimin. Tärkeimpiä ohjelman välittäjähankkeita

olivat Urban Kulttuuri, Yhteisötaide, Ekoarki ja erityisesti sosiaaliviraston Sateenkaari-hanke.

Urban II -ohjelman hankkeiden lukuisuus seurasi rahoituksen jakautumisesta pieniin vuosittaisiin osiin sekä ohjelman organisoimisen tavasta, joka ei mahdollistanut vahvaa koordinoimista. Hankkeet kuitenkin täydensivät ja tukivat toisiaan. Keskeisiksi tehtäviksi muodostuivat julkisten palvelujen kehittäminen, kansalaistoiminnan tukeminen sekä kumppanuus erityisesti lasten ja nuorten elinolojen parantamisessa, kulttuurielämän elvyttämisessä ja julkisen imagon monipuolistamisessa. (Ks. Bromanin artikkeli tässä julkaisussa.)

Lähiöprojekti ja Urban II -ohjelma toimivat paljolti samojen päämäärien hyväksi. Ennen muuta niitä yhdisti vetovoimatavoite. Niin ikään integroidun ja keskeisen kaupunkiuudistuksen elementti, sosiaalinen kehittäminen, oli kummallekin mitä keskeisin työväline ja toimintakenttä. Myös lähiöprojektissa oli kyse sosiaalitoimen kehittämisestä siinä mielessä, että hankkeessa on ollut jalkautettuja sosiaaliviraston ja liikuntaviraston aluetyöntekijöitä ja perhetyötä.

Urban II -ohjelman kehittämishankkeista vakiinaistettiin tai jäivät elämään kaupungin kiinteistöyhtiöiden asumisneuvojat, eräät lastensuojelun ja huumeidan käytön vastaiset tukimallit, koulujen kehittämistoimia, omaishoitajia tukeva työ sekä pienten koululaisten iltapäivätoiminta, mutta eivät toimet pitkäaikaistyöttömien työllistämiseksi. Kontulan ostoskeskuksen yrittäjien yhteistyö rauhoitti merkittävästi ostoskeskusta. Myös muutama kulttuurityön muoto kuten Kontupiste ja asukasjärjestöjen kesä tapahtuma Kontu-Festari sekä ostarifestarit Kontulan ostoskeskuksessa vakiintuivat. Lukuisat alueelliset yhteistyöverkostot jatkavat toimintaansa. Myös sosiaaliviraston aluetyötä tukeva pienrahasto järjestötoiminnan tukemiseksi vakinaistettiin.

Asukkaiden osallisuus kuului sekä lähiöprojektin että Urban II -ohjelman periaatteisiin. Pyrkimys oli kasvattaa kohdealueiden asukkaiden sosiaalista pääomaa. Urban-ohjelma tuki ja paransi mahdollisuuksia

järjestöjen ja päättäjien suoriin kontakteihin. Tärkeään asemaan nousivat esim. Kontulan järjestöjen oma julkisuustyö, nettisivut ja alueelliset lehdet.

Sekä lähiöprojektin että Urban II -ohjelman hankkeissa tuettiin alueilla järjestettyjä kaupunkitapahtumia ja asukkaiden ja muiden paikallisten toimijoiden alueellista verkostoitumista. Avoin tiedottaminen kuului lähiöprojektin ja Urban II -ohjelman periaatteisiin. Kontulalla, Pihlajamäellä ja Myllypurolla on omat hyvin toimivat nettisivunsa. Urban II -ohjelmalla oli suurempien resurssiensa ja tietylle alueelle keskittymisen ansiosta lähiöprojektia paremmat edellytykset tähän.

Lähiöprojektin työssä olivat omaa ainesta laadukaana asuinympäristön tavoite, joka koski sekä asuinrakennuskantaa ja palvelutiloja että julkista kaupunkitilaa ja viheralueita. Erityistä painoa pantiin myös kulttuurihistoriallisten arvojen nostamiseen alueiden vahvuudeksi.

Urban II -ohjelmassa erityistä olivat kansalaisjärjestöjen omaehtoisen toiminnan tukeminen, peruspalvelujen kehittäminen, lasten ja nuorten elinolojen parantaminen ja kulttuurihankkeet. Urban-ohjelman kulttuurihankkeet ja omaehtoinen kansalaistoiminta saivat kovasti julkisuutta. Ne nostivat esiin alueen asukkaiden ja toimijoiden voimavarojen kirjon. Tämä mursi stereotyyppistä kuvaa siitä, että asuinalueilla olisi vain ongelmia ja nosti esiin kulttuuritoiminnan strategisen merkityksen aluekehittämisessä. Omaa erityistä oli myös koulujen kehittämisen ja alueellisen kehittämisen välisen yhteyden löytäminen ja käyttäminen sekä lasten ja nuorten elinolojen voimakas kehittäminen.

Myös kaupungin vuokra-asumisen kehittäminen nousi esiin Urban-ohjelmissa. Kaupungin kiinteistöyhtiöt palkkasivat asumisneuvoja parantamaan asukaspalveluja ja toimimaan välittäjinä yhtiön ja peruspalvelujen välillä. Kaupungin tietokeskus ja kiinteistöyhtiöt itsekin seuraavat yhtiöiden vuokralaisilleen tarjoamia asumispalveluja asukaskyselyjen avulla.

Arvioinnin tehtävät

Kirjan artikkelit käsittelevät lähiöprojektin työtä ja Urban II -ohjelman kehittämishankkeita – edellä kuvattujen lähiöprojektin ja Urban II -ohjelman kehittämistemojen näkökulmista. Toiseksi artikkelit pyrkivät ymmärtämään Helsingin kehittymiseen vaikuttavia prosesseja. Toisin kuin aiemmissa arvioinneissa mikään artikkeli ei käsittele asuntojen korjaustöitä, sillä niiden määrää kuvaavia korjauskustannustietoja ei enää ollut käytettävissä asunto-osaakeyhtiöiden osalta. Uutena aihepiirinä artikkeleissa arvioidaan ympäristön parannusten onnistumista ja peruskoulujen kehittämistä.

Arvioinnissa selvitetään niin asukkaiden ja projektin työntekijöiden kuin median edustajien kokemuksia kohdelähiöistä ja projektista. Kirjoittajat tarkastelevat projektin toimintaa myös hankkeiden juurruttamisen kannalta ja kaupungin hallintokuntien valmiutta omaksua projektissa kehitettyjä työtapoja vakituiseen toimintaansa.

Arvioinnin erityinen haaste on sosiaalisen, taloudellisen ja kulttuurisen työn sekä kansalaisjärjestöjen oman kehittämistyön tuloksien ja vaikuttavuuden arvioiminen. Olennaista on ymmärtää, että minkään kehittämisen jälki ei ole pysyvä vaan aina haavoittuva. Tämä koskee myös fyysisen parantamisen saavutuksia. Toiseksi on tärkeä ymmärtää, että tuskin mitkään lähiöprojektin tai Urban II -ohjelman kehittämishankkeiden tulokset olisivat syntyneet ilman eri toimijoiden yhtäaikaista ja samansuuntaista pyrkimystä ja yhteistyösuhteita. Kolmas mielessä pidettävä seikka on kehittämistyön huomattava tiheys ja intensiivisyys alueilla, joilla lähiöprojekti ja Urban II – ohjelma toimivat samanaikaisesti eli Myllypurossa, Kontulassa, Kivikossa ja Vesalassa. Ero kehittämiseen muilla alueilla on huomattava, ja se näkyy myös tuloksissa ja vaikuttavuudessa.

Artikkelikokoelma rakentuu teemakohtaisesti erityisiin ja arviointeihin. Kirjoittajat pohtivat kuudessa erillisessä artikkelissa lähiöprojektin ja Urban II -ohjelman merkitystä kukin omasta näkökulmastaan. En-

simmäiset kaksi artikkelia luovat taustaa myöhemmissä artikkeleissa tapahtuvalle lähiöprojektin ja Urban II -ohjelman työmuotojen tarkastelulle.

- ▽ Ensimmäisessä artikkelissa Markku Lankinen kysyy tilastoanalyysissään, miten väestö muuttuu ja millainen on sosiaalinen kehitys lähiöprojektin alueilla verrattuna muutokseen muissa Helsingin lähiöissä,
- ▽ Toisessa artikkelissa Erkki Korhonen kuvaa laajan asukashaastatteluaineiston pohjalta, millaisia kokemuksia ja odotuksia projektialueiden asukkailla oli asuntoalueistaan ja lähiöprojektin ja Urban-ohjelman työstä. Hän erittelee etenkin asuin ympäristöjen ja palveluiden muutoksiin sekä viihtyvyyteen liittyviä tekijöitä.
- ▽ Kolmannessa artikkelissa Ulla Korhonen-Wälmä, Maija Mattila ja Olli Maijala kuvaavat, miten ja millaiseksi asuin ympäristö muuttui Myllypurossa ja Kontulassa lähiöprojektin organisoiman ympäristön parantamisen ansiosta.
- ▽ Neljännessä artikkelissa Eeva-Liisa Broman tarkastelee Urban II -yhteisöaloiteohjelman tuloksia uusien palvelumallien vakiinnuttamiseksi, työllistämisen- ja elinkeinopoliittisten hankkeiden osalta sekä järjestöjen omaehtoisen toiminnan ja kulttuurihankkeiden tukemiseksi. Artikkelissa tarkastellaan myös kaupunginosien integroidun kehittämisen mahdollisuuksia palveluverkon aukkojen tunnistamisessa, uusien innovatiivisten työtapojen löytämisessä, paikallisten voimavarojen kokamisessa sekä monikulttuurisuuden aiheuttamien haasteiden ratkaisemisessa.
- ▽ Viidennessä artikkelissa Pekka Karjalainen kertoo haastattelu- ja asiakirja-aineiston perusteella, millaisia muotoja lähiöprojektin keskeinen työkenttä eli sosiaaliviraston resurssein järjestetty aluetyö sai kolmannessa vaiheessa ja miten se muutti tavoitteita ja toimintatapoja.
- ▽ Kuudennessa artikkelissa Pirjo Turtiainen kuvaa työntekijähaastattelujen pohjalta, millaisia ovat lähiöprojektin ja Urban II -ohjelman ryhmämuotoi-

sen alueelliseen yhteistyöhön perustuvan työn edut ja miten se vastaa perheiden elämän 2000-luvun haasteisiin.

- ▽ Kirjan viimeisessä artikkelissa kootaan yhteen tutkimuksen keskeiset tulokset, pohditaan Helsingin lähiöiden tulevaisuuden näkymiä sekä nostetaan esiin joitakin lähiökehittämisen keskeisiä avaintekijöitä.

Läpi artikkelien kulkee pohdinta, millaisia olivat lähiöprojektin ja Urban II -ohjelman yhteiskuntapolittiset toimintaehdot. Millaisia uusia mahdollisuuksia vuosien varrella on tarjoutunut? Millaisia rajoituksia hanketyössä on ollut?

Arvioinnin lähteinä ovat projektityön dokumentit (projektisuunnitelmat, toimintakertomukset, muut julkaisut, projektityön kuvaukset), aluekuvaukset, tilastolliset indikaattorit ja asukas- ja asiantuntijahaastattelut sekä lähiöprojektista ja Urban II -ohjelman hankkeista tehdyt raportit ja lehtikirjoitukset.

Kirjan lopussa on kaksi taulukkoliitettä. Ensimmäinen kartoittaa lähiöprojektin tavoitteita, organisaatiomuotoja, työtapoja ja keskeisiä tuloksia, toinen listaa Helsingin Urban II -ohjelman hankkeet toimintalinjoittain. Kumpikin taulukko havainnollistaa hank-

keiden painopisteitä ja painotuseroja. Ne myös auttavat hahmottamaan sosiaalisen kehittämisen ja fyysisen parantamisen suhteita ja yhteyksiä lähiöprojektin ja Urban-ohjelman toimeenpanossa.

Haasteita tulevalle kaudelle

Lähiöprojektin seuraavan toimintakauden 2008–2011 strategiaa suunniteltaessa on taas aiheutta pohtia fyysisen ja sosiaalisen kehittämisen suhdetta. Monipuolimpi ote voi vetää työhön uusia kaupungin hallintokuntia, asukkaita ja muita toimijoita.

Lähiöprojektin projektisuunnitelmat ovat olleet joustavia. Esim. sen kolmannella kaudella oli tärkeänä tavoitteena ostoskeskusten kehittäminen Kontulassa, Myllypurossa ja Pihlajamäessä. Kolmannen kauden aikana näiden rinnalle nousi myös Jakomäen keskustan parantaminen. Myös muita Jakomäen ympäristöparannuksia tuli mukaan projektiin. Toinen esimerkki: lähiöprojektissa on aina korostettu tiedotuksen merkitystä, mutta projektin johtoryhmän aloitteesta viestinnän tehostaminen nousi tärkeäksi tavoitteeksi sen kolmannella kaudella ja projektille tehtiin viestintästrategia.

Lähteet:

Dokumentit

Helsingin kaupunginhallitus (2005). Kohta 8. Lähiöprojektin toimintakertomus 2004 ja projektisuunnitelma 2005–2007 sekä Urban II -ohjelman toimintakertomus 2004. Khs 2004–2470, 2004–2679, 2005–867. Kaupunginhallitus 2.5.2005. <http://www.hel2.fi/helakanslia/Kaupunginhallitus/Esityslistat/051180033.htm> (luettu 23.1.2008.).

Kirjallisuus

Alavaikko, Mika (2006). Valtakunnallisen sosiaalipolitiikan loppu – keskitetystä ohjauksesta alueellisiin kehittämishankkeisiin. Teoksessa Pekka Sulkunen ja Kati Rantala (toim.) Projektiyhteiskunnan kääntöpuoli. Gaudeamus, Tampere.

Broman Eeva-Liisa & Karvinen Riitta (2003). Helsingin ja Vantaan toimenpideohjelma 2001–2006. Urban II -ohjelma Helsingissä 2001–2003. Urban II -yhteisöaloiteohjelma.

Broman, Eeva-Liisa, Sorjonen, J-P, Aronen, Mari-Anne, Reunanen, Titta & Eklund, Mirja (2007). Loppuraportti. Helsingin ja Vantaan Urban II -yhteisöaloiteohjelma 2001 – 2007 (luonnos.). Helsingin kaupunki & Vantaan kaupunki.

Bäcklund, Pia & Schulman, Harry (toim.) (2003). Lähiöprojekti lähikuvassa. Lähiöprojektikauden 2000–2003 arviointi. Helsingin kaupungin tietokeskus, tutkimuksia 2003:4, Jyväskylä.

Bäcklund, Pia & Schulman, Harry (toim.) (2000). Kunnostusta ja kuntokävelyä, asukastiloja ja aikamatkoja. Onnistuiko Helsingin lähiöprojekti? Helsingin kaupungin tietokeskus, tutkimuksia 2000:4, Helsinki.

EU-2007 DE (2007). EU:n kestäväää kaupunkikehitystä käsittelevä LEIPZIGIN PERUSKIRJA. Hyväksytty kaupunkikehityksestä ja aluesuunnittelusta vastaavien ministerien Leipzigissä 24.–25.toukokuuta 2007 pitämän epävirallisen kokouksen yhteydessä. [http://www.intermin.fi/intermin/hankkeet/aky/home.nsf/files/leipzig_270906/\\$file/leipzig_270906.pdf](http://www.intermin.fi/intermin/hankkeet/aky/home.nsf/files/leipzig_270906/$file/leipzig_270906.pdf). (Luettu 5.2.2008.)

EU-2007 (2007). Integrated Urban Development – a Pre-requisite for Urban Sustainability in Europe (2007) Background study of the “Leipzig Charter on Sustainable European Cities” of the German Charter of Council Presidency. http://www.bbr.bund.de/nn_147528/EN/Publications/OnlinePublications/2007/DL_EU_09_07,templateId=raw,property=publicationFile.pdf/DL_EU_09_07.pdf. (Luettu 5.2.2008.)

Helsingin kaupungin tilastollinen vuosikirja 2007 (2007). Helsingin kaupungin tietokeskus, Helsinki.

Helsingin kaupunki & Vantaan kaupunki (2001). Urban-yhteisöaloiteohjelma 2001–2006. <http://www.urbanfinland.info/dman/Document.php/~public/Ohjelma-asiakirjat/Urban+II+ohjelma-asiakirja.pdf> (Helsinki & Vantaa 2001).

Karjalainen, Pekka (2004). Uudenlaisia otteita ja kertaustyyliä. Lähiöuudistus 2000 -ohjelman arvioinnin loppuraportti. Ympäristöministeriö, Suomen ympäristö 703. Helsinki.

Korhonen-Wälmä, Ulla (2001). Helsingin lähiöprojektin toimintakertomus vuodelta 2000 (muistio 6.3.2001). Helsingin kaupunki. Lähiöprojekti, Helsinki.

Korhonen-Wälmä, Ulla (2002). Helsingin lähiöprojektin toimintakertomus vuodelta 2001. Helsingin kaupunki. Lähiöprojekti, Helsinki. http://209.85.135.104/search?q=cache:X9Y0d0fhkMYJ:www.hel2.fi/lahioprojekti/pdf/toimintakertomus%25202001.doc+toimintakertomus+2001+%26+Helsingin+l%C3%A4hi%C3%B6projekti&hl=fi&ct=clnk&cd=2&gl=fi&lr=lang_fi (luettu 10.2.2008).

Korhonen-Wälmä, Ulla (2003). Lähiöprojektin toimintakertomus vuodelta 2002. Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston julkaisuja 2003:4. Helsingin kaupunki. Lähiöprojekti. Helsinki.

Korhonen-Wälmä, Ulla & Ruotsalainen, Pirjo (2004). Lähiöprojektin toimintakertomus vuodelta 2003. Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston julkaisuja 2004:4. Helsingin kaupunki. Lähiöprojekti. Helsinki.

Korhonen-Wälmä, Ulla & Ruotsalainen, Pirjo (2005). Lähiöprojektin toimintakertomus vuodelta 2004. Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston julkaisuja 2005:5. Helsinki.

Korhonen-Wälmä, Ulla & Ruotsalainen, Pirjo (2006). Lähiöprojektin toimintakertomus vuodelta 2005. Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston julkaisuja 2006:6. Helsingin kaupunki. Lähiöprojekti. Helsinki.

Kuoppala, Mikko, Venäläinen, Raisa, Rasinkangas, Jaakko & Anttiroiko, Ari-Veikko (2005). Väliarvioinnin tarkistus Urban II -yhteisöaloiteohjelmasta. Arvioinnin loppuraportti. Urban II -yhteisöaloiteohjelma. Helsinki. www.urbanfinland.info/julkaisut.

Lapintie, Kimmo, Piispa, Päivi, Saarela, Pekka, Koivisto, Riitta, Lamminmäki, Lauri, Karjalainen, Pekka, Laasanen, Yrjö, Mero, Pia, Karisto, Antti & Maijala, Olli (1999). Suomessa toteutettavien Urban-ohjelmien arviointi 1995–1999. Helsingin yliopiston sosiaalipolitiikan laitos, Helsingin yliopiston Vantaan täydennyskoulutuslaitos, LT-Konsultit, Teknillinen korkeakoulu / Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus ja koulutuskeskus. Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja B 77. Espoo.

Nupponen, Terttu (2001). Sosiaalinen näkökulma lähiöuudistuksessa. Kartoitus sosiaalisen parantamisen tehtävistä ja kuntien sosiaalitoimen osallisuudesta valtion asuntorahaston ja kuntien lähiöuudistusprojekteissa 1990-luvun lopulla. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja:8. Sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki.

Pyykkönen, Miikka (2001). Tuumasta toimeen. ARA:n lähiöuudistusprojektien kehittämissuunnitelmien ja -ohjelmien tavoiteanalyysi. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja: 9. Sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki.

Sulkunen, Pekka & Rantala, Kati (toim.) (2006). Projektiyhteiskunnan kääntöpuoli. Gaudeamus, Tampere.

Urban Helsinki, Vantaa. Urban II yhteisöaloiteohjelma 2001–2006. <http://www.urbanfinland.info/Resource.phx/community/mainpage/mainpage.htx.html>. (Luettu 23.1.2008.)

Netin käytön opettelua Kontupisteessä. Kuva: Eeva Rista

Muutostietoja lähiöistä

Tämä artikkeli tarkastelee samaan tapaan kuin kahdessa aikaisemmassa lähiöprojektin arviointikirjassa (Bäcklund & Schulman 2000, Bäcklund & Schulman 2003) tilastolähteiden pohjalta kehitystä Helsingin kaupungin lähiöprojektin ja Urban ohjelmien alueilla. Uuden kartoituksen piiriin kuuluvat projektilähiöistä Myllypuro, Kontula, Kivikko, Vesala, Pihlajamäki sekä eräin osin Tapulikaupunki ja Siltamäki ja neljä vertailulähiötä muualta kaupungista. Analysoitavina ovat yhtäältä näiden lähiöiden väestönkehitys suhteessa asuntojen rakentamiseen, toisaalta muutokset sosiaalisissa oloissa, työllisyydessä ja toimeentulossa. Projektilähiöissä on nähtävissä joidakin tuoreita merkkejä trendien kääntymisestä parempaan. Tärkeimpiä näistä ovat työttömyydessä ja työllisyydessä tapahtuneet muutokset.

Tutkittaessa ensimmäisen kerran Helsingin lähiöiden kehitystä tilastojen valossa vuonna 2000 mukana olivat Myllypuro, Kontula, Kivikko ja Vesala. Nämä olivat Lähiöprojektin ja Urban II ohjelman kohdealueita vuosina 1996–2004. Vertailukohteena olivat Munkkivuori, Pihlajamäki, Siltamäki, Yliskylä ja Keski-Vuosaari. Nämä vertailualueet olivat mukana myös valtakunnallisessa lähiötutkimuksessa (Lankinen 1997,9; Lankinen 2000a, 43; Lankinen 2000b, 5–6).

Vuonna 2003 toteutetussa lähiöprojektin toisessa seurannassa oli mainittujen yhdeksän alueen lisäksi mukana myös Kannelmäki vertailualueena. Osa toisen vaiheen seurannan tiedoista oli peräisin valtakunnallisesta lähiötutkimusaineistosta (Lankinen 2003, 27).

Nyt kolmannen kerran tehtävässä seurannassa ovat kohteina samat lähiöt kuin aikaisemmin. Näiden lisäksi otettiin mukaan Tapulikaupunki ja Pihlajisto, joka Helsingin kaupungin aluejaon uudistuksessa vuonna 1998 erotettiin Pihlajamäestä omaksi alueekseen. Artikkelissa käsiteltyjä lähiöprojektin ja Urban-ohjelmien kohdealueita ja vertailualueita nimitetään jatkossa yhteisnimityksellä seurantalähiöt.

Artikkeli jakaantuu kahteen päälukuun. Ensimmäi-

sessä ovat huomion kohteena väestössä ja asuntojen rakentamisessa havaitut muutokset. Toisessa luvussa tarkastellaan sosiaalisia oloja, erityisesti työllisyydessä ja toimeentulossa tapahtuneita muutoksia.²

Väestönmuutokset

Seurantalähiöiden väestönkehitys on ollut vuodesta 2000 lähtien pääsääntöisesti alenevaa. Erityisesti niillä alueilla, joilla ei ole ollut merkittävää asuntojen uustuotantoa viime vuosina, on väestön määrä edelleen laskenut. Tällaisia alueita ovat esimerkiksi Munkkivuori, Pihlajamäki ja Pihlajisto. Munkkivuorella oli esimerkiksi vuoden 2006 alussa jäljellä 95 % vuoden 2000 väestömäärästä, Pihlajamäessä vieläkin vähemmän eli 88 %. Tästä voi päätellä, että asumisväljyys – asuinhuoneistoala henkeä kohden – kasvoi eritahtisesti eri lähiöissä. Asuntotuotanto toi mm. Tapulikaupunkiin 300 lisäasukasta, mutta tämänkin vaikutus on sulanut pois asumisen muun väljenemisen

2 Taulukoissa ja kuvioissa käytetty aluejako voi vaihdella seurantaindikaattoreittain saatavilla olevien tilastotietojen mukaan.

myötä. Aikuistuneita lapsia muuttaa alueilta pois, lapsiperheet hakeutuvat ensimmäisestä asunnostaan suurempiin. Asuntokuntien koko pienenee myös avioerojen ja kuolemien seurauksena.

Väestö kasvoi vuonna 2006 Keski-Vuosaassa, Kontulassa, Pihlajamäessä, Tapulikaupungissa ja Kivikossa. Kivikon runsaan asuntorakentamisen vuoksi alueen asukasluku ylitti 5000 hengen rajan vuoden 2005 alussa. Eniten asuntoja on rakennettu Keski-Vuosaareen, jossa väestö kasvoi 400 henkilöllä vuonna 2005. Kannelmäessä väestön lisäys näkyy puolestaan vuonna 2000, jolloin asuntorakentaminen toi alueelle n. 400 henkilöä. Väestönkehitys alueella kuitenkin pysähtyi ja kääntyi uudelleen laskuun edellä kuvattujen, yleisten väljenemispaineiden johdosta. Vastaava kehitys näkyy Myllypurossa, jossa rakennettiin Hallainvuoren alueelle paljon pääasiassa lapsiperheille suunnattua asuntoja. Vain Kannelmäessä vuokra-asumisen tuotanto-osuus ylitti 50 % koko alueen uustuotannosta v. 2000–2007. Tuotantorakenteen muutos on tasapainottanut erityisesti Kivikon alun perin laman vuoksi vinoutunutta asuntorakennetta, kun omistus- ja asumisoikeus-asuntojen osuus on siellä kasvanut suhteessa vuokra-asuntotuotantoon.

Asuntotuotannon vaikutukset näkyvät myös lähiöiden väestön ikärakenteen kehityksessä. Keski-Vuosaassa 1990-luvulla alkanut laajamittainen raken-

taminen ilmenee alle kouluikäisten lasten merkittävässä lisäyksenä (kuvio 1). Kontulan ja Myllypuron uustuotanto pysäytti myös hetkeksi alle kouluikäisten lasten kadon. Kivikossa alle kouluikäisten lasten määrä on jo ylittänyt vastaavan luvun kahdessa vanhemmassa naapurilähiössä Myllypurossa ja Vesalassa, jotka kuitenkin ovat kokonaisväestöltään selvästi suurempia. Muissa seurantalähiöissä lasten määrä pääasiassa supistuu. Se näkyy erityisesti Vesalassa, jossa asuntotuotantokaan ei ole katkaissut lasten määrän laskevaa suuntausta.

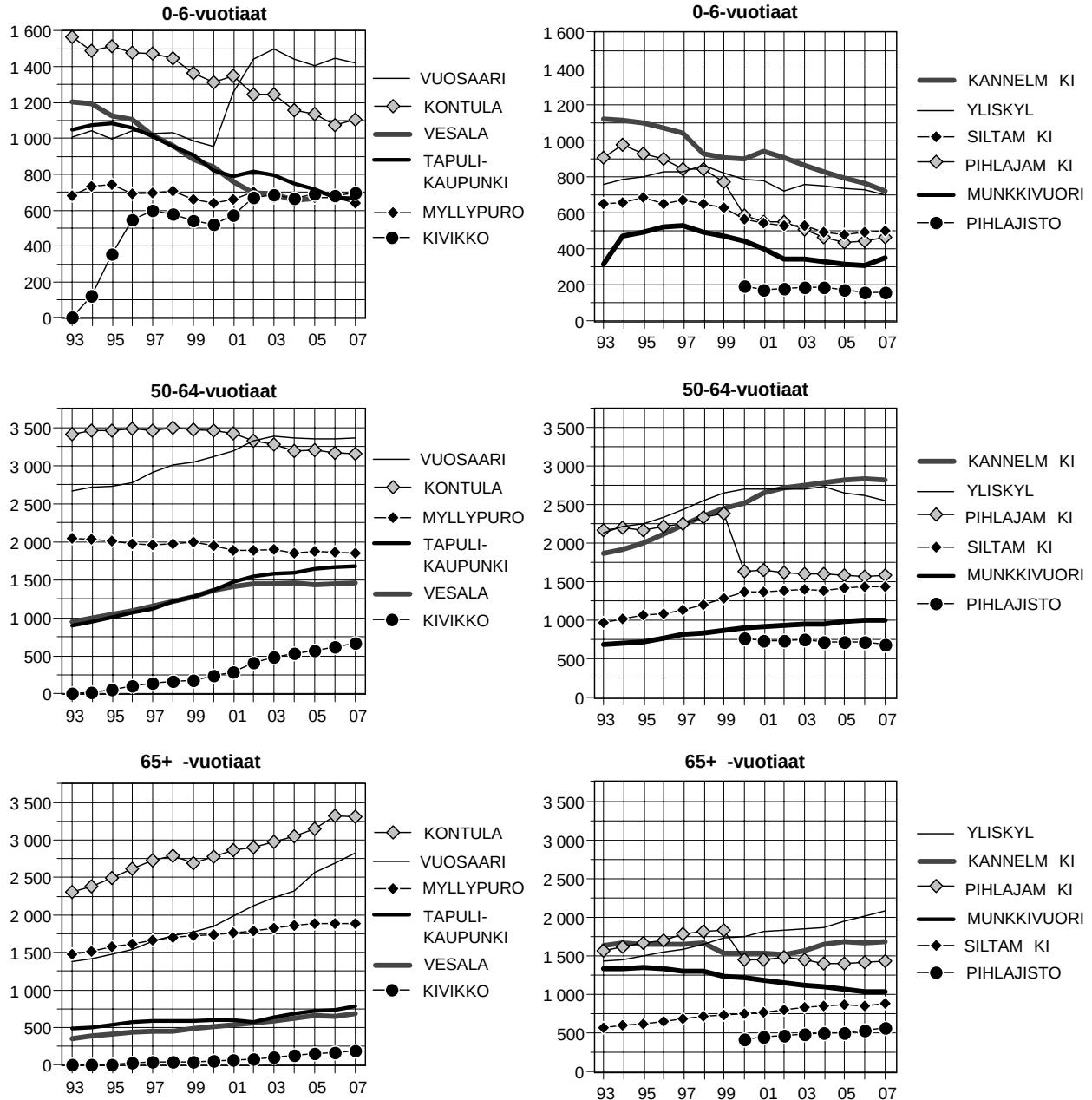
Väestön ikääntyminen on siten tunnusomaista useimpien lähiöiden kehityksessä. 1960-luvulla rakennetut lähiöt ovat tulossa kehitysvaiheeseen, jossa ikärakenne on Helsingin vanhimpia. Ero juuri valmistuneisiin esikaupunkialueisiin on huomattava (kuvio 1b). Ikärakenne selittää myös monia muita väestöä kuvaavia tilastoja. Koulutus- ja tulotaso ovat ikääntyneillä yleensä alempia, työikäisten ikärakenteen painottuminen 50–60-vuotiaisiin madaltaa työllisyysastetta ja työttömyys on yleisempää.

Yleisestä ikääntymisestä erottuu kuitenkin erilaisia kehitysvaiheita. Ikäryhmän 50–64 vuotta eli vanhemman työikäisen väestön määrän kasvun hidastuminen tapahtui Kivikkoa lukuun ottamatta kaikissa seurantalähiöissä. Tätä selittää se, että vuodesta 2003 alkaen ovat suurten ikäluokkien jälkeen syntyneet pienemmät

Taulukko 1: Väkiluku 1.1. 2000-1.1.2007

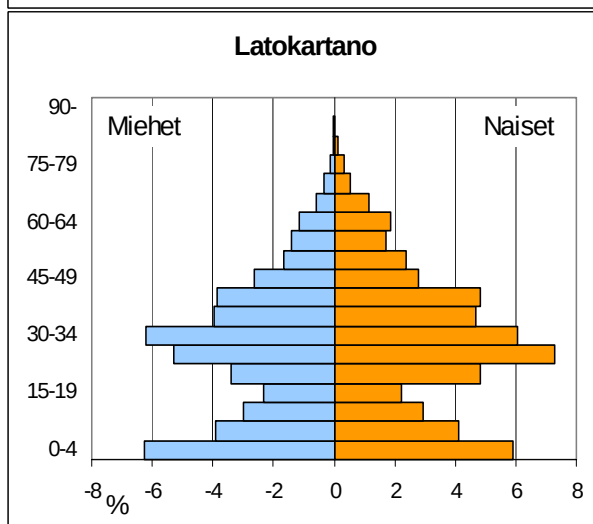
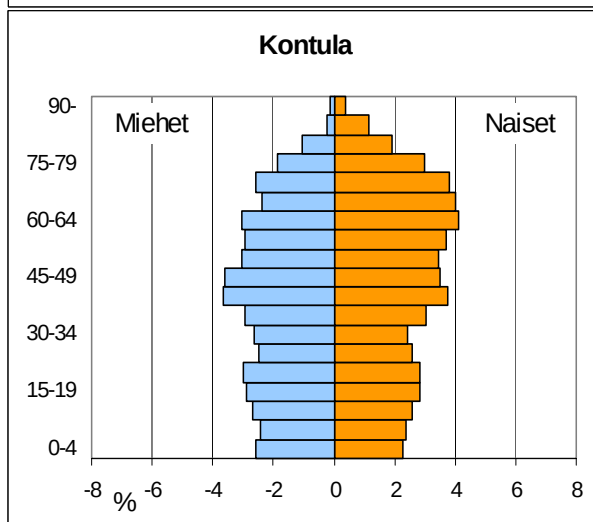
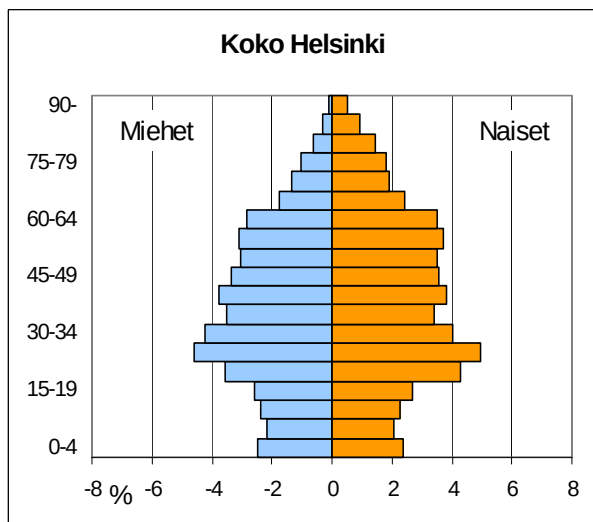
Väestö yhteensä		2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
304	Munkkivuori	4823	4808	4810	4723	4637	4607	4616	4573
331	Kannelmäki	12381	12761	12743	12667	12716	12509	12488	12365
383	Pihlajamäki	8104	7957	7914	7840	7516	7243	7158	7352
386	Pihlajisto	2948	2799	2814	2836	2795	2758	2740	2635
454	Myllypuro	8941	9041	9256	9171	9145	9189	9109	8975
471	Kontula	13570	13588	13107	13238	12999	13066	13172	13229
472	Vesala	7673	7537	7494	7534	7454	7476	7377	7322
474	Kivikko	3252	3694	4462	4609	4784	5006	5039	5081
541	Keski-Vuosaari	10393	11486	11828	12317	12407	12568	12986	13166
401	Siltämäki	6845	6852	6758	6748	6616	6511	6509	6488
402	Tapulikaupunki	8563	8668	8879	8794	8603	8582	8478	8528

Kuvio 1: Ikärakenteen muutoksia eräissä ikäryhmissä 1.1.1993–1.1.2007

ikäluokat alkaneet nekin viettää jo 50-vuotispäiviään. Munkkivuori kuuluu joukon vanhimpana jo siihen aluetyyppiin, jossa eläkeikäisten määrä on jo pitkään vähentynyt. Pihlajamäki on nyt samaa tyyppiä, kun taas Vuosaarissa kokonaisväestön vanheneminen jat-

tuu erityisen voimakkaana. Tapulikaupungin ja Vesalan väestönkehitys on ollut varsin yhtenäistä – eläkeikäisten määrä on kasvanut ja alle kouluikäisten määrä vähentynyt molemmissa samaa tahtia.

Kuvio 1b: Väestön ikärakenne koko Helsingissä, vanhassa lähiössä (Kontula) ja uudella esikaupunkialueella (Latokartano) 1.1.2008

Luonnollinen väestönmuutos

Syntyneiden määrässä havaitaan eri suuntiin meneviä kehityslinjoja. Aleneva kehityssuunta on ehkä yleisin tendenssi. Vahvan uustuotannon alueilla syntyneiden määrässä on kasvua jo senkin vuoksi, että kasvavat perheet muuttavat tyypillisimmin uusiin asuntoihin. Syntyvyys vaihtelee monilla alueilla siksi paljon, ettei erityisistä säännönmukaisuuksista voi puhua.

Maahanmuuttajien osuus syntyneistä on ajoittain noussut korkeammaksi kuin vieraskielisten osuus koko väestöstä.

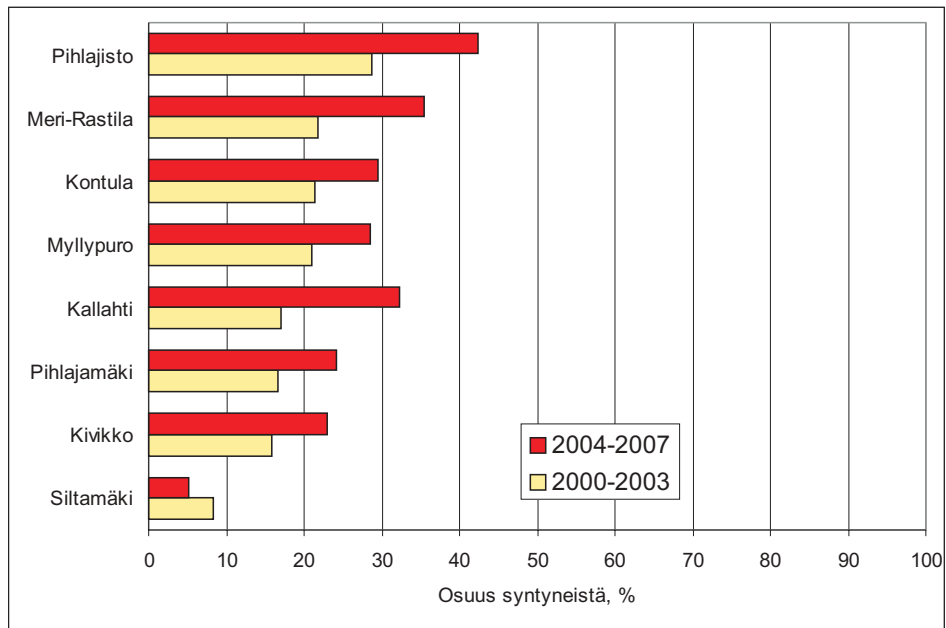
Vertailuun otettiin lisäksi Vuosaaresta kaksi 1990-luvulla rakennettua asuinalueita, joilla on tavallista enemmän maahanmuuttajia. Vieraskielisten syntyneiden osuus ikäluokasta on kohonnut vuosina 2004–2007 keskimäärin yli 30 % tason Pihlajistossa, Meri-Rastilassa ja Kallahdessa. Vieraskielisten alle 15-vuotiaiden lasten osuus on kasvanut koko Helsingissä 7,2:sta 11,6:een 2000-luvulla. Lähiöprojektin neljällä alueella osuus on kasvanut 15:stä 24 prosenttiin. Vertailualueista nopeimmin vieraskielisten lasten osuus on kasvanut Pihlajamäessä ja Kallahdessa.

Osalla maahanmuuttajaryhmistä kokonaishedelmällisyysluvut ovat korkeampia kuin kantaväestöllä, mutta tätä suurempi merkitys on maahanmuuttajien nuoremmalla ikärakenteella erityisesti vanhempien lähiöiden kantaväestöön verrattuna.

Kokonaiskuolleisuuden tutkiminen kaupunkialueella on sikäli ongelmallista, että lähes 20 prosenttia väestöstä kuolee laitoksissa, joiden väestö ei alueellisteta. Alle 75-vuotiaiden naisten ja miesten kuolleisuus on suurinta Keskisessä suuripiirissä sekä Maunulan, Pukinmäen, Jakomäen ja Myllypuron peruspiireissä.

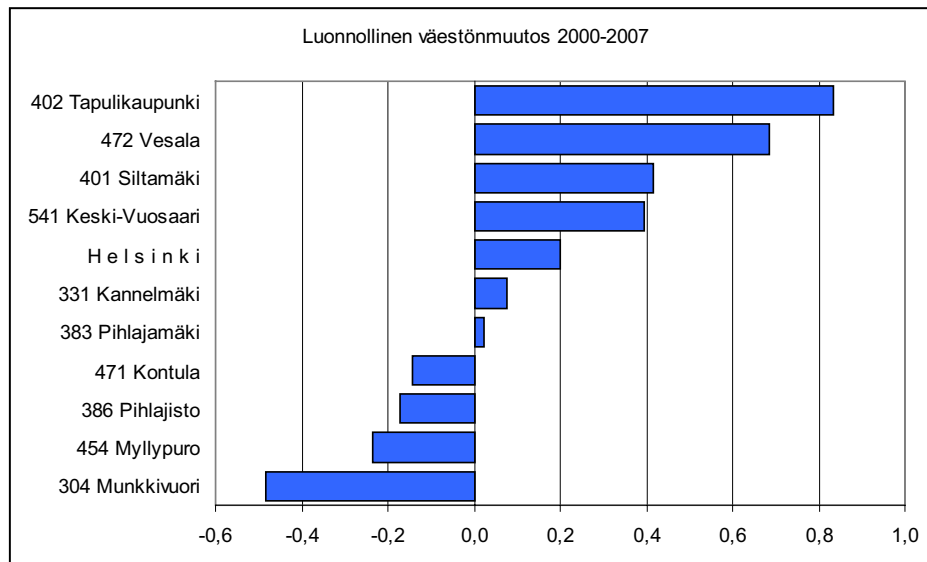
Luonnollinen väestönmuutos, joka muodostuu syntyneiden ja kuolleiden erotuksesta, on negatiivista

Kuvio 2: Syntyneiden vieraskielisten lasten osuus kaikista alueilla syntyneistä keskimäärin vuosina 2000–2003 ja 2004–2007

(Helsingin kaupungin tietokeskus/Aluesarjat/ väestönmuutokset.)

Kuvio 3. Luonnollinen väestönmuutos* syntyneiden ja kuolleiden määrän erotuksena keskimäärin vuosina 2000–2007, prosenttia keskiväkiluvusta

* Koska tänä aikana joka kuudes helsinkiläinen kuoli "laitosväestönä", alueiden luonnolliseen väestönmuutokseen on lisätty myös yli 80-vuotiaiden nettomuutto. (Helsingin kaupungin tietokeskus/Aluesarjat/ väestönmuutokset.)

Munkkivuorella, Myllypurossa, Pihlajistossa ja Kontulassa. Myllypuron korkeaan kuolleisuuteen saattaa vaikuttaa se, että monet vanhusten hoitolaitokset toimivat siellä. Tapulikaupungin ja Vesalan uudet asunnot nuorine perheineen tuottaa suurimman syntyneiden määrän enemmyyden.

Muuttoliike

Lähiöprojektin ja Urban-ohjelman lähiöihin 2000-luvulla muuttaneista 30 prosenttia muutti kaupungin ulkopuolelta ja 70 prosenttia muualta kaupungista. Kunnan ulkopuolelta muuttaneiden osuus on kasvanut viime vuosina jonkin verran.

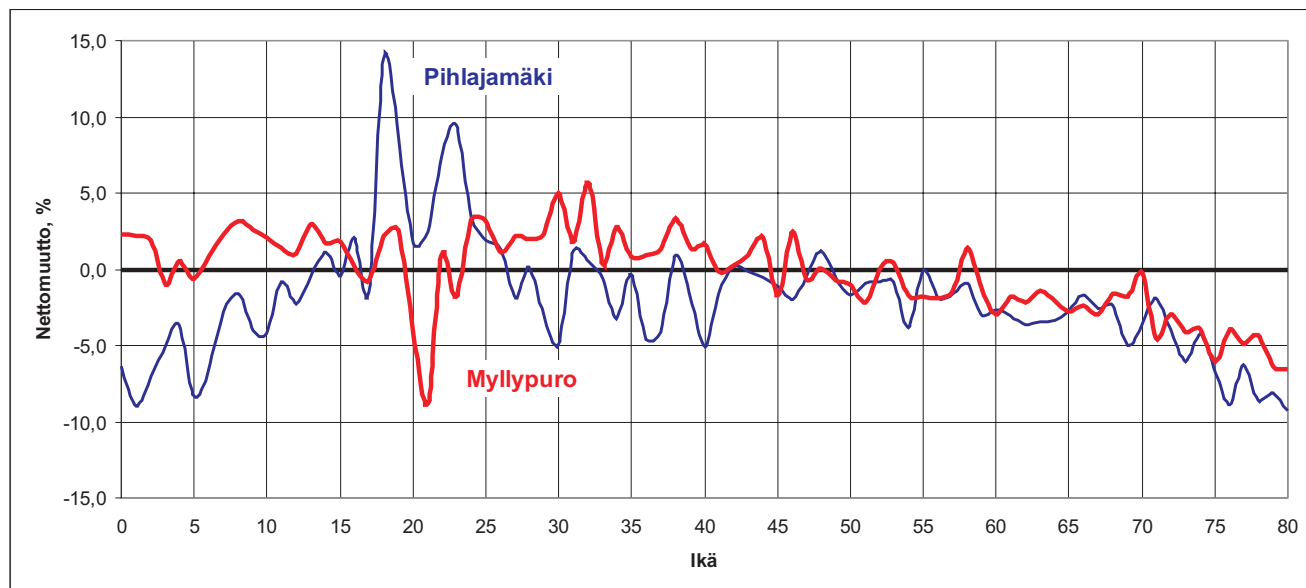
Tunnusomainen piirre lähiöiden muuttoliikkeessä on ollut, että ne kokevat muuttotappiota Helsingin sisäisessä muutossa, kun taas ulkoisessa muutossa esiintyy useammin lievää muuttovoittoa. Tosin vuonna 2002 lähiöistä muutti enemmän väkeä pois kuin niihin oli muuttaneita. Muuttotase kääntyi negatiiviseksi

useassa lähiössä. Samana vuonna Helsingin muuttoliikkeen tase meni miinukselle, joten ilmiö saattaa lähiöissäkin liittyä yleiseen asumisen väljenemiseen.

Tarkastelujakson kuluessa on tapahtunut käänne, jossa myös ulkoisen muuton nettotulos on useimmissa lähiöissä jäänyt tappiolliseksi. Tätä voidaan pitää uutena piirteenä. Helsingin sisäinen muutto sitä vastoin on useilla alueilla ollut positiivinen. Tämän yhteys harjoitettuun asuntotuotantoon on ilmeinen: uudet asukkaat tulevat pääosin muualta Helsingin muilta alueilta. Pihlajamäessä koettu muuttotappio vuonna 2003 sitä vastoin vastaa lähes 4 % kokonaisväestöstä ja sama tahti on jatkunut vielä vuonna 2004. Asumisen väljenemispaineet ovat edelleen varsin suuret; nuoret perheet hakeutuvat muualle suurempiin asuntoihin ja avioerot sekä asukkaiden kuoleminen kasvattavat lähiöiden henkilöä kohti laskettujen neliöiden keskimäärää.

Pihlajamäen kehitystä leimaa lasten ja heidän vanhempensa muuttotappio. Alue saa huomattavaa muut-

Kuvio 4: Nettomuuton ikärakenne, Myllypuro ja Pihlajamäki keskimäärin vuosina 2000–2007

(Helsingin kaupungin tietokeskus/ Aluesarjat/ väetönmuutokset.)

Taulukko 2: Lähtö- ja tulomuuton yhteisvaikutus v. 2000–2006

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Munkkivuori	18	-11	-55	-50	-10	16	-90
Kannelmäki	340	-14	-41	87	-179	-32	-232
Pihlajamäki	-157	-43	-73	-303	-283	-112	67
Pihlajisto	-65	11	34	-44	17	-15	-19
Myllypuro	138	241	-11	55	115	-64	-217
Kontula	1	-429	184	-194	125	137	-77
Vesala	-177	-81	-8	-113	-22	-158	-163
Kivikko	367	680	74	117	158	-53	-92
Keski-Vuosaari	858	291	470	66	187	411	4
Siltamäki	-54	-66	10	-105	-65	-20	-80
Tapulikaupunki	20	159	-150	-234	-82	-151	-84

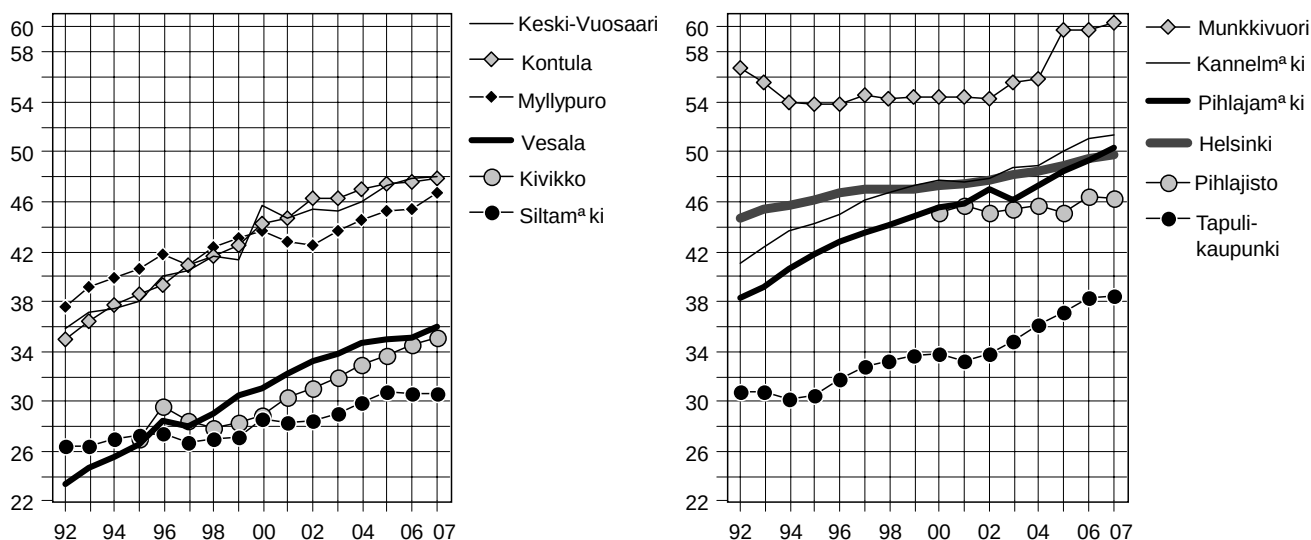
(Helsingin kaupungin tietokeskus/ Aluesarjat / väestönmuutokset.)

toivoittoa nuorista aikuisista, mikä on tyypillistä pien-asuntovaltaisille asuntoalueille, jotka ovat keskustan lähialueilla. Myllypurossa kuva on lähes päinvastainen. Myllypurossa tapahtunut perheiden lisäys on yhdistettävissä alueen reunalle rakennetun Hallainvuoren rakentamiseen. Voikin olettaa, että tämä liike jää hetkelliseksi, kun alueen rakentaminen on nyt päättynyt.

Asuntokuntarakenteen kehitys

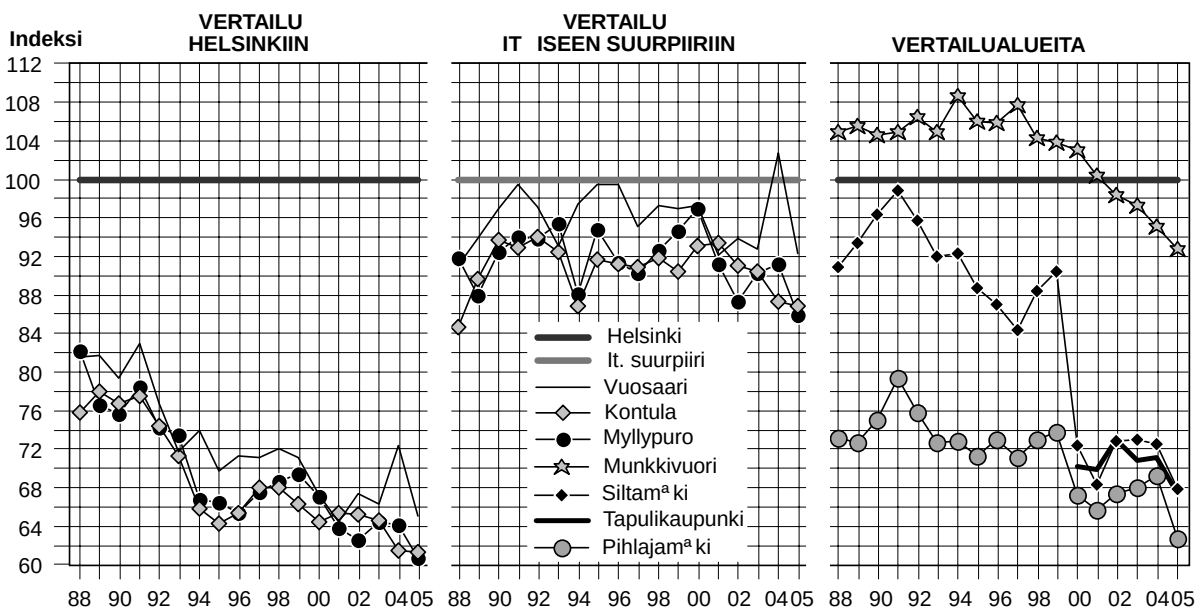
Asuntokuntarakenteen kehitystä lähioissa hallitsee yksin asuvien osuuden kasvu. Munkkivuori kuitenkin muodostaa tässä suhteessa poikkeuksen, koska yksinasujia on alueella jo yli 60 prosenttia asuntokunnista. Vanhusväestön todettiin vähenevän tällä alueella,

Kuvio 5: Yksin asuvien osuuden kehitys 1.1.1992–2007

(Helsingin kaupungin tietokeskus/ Aluesarjat/ asuntokunnat.)

Kuvio 6: Vanhojen asuntojen suhteellinen hintakehitys eräissä kohdelähiöissä 1988–2005, Helsinki=100

(Lähiötutkimusaineisto 1988–2000, asuntojen hintatilasto 2001–2005.)

mikä on seurausta sukupolven vaihdoksesta. Väistyvä väestö korvautuu pienillä asuntokunnilla, koska asuntokannan keskipinta-ala on pieni (55 m²). Yksin asuvien osuus on kasvanut koko Helsingissäkin, mutta viime vuosina kasvuvauhti on hiipunut. Kannelmäessä ja Pihlajamäessä yksinasuvien osuus oli v. 2000 jo Helsingin keskiarvoa suurempi. Yksin asuvien osuus on lähestynyt myös Kontulassa ja Keski-Vuosaareissa kaupungin keskiarvoa ja on niissä nyt yli 47 %.

Vanhojen asuntojen hinnat

Asuntojen hinnat kuvastavat alueen sijaintia kaupunkirakenteessa ja alueeseen kohdistunutta yleistä arvostusta, joka ilmenee maksukykyisenä kysyntänä sekä asuntokannan hyvänä kuntona ja laatuna.³ Asun-

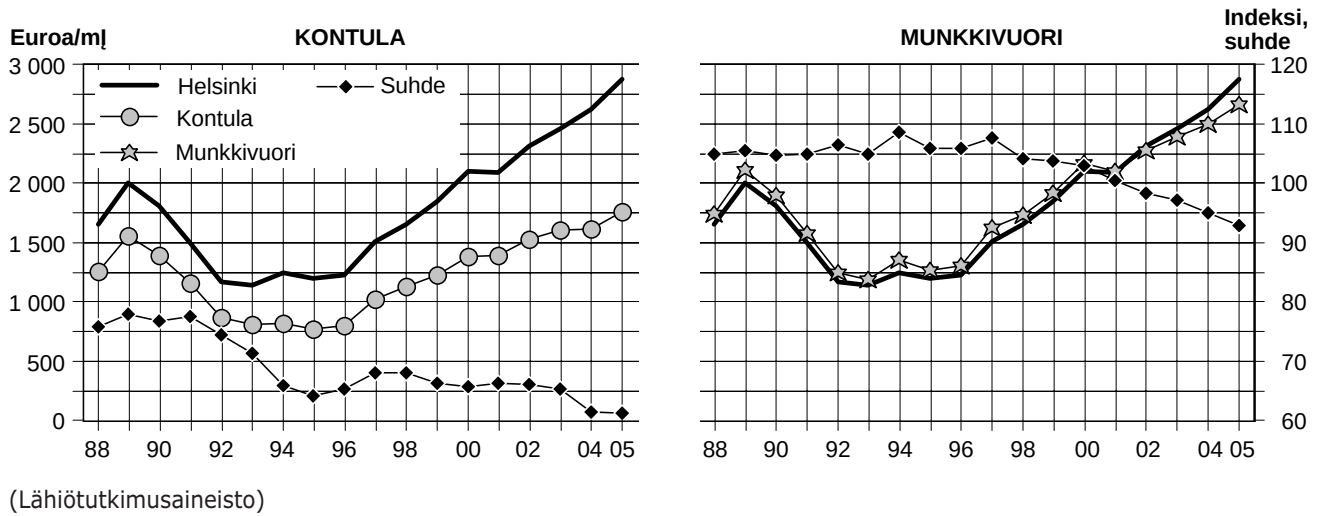
tojen hintatiedot on seuraavassa esityksessä suhteutettu koko Helsingin keskimääräiseen hintatasoon, joten näin voidaan vertailla eri alueiden suhteellisen aseman muutosta. Lisäksi Itäiseen suurpiiriin kuuluvat lähiöt on suhteutettu suurpiirinsä keskihintaan.

Kehityksen pääsuunta seurannan kohteena olleissa lähiöissä on ollut vanhojen asuntojen hintaeron kasvu koko kaupungin tasoon nähden. Tämä on havaittavissa Itäisen suurpiiriin kolmesta lähiöstä. Eron kasvu kuitenkin pysähtyi vuosien 2001–2003 välillä, mutta muun Helsingin nopea hintojen nousu vuonna 2005 johti uudelleen kohti suhteellisten hintaerojen kasvua.

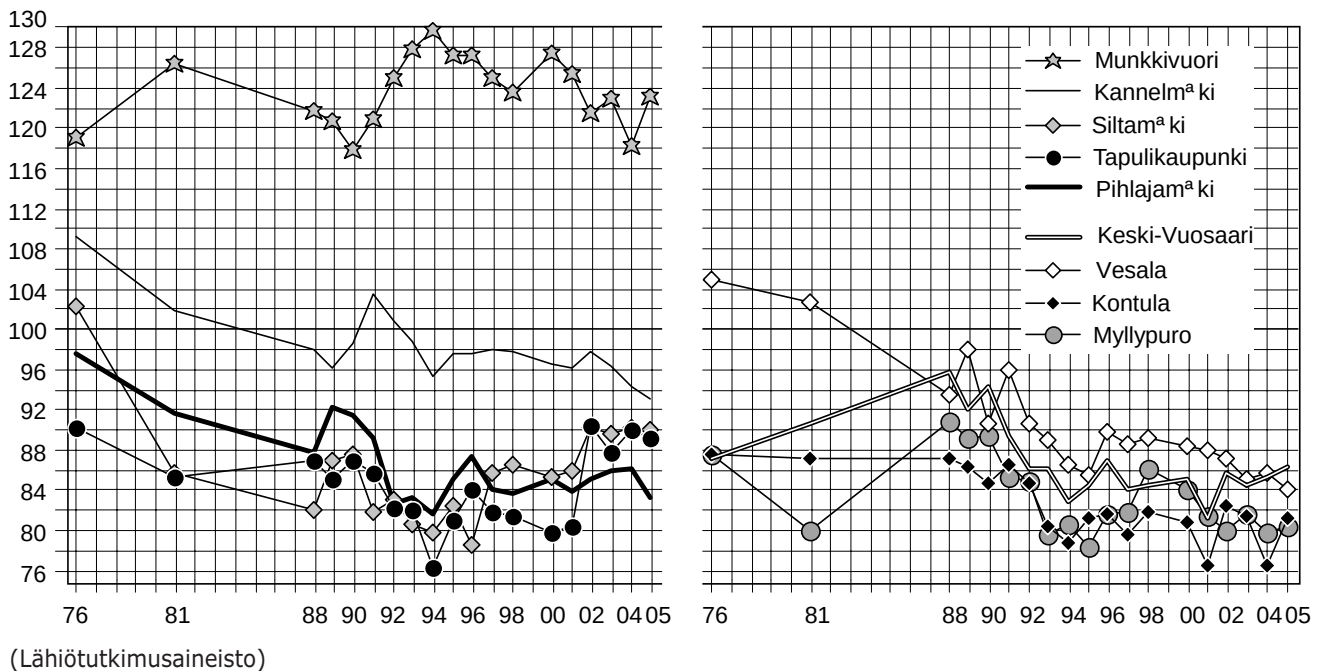
Myllypuron ja Kontulan vanhojen asuntojen hintojen vaihtelut menevät yksiin, jos kohta Vuosaarenkin keskihintojen vaihtelu rytmittyy melko samankaltaisesti. Vaihtelun voi selittää sillä, että lähiöiden hintataso ei reagoi yhtä herkästi yleisiin hintaimpulsseihin kuin muut osat asuntokannasta. Pihlajamäessä, Siltam^a ki

³ Osa-alueittaiset hintatiedot ovat lähiötutkimusaineistosta vuoteen 2000 ja sen jälkeen asuntojen postinumeroalueista koostuvasta hintatilastosta.

Kuvio 7: Kontulan ja Munkkivuoren vanhojen asuntojen keskihinta kaupungin keskiarvoon verrattuna 1988–2005

Kuvio 8: Vanhojen asuntojen hinta suhteessa kerrostalolähiöiden keskiarvoon 1976–2005

mäessä ja Tapulikaupungissa asuntojen hinnat lähenevät itäisten lähiöiden tasoa.

Asuntojen nimellishintojen tarkastelu osoittaa kuitenkin, että hintojen nousu on ollut vauhdikasta myös vähemmän arvostetussa lähiössä, mutta ei aivan yhtä nopeaa kuin Helsingin kantakaupungin johtamalla yleisen hintakehityksen uralla. Vuoden 2004 kohdalla hintaeron suhteellinen kasvu oli jälleen huomattavan nopeata.

Asuntojen hintavertailua voi tehdä myös Helsingin kaikkien lähiöiden keskiarvoon nähden. Vertailussa mukana olevat lähiöt ryhmittyvät tällöin alenevan suuntauksen ja tasaantuneen tai nousuun kääntyneen suuntauksen osajoukkoihin. Useimpien lähiöprojektiin kuuluvien alueiden hintakehitys on viime vuosikymmenen lamaa edeltävän alenemisen jälkeen tasaantunut tai kääntynyt lievään nousuun lähiöiden keskiarvoon verrattuna (Siltämäki, Tapulikaupunki). Joillakin alueilla kuten Vesalassa lasku näyttää kuitenkin jatkuvan. Vaihtelu vuodesta toiseen voi kuitenkin olla suurta. Keski-Vuosaassa kehitys on ollut samansuuntaista kuin projektilähiöissä ja Kannelmäessä alenevaa. Munkkivuoren suhteellinen asema on säilynyt entisellään.

Sosiaalinen kehitys

Lähiöiden sosiaalisesta kehityksestä on käytettävissä tilastollisia aikasarjoja äänestysvilkkaudesta, työttömyys- ja työllisyysasteesta, tulotason kehityksestä, koulutustasosta sekä maahanmuuttajien osuudesta. Seuraavassa tarkastellaan seurantalähiöiden kehitystä näiden lukujen valossa.

Äänestysvilkkaus

Seurannassa ovat tässä vuosien 1999, 2003 ja 2007 eduskuntavaalit sekä vuosien 2004 ja 2008 kunnallisvaalit. Äänestysvilkkaus oli Itä- ja Koillis-Helsingin lähiöissä jonkin verran koko kaupungin tasoa alhaisempaa. Tosin Vuosaassa on vaalista toiseen käyty uurnilla kaupungin keskitasoa vastaavasti.

Vuoden 2007 eduskuntavaaleissa äänestysvilkkaus laski seurantalähiöissä usein selvästi enemmän kuin koko kaupungissa vuoden 2003 vaaleihin verrattuna. Eniten tuli pudotusta Kivikossa ja Pihlajistossa.

Viimeisimmissä, vuoden 2008 kunnallisvaaleissa äänestysvilkkaus itäisissä ja koillisissa lähiöissä pysyi suunnilleen entisellään tai hieman laski. Kivikossa ja Tapulikaupungissa äänestäjät hieman aktivoituivat. Suurin pudotus noin viitisen prosenttia tapahtui Siltämäessä.

Puolueiden kannatuskuva on seurantalähiöissä muutoin varsin yhtenäinen, joskin Munkkivuoren profiili poikkeaa selvästi muista. Vasemmistopuolueiden kannatus kohoa yleisesti yli kaupungin keskiarvon. Vihreiden kannatus jakautuu muutoin aika tasaisesti, mutta lähiöissä, joissa SDP:n asema on vahva, vihreiden kannatus on heikompaa.

Työttömyysasteen kehitys

Työttömyyden kehitys seurailee seurantalähiöissä koko kaupungin kehitystä – mutta hieman korkeammalla tasolla. Kun työttömyysaste kohosi 2000-luvun alussa koko kaupungissa kohosi se myös seurantalähiöissä muun Helsingin tapaan, mutta kääntyi työttömyyden vähentyessä laskuun samoissa lähiöissä. Suhteellisten erojen perusteella näyttävät lähiöiden työttömyysasteen arvot erkaantuneen aina vain kauemmaksi koko kaupungista.

Huolestuttavampaa on kuitenkin se, että projekti-alueiden työttömyys on alentunut lähinnä vanhimmissa ikäluokissa. Laman aikana työttömäksi jäänyt työvoima on poistunut työmarkkinoilta. Nuoremmat ikäluokat ovat säilyttäneet työpaikkansa paremmin, mutta nuorimpien ikäluokkien työllisyys on muutamilla alueilla heikentynyt huomattavasti 2000-luvulla, vaikka työmarkkinat pääsääntöisesti ovat hyvät. Ulkomalaisväestön suurella osuudella on tähän kehityksen todennäköisesti suurin vaikutus.

Mielenkiintoinen näkökulma työttömyyden kehitykseen saadaan ottamalla indeksoinnin lähtökohdak-

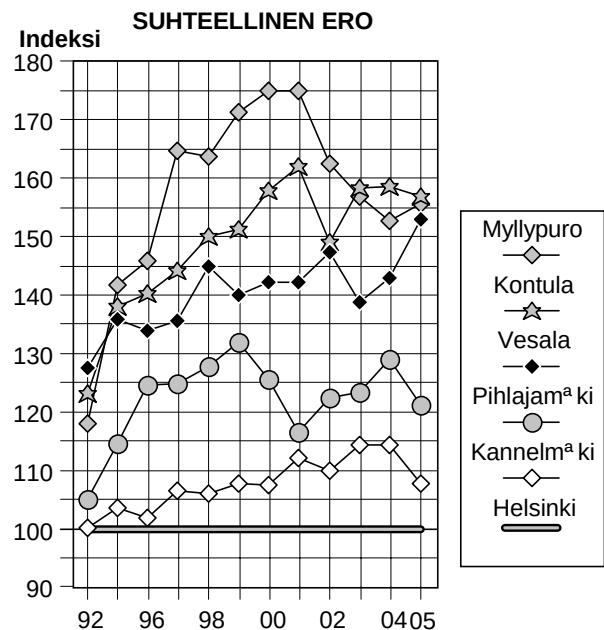
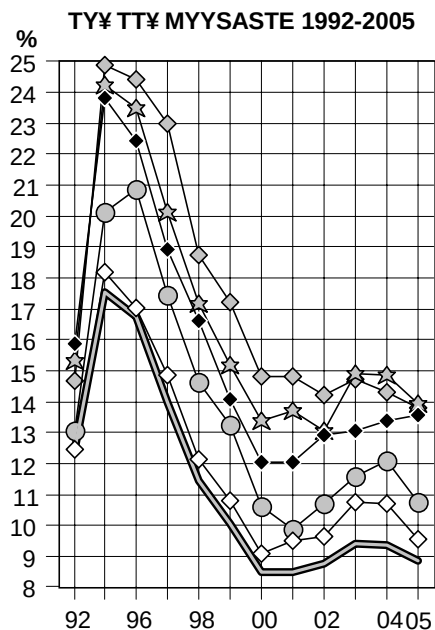
Taulukko 3: Äänestysprosentti vuosina 1999–2008 pidetyissä vaaleissa

		muutos edellisestä vaalista					
	1999E	2003E	2004K	2007E	2008K	2003E - 2007E	2004K -2008K
MUNKKIVUORI	77,1	78,6	63,6	76,7	65,7	-1,9	2,1
KANNELMÄKI	68,3	71,8	52,5	67,9	52,6	-3,9	0,1
PIHLAJAMÄKI	68,5	70,6	53,2	65,8	50,5	-4,8	-2,7
PIHLAJISTO	68,8	74,2	52,1	66,7	52,2	-7,5	0,1
MYLLYPURO	68,3	70,3	53,8	67,5	52,5	-2,8	-1,3
KONTULA	68,6	70,3	52,1	65,2	51,3	-5,1	-0,8
VESALA	64,4	67,4	46,6	60,7	45,9	-6,7	-0,7
MELLUNMÄKI	67,6	71,8	51	66,8	51,2	-5	0,2
KIVIKKO	54,7	65,4	39,5	57,7	42,5	-7,7	3
SILTAMÄKI	73,1	77	58,2	72	53,4	-5	-4,8
TAPULIKAUPUNKI	68,9	72,2	50,1	66,6	52,3	-5,6	2,2
HELSINKI	70,3	73,9	57,1	72,1	57,1	-1,8	0

(K= kunnallisvaalit, E= eduskuntavaalit)

(Vaalitilastot kunnallis- ja eduskuntavaaleista 1999–2008.)

Kuvio 9: Työttömyysaste 1992–2005

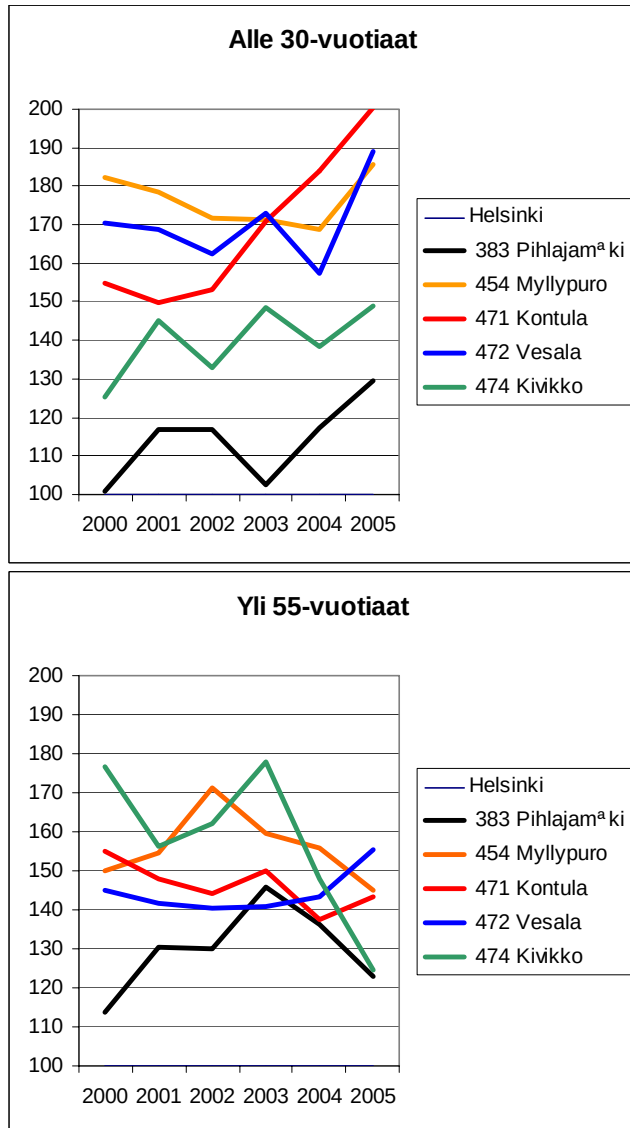
(Työvoimaministeriö: Työvoima ja työttömät 1992–2006.)

Taulukko 4: Työttömyysaste Helsingissä ja lähiössä yhteensä 1994–2004

	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Helsinki	18.1	17.5	16.7	14.0	11.4	10.0	8.5	8.5	8.8	9.4	9.4
Lähiöt yht.	19.1	18.6	18.2	15.3	12.9	11.4	9.6	9.6	9.7	10.5	10.6
Suhde	105.7	106.1	108.8	109.3	112.4	113.6	112.8	113.0	111.4	111.7	113.5

(työttömyystilastot)

Kuvio 10: Työttömyysaste 2000–2005. Indeksi, Helsinki=100

si kunkin alueen tilanne tiettyä ajankohtana. Työttömyysasteen kehityksen nopeuserot eri vaiheissa nousivat tällöin esille.

Vuoden 1995 työttömyysasteeseen suhteutettu kehitys osoittaa työttömyyden alenemisen aluksi viivästyneen koko kaupungin kehitystahdista Myllypurossa ja jonkin verran myös Kontulassa, mutta ei niinkään Vesalassa. Myllypurossa työttömyysasteen aleneminen nopeutui parin vuoden viivästyksen jälkeen vuodesta 1997 lähtien niin, että suhteellinen ero kaupunkiin ei enää kasvanut. Vertailualueeksi otetussa Munkkivuoressa työttömyys aleni erityisen paljon vuonna 2000, mutta kääntyi uuteen nousuun seuraavana vuonna. Kannelmäen kehitys asettuu Vesalan tapaan keskiuralle, mutta sielläkin työttömyys kääntyi uuteen nousuun.

Työttömyys väheni yleisimmin Itäisen ja Koillisen suurpiirin lähiöissä, kun taas kohonneita lukuja on eniten Eteläisessä, Läntisessä ja Keskisessä suurpiirissä. Mitä pienempi on työttömyysaste ollut jossakin tarkastelluista lähiöistä, sitä todennäköisempää on, että se on kääntynyt nousuun. ICT-sektorin heikentynyt työllisyystilanne koskee tässä vaiheessa selvästi enemmän toimihenkilöpuolta kuin työläisammattajeja. Monilla matalan työttömyyden alueilla työttömyysaste nousi elpymisestä huolimatta.

Työttömyysaste asumismuodon mukaan

Tarkastelua työttömyyden kehityksestä ja sen kohdentumisesta syventää tässä artikkelissa valtakunnallisen lähiötutkimusaineiston erittely työttömyyden esiintymisestä asumismuodon mukaan. Helsingistä oli tar-

kastelussa mukana kuusi lähiötä. Tutkimuksessa analysoitiin työttömyyttä yhtäältä kerrostalojen vuokra- ja omistusasukkaiden ja toisaalta pientalojen omistusasukkaiden osalta.

Työttömyyden muutokset tuntuivat 1990-luvulla erityisen selvästi nimenomaan lähiöiden kerrostalojen vuokralaisten elämässä. Korkeimmilleen työttömyysprosentti nousi Myllypuron vuokralaisten keskuudessa – se lähestyi 40 %:a vuoden 1993 lopulla. Osakeasujilla työttömyys jäi useimmiten puoleen siitä mitä vuokralaisten tapauksessa. Vuosikymmenen puolivälissä työttömyysaste alkoi kuitenkin alentua osakeasunnoissa hitaammin kuin vuokralaisilla.

Tässä artikkelissa tarkasteltujen lähiöiden työttömyysasteen suhde kerrostalolähiöiden summattuun keskiarvoon käyttäytyy kuvion 11 osoittamalla tavalla.

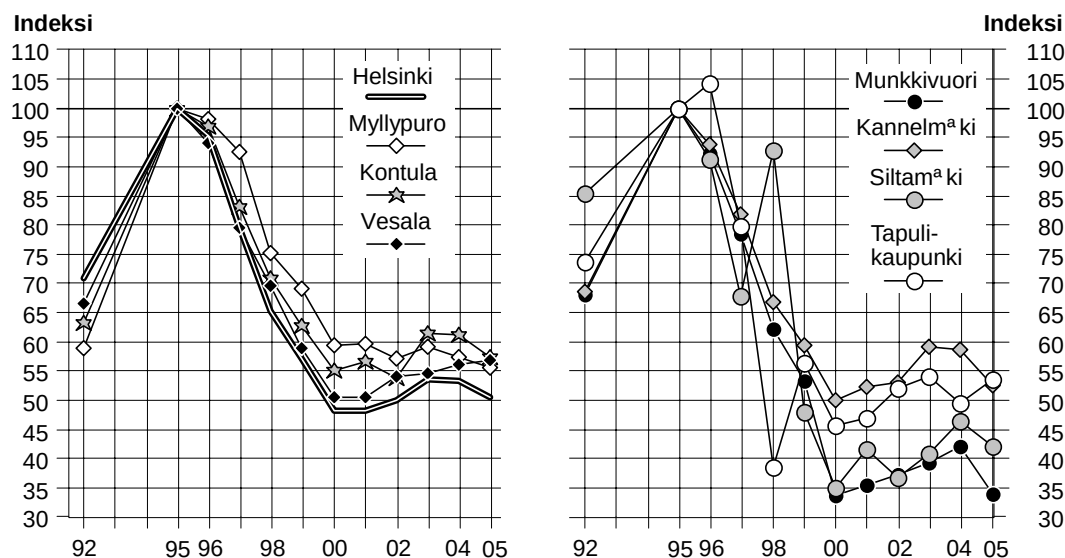
Kun lasketaan yhteen Helsingin 38 lähiötä väkiluvulla painottaen ja verrataan tulosta koko kaupunkiin, todetaan työttömyysasteen olleen lähiöissä kokonaisuudessaan jonkin verran korkeampi kuin koko kaupungissa. Suhteellinen ero kasvoi vuoteen 1999, jonka jälkeen taso on vaihtelevasti laskenut ja kohonnut.

Työllisten määrissä tapahtuneet muutokset

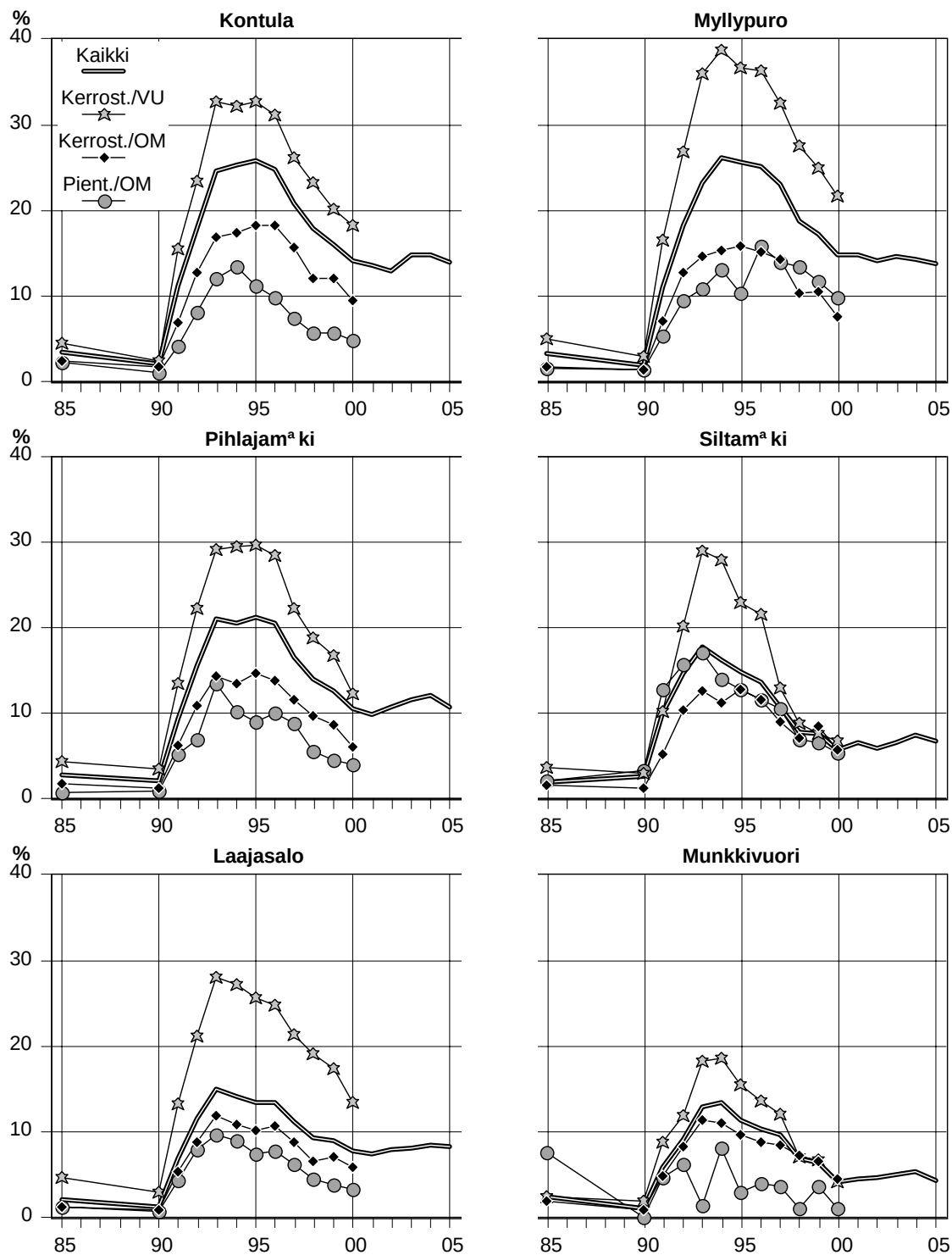
Työllistyneiden määrä kääntyi lähiössä nousuun laman väistyttyä ja tämä nousu näkyy erityisesti kerrostalojen vuokra-asukkaiden työllisyyslukuissa. Vuoden 2000 jälkeen pysähtynyt työllisyyskehitys ilmeni seurantalähiöissä työttömyyden lisäyksenä sekä työvoiman ulkopuolelle siirtyneiden määrän kasvuna. Työikäisen väestön määrä väheni etenkin Pihlajamäessä ja Kontulassa. Myös työvoiman ulkopuolelle siirtymistä on tapahtunut useimmissa lähiöissä tällä aikavälillä. Lähiöt ikääntyvät ja työvoimasta siirrytään eläkkeelle (vrt. kuvio 1).

Työllisten määrän muutoksiin voi vaikuttaa ikärakenteen kehitys, paluu työttömyydestä takaisin työelämän piiriin ja siirtyminen työvoiman piiriin sen ulkopuolelta. Selvää on myös, että asuntorakentamisen vaikutus muutoksiin on otettava huomioon. Työllisten määrä kasvoikin lähiöissä nopeata vauhtia vuoteen 2001 asti, josta alkoi sen uusi taantuma. Työllisyysasteella mitattuna muutos näkyy samankaltaisena, joskaan ei yhtä jyrkkänä.

Kuvio 11: Työttömyysasteen suhteellinen muutos v. 1992 - 2005, 1995=100.

Kuvio 12: Työttömyysaste v. 1985–2005 koko alueella ja v. 1985–2000 asumismuodon mukaan kuudessa Helsingin lähiössä

Taulukko 5: Työvoiman tarjonnan muutostekijöitä 2002–2006

	TYÖVOIMAN											
	1 20-64 V.		2 TYÖVOIMA		3 TYÖTÖN		4 ULKO-PUOLELLA		MUUTOS			
	2002	2006	2002	2005	2002	2006	2002	2006	1	2	3	4
Munkkivuori	3384	3278	2571	2455	122	111	691	712	-106	-116	-11	21
Kannelmäki	9425	9342	7107	6725	684	595	1634	2022	-83	-382	-89	388
Pihlajamäki	5743	5285	4100	3556	435	368	1208	1361	-458	-544	-67	153
Pihlajisto	2142	2070	1401	1334	200	165	541	571	-72	-67	-35	30
Myllypuro	6482	6317	4482	4221	638	511	1362	1585	-165	-261	-127	223
Kontula	9524	9275	7977	7467	1024	803	523	1005	-249	-510	-221	482
Vesala	5212	5112	4155	3850	536	529	521	733	-100	-305	-7	212
Kivikko	3059	3377	2369	2599	308	299	382	479	318	230	-9	97
Vuosaari	8852	9097	6396	6539	641	616	1815	1942	245	143	-25	127
Siltamäki	4756	4623	3644	3325	216	232	896	1066	-133	-319	16	170
Tapulikaupunki	6248	6061	5080	4741	478	489	690	831	-187	-339	11	141

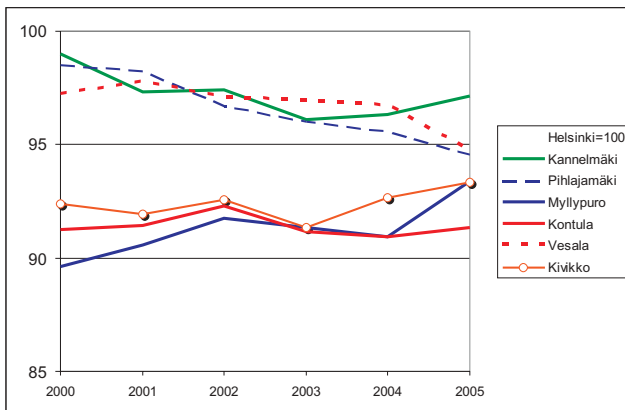
Myös työvoimaosuudessa (työlliset + työttömät jaettuna 20–64 -vuotiaiden määrällä) nähdään noususuuntausta vuodesta 1997 lähtien. Kotona olevista naisista sekä kokopäiväisiksi opiskelijoiksi kirjautuneista muodostuu se reservi, josta työvoimaosuus voi löytää kasvua. Pihlajamäen luvut ovat erityisen korkeita. Kivikon alkuvaihetta leimasi HOAS:n suuren opiskelija-asuntolan sijoittuminen alueelle. Maahan-

muuttajien suuri väestöosuus kasvattaa niin ikään työvoimareserviä.

Työllisyyden kehitys

Työllisten osuus (20–64-vuotiaiden ikäluokasta) oli Helsingissä vuoden 2005 lopussa 71,7 prosenttia kun se oli vuosina 2000–2002 yli 72 prosenttia. Tarkasteltavien lähiöiden työllisyysaste oli keskimäärin 67,4 prosenttia vuonna 2005, korkein Kannelmäessä (69,6) ja matalin Kontulassa (65,5). Suhteessa kaupungin keskiarvoon Kontula ei kuitenkaan ole taantunut. Suhteessa koko kaupungin kehitykseen Pihlajamäen ja Vesalan kehitys on ollut alenevaa, kun taas Myllypuro ja Kivikko ovat nousseet.

Kuvio 13: Työllisten osuus 20–64-vuotiaista vuosina 2000–2005, indeksi, Helsinki=100

Tulotason kehitys

Aikasarjatarkastelu osoittaa, että nimellisarvoinen tulotaso kääntyi nousuun vuoden 1994 aallonpohjasta kaikkilla Helsingin osa-alueilla. Koko kaupungin keskiarvoon suhteutettu tulokehitys lähiöissä osoittaa kuitenkin yleisesti laskevaa linjaa vuoteen 2000 saakka. Kaupungin varakkaiden alueiden tulokehityksen taantuma

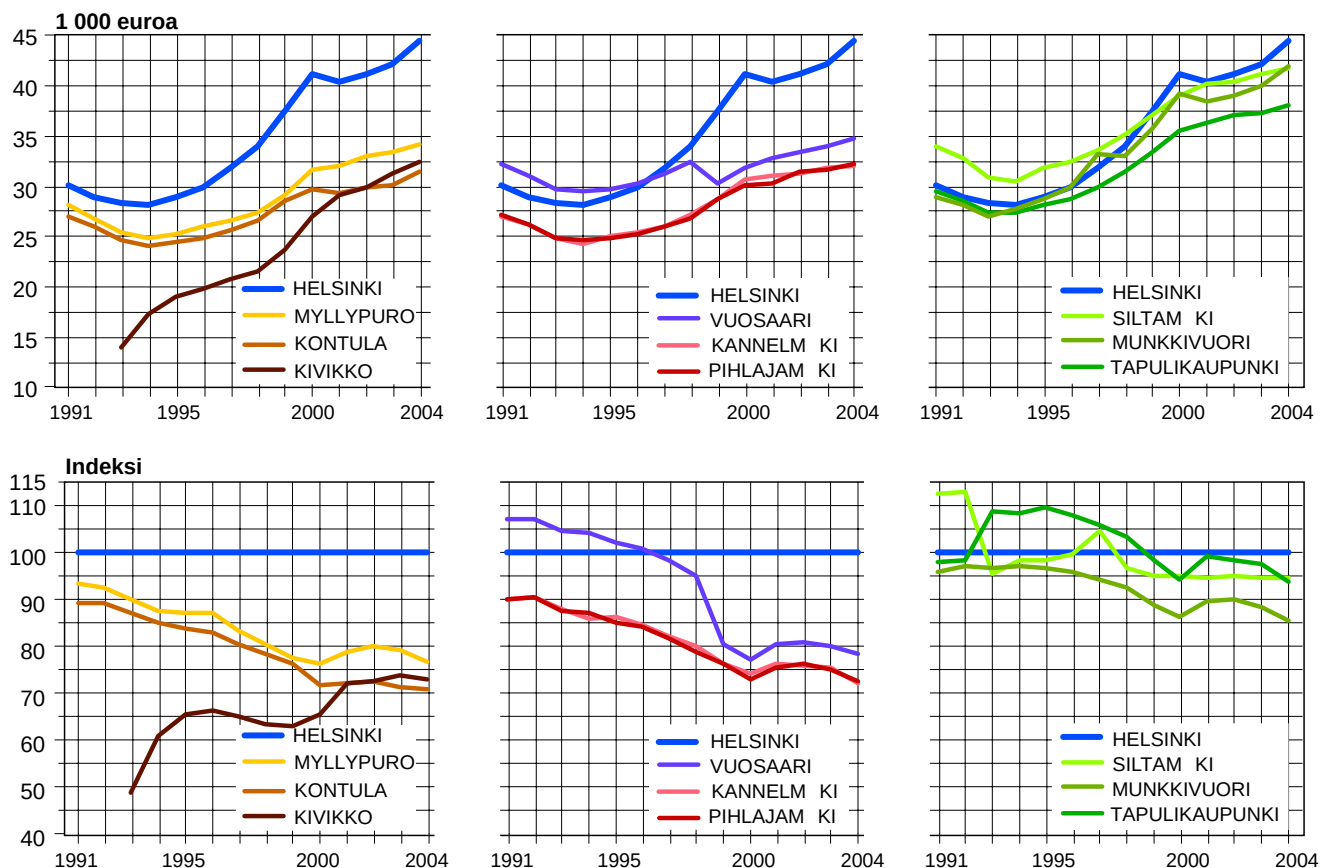
optiotulojen ja pääomatulojen kaventuessa sai pääasiassa palkkatyön varassa elävien alueiden keskituloluvut kohoamaan kaupungin keskiarvoon suhteutettuna vuonna 2001. Tämä johti alueiden välisten tuloerojen selvään, joskin ehkä hetkelliseen kaventumiseen.

Tulotasovertailu voidaan tehdä paitsi suhteessa koko kaupungin lukuihin myös suhteessa kaikkien kerrostalolähiöiden muodostamaan osajoukkoon. Tällöin näkymä kehityskuvasta muuttuu varsin toisennäköiseksi. Käy selville, että lähiöiden suhteellinen tulotaso laski jatkuvasti vuoteen 2000 saakka, josta alkoi tietynasteinen tasaantuvan kehityksen jakso. Asuntokuntakoh-

taiseen tulonmuodostuksen liittyy kysymys yhden tai useamman tulonsaajan merkityksestä. Oheisesta taulukosta (6) havaitaankin, että keskikoon pieneneminen on ollut nopeampaa lähiöissä kuin koko kaupungissa. Tämä seikka saattaa siis osittain vaikuttaa asuntokunnan keskitulon muodostusta heikentävästi.

Lähiöiden välillä on havaittavissa eriytyviä tulotason kehityslinjoja. Myllypuron ja Kontulan tason laskuun liittyvä poikkeaminen muista lähiöistä erottuu nyt selvemmin. Vesalan tulotaso on pysynyt Helsingin kaikkien lähiöiden keskitason tuntumassa. Munkki-
vuori ja Tapulikaupunki olivat 1990-luvun ajan kes-

Kuvio 14: Asuntokuntien tulot 1991–2004 (1 000 €) ja indeksoituna, koko kaupunki=100

Kivikon alkuvuosien erittäin matala tulotaso johtuu siitä, että alueella valmistui ensimmäisenä HOAS:n opiskelija-asuntola. (Helsingin kaupungin tietokeskus/ Aluesarjat/ Asuntokuntien tulot.)

Taulukko 6: Asuntokuntien keskitulo ja keskipakko koko kaupungissa ja kerrostalolähiöissä 1991–2003

keskitulo €

	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Hki	30 112	29 034	28 292	28 223	29 052	29 976	31 781	34 068	37 587	41 281	40 527	41 153	42 233
Lähiöt	28 941	27 617	26 420	26 122	26 753	27 413	28 546	29 814	31 786	33 681	33 710	34 437	34 979
suhde	96,1	95,1	93,4	92,6	92,1	91,4	89,8	87,5	84,6	81,6	83,2	83,7	82,8

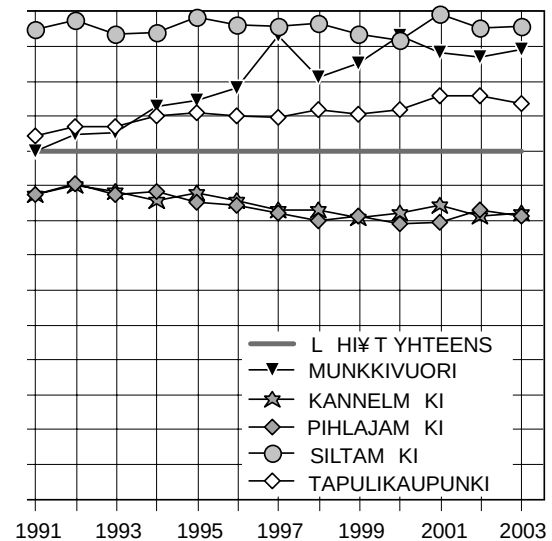
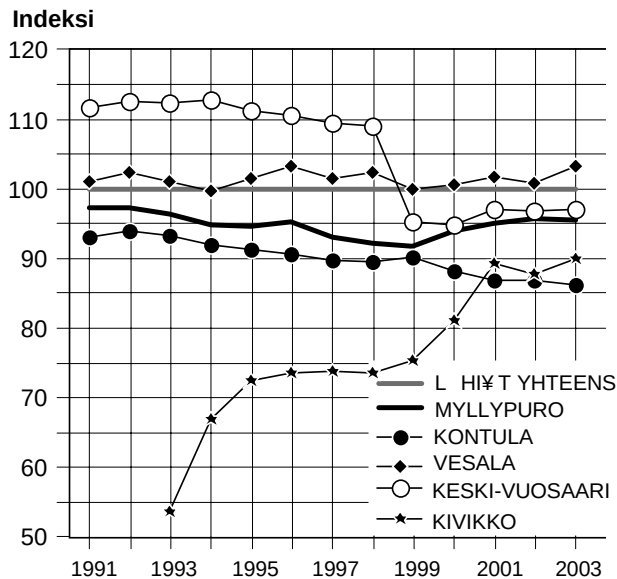
asutokunnan keskipakko, henkeä

	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Hki	2,03	2,02	2,01	2,01	2,00	2,01	2,01	2,01	2,01	2,00	1,98	1,97	1,95
Lähiöt	2,08	2,06	2,05	2,04	2,02	2,02	2,01	1,99	1,97	1,97	1,95	1,94	1,92
suhde	102,4	101,7	101,7	101,4	101,1	100,5	99,9	99,1	98,3	98,4	98,6	98,5	98,4

kitasosta ylöspäin erkanevalla kehitysuralla, joka sittemmin on taittunut tai tasaantunut. Kannelmäki ja Pihlajamäki sitä vastoin muistuttavat alaspäin erkanevalta kehityssuunnaltaan Kontulaa.

Lähiöiden piiriin kuuluvien pientaloalueiden keskitulo nousee selvästi korkeammaksi kuin kerrostaloalueilla. Kontulankaaren ja Tuukkalantien alueilla on suhteellisesti eniten sosiaalista vuokra-asumista, ja se

Kuvio 15: Asuntokuntien keskitulo lähiöiden painotettuun keskiarvoon suhteutettuna 1991–2004

tulotasovertlahy.pr
(Helsingin kaupungin tietokeskus/ Aluesarjat/ asutokuntien tulot.)

Taulukko 7: Koulutusrakenteen muutos 20–64 v. ikäryhmässä 1.1.2000–2007

	ENINTÄÄN PERUSASTE	KESKI- ASTE	ALIN KORKEA	ALEMPI KORKEA	YLEMPI KORKEA	TUTKIJA- KOULUTUS	20–64 V.
HELSINKI	-9 856	8 909	-11 695	11 915	9 405	1 137	9 815
MUNKKIVUORI	-49	47	-168	81	13	10	-66
KANNELMÄKI	-234	219	-288	204	86	19	6
PIHLAJAMÄKI	-309	-12	-206	75	35	10	-407
PIHLAJISTO	-157	-46	-58	40	26	-2	-197
MYLLYPURO	-424	79	-57	72	92	11	-227
KONTULA	-672	-2	-227	80	22	-1	-800
VESALA	-183	14	-161	56	27	5	-242
KIVIKKO	325	476	97	156	108	6	1 168
KESKI VUOSAARI	67	597	-38	254	143	13	1 036
SILTAMÄKI	-284	13	-100	101	-11	6	275
TAPULIKAUPUNKI	-163	44	-164	198	119	9	43

(Helsingin kaupungin tietokeskus/ Aluesarjat /tutkinnon suorittaneet.)

näkyä tilastoissa niiden keskimääräistä matalampana tulotasona. Kovin suureksi ei keskitulojen ero kuitenkaan kasva niihin alueisiin verrattuna, joilla on enemmän osakeasuntoja, kuten Myllypurossa sekä Kontulan Keinitien ja Naapurintien alueilla. Eri asumismuotojen suhteelliset määrät ratkaisevat osaltaan lähiön keskitulon ja sen kehityksen.

Koulutusrakenteen kehitys

Vuodesta 1998 alkaen uusittu väestön koulutusrakenneluokitus katkaisi vuodesta 1980 alkaneen aikasarjan. Sen vuoksi seuraavassa tarkastellaan eri koulutusryhmien määrällisiä muutoksia 20–64 v. ikäryhmässä vain poikkileikkausajankohtien 1.1.2000 ja 1.1.2007 välillä Tarkastelu kattaa siten seitsemän vuoden jakson. 20–64 -vuotisten ikäryhmää voi pitää avainindikaattorina väestön koulutusrakenteen määrällisissä muutoksissa, jonka johdosta seuraavassa taulukossa (7) esitetään myös tässä ikäryhmässä tapahtunut muutos.

Enintään perusasteen koulutuksen saaneiden väheneminen selittyy pääosin vanhemman väestön ikääntymisellä yli 65 vuoden tai kuolemalla. Sama syy lie-
nee myös alimman korkea-asteen tutkintojen vähe-

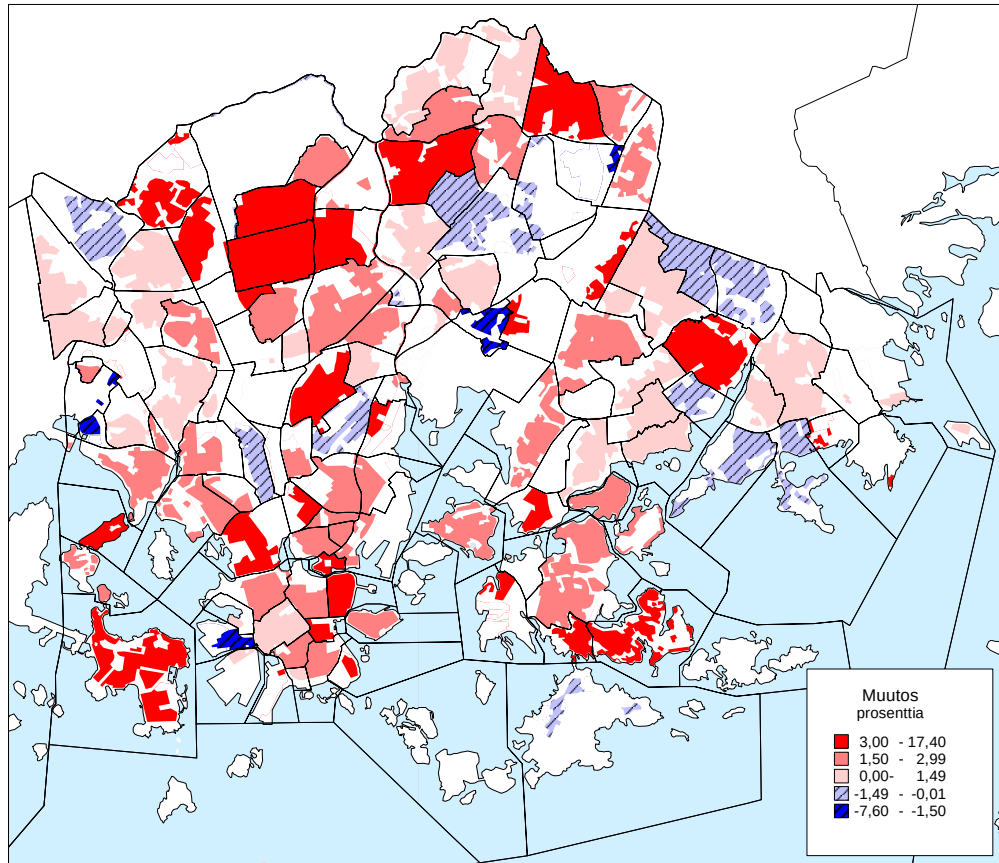
nemisen taustalla. Näitä tutkintoja ei enää tule lisää. Tämän vastapainona lisääntyivät keskiasteen ja korkeammin koulutettujen määrät kaikissa lähiöissä. Vaikutukset näkyvät koulutusta saaneiden osuuden kasvuna kaikilla alueilla Koko kaupungin muutosnopeus ylittyi

Taulukko 8: Korkean asteen tutkinnon suorittaneiden osuus 20–64 v. väestöstä ja muutos (%) 1.1.2000–1.1.2007

	v. 2000 osuus %	v. 2007 osuus %	Muutos %
HELSINKI	35,2	37,1	1,9
MUNKKIVUORI	51,7	50,6	-1
KANNELMÄKI	28	28,3	0,2
PIHLAJAMÄKI	25,1	25,5	0,4
PIHLAJISTO	20	22,7	2,7
MYLLYPURO	25	28,4	3,4
KONTULA	20,6	21,1	0,5
VESALA	23,9	23,6	-0,3
KIVIKKO	17,3	22,3	5
KESKI-VUOSAARI	27,6	28,7	1,1
SILTAMÄKI	27,8	29,6	1,8
TAPULIKAUPUNKI	27,3	29,9	2,7

(Helsingin kaupungin tietokeskus / Aluesarjat / tutkinnon suorittaneet.)

Kuvio 16: Korkean asteen koulutuksen suorittaneiden osuuden muutos v. 2000–2005

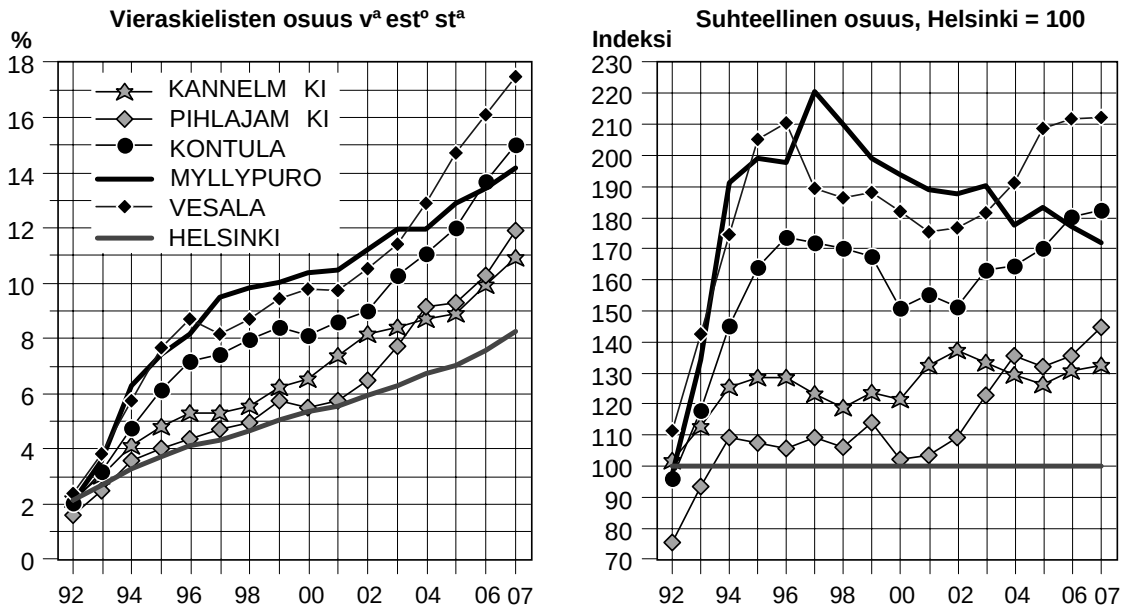
kuitenkin vain Kivikossa. Pihlajiston kasvu oli koko kaupungin tasoa ja Myllypuro lähellä sitä. Nämä nopean kasvun luvut liittyvät enimmäkseen alueilla tapahtuneeseen lisärakentamiseen. Myös Kontulan ja Kannelmäen koulutettujen osuus kasvoi, joskaan ei samaa tahtia koko kaupungin keskiarvon kanssa.

Koulutustason nopean paranemisen taustalla on yleensä väestörakenteen muutos. Nuorilla on tavallisesti parempi koulutus kuin vanhemmilla. Ikävakioidusta aineistosta tuotettu vertailu osoittaa, että suhteessa kaupungin keskiarvoon projektialueiden koulutustaso pysyi likipitään samalla tasolla 2000–2007. Korkea-asteen tutkinnon suorittaneita on noin puolet kaupungin keskiarvosta.

Koulutustaso nousi eniten Kivikossa, Pihlajistossa, Tapulikaupungissa ja Myllypurossa. Nousu tapahtui vauhdilla, joka ylittää koko kaupungin tasolla tapahtuneen kasvun. Munkkivuoren koulutustaso on perinteisesti niin korkealla, että kasvun rajat on nähtävästi saavutettu. Myös Kannelmäki ja Vesala kuuluvat hitaan kasvun luokkaan, kun taas Pihlajamäki ja Keski-Vuosaari edustavat kaupungin keskimääräistä lähenevää kasvua. Kivikon ja Myllypuron tapauksissa asuntotuotanto toimii hyvänä selittäjänä, mutta Pihlajiston tapauksessa tuotanto on ollut siinä määrin vähäistä, että muutoksen tausta löytynee jostakin muualta.

Tulosta voi tulkita niin, että muuttoliike tuo lähi-

Kuvio 17: Vieraskielisten osuuden muutos 1.1.1992–1.1.2007

öihin koulutettuja enemmän kuin vie niitä. Asuntojen uustuotanto saattaa osaltaan vaikuttaa tähän. Kuitenkin uusiin asuntoihin muuttavan väestön koulutusrakenteen pitää silloin olla korkeampi kuin kantaväestöllä, jotta kuvatus kaltaisen muutos tapahtuisi. Kysymyksessä voi kuitenkin olla myös alueella jo asuvan väestön kouluttautuminen, joka muutoinkin on Helsingissä ollut tärkein koulutusrakenteen kohottaja.

Maahanmuuttajien sijoittuminen ja työllistyminen

Maahanmuuttajien väestöosuuden kehitystä mitataan seuraavassa vieraskielisten prosenttiosuutena koko väestöstä. Lisäksi tämä osuus on suhteutettu koko kaupungissa tapahtuneeseen osuuden muutokseen.

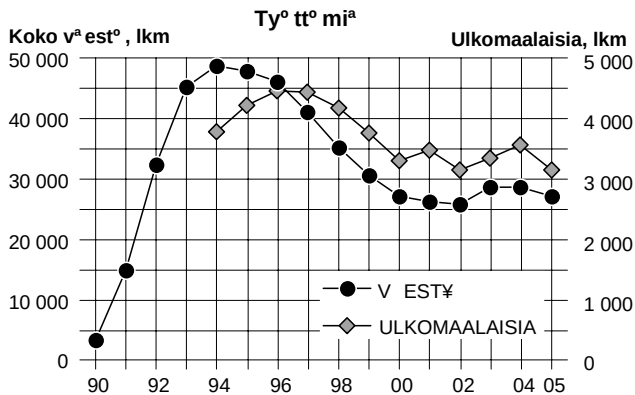
Vuosiin 1996–1998 asti maahanmuuttajien osuus kasvoi itäisissä kerrostalolähiöissä tuntuvasti nopeammin kuin muualla. Tämän jälkeen seurasi suhteellisen tasoittumisen kausi, joka kuitenkin kääntyi uuteen nousuun Vesalassa ja Kontulassa. Myös Pihlajamäen kehitys muistuttaa idän lähiöitä. Myllypuro

muodostaa tässä suhteessa poikkeuksen, koska maahanmuuttajien osuuden suhteellinen ylijedustus on pienentynyt jatkuvasti vuoden 1996 jälkeen. Toki täälläkin maahanmuuttajien väestöosuus on jatkanut kasvuaan, mutta hidastunutta tahtia.

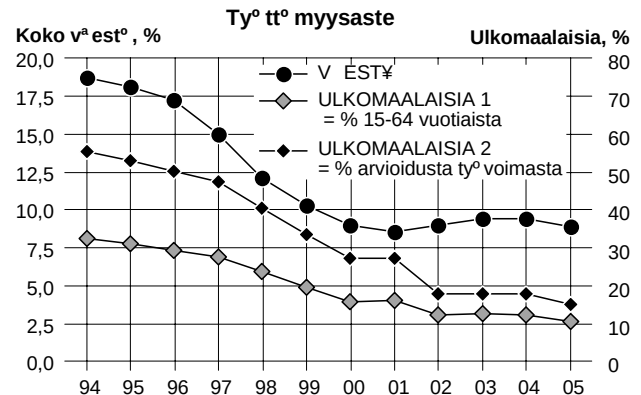
Eräissä uusissa lähiöissä ovat maahanmuuttajien osuudet olleet korkeampia kuin muualla. Meri-Rastilassa ja Kivikossa maahanmuuttajien osuudet ovat olleet suurimpia seurantalähiöiden joukossa, mutta myös Kallahdessa maahanmuuttajien määrä on kasvanut lähelle edellisiä. Vertailuun otetusta Veräjäläakson esimerkistä näkyy, ettei tämä tendenssi koske kaikkia uusia pienituloisia asuinalueita.

Maahanmuuttajien työllisyys jäi Helsingissä erittäin heikoksi pahimman joukkotyöttömyyden aikana. Vuonna 1994 maahanmuuttajien työttömyysaste oli noin 55 %, jos laskentaperusteena käytetään työvoimaan kuuluvien määrää. Jos osuus lasketaan koko 16–64 -vuotiaasta väestöstä, työttömyysaste jäi enimmillään 32 %:iin. Tuosta tasosta maahanmuuttajien työttömyys on alennunut niin, että vuonna 2005 ikäluokkapohjainen työt-

Kuvio 18: Työttömien ja maahanmuuttajien työttömyyden kehitys 1994–2005 Helsingissä

(Helsingin kaupungin tietokeskus: työttömyystilastot.)

tömyysaste oli enää noin 10 %. Lähtömaan mukainen erittely on osoittanut, että eri kansallisuuksien välillä on työhön osallistumisessa suuria eroja.

Johtopäätöksiä

Tarkasteltavana olevien lähiöprojektin sekä Urban II ohjelma-alueiden sekä verrokkialueiden kehitysanalyysi 1990-luvun lopulta osoittaa, että lähiöiden elämä on valtaosin elpynyt suuren laman jäljiltä. Tosin 2000-luvun alkuvuosien taloudellinen taantuma näkyy tietyllä viiveellä myös lähiöiden tunnusluvuissa. Väestökehityksessä perussääntö on väkiluvun jatkuva hivuttautuminen alaspäin, joka liittyy asutuskuntakoon pienenemiseen ja siihen liittyvään asumisväljyyden kasvuun. Vain uusien asuntojen tuotanto pysäyttää ajoittain väkiluvun vähenemisen.

Vaikka lähiöiden ikärakenne alkaa painottua vanhempaan päähän, on syntyneitä kuitenkin edelleen enemmän kuin kuolleita useimmilla alueilla. Tosin ensin Myllypuro ja sitten Kontula näyttivät esimerkiksi tulevista, jossa luonnollinen väestönmuutos kääntyy negatiiviseksi. Vanhusten asumisesta huolehtivien laitosten toiminta alueilla vaikuttaa asiaan, ja niitä on esimerkiksi Myllypurossa aika monta.

Muuttoliike lähiöiden ja muiden alueiden välillä noudatteli aiemmin kaavaa, jossa Helsingin ulkopuolelta tulee muuttovoittoa, kun taas selvästi suurempaa muuttotappiota aiheutuu Helsingin sisäisestä muutosta. Tässä kohdin on kuitenkin tapahtunut 2000-luvun alkuvuosina muutos: Ulkoinen muuttoliike on alkanut vähetä ja asukasmäärä on alkanut laskea useimmissa lähiöissä. Sitä voi pitää uutena piirteenä. Kaupungin sisäinen muutto on sitä vastoin useilla alueilla ollut positiivinen. Tämä liittyy vahvasti uusien asuntojen rakentamiseen.

Asuntojen hintataso oli laskenut vuoteen 2004 Helsingin keskiarvosta noin 10 % -yksikköä siitä tasta, mitä se oli 1980-luvun loppupuolella. Selvin lasku tapahtui lamaan jouduttaessa. Itäsuunnan lähiöiden hinnoissa tapahtui lievä käänne nousuun, mutta se katkesi kuitenkin vuonna 2000 muun Helsingin hintojen kohottua nopeasti. Myös läntisissä lähiöissä suhteellinen hintataso aleni selvästi. Lähiöiden asuntojen hintavaihtelu tapahtuu samojen syklien mukaisesti kuin muuallakin Helsingissä, mutta hinnat eivät ole nousseet yhtä vauhdikkaasti kuin erityisesti kantakaupungissa.

Sosiaalisista kysymyksistä työttömyys ja työllisyys ovat keskeisiä asioita Helsingin lähiöissä. Laman ai-

kana työttömyysaste nousi lähiöissä korkeaksi. Kun se alkoi laskea, muutos tapahtui tietyn viiveen jälkeen samaan tahtiin koko kaupungin kehityksen kanssa myös korkeimman työttömyysasteen lähiöissä. Myönteinen kehitys pysähtyi kuitenkin vuonna 2001 alkaneeseen taloudelliseen taantumahan. Kivikon aluksi korkealle kivunnut työttömyys jäi jo vuonna 2001 Myllypuron lukeman alapuolelle. Lähiöiden vuokra-asukkaila työttömyys kohosi pahimmillaan kaksinkertaiseksi omistusasukkaihin verrattuna. Aleneminen on tässä ryhmässä ollut kuitenkin niin nopeata, että lähiöiden väliset erot tässä suhteessa ovat kaventuneet. Tämä koskee kuitenkin vähemmän lähiöprojektin alueita kuin verokkialueita. Vuoden 2000 jälkeisten työttömyyslukujen alueellinen analyysi osoitti, että aleneva kehityssuunta jatkui itäisissä ja koillisissa lähiöissä, niiden joukossa Kontula, Myllypuro ja Kivikko, kun taas työttömyys kääntyi nousuun monilla hyvin toimeentulevilla asuinalueilla Länsi- ja Etelä-Helsingissä.

Työllisyysaste eli työssäkäyvien osuus 20–64 -vuotiasta on kohonnut lähiöprojektin alueilla lamavuosien aallonpohjastanoin 12–14 % -yksikkökohoten yli 70 % tason. Samankaltaista kehitystä todetaan myös vertailualueilla. Työllisten määrä kääntyi kuitenkin tutkimissa lähiöissä selvään laskuun vuosina 2002–2003. Myös työllisyysaste laski jonkin verran. Työvoimaosuudet alenivat suhteellisesti vähemmän. Ero selittyi työttömyyden nousulla.

Väestön tulotaso aleni laman aikana lähiöissä niin kuin koko kaupungissakin. Elpymisen käynnistyessä tulojen kasvu jäi lähiöissä hitaammaksi kuin muualla Helsingissä, jolloin suhteelliset erot kasvoivat. Tätä jatkui kiihtyvästi vuoteen 2000 asti. Pääoma- ja optiotulojen taantuminen vuodesta 2001 ei juuri koskenut lähiöiden asukkaita. Niinpä suhteellinen tuloero muuhun kaupunkiin supistui joissakin tapauksissa selvästi, joissakin taas vähemmän. Asumismuotojen mukaisessa vertailussa on keskeistä se, että vuokralla asuvien tulotaso alkoi yhä enemmän aleta ja jäädä alhaisemmaksi, kuin muun väestön tulot. Vielä selvempi muu-

tosilmiö on lähiöiden yhteydessä olevien pientaloaluiden tulotason nopea nousu. Tällä asumismuodolla on maksukykyistä kysyntää sijainnista riippumatta. Tulojen vertailu asuntokunta-käsitteen pohjalta tuottaa suurempia sisäisiä eroja kuin kulutusyksikkö-käsitteen pohjalta suoritettu vertailu.

Lähiöiden koulutusrakenteen muutos tapahtuu samansuuntaisesti muun Helsingin kanssa. Enintään perusasteen koulutuksen saaneiden määrä supistuu työikäisten joukossa, niin myös alimman korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden määrä. Kandidaattitason korkeakoulututkinnon suorittaneiden määrässä sitä vastoin esiintyy nettokasvua niin kuin myös keski-asteen tutkinnoissa. Korkean asteen tutkintojen osuuden kasvu on kuitenkin ollut jonkin verran nopeampaa muualla Helsingissä kuin useimmissa tutkituista lähiöistä. Tämän vuoksi koulutettujen osuuden perusteella mitattu suhteellinen tasoero muun kaupungin ja vertailussa mukana olleiden lähiöiden välillä ei ole juurikaan kaventunut. Poikkeuksen tekivät Kivikko ja Myllypuro, joissa tämä osuus kohosi muuta Helsinkiä nopeammin asuntotuotannon seurauksena. Myös Pihlajistossa esiintyy yllättävän vahvaa kasvua.

Maahanmuuttajien määrä on Helsingissä lisääntynyt. Siitä ovat osansa saaneet myös tarkastelun pääkohteena olevat lähiöt. Osuuden kasvuvauhti on kuitenkin ollut olennaisesti hitaampi, kuin mitä se oli 1990-luvun alkupuolella. Katsottuna suhteellisen osuuden mukaan, jossa koko kaupungin taso (maahanmuuttajien prosenttiosuus koko kaupungissa) toimii jakajana, alkoi maahanmuuttajien osuus tasoittua eri lähiöissä joitakin vuosia sitten. Kuitenkin vuonna 2002 maahanmuuttajien osuus alkoi tarkastelluissa lähiöissä jälleen kasvaa. Maahanmuuttajien työllistyminen, joka oli lamavuosina heikkoa, pääsi hyvään vauhtiin talouden parhaina kasvuvuosina, mutta pysähtyi taantumahan vuonna 2001 siinä missä kanta-väestölläkin. Työvoiman määrästä laskettu, 16 % tasolle painunut maahanmuuttajien työttömyysaste on kuitenkin hyvä merkki kotoutumisen käynnistymisestä ja elämän normalisoitumisesta. Koska maahan-

muuttajista huomattava osa asuu kerrostalolähiöissä, liittyy tämä huomio myös lähiöiden työllisyyskehitykseen kokonaisuudessaankin. Noin kolmen vuoden ajan jatkunut talouden stagnaatio kuitenkin pysäytti

positiivisen kehityksen. Työttömyys on nyt kääntynyt uudelleen laskuun, mikä näkyy toimeentulotuen saajien määrän vähenemisenä myös seurantalähiöissä.

Lähteet

Tilastot ja tietokannat

<http://www.hel2.fi/tietokeskus/kaupunkitilastot/aluesarjat.html> 4.10.2007.

<http://www.stat.fi/tup/altika/index.html> 4.10.2007.

Valtakunnallinen lähiötutkimusaineisto 1988–2000 (erillistilaus Tilastokeskuksesta/ Helsingin kaupungin tietokeskus).

Asuntojen hintatilasto 2001–2005 (erillistilaus Tilastokeskuksesta /Helsingin kaupungin tietokeskus).

Kirjallisuus

Holopainen, Reijo & Lankinen, Markku & Seppälä, Pekka (1983). Asuntojen hintojen alueellinen kehitys. Pääkaupunkiseudun julkaisusarja A 1983:3. Pääkaupunkiseudun yhteistyövaltuuskunta, Helsinki.

Lankinen, Markku (1999). Lähiöiden välinen ja sisäinen erilaistuminen jatkuu, Ympäristöministeriö 1999, Monisteita 52.

Lankinen, Markku (2000). Lähiöiden kehittyminen 1990-luvulla tilastojen valossa. Teoksessa Bäcklund, Pia & Schulman, Harry (toim.). Kunnostusta ja kuntakävelyä, asukastiloja ja aikamatkoja. Onnistuiko Helsingin lähiöprojekti? Helsingin kaupungin tietokeskus Tutkimuksia 2000:4, Helsinki.

Lankinen, Markku (2003). Kerrostalolähiöiden tilastoseurantaa vuoteen 2000. Ympäristöministeriö 2003, Monisteita 119.

Lankinen, Markku (2003). Tunnuslukuja ja kehityspiirteitä Helsingin lähiöistä. Teoksessa Bäcklund, Pia & Schulman, Harry (toim.). Lähiöprojekti lähikuvassa. Helsingin kaupungin tietokeskus. Tutkimuksia 2003:4, Helsinki.

Kontulan keskustaa tänään ja eilenkin. Kuva: Eeva Rista.

Helsingin lähiöissä viihdytään – haasteitakin on

Helsingin lähiöprojektin ja Urban-ohjelman alueilla selvitettiin asukkaiden mielipiteitä asumisestaan vuoden 2007 alussa. Mielipiteitä kysyttiin mm. asumisviihtyvyydestä, tapahtuneista muutoksista, lähiöprojektin ja Urban-ohjelman toiminnasta ja asukkaiden omista kehittämis ehdotuksista. Haastatteluja tehtiin Helsingin itäisissä ja koillisissa lähiöissä ja vertailualueella Kannelmässä. Kaikkiaan haastateltiin puhelimitse 1600 asukasta. Helsingin lähiöissä viihdytään haastattelujen mukaan hyvin, ja ne ovat myös muuttuneet asukkaiden mielestä myönteiseen suuntaan. Myönteinen kehitys perustuu osaltaan jo vuonna 1996 käynnistyneen lähiöprojektin ja Urban-ohjelmien toimintaan. Helsingin lähiöiden keskeisiä vahvuuksia ovat vastanneiden mielestä luonto, ympäristö ja hyvät liikenneyhteydet. Ongelmiksi koettiin mm. ostoskeskusten taantuminen ja häiritsevä päihteiden käyttö. Haasteita ovat myös ympäristön laatu ja siisteys sekä terveyspalvelut. Artikkelin lopussa on pohdittu Helsingin lähiöiden tulevia kehittämishaasteita. Lähiöprojektia ja lähiöiden kehittämistä tarvitaan jatkossakin.

Johdanto

Helsingin lähiöprojekti- ja Urban II -ohjelma-alueilla asuvia haastateltiin vuoden 2007 alussa nyt jo kolmatta kertaa. Ensimmäisen kerran projekti- ja ohjelma-alueiden asukkaita haastateltiin jo vuonna 1999 ja toisen kerran vuonna 2003. Haastattelujen tarkoituksena on ollut kerätä systemaattisesti asukkaiden mielipiteitä asuinalueestaan, tapahtuneista muutoksista, lähiöprojektin ja Urban-ohjelmien toiminnasta sekä asukkaiden omista toiveista alueensa parantamiseksi.

Tehdyt haastattelut – tällä kertaa haastateltiin 1600 asukasta – ovat antaneet lähiöprojektille ja Urban-ohjelmille tärkeää palautetta niin tutkimusalueiden kipupisteistä ja vahvuuksista kuin tehdyistä kehittämistoimenpiteistä. Saatua tietoa on hyödynnetty projektin ja ohjelmien hankkeiden suunnittelussa sekä konkreettisissa parannuksissa ja toiminnassa. Ympäristön ja rakennusten fyysisten parannusten ohella on saadun asukaspalautteen johdosta alettu painottaa entistä

enemmän myös alueiden palveluita sekä asumiseen ja turvallisuuteen liittyviä sosiaalisia kysymyksiä.

Haastattelut kertovat asukkaiden enemmistön mielipiteistä alueistaan ja niiden kehittämistarpeista. Vaikka haastattelut ovat pyrkineet olemaan systemaattisia ja perustuvat satunaisotantaan, syrjäytyneimpiä ja kii-reisimpiä asukkaita ei ole ollut mahdollista tavoittaa ja kuulla. Tavoitettavissa olevat ovat saaneet äänensä kuuluviin. Kaikkia lähiöiden kannalta tärkeitäkään asioita ei puhelinhaastatteluilla pystytä lähestymään. Hiljaisen tiedon ja heikkojen signaalien havaitsemiseksi tarvitaan herkkää korvaa ja myötäelämisen kykyä. Niistä enemmän tämän tutkimuksen muissa artikkeleissa.

Asukashaastattelujen eräänä tavoitteena on tuoda lähiöasukkaiden ääni entistä kuuluvimmin ja jäsen-neltymin esiin. Moniin asukkaiden esiin nostamiin asioihin on kuitenkin vaikea vaikuttaa. Kuinka auttaa syrjäytyneitä ja hyvin erilaisista kulttuureista tulleita etnisiä vähemmistöjä tai niitä, joilla on vaikeuksia

elämänsä hallinnassa? Mitä tehdä kaupan keskittymiskehitykselle, joka näivettää lähipalvelut? Isoissa kaupungeissa ja niiden reunoilla on ongelmia, joiden juuret ovat syvällä.

Tutkimusaineisto ja analyysi

Asukashaastattelut ja tutkimus tehtiin seitsemällä lähiöprojektiin tai Urban-ohjelmaan kuuluvalla alueella: *Myllypurossa, Kontulassa, Kivikossa, Kurkimäessä, Vesalassa, Pihlajamäessä ja Tapulikaupungissa* sekä vertailualueeksi valitussa *Kannelmäessä*. Tutkimusalueilla asuvista, 15 vuotta täyttäneistä henkilöistä poimittiin vuoden 2007 alussa väestörekisteristä 6400 henkilön satunnaisotos⁴. Otantatutkimus Oy haetutti otokseen valittujen henkilöiden puhelinnumerot ja haastatteli jokaisella kohdealueella puhelimitse 200 vähintään 15-vuotiaasta ja vähintään kaksi vuotta alueella asunutta henkilöä. Otoksen edustavuuden varmistamiseksi haastateltavien valinnassa noudatettiin ikä- ja sukupuolikiintiöinnillä. Haastateltuja oli kaiken kaikkiaan 1 600 henkeä (Hannonen 2007).

Tutkimusotoksen tilastollinen virhemarginaali on kaikkia tutkimusalueita koskevien tietojen osalta (N=1600) kahden - kolmen prosentin luokkaa ja yksittäisiä alueita koskevien tietojen osalta (N=200) neljän – kuuden prosentin luokkaa kumpaankin suuntaan (95 % luottamusvälillä). Tuloksien tulkinnassa on kuitenkin huomioitava, että monilla alueilla esim. Myllypurossa asuu paljon laitospöytä, joita tämän tyyppisillä haastatteluilla ei tavoiteta.

Haastatellut henkilöt vastaavat sukupuoli- ja ikäkauman perusteella hyvin kohdealueiden 15–74 -vuotiaasta väestöä. Joillakin alueilla nuorten määrä jäi hie-man tavoitetta alhaisemmaksi nuorten vaikeamman tavoitettavuuden ja lyhyen asumisajan johdosta. Tavoittamatta jäi myös noin viitisen prosenttia kohdealueilla

asuvista henkilöistä, joilla ei joko ole puhelinta tai joiden numero on salainen. Strukturoitujen kysymysten ohella haastatteluihin sisältyi myös kysymyksiä, joihin oli mahdollista vastata vapaamuotoisesti. Joidenkin kysymysten ja alueiden osalta on voitu tehdä myös vertailuja v. 2003 ja v. 1999 asukashaastattelujen tuloksiin (Bäcklund & Schulman 2000, 2003).

Artikkeli perustuu pääosin asukashaastattelujen tilastolliseen ja laadulliseen analyysiin ja tulkintaan. Joissain kysymyksissä kirjoittaja on tehnyt tulkintoja ja päätelmiä paitsi haastatteluaineiston myös muun ajankohtaisen lähiöitä koskevan tutkimuksen ja keskustelun perusteella.

Lähiöissä viihdytään

Tutkimuksen piirissä olleiden alueiden asukkaat viihtyvät asuinalueillaan hyvin. Yhdeksän kymmenestä viihtyi erittäin hyvin tai ainakin kohtalaisesti. Pihlajamäessä ja Vesalassa vain kaksi sadasta ei viihtynyt kovin hyvin tai lainkaan. Näillä alueilla viihtyvyys oli myös vuodesta 2003 selvästi parantunut. Myllypurossa ja Kontulassa viihtyvyys oli säilynyt käytännössä entisellään⁵. Tapulikaupungissa ei viihdytty aivan yhtä hyvin kuin muilla alueilla, mutta sielläkin noin yhdeksän kymmenestä viihtyi erittäin hyvin tai kohtalaisesti.

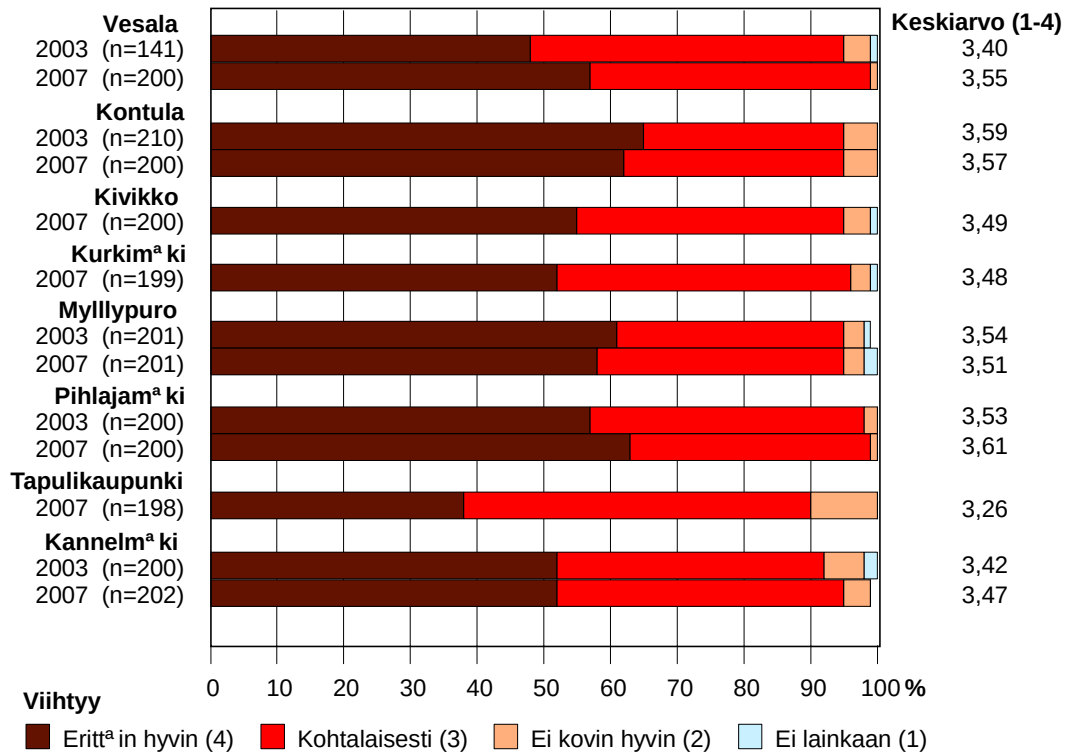
Valtakunnallisen asukasbarometrin tuloksista tämän asukashaastattelun tulokset eivät juuri eroa (Strandell 2004, 26-27)⁶. Myös koko Suomessa ja kaikissa lähiöissä noin 95 % asukkaista oli asuinalueeseensa erittäin tai melko tyytyväisiä ja tyytymättömiä oli vain noin viitisen prosenttia. Koko Suomea koskevista tuloksista Helsinki eroaa edukseen siten, että kun valtakunnallisissa tuloksissa erittäin tyytyväisten ja melko tyytyväisten osuudet olivat suunnilleen yhtä suuria, niin Helsingissä erittäin hyvin viihtyvien osuus oli selvästi suurempi kuin vain kohtalaisesti viihtyvien osuus.

4 Osoitteita ja puhelinnumeroja tarvittiin nelinkertainen määrä tavoitteena olevien haastattelujen (1600 haastattelua) määrään verrattuna, koska kaikkia haastateltaviksi valittuja ei tavoiteta ja osa kieltäytyy haastattelusta (noin neljännes).

5 Kontulassa ja Myllypurossa ero v. 2003 ja 2007 välillä ei ole tilastollisesti merkitsevä 95 % luottamusvälillä.

6 Asukasbarometrissa kysyttiin, miten tyytyväinen on asuinalueen viihtyisyyteen. Helsingin asukashaastatteluissa kysyttiin, kuinka hyvin viihtyi asuinalueella.

Kuvio 1: Asuinalueella viihtyminen v. 2003 ja 2007

Tärkeimmät alueilla viihtymiseen vaikuttavat tekijät

Haastateltuja asukkaita pyydettiin kommentoimaan vapaamuotoisesti, mikä heidän mielestään oli tärkein alueella viihtymiseen vaikuttava tekijä (jos haastateltava oli ilmoittanut viihtyvänsä alueella). Useimmiten tärkeimmäksi alueella viihtymiseen vaikuttavaksi tekijäksi nimettiin ympäristö, luonto, puistot sekä ulkoilu- ja lenkkeilymahdollisuudet. Noin joka neljäs haastateltu nimesi nämä tärkeimmiksi viihtymiseen vaikuttavaksi tekijäksi.⁷

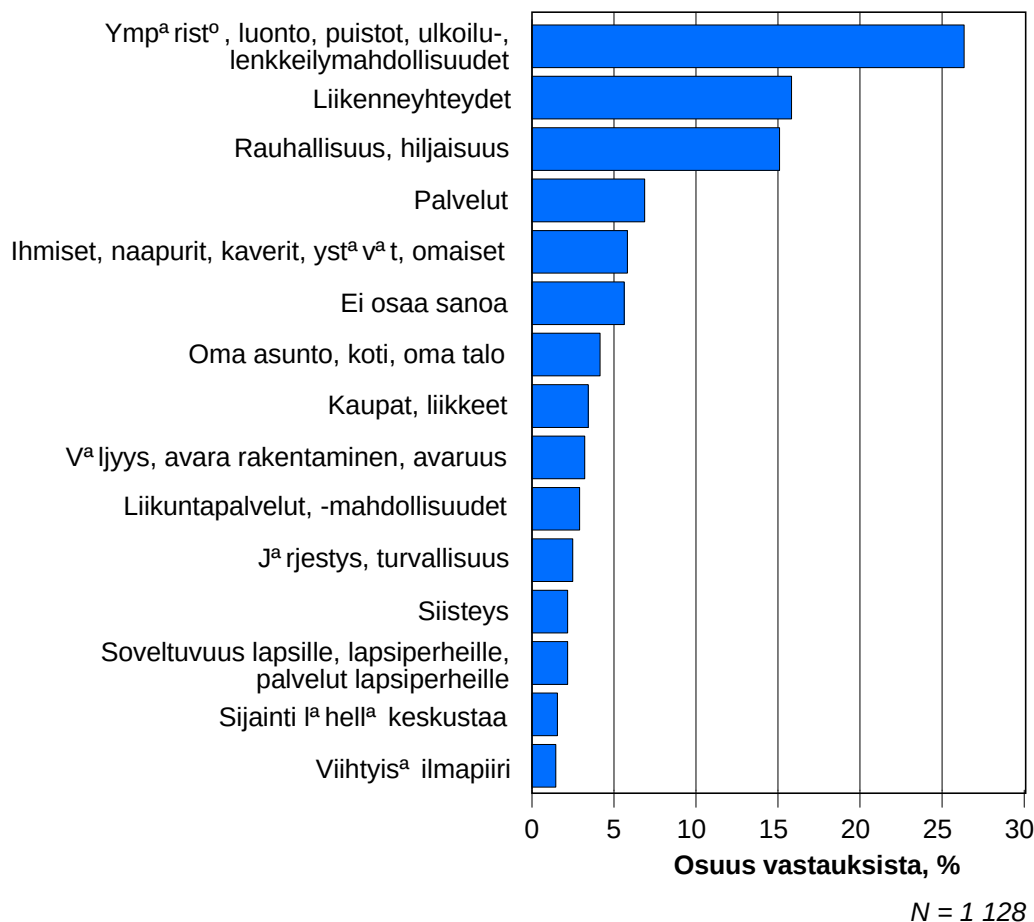
Seuraavaksi tärkeimpänä viihtyvyyteen vaikuttavana tekijänä mainittiin hyvät liikenneyhteydet ja alueen rauhallisuus tai hiljaisuus, joita kumpaakin piti

tärkeimpänä viihtyvyyteen vaikuttavana tekijänä noin joka kuudes haastateltu. Myös alueen palvelut ja alueella asuvat ihmiset – ystävät, naapurit, sukulaiset ja tuttavat – olivat monien mielestä merkittävä viihtyvyyden lähde. Harvemmin mainittuja olivat oma asunto tai talo, asuinalueen väljyys ja avara rakentaminen, liikuntapalvelut ja -mahdollisuudet, järjestys ja turvallisuus, soveltuvuus lapsiperheille, siisteys ja sijainti lähellä keskustaa.

Vaikka alueiden palvelut mainittiin monasti viihtyvyyteen vaikuttavina tekijöinä, vastauksissa korostuivat ehkä yllättävänkin paljon ympäristöön, luontoon ja liikenneyhteyksiin liittyvät asiat. Urbaaniin, kaupunkimaiseen asumiseen liittyvät seikat jäivät vähemmille maininnoille. Luontoon ja ympäristöön liittyvien asioiden korostuminen ja kaupunkimaiseen asumi-

⁷ Muita syitä ja luokittelemattomia vastauksia oli 213 (16 %).

Kuvio 2: Tärkeimmät tutkimusalueella viihtymiseen vaikuttavat tekijät – kaikki tutkimusalueet

seen liittyvien syiden jääminen vähemmälle voi johtua asukkaiden ja yleisemminkin suomalaisten luontoa koskevista arvostuksista, mutta ehkä myös siitä, että keskusta ja isot kauppakeskukset palveluineen ovat Helsingin lähiöistä kohtuullisen helposti saavutettavissa.

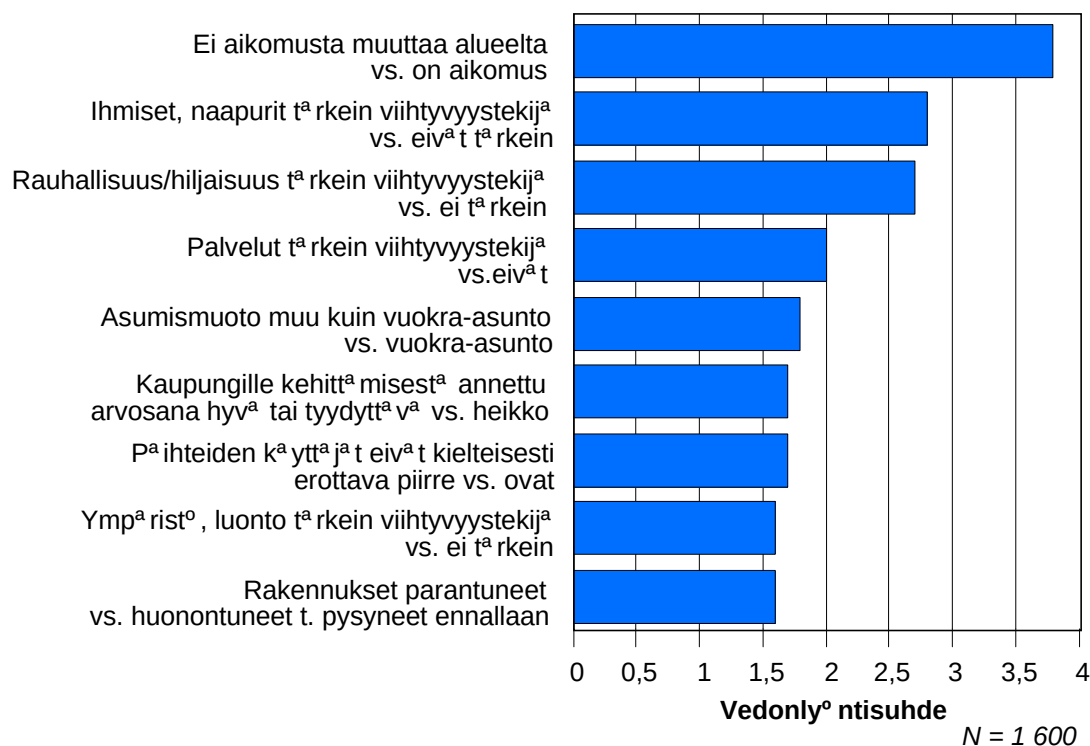
Erilaiset viihtyvyystekijät korostuivat eri tavoin alueesta riippuen. Pihlajamäessä, Kivikossa ja Myllypurossa painotettiin erityisesti ympäristö- ja luonnonarvoja (lähes joka toinen). Tapulikaupungissa nousivat esiin hyvät liikenneyhteydet (joka kolmas). Vesalassa ja Kurkimäessä korostettiin rauhallisuutta ja hiljaisuutta (noin joka kolmas). Kannelmäessä ja Kontulas-

sa mainittiin viihtyvyyteen vaikuttavana tekijänä erityisesti hyvät palvelut. Viihtyvyyteen vaikuttavina tekijöinä nostettiin esiin usein juuri niitä tekijöitä, jotka erottivat alueet myönteisesti muista.

Viihtymättömyyttä aiheuttavia tekijöitä mainittiin niukalti

Asukkaita, jotka eivät viihtyneet alueellaan, pyydettiin nimeämään vapaamuotoisesti tärkeimpiä syitä viihtymättömyyteen. Syitä mainittiin kaiken kaikkiaan niukalti, koska viihtymättömien määrä (ei viihdy kovin hyvin tai ei lainkaan) oli pieni (82).

Kuvio 3: Erittäin hyvin viihtymistä ennustavia tekijöitä – vedonlyöntisuhteet logistisessa mallissa (kaikki tutkimusalueet)

Viihtymättömyyden syiksi mainittiin mm. näkyvä päihteiden käyttö, järjestyshäiriöt, huono-osaisten ja maahanmuuttajien suuri määrä erityisesti itälahioissa, ostoskeskusten ja aseman seutujen ongelmat, alueen huono maine ja palvelupuutteet. Myös eräiden lähiöiden yksitoikkoinen rakentamistapa nähtiin haittana.

Viihtymättömyys ja sen syyt vaihtelivat myös jonkin verran alueittain. Joillakin alueilla kuten Pihlajamäessä ja Vesalassa viihtymättömyyttä aiheuttavia tekijöitä ilmoitettiin vain muutamia, joillakin enemmän.

Alueilla viihtymistä ennustavia tekijöitä

Alueella viihtymisen taustoja ja keskinäisiä painotuksia analysoitiin seuraavaksi logistisen regressiomallin

avulla.⁸ Selitettäväksi muuttujaksi valittiin tässä *erittäin hyvin* asuinalueella viihtyminen ja selittäviksi muuttujiksi joukko haastattelukysymyksiä, joilla ajateltiin olevan yhteyttä selitettävään muuttujaan. Seuraavassa kuviossa viihtyvyyttä selittävistä tekijöistä on esitetty merkittävimmät (kuvio 3).⁹

Mallin laskemat kerroinsuhteet (vedonlyöntisuhteet) kuvaavat kunkin selittävän muuttujan itsenäisen

⁸ Logistiset mallit ovat eräs regressiomallien sovellus. Mallien avulla voidaan laskea estimaatteja kerroinsuhteille (odds ratio), jotka kuvaavat selitettävän muuttujan jakauman eroja eri selittävän muuttujan luokkien välillä.

⁹ Mallissa mukana olleista alueella viihtymistä ennustavista tekijöistä tarkempaan tarkasteluun (kuvio 3) valittiin ne, joiden vedonlyöntisuhde on vähintään puolitoistakertainen ja vedonlyöntisuhteen vaihteluvälin alaraja yli yhden (ja mielipiteen tai ryhmän osuus vastauksista yli 5 %). Mallin selitysaste (konkordanssi) oli 80 %, eli malli ennustaa alueella viihtymisestä neljä tapausta viidestä.

vaikutuksen selitettävän tapahtuman todennäköiseen esiintymiseen (esim. kerroin kaksi tarkoittaa, että selitettävän ilmiön toteutuminen on kaksi kertaa todennäköisempää kuin kertoimella yksi, kun muiden mallissa mukana olevien tekijöiden vaikutus on vakioitu). Toisin sanoen, mitä suurempi on vedonlyöntisuhde, sitä kiinteämpi on selittävän ja selitettävän muuttujan välinen yhteys. Vedonlyöntisuhteiden ennusteet eivät seuraavassa kuvaa minkään yksittäisen lähiön tilanetta, vaan viihtyvyyteen vaikuttavia tekijöitä kaikilla tutkimuksen piiriin kuuluvilla alueilla.

Muuttoaikeet

Merkittävimmäksi tutkimusalueilla viihtymistä ennustavaksi tekijäksi nousi aikomus asua jatkossakin alueella verrattuna siihen, että *suunnitteli sieltä muuttoa*. Niillä, jotka eivät suunnitelleet alueelta muuttoa, erittäin hyvin viihtymisen todennäköisyys oli noin nelinkertainen (3,8) verrattuna niihin, joilla oli muuttosuunnitelmia. Vastaavan tyyppisiä tuloksia on saatu myös aikaisemmista tutkimuksista (mm. Strandell 2004).

Muuttoaikeiden taustalla voi viihtymättömyyden ohella olla monenlaisia syitä, kuten asunnon sopimattomuus tai elämäntilanteen muuttuminen. Tässä aineistossa asumisviihtyvyyden ja muuttoaikeiden välinen yhteys oli vahva. Tulosta voi tulkita siten, että viihtymättömyys asuinalueella johtaa usein äänestämiseen jaloilla silloin, kun se on mahdollista.

Alueella asuvat ihmiset

Alueella asuvat ihmiset ovat tärkeä alueella viihtymiseen vaikuttava tekijä. Mikäli *alueella asuvat ihmiset – naapurit, kaverit, ystävät ja omaiset* - mainittiin tärkeimmäksi asumisviihtyvyyteen vaikuttavaksi tekijäksi, erittäin hyvin viihtymisen todennäköisyys oli lähes kolminkertainen (vedonlyöntisuhde 2,8) verrattuna siihen, että näitä ei mainittu. Asukasyhteisöjen ja sosiaalisten verkostojen merkityksestä - parhaimmillaan rikastuttavasta vuorovaikutuksesta - on kirjoiteltu

paljon eikä suotta. Maininnat voimavaroina koetuista asukkaista tärkeimpinä viihtyvyyteen vaikuttavina tekijöinä eivät tutkituissa lähiöissä kuitenkaan olleet kovin yleisiä (7 – 10 % mainitsi).

Jatkossa kannattaisi miettiä, miten tätä vahvuutta voitaisiin tukea. Kaupunki on tukenut asukkaiden yhteis- ja harrastustoimintaa mm. kaavoittamalla uusille asuinalueille ns. yhteiskerhotiloja ja perustamalla lähiöprojektialueille lähiöasemia ja Urban-ohjelman tuella pienimuotoisia kulttuurikeskuksia yhteisiksi koontumis- ja toimintatiloiksi. Kaupunki on jo pitkään tukenut myös asuinalueilla toimivien järjestöjen ja yhteisöjen toimintaa avustuksin, toimintatiloin ja muin tukitoimin. Keskeinen kysymys on, miten asuinalueille saataisiin luotua asukkaiden yhteisöjä ja verkostoja, jotka saisivat lähiöt hehkumaan ja hehkun myös säilymään ja miten luodut hyvät käytännöt saataisiin säilymään..

Häiritsevä päihteiden käyttö

Pienikin joukko asukkaita voi myös heikentää asumisviihtyvyyttä. Mikäli päihteiden käyttäjiä tai humalaisia ei nimetty aluetta kielteisesti erottavaksi piirteeksi (noin 10 % nimesi), hyvin viihtymisen todennäköisyys oli reilut puolitoistakertainen (1,7) verrattuna siihen, että päihteiden käyttö nimettiin erottavaksi piirteeksi. Päihteiden näkyvä, runsas käyttö vaikuttaa esim. turvallisuuden tunteeseen ja asiointirauhaan ostoskeskuksissa. Kasvaviin päihdeongelmiin on pyritty löytämään vastauksia myös lähiöprojektin ja Urban ohjelmien tuella niin vanhoin kuin uusin keinoin (mm. Törmä ym. 2007).

Rauhallisuus, hiljaisuus ja luonnonympäristö

Jos *alueen rauhallisuus ja hiljaisuus* mainittiin tärkeimmäksi alueella viihtymiseen vaikuttavaksi tekijäksi, todennäköisyys erittäin hyvin viihtymiselle oli lähes kolminkertainen (2,7) verrattuna siihen, että näitä asioita ei pidetty näin merkittävänä. Kaupunkimai-

seen asumiseen kuuluvat jonkin asteinen melu ja häiriöt. Jos sekä asumisen rauhallisuus ja hiljaisuus että kaupunkimainen asuminen onnistutaan yhdistämään, asumisviihtyvyydelle on luotu hyvät edellytykset.

Haastattelujen vapaamuotoisissa vastauksissa alueiden *ympäristö, luonto ja puistot* nousivat esiin erittäin tärkeimpinä viihtyvyyteen vaikuttavina tekijöinä. Ne olivat myös selvästi useimmiten mainittu peruste alueella viihtymiseen (N=571). Yhteys viihtyvyyteen oli havaittavissa myös tarkastellussa logistisessa mallissa. Mikäli alueen ympäristö tai luonto mainittiin tärkeimmäksi viihtymiseen vaikuttavaksi tekijäksi, alueella erittäin hyvin viihtymisen todennäköisyys oli noin puolitoistakertainen (1,6) verrattuna siihen, että luontoa tai ympäristöä ei mainittu tärkeimmäksi viihtyvyystekijäksi.

Alueen rauhallisuuden ja luonnonympäristön merkitystä viihtymiselle voi tulkita usealla tavalla. Tarkasteltaviin lähiöihin on ehkä valikoitunut asukkaita, joille rauhallisuus ja luonnonläheisyys ovat tärkeitä. Kaupunkimainen kiivas elämänrytmi vaatii ehkä vastapainokseen luontoa ja rauhaa. Tiivistyvillä kaupunkialueilla luonnonläheinen rakentaminen on myös hupeneva resurssi, jonka merkitys on kasvamassa. Kyyneisempi tulkinta voisi olla se, että joissakin lähiöissä rauhallisuus ja luonto ovat ehkä ainoita, heti mieleen tulevia alueen ominaisuuksia, joilla viihtymistä voi perustella.

Kaupunkisuunnittelulle ja rakentamiselle alueen rauhallisuutta ja luonnonarvoja korostavat mielipiteet ja yhteys asumisviihtyvyyteen ovat iso haaste. Kaupunkirakenteen tiivistäminen on monesta syystä – ei vähiten ympäristöön liittyvistä ja taloudellisista syistä – perusteltua. Kaupunkimainen, tiivis rakentaminen näyttäisi kuitenkin aiheuttavan myös viihtymättömyyttä - ja vastustusta. Haasteeseen on pyritty vastaamaan parantamalla rakentamisen yhteydessä ympäristön laatua – esim. puistoja kunnostamalla, taloudellisin houkuttimin sekä ottamalla asukkaat jo varhaisessa vaiheessa mukaan suunnitteluun. Silti konflikteilta ei aina ole välttytty.

Hyvät palvelut

Hyvät alueelliset palvelut näyttävät olevan eräs keskeinen asumisviihtyvyyttä tukeva tekijä. Jos alueen palvelut mainittiin tärkeimpinä alueen viihtyvyyteen vaikuttavana tekijänä, erittäin hyvin viihtymisen todennäköisyys oli noin kaksinkertainen päinvastaiseen verrattuna. Pitkään jatkunut vanhojen ostoskeskusten taantuminen ja palvelujen yksipuolistuminen kaljakuppiloiksi on omiaan heikentämään ja päinvastainen kehitys (esim. Kontulassa) lisäämään asukkaiden viihtymistä.

Alueen lähikaupat, erikoisliikkeet, liikuntapalvelut ja lapsiperheille suunnatut palvelut lisäsivät erikseenkin tarkasteltuina asumisviihtyvyyttä. Kullakin näistä oli itsenäistä viihtymisen todennäköisyyttä lisäävää vaikutusta. Lähiöiden tiivistävä lisärakentaminen, ostoskeskusten uudistaminen ja julkisista palveluista huolehtiminen olisivat tästä näkökulmasta perusteltuja.

Vuokra-asuminen

Monissa aikaisemmissa tutkimuksissa (mm. Strandell 2004) on havaittu, että *muissa kuin vuokra-asunnoissa* asuvat viihtyivät asuinalueellaan paremmin kuin vuokra-asunnoissa asuvat. Niin oli myös tässä tutkimuksessa. Jos vastaajan asunnon hallintamuoto oli muu kuin vuokra-asunto, erittäin hyvin viihtymisen todennäköisyys oli noin puolitoistakertainen vuokra-asunnoissa asuuihin verrattuna. Muilla taustamuuttujilla (ikä, sukupuoli, perheen koko, lasten lukumäärä, koulutus, elämäntilanne, asuminen omistusasunnossa tai kaupungin vuokra-asunnossa) ei sen sijaan ollut merkittävää itsenäistä yhteyttä viihtymiseen.

Monissa *vapaamuotoisissa vastauksissa* yhdistettiin huono-osaisuus, syrjäytyneisyys, päihteiden väärinkäyttö ja maahanmuuttajat kaupungin vuokra-asuntoihin. Jotkut tekivät myös johtopäätöksen, että ongelmien välttämiseksi kaupungin vuokra-asuntoja ei saisi rakentaa ainakaan omalle alueelle, ja että alueen asuntokannan rakennetta tulisi monipuolistaa. Vaikka

vastauksissa heijastuvat ennakkoluulot ja 'ei ainakaan minun takapihalleni' -ajattelutapa, on totta, että kaupungin vuokrataloissa asuu keskimääräistä enemmän huono-osaisia ja maahanmuuttajia.

Ensisijaisesti edellä kuvattu kriittinen palaute on haaste syrjäyttämistä, köyhyyttä ja palvelupuutteita aiheuttavien prosessien tunnistamiseksi ja ehkäisemiseksi. Myös köyhien ja syrjäytyneiden on jossain asuttava. Kysymys on myös kaupungin ja muiden vuokra-asuntojen hallinnon ja hoidon käytännöistä ja valtion asumiseen suuntaamasta tuesta vuokra-asumisen vetovoimaisuuden parantamiseksi. Kaupungin kiinteistöyhtiöiden asumisneuvojat ja säännöllisesti tehdyt, asumispalveluita ja viihtyvyyttä koskevat kyselyt ovat esimerkkejä kaupungin omasta vuokra-asuntojen kehittämistoiminnasta.

Kaupungin kehittämistoiminta, ympäristön parannukset ja rakennusten korjaukset

Kaupungin oma kehittämistoiminta lähiöiden parantamiseksi ei ole viihtymisen kannalta yhdentekevää. Mikäli kaupungille annettiin sen toiminnasta hyvä tai vähintään tyydyttävä arvosana, todennäköisyys sille, että asukkaat viihtyivät alueellaan erittäin hyvin, oli reilut puolitoistakertainen (1,7) verrattuna tilanteeseen, jossa kaupungin toiminnalle annettiin vain välttäviä tai heikkoja arvosanoja.

Myös rakennuskannan parannuksilla oli selvä yhteys alueella viihtymiseen. Mikäli alueen rakennusten arvioitiin parantuneen viime vuosina, todennäköisyys erittäin hyvin viihtymiseen oli myös noin puolitoistakertainen (vedonlyöntisuhde 1,6) verrattuna tilanteeseen, jossa rakennuskannassa ei ollut tapahtunut parannuksia. Ympäristön parannukset kytkeytyivät samanveroisesti alueella viihtymiseen. Rakennusten korjaukset ja ympäristön parannukset parantavat arjen sujuvuutta ja kohentavat alueiden ulkonäköä ja kertovat myös, että aluetta ja siellä asuvia arvostetaan.

Urban II -ohjelma päättyi vuoden 2006 lopulla. Lähiöprojektia on päätetty jatkaa. On tärkeää, että lä-

hiöprojekti ja Urban-ohjelmien hyväksi havaitsemat käytännöt ja aloitteet jatkuvat – erityisesti väestöltään ja voimavaroiltaan heikoimmilla alueilla. Kaupungin keskustan paraatipuolen ohella myös lähiöiden jatkuva kehittäminen viihtyisinä asuinalueina on tärkeää.

Alueita erottavia piirteitä

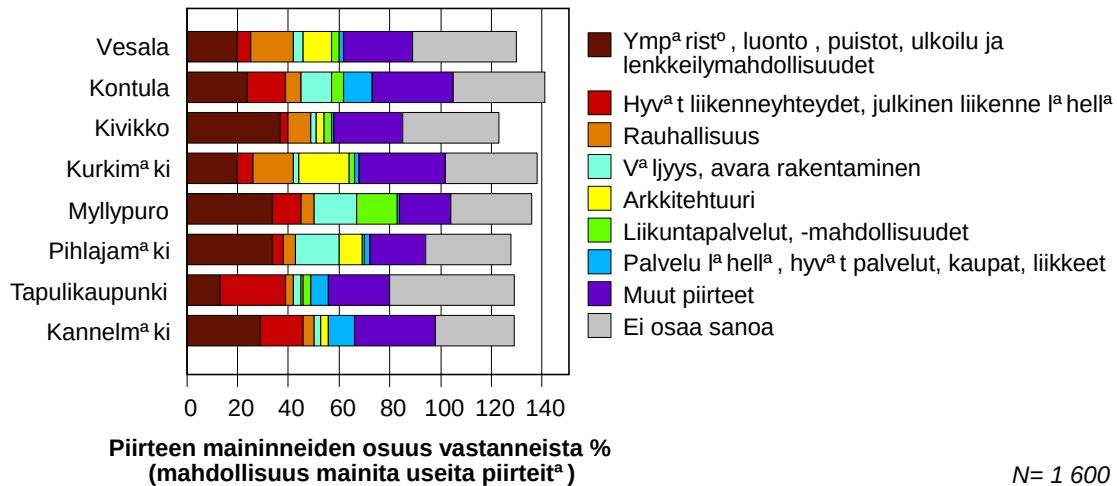
Alueita myönteisesti erottavia piirteitä

Haastateltavilta kysyttiin myös onko asuinalueella jokin tai joitakin erityispiirteitä, jotka erottavat sen myönteisesti tai kielteisesti muista alueista. Tärkeimpänä tutkimusalueita myönteisesti erottavana piirteenä mainittiin *alueiden ympäristö, luonto, puistot ja ulkoilumahdollisuudet*. Runsas neljännes¹⁰ nosti esiin nämä tekijät. Erityisen tärkeiksi luonto ja ympäristöasiat koettiin Kivikossa, Myllypurossa ja Pihlajamäessä, jossa runsas kolmannes haastatelluista mainitsi nämä piirteet. Kaikki edellä mainitut ovat alueita, joilta on hyvät yhteydet viereisille laajoille virkistysalueille. Seuraavaksi eniten saivat mainintoja hyvät *liikenneyhteydet ja julkinen liikenne*. Mainintoja tuli erityisesti alueilta, joilta on hyvät raideliikenteen yhteydet. Tapulikaupungissa noin joka neljäs mainitsi myönteisesti erottavana piirteenä hyvät liikenneyhteydet.

Seuraavaksi eniten saivat mainintoja alueen *rauhallisuus ja väljä rakentamistapa*. Alueen rauhallisuus korostui erityisesti Vesalassa ja Kurkimäessä. Väljyyttä ja avaraa rakentamista arvostettiin erityisesti Pihlajamäessä ja Myllypurossa, jotka edustavat tutkimusalueista ehkä tyypillisimmin 1960-luvun väljää lähiörakentamista. Alueen *arkkitehtuuri* nostettiin myönteisenä piirteenä esiin Kurkimäessä, jossa noin joka viides haastatelluista mainitsi sen. Mielenkiintoista oli, että Myllypurossa ja Kontulassa juuri kuukaan ei maininnut alueen ja talojen arkkitehtuuria tässä yhteydessä. Eräissä muissakin viimeaikaisissa

10 Jonkin muista alueista myönteisesti erottavan piirteen maininneet vastaajat.

Kuvio 4: Tutkimusalueita myönteisesti erottavia piirteitä

haastattelututkimuksissa asuinalueiden rauhallisuus ja turvallisuus ovat nousseet keskeisiksi asumistyytyväisyyttä selittäviksi tekijöiksi (mm. Kortteinen, Tuominen, Vaattovaara 2005). Alueen hyvät tai lähellä olevat *palvelut* nousivat myönteisenä piirteenä esiin Kontulassa ja Kannelmäessä, mutta eivät juuri muilla alueilla. *Liikuntapalvelut* nousivat myönteisenä piirteenä esiin – kuten arvata saattaakin – Myllypurossa.

Niitä, jotka eivät osanneet sanoa yhtään myönteisesti erottavaa piirrettä alueestaan, oli runsas kolmannes haastatelluista. Vaikka tämän tyyppisissä nopeissa haastatteluissa ei aina tulisikaan mieleen mitään omaa asuinalueutta myönteisesti erottavaa piirrettä, näyttäisi kaupungilla, lähiöprojektilla ja muilla toimijoilla olevan vielä paljon tehtävää lähiöiden omaleimaisuuden vahvistamiseksi.¹¹

Alueita kielteisesti erottavia piirteitä

Kysyttäessä haastateltavilta piirteitä, jotka erottavat oman asuinalueen muista kielteisellä tavalla useimmat (54 %) eivät osanneet tai halunneet mainita aino-

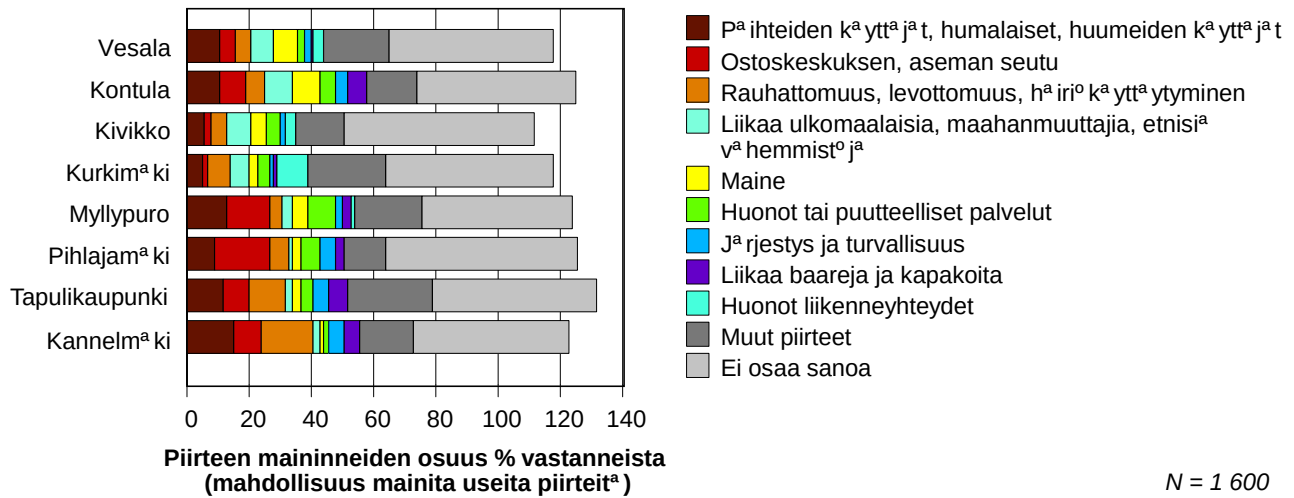
atakaan kielteistä piirrettä. Moni todella ajattelee, että omalla asuinalueella ei ole kielteisiä piirteitä tai ne eivät haastattelutilanteessa tule ainakaan heti mieleen. Voidaan ajatella myös niin, että vaikka kielteisiä piirteitä olisikin mielessä, niitä ei juuri haluta nostaa esiin usein jo ennestään leimatuissa lähiöissä.

Useimmat esiin tuodut kielteiset piirteet liittyivät asukkaisiin tai heidän käyttäytymiseensä. Neljä useimmiten mainittua asuinalueutta muista kielteisesti erottavaa piirrettä olivat; päihteiden käyttäjät, ostoskeskukset ja aseman seutu lieveilmiöineen, rauhattomuus ja häiriökäyttäytyminen sekä maahanmuuttajat ja etniset vähemmistöt. Noin joka kolmas jonkun kielteisen piirteen maininneista ilmoitti jonkun tämän tyyppisen seikan aluettaan kielteisesti erottavana piirteenä.

Päihteiden häiritsevä käyttö ja rauhattomuus nousivat esiin erityisesti Kannelmäessä. Ostoskeskusten seutu koettiin ongelmaksi lähinnä Pihlajamäessä ja Myllypurossa. Kannelmäessä ja Tapulikaupungissa nousivat esiin asemanseudut. Maahanmuuttajia pidettiin aluetta kielteisesti erottavana piirteenä erityisesti itä-lähiöissä – Kontulassa Vesalassa, Kivikossa ja Kurkimäessä. Kapakoiden paljoutta valitettiin lähes kaikilla alueilla. Alueiden huono maine oli taakkana erityisesti Kontulassa ja Vesalassa.

¹¹ Yksittäisiä vaikeasti luokiteltavia vastauksia tähän kysymykseen oli myös runsaasti – noin neljännes (26 %) kaikista.

Kuvio 5: Tutkimusalueita kielteisesti erottavia piirteitä

Haastatteluissa nousi esiin myös monia alueiden palveluihin ja rakentamiseen liittyviä kielteisiä piirteitä. Näitä olivat mm. huonot liikenneyhteydet, ostoskeskusten yksipuolistuminen ja palvelupuutteet sekä keho arkkitehtuuri ja rakentamistapa. Näitä mainintoja oli kuitenkin vähemmän kuin kielteisiksi koettuja asukkaita tai heidän käyttäytymistään koskevia kommentteja.

Alueet ovat muuttuneet myönteiseen suuntaan

Kaikki tutkimuksen kohteina olleet lähiöt olivat asukkaiden enemmistön mielestä muuttuneet viime vuosina myönteiseen suuntaan. Myönteisimpinä muutokset oli koettu Kontulassa, jossa muutoksen aikaisempaa parempana kokeneiden enemmistö huonompaa kokeneisiin nähden oli yli 40 prosenttiyksikköä¹². Myös

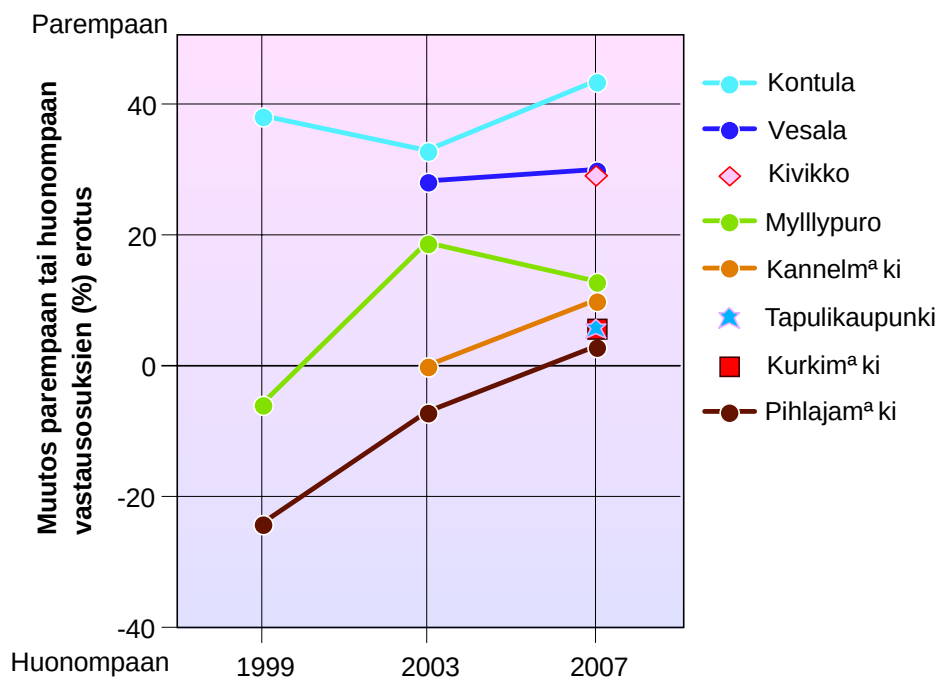
12 Haastatelluille esitettiin kysymys: 'Onko asuinalue mielestänne muuttunut viime vuosina kaiken kaikkiaan parempaan vai huonompaan suuntaan vai onko se pysynyt ennallaan?' (vaihtoehdot: parempaan, huonompaan, pysynyt entisellään, ei osaa sanoa)

naapurialueilla Vesalassa ja Kivikossa vastaajien selvä enemmistö oli kokenut muutokset myönteisinä. Muilla tutkimusalueilla – Pihlajamäessä, Tapulikaupungissa, Kurkimäessä, Myllypurossa ja Kannelmäessä – muutokset myönteisiksi kokeneiden enemmistö oli niukempi.

Muutokset myönteisiksi kokeneiden osuus oli lisääntynyt kaikilla niillä alueilla, joista on vertailutietoja aikaisemmilta vuosilta (1999 ja 2003). Myllypurossa tapahtui tosin lievää taantumista vuoden 2003 jälkeen, mutta edelleenkin (2007) selvä enemmistö myllypurolaisista haastatelluista oli kokenut muutokset myönteisiksi.

Mistä Myllypuron tilanteen lievä heikentyminen vuodesta 2003 vuoteen 2007 johtuu, voi jäädä hieman arvailujen varaan. Voi olla, että vuosituhaten vaihteen molemmin puolin Urban-ohjelmien ja lähiöprojektin edesauttamat näyttävät parannukset (mm. Liikuntamylly ja parannussuunnittelun käynnistyminen) näkyvät vuoden 2003 myönteisinä arvioina, mutta sen jälkeen ostoskeskuksen taantuminen ja terveysaseman siirto Itäkeskukseen näkyvät aikaisempaa kielteisempinä arvioina.

Kuvio 6: Käsitykset oman alueen muuttumisesta viime vuosina parempaan tai huonompaan (v. 1999, 2003, 2007 haastattelut)

Parantumista useissa - taantumista joissakin asioissa

Lähes kaikilla tutkimusalueilla oli vastanneiden enemmistön mielestä tapahtunut viime vuosina enemmän parantumista kuin huonontumista seuraavissa palveluissa ja asioissa: liikunta- ja kulttuuripalveluissa sekä harrastusmahdollisuuksissa, rakennuksissa, alueen arvostuksessa, ympäristön laadussa sekä järjestötoiminnassa.¹³ Kaikki mainitut ovat asioita, jotka liittyvät sekä lähiöprojektin että Urban II -ohjelman toimintaan, ja joihin projektilla tai ohjelmilla on vaikutettu.

Myös vertailualueella Kannelmäessä on näissä asioissa tapahtunut haastateltujen mielestä parantumista, vaikka se ei ole ollut lähiöprojektin tai Urban-ohjelmi-

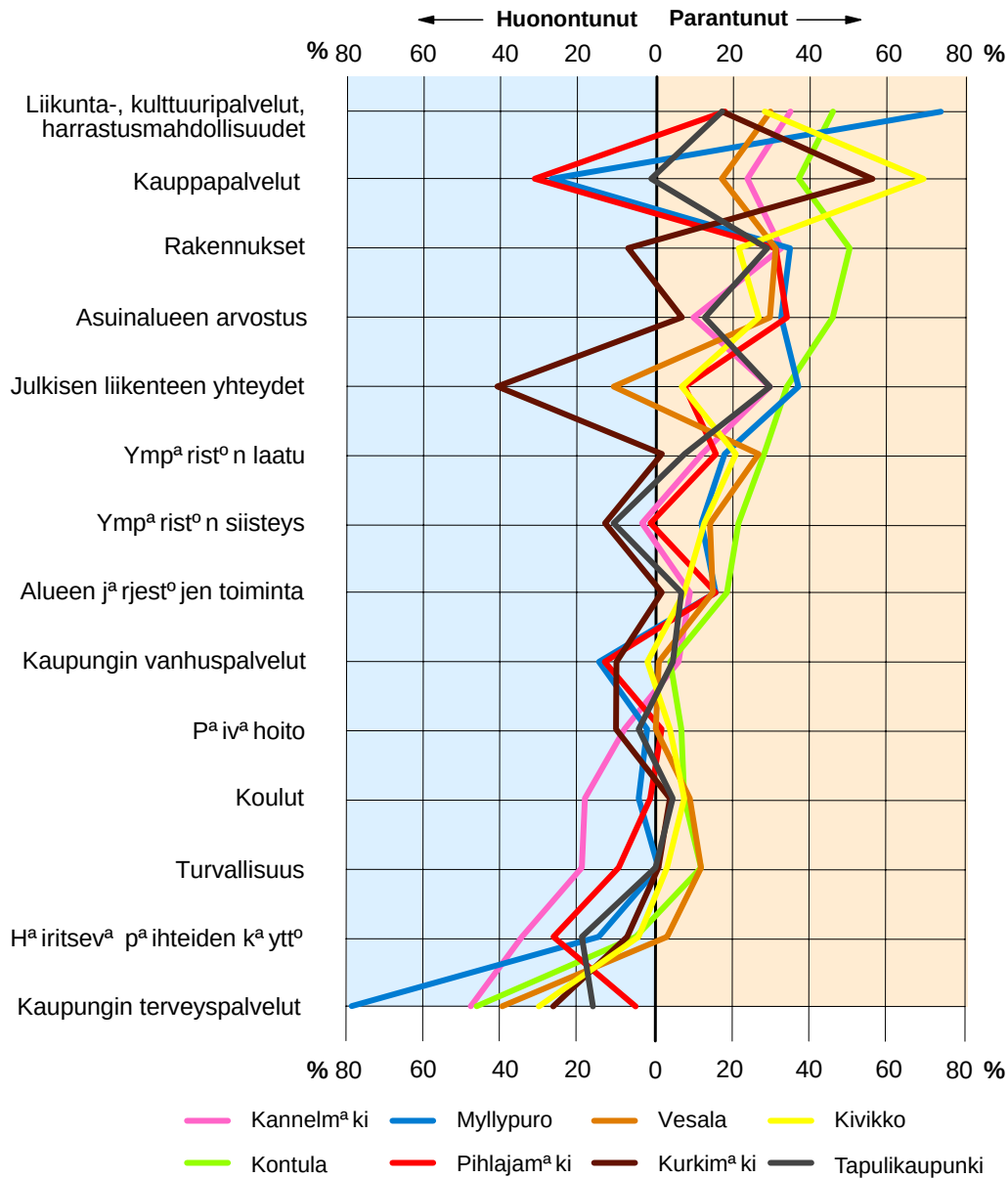
en kohdealueena. Kontulassa, Vesalassa, Kivikossa ja Myllypurossa – Urban II –ohjelman ja lähiöprojektin painopistealueilla – kehitys on toki viime vuosina ollut myönteisempää. Projektin ja ohjelman toimenpiteet näkyvät asukkaiden mielipiteissä.

E erityisesti kauppapalveluja ja julkista liikennettä koskevissa muutoksissa nähtiin eri alueiden välillä suuriakin eroja. Kauppapalvelujen parantuminen näkyi erityisesti Kivikossa ja Kurkimäessä, jonne on saatu uusi lähikauppa. Pihlajamäessä ja Myllypurossa kauppapalvelut (ostoskeskukset) ovat sen sijaan seurantavuosina taantuneet. Kurkimäessä metron liityntäliikenteen muutokset näkyvät selvästi myös asukkaiden vastauksissa.

Koulupalveluissa, päivähoitossa ja vanhusten palveluissa alueiden erot näkyivät lievempinä. Myönteistä oli, että koulupalveluissa ei haastateltujen enemmistön mielestä ollut juurikaan tapahtunut heikentymistä joiden-

¹³ Kysymys kuului: "Entä ovatko seuraavaksi luettelemani asiat mielestänne parantuneet, huonontuneet tai pysyneet entisellään viime vuosina (asuinalue)?"

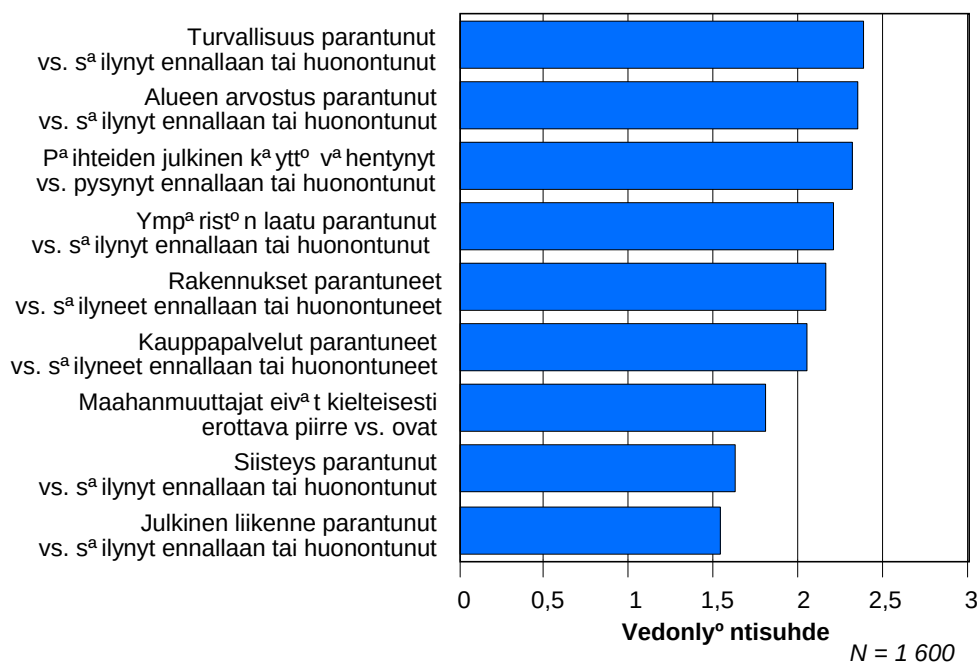
Kuvio 7: Käsitykset eräiden asioiden muuttumisesta asuinalueella viime vuosina

kin koulujen lakkautusuhasta huolimatta Kannelmäkeä lukuun ottamatta. Kannelmäessä koulupalveluissa on asukkaiden enemmistön mielestä tapahtunut selvästi enemmän heikentymistä kuin parantumista. Lähiöiden elinvoimaisuuden ja vetovoiman kannalta koulujen ja päivähoiton riittävyys ja laatu ovat avainkysymyksiä.

Terveystalveluissa ja häiritsevässä päihteiden käytössä oli kaikilla tutkimusalueilla tapahtunut pikemminkin heikentymistä kuin parantumista. Tutkimustulos näyttäisi olevan samansuuntainen eräiden muiden Helsingin terveystalveluja koskevien tutkimustulosten kanssa (Keskinen 2006, 43–47). Helsingin terveyst-

Kuvio 8: Tutkimusalueilla koettua myönteistä kokonaismuutosta ennustavia tekijöitä – vedonlyöntisuhteet logistisessa mallissa (kaikki alueet)

palveluja kuormittavat enenevässä määrin lisääntyvä päihteiden käyttö ja väestön ikääntyminen. Kun kaupunki ei ole vastannut kasvaneeseen terveyspalvelujen kysyntään ja tarpeisiin riittävällä tavalla, asukkaiden enemmistö on tutkimusalueilla kokenut palvelujen heikentyneen. Erityisen selvästi tämä näkyy Myllypurossa, jonka terveysasema lakkautettiin ja palvelut keskitettiin Itäkeskukseen.

Myös Kannelmäki erottui kielteisesti turvallisuutta, häiritsevää päihteiden käyttöä ja terveyspalveluita koskeissa mielipiteissä. Selvä enemmistö haastateluista piti muutoksia näissä asioissa enemmän kielteisenä kuin myönteisenä.

Koettua myönteistä muutosta ennustavia tekijöitä

Mitkä seikat näyttäisivät ennustavan parhaiten asukkaiden alueellaan kokemaa myönteistä kokonaismuutosta? Kysymystä voidaan tarkastella logistisen regressiomallin avulla.

Seuraavaan kuvioon on koottu keskeisimpiä malliin valikoituneita, asukkaiden kokemaa myönteistä kokonaismuutosta ennustavia tekijöitä.¹⁴ Tekijöihin kannattaa kiinnittää huomiota, kun pyritään muuttamaan tämän tyyppisten alueiden kehityksen suuntaa tai vauhdittamaan jo alkanutta myönteistä kehitystä.

Tutkimusalueiden myönteistä kokonaismuutosta parhaiten ennustaviksi tekijöiksi nousi monia samoja tekijöitä ja ilmiöitä kuin edellä viihtyvyyttä koskevassa tarkastelussa. Alueen asukkaisiin liittyvät sosiaaliset tekijät painottuivat tässä kuitenkin enemmän koettua myönteistä muutosta ennustavina tekijöinä kuin

14 Kuvioon on otettu mukaan ne selittävät muuttujat, joiden vedonlyöntisuhde oli yli puolitoistakertainen ja vedonlyöntisuhteen vaihteluvälin alaraja yli yhden (ja mielipiteen tai ryhmän osuus vastauksista yli 5 %). Koettua kokonaismuutosta ennustavan logistisen regressiomallin selitysaste (konkordanssi) oli 80 % selitettävän muuttujan vaihtelusta. Aineistona ovat kaikki tutkimusalueilla tehtyt haastattelut (N=1600).

ympäristöä, toiminnallista rakennetta ja palveluja koskevat seikat.

Turvallisuus, arvostus ja päihdehäiriöiden vähäisyys tärkeitä alueen kehityksen kannalta

Tutkimusalueiden asukkaiden kokemaa myönteistä kokonaismuutosta ennakoivista tekijöistä merkittävimpiä oli se, millaiseksi asukkaat kokivat alueensa turvallisuuden, arvostuksen ja häiritsevän päihteen käytön kehittyneen viime vuosina. Mikäli näissä nähtiin myönteistä kehitystä niin todennäköisyys, että myös koko alueen kehitys nähtiin myönteisenä, oli noin kaksi- ja puolikertainen verrattuna entisenlaiseen tai huonontuneeseen tilanteeseen.

Koetussa turvallisuudessa oli joillakin alueilla tapahtunut viime vuosina parannusta (Kontula ja Vesala), mutta muilla alueilla tilanne oli pysynyt ennallaan tai jopa heikentynyt. Tulokset ovat saman suuntaisia Helsingissä vuonna 2006 tehdyn laajan turvallisuustutkimuksen kanssa (Tuominen 2007).

Vielä ilmeisempää oli turvallisuuden ja päihdehäiriöiden merkitys alueen myönteiseksi nähdyin kokonaismuutoksen kannalta silloin, kun *sekä alueen turvallisuuden että häiritsevän päihteen* käytön koettiin muuttuneen parempaan suuntaan. Tällöin todennäköisyys, että myös koko alueen koettiin muuttuneen myönteiseen suuntaan, oli lähes seitsenkertainen verrattuna entisenlaiseen tai huonontuneeseen turvallisuus- ja päihdekehitykseen. Näin vastanneita ei kuitenkaan ollut kovin paljon (noin kahdeksan prosenttia haastatelluista).

Se että turvallisuudella ja päihdehäiriöiden vähäisyydellä on tärkeä merkitys asukkaiden kokeman myönteisen muutoksen kannalta osoittaa, että lähiöprojekti ja Urban-ohjelmat ovat osaltaan tartzuneet oikean tyyppisiin – joskin vaikeasti ratkaistaviin – kysymyksiin (mm. kaupunkipäihdetyö ja turvallisuuden parantamiseksi tehty työ). Aloitettua työtä ja hankkeita tulisi siksi jatkaa. Huomiota tulisi edelleen kiinnittää myös alueen omien voimavarojen, asukkaiden keskinäisten verkostojen ja yhteisöjen tukemiseen.

Asukkaiden kokeman alueen arvostuksen parantuminen ja myönteiseksi koettu muutos liittyvät jo ajatuksellisesti yhteen. Näin osoittautui olevan myös tämän analyysin valossa. Ne asukkaat, joiden mukaan alueen arvostus oli parantunut, olivat myös kaksin verroin todennäköisemmin niitä, joiden mielestä oma asuinalue oli muuttunut myönteiseen suuntaan (verrattuna asukkaisiin, joiden mielestä alueen arvostus ei ollut parantunut).

Asukkaiden kokemalla myönteisellä tai kielteisellä julkisuudella oli jossain määrin vaikutusta asumisviihtyvyyteen.¹⁵ Alueen koettuun kokonaismuutokseen julkisuuskuvalla ei kuitenkaan näyttäisi olevan juuri yhteyttä (vedonlyöntisuhde oli vain 1,2). Myönteiseksi koettuun kokonaismuutokseen näyttäisivät liittyvän ensisijaisesti alueella tapahtuneet turvallisuuteen, arvostukseen ja häiriökäyttäytymiseen liittyvät myönteiset sosiaaliset muutokset sekä ympäristön ja palveluiden parantuminen – joskaan merkityksetöntä myönteinen tiedottaminen ei ole.

Monikulttuurisuus

Osa haastatelluista asukkaista koki, että alueiden maineen huonontuminen liittyi maahanmuuttajien määrän kasvuun alueella. Mikäli maahanmuuttajia ei nimetty omaa asuinalueetta muista alueista kielteisesti erottavaksi piirteeksi, ennuste myönteisen kokonaismuutoksen kokemisesta oli lähes kaksinkertainen (vedonlyöntisuhde 1,8) päinvastaiseen tilanteeseen verrattuna – siis verrattuna tilanteeseen, jossa maahanmuuttajat nimettiin aluetta kielteisesti erottavaksi piirteeksi.

Kun samoihin taloihin ja alueille kerääntyy paljon kulttuuritaustoiltaan kantaväestöstä poikkeavaa väestöä ja myös valtaväestöön kuuluvien yhteiskunnallinen asema on heikko, riski kulttuurisiin törmäyksiin ja ongelmiin kasvaa. Tilanne voi kärjistyä entisestään, kun muutos on nopeaa eivätkä palvelujärjestelmät

¹⁵ Vedonlyöntisuhde erittäin hyvin viihtymisen ja myönteiseksi koetun julkisuuden välillä oli 1,5 (verrattuna kielteiseen julkisuuteen).

pysty vastaamaan muuttuneeseen tilanteeseen. Ongelmiin on mahdollista puuttua pyrkimällä nopeuttamaan kotouttamista, parantamalla myös kantaväestön asemaa työ- ja asuntomarkkinoilla sekä välttämällä tuloikkaiden liiallista keskittämistä samoihin taloihin ja alueille.

Ympäristön parannukset ja asuntojen korjaukset

Havainnoilla ympäristön ja rakennusten laadun parantumisesta oli kiinteä yhteys käsityksiin, että oma lähiö koetaan muuttuneen myönteiseen suuntaan. Kummankin tekijän muista muuttujista riippumaton vedonlyöntisuhde myönteiseksi koettuun kokonaismuutokseen oli noin kaksinkertainen verrattuna siihen, että ympäristön laadun tai rakennusten koettiin pysyneen entisellään tai huonontuneet. Tulos korostaa jo aikaisemmissa seurannoista esiin tullutta havaintoa ympäristön ja rakennusten parannusten merkityksestä. Myös alueen siisteyden parantuminen kuului samaan myönteistä muutosta ennustavaan kategoriaan.

Helsingin ja seudun lähiöiden rakennuskannan ja ympäristön kunnosta ja laadusta huolehtiminen on kuitenkin haasteiden edessä. Monet viime sotiemme jälkeen rakennetut lähiöiden asuinrakennukset ovat pian kalliiden putkisto- ja julkisivuremonttien edessä tai niitä ollaan jo tekemässä. Perinteisten putkistokorjausten kustannukset ovat tutkimuksen kohteina olevilla alueilla noin reilu kolmannes tai pahimmillaan puoletkin asunnon arvosta. Tilannetta kärjistää se, että korjausikään alkaa tulla ensi vuosikymmenen vaihteesta enenevässä määrin asuntoja 1960 ja -70 -lukujen rakentamisen jäljiltä. Myös asuntojen ja asumisen laatua tulisi jo yksin energian säästösyistä parantaa. Odotettavissa on korjausten suunnittelun ja rakentamisen pullonkauloja ja korjauskustannusten nousua, ellei asiaan kiinnitetä huomiota.

Väestön vanheneminen ja asukkaiden eläkkeelle siirtyminen voi aiheuttaa etenkin asunto-osakeyhtiöissä välttämättömiensä korjausten lykkäytymisiä ja asuntokannan rappeutumista, kun korjauskustannuk-

set tuntuvat monesta asukkaista ylivoimaisilta. Pienituloiset asukkaat ja eläkeläiset saattavat joutua edessä olevien isojen remonttien ja kustannusnousujen johdosta myymään asuntonsa tai velkaantumaan raskaasti. Helsingissä suunnitteilla olevat tontinvuokrien tarkastukset eivät tilannetta helpota. Asiaan tulisi puuttua paniikkiratkaisujen välttämiseksi riittävän ajoissa.

Ostoskeskusten ja palveluiden kehittäminen

Myös oman alueen kauppapalvelujen parantuminen (tai taantuminen) osoittautui koettua kokonaismuutosta ennakoivaksi tekijäksi. Mikäli alueen kauppapalvelut olivat viime vuosina asukkaiden mielestä parantuneet, todennäköisyys, että alueen koettiin kaiken kaikkiaan kehittyneen myönteiseen suuntaan, oli noin kaksinkertainen verrattuna kauppapalvelujen säilymiseen ennallaan tai heikentymiseen.

Useissa Helsingin lähiöissä ongelmana ovat vanhojen kauppakeskusten taantuminen, myymälävalikoiman supistuminen ja korvautuminen kaljakupiloilla. Lähiöprojekti ja Urban-ohjelmat ovat osaltaan tarttuneet asiaan ja tukeneet joidenkin ostoskeskusten parannussuunnittelua. Kontulan kauppakeskus on hyvä esimerkki onnistuneesta eri toimijoiden yhteistyöhön perustuvista parannuksista. Myllypurossa on tehty suunnitelma vanhan ostoskeskuksen purkamisesta ja korvaamisesta uudella kauppakeskuksella ja asunnoilla.

Lähiöprojektin ja Urban-ohjelmien arviointia

Lähiöprojekti ja ohjelmat tunnetaan

Lähiöprojekti tunnetaan melko hyvin. Noin kaksi kolmesta (61 %) lähiöprojektialueilla asuvista oli huomannut, että projekti toimii omalla asuinalueella. Parhaiten projekti tunnettiin Pihlajamäessä, jossa peräti kolme neljästä oli huomannut sen. Tapulikaupungissa vain reilu kolmannes tunsi projektin, koska projektin toiminta on vasta aluillaan. Projekti lähti alueen kehit-

tämiseen vuoden 2005 alussa. Myllypurossakin kaksi kolmesta tiesi projektista ja sen toiminnasta.

Urban-ohjelman toiminta¹⁶ tunnettiin parhaiten Kontulassa, jossa noin 40 % haastatteluun vastanneista tiesi ohjelmasta. Myllypurossa noin joka kolmas tunsu sen tai oli kuullut ohjelmasta. Painopistealueiden reunoilla, Vesalassa, Kurkimäessä ja Kivikossa ohjelmasta tai sen toiminnasta oli kuullut harvempi. Tiedottamisessa noudatettiin tietoisesti matalaa profiilia.

Lähiöprojektin ja Urban-ohjelmien tunteminen perustuu pitkälti paikallislehtien, kaupunginosien omien netti-sivujen ja enenevässä määrin myös projektin ja ohjelmien omaan tiedottamiseen – ja toki myös alueilla tehtyyn konkreettiseen työhön. Omalla paikallislehdellä on edelleen merkitystä asukkaiden tiedotuskanavana. Pihlajamäessä yhdeksän kymmenestä haastattelusta tunsu paikallislehden ja Myllypurossa ja Kontulassakin yli puolet. Vesalassa, Kurkimäessä ja Kivikossa paikallislehden tunsu vajaa puolet haastatelluista.

Alueen nettisivut tunnettiin parhaiten Kontulassa, Kivikossa ja Kurkimäessä, joissa reilu kolmannes haastatelluista oli tutustunut Urban-ohjelman rahoitamiin sivuihin. Myllypurossa ja Pihlajamäessä vain joka viides tunsu alueiden nettisivut. Kontulan nettisivujen tunteminen lieenee yhteydessä – paitsi sivujen kiinnostavuuteen ja monipuolisuuteen – myös Kontupisteessä ja lähiöasemalla olevien päätteiden aktiiviseen käyttöön.

Itäisissä lähiöissä lähiöasemat ja Urban-ohjelman Kontupiste tunnettiin hyvin. Kontupisteen tunsu sen vaikutuspiirissä olevista asukkaista noin neljä viidesestä. Lähiöasematkin tunnettiin melko hyvin. Noin kaksi kolmesta tunsu ne. Tietoisuus lähiöasemista on myös kasvamaan päin.

16 Haastattelussa kysyttiin oliko haastateltava huomannut, että alueella toimi tai oli toiminut EU:n Urban II -ohjelma. Kysymyksen muotoilu oli sikäli epätarkka, että yhden, projektityyppisen ohjelman sijaan tutkimuksen kohteina olleissa itä-lähiöissä toimi useita Urban-ohjelman rahoittamia tai tukemia hankkeita kuten esim. Kontupiste.

Lähiöasemien ja Kontupisteen käyttö

Lähiöasemia käytetään aktiivisesti, joskin enemmänkin kävijöitä mahtuisi mukaan. Noin viitisen prosenttia haastatelluista Kontulan ja Pihlajamäen asukkaista tai heidän perheenjäsenistään oli käynyt lähiöasemilla säännöllisesti ja noin joka neljäs oli käynyt asemilla satunnaisesti. Myllypurossa lehtien lukusalin ja lähiöaseman käyttäjiä oli vielä enemmän. Myllypuron kävijät asioivat valtaosin lehtisalissa. Lähiöasema on pienehkö kokoustila sen yhteydessä.

Kontulan lähiöasemaa käytti kokoontumiseen enimmillään noin 20 eri yhdistystä tai asukasryhmää, ja kävijöitä oli kuukausittain noin 3 000. Myllypurossa lehtien lukusalin ja lähiöaseman säännöllisiä tai satunnaisia käyttäjiä oli noin kaksi kolmesta haastattelusta (Lähiöprojektin toimintakertomus 2005, 38). Myös Urban-ohjelman käynnistämä Kontupiste on lunnastanut paikkansa. Säännöllisiä käyttäjiä oli haastatelluista noin joka kymmenes ja satunnaisia noin joka toinen. Kaiken kaikkiaan käyttäjiä on noin 50 000 vuodessa. (Kokkonen, Helminen 2007, 9.)

Myös ne haastatellut, jotka eivät käyttäneet lähiöasemia, kokivat ne tarpeellisiksi. Noin joka kolmas Kontulan, Myllypuron ja Pihlajamäen asukas piti lähiöasemia hyvin tarpeellisina. Tilojen tarve on myös vuosien myötä vain vahvistunut. Myös Kontupistettä pidettiin hyvin tarpeellisena. Nelisenkymmentä prosenttia haastatelluista kontulalaisista piti paikkaa erittäin tarpeellisena. Tarpeellisena (melko tai erittäin) Kontupistettä piti kaiken kaikkiaan noin neljä viidestä haastattelusta kontulalaisesta.

Lähiöasemien ja Kontupisteen vilkas käyttö ja tarve johtuvat monesta syystä. Tilat sijaitsevat keskeisillä paikoilla ja ovat hyvin tavoitettavissa. Ne toimivat paitsi aluetta koskevan informaation välittäjinä ja nettipisteinä myös parhaimmillaan linkkinä asukkaiden, järjestöjen ja kaupungin hallinnon ja välillä. Kontupisteestä muodostui ajan myötä paitsi nettipiste myös pienimuotoinen alueellinen kulttuurikeskus. Jatkossa voitaisiin miettiä, miten tätä linkkiä alueen asukkai-

den ja myös kaupungin välillä voitaisiin vahvistaa, jotta lähiöitä voitaisiin kehittää eteen nousevia uusia haasteita asukkaiden muuttuvia tarpeita paremmin vastaaviksi (vertaa esim. Pekka Karjalaisen artikkeli: Alue työ lähiöprojektissa tässä julkaisussa).

Lähiöprojektin ja Urban-ohjelman toiminnan onnistuminen

Vastaajia pyydettiin myös arvioimaan joitakin lähiöprojektin ja Urban-ohjelman tekemiä suunnitelmia, parannuksia ja tapahtumia. Toimista onnistuneimpina pidettiin puistojen ja kävelyraittien parannuksia, ostoskeskusten ja asemanseutujen parannuksia ja parannussuunnitelmia sekä kaupunginosatapahtumia.

Pihlajamäessä lähiöprojektin onnistuneimpana saavutuksena pidettiin Pihlajamäen suojelukaavoitusta. Lähes neljä viidestä vastaajasta piti suojelukaavoitusta onnistuneena eräistä sen aiheuttamista rajoituksista huolimatta (mm. hissirakentamisen ja julkisivukorjauksien hankaloituminen). Myös Pihla-päiviä ja -markkinoita pidettiin lähes yhtä onnistuneina. Ne, jotka tunsivat ja ottivat kantaa asiaan, pitivät myös Kiillepuiston kunnostusta ja alueen järjestöjen toimintaa onnistuneina - joskin noin puolet vastanneista ei osannut ottaa kantaa tai ei ollut huomannut asiaa.

Myllypurossa onnistuneimpina toimina pidettiin asukastapahtumia (Mylly-markkinoita ja Myllypuro-päiviä), ja Myllypuron kävelyraittien näyttäviä parannuksia. Noin neljä viidestä piti näitä joko erittäin tai melko onnistuneina. Myllypuron puukaupunkisuunnitelmat herättivät jo ristiriitaisempia mielipiteitä. Lähes joka toinen (48 %) piti suunnitelmia melko tai erittäin onnistuneina, mutta noin viidennes (21 %) vähemmän onnistuneina tai epäonnistuneina. Noin joka neljäs ei osannut ottaa asiaan kantaa. Myllypuron järjestöjen toimintaa ja historiikkikirjaa pidettiin onnistuneina, mutta monikaan ei osannut ottaa asiaan kantaa tai ei tuntenut asiaa.

Kontulan ostoskeskuksen parannussuunnitelmia piti onnistuneina noin kolme neljästä Kontulan ja *Vesalan* haastatelluista asukkaasta. Suunnilleen joka

kymmenes piti suunnitelmia vähemmän onnistuneina. Naapurialueilla *Kurkimäessä* ja *Kivikossa* Kontulan kauppakeskuksen parannussuunnitelmia piti vähemmän onnistuneina hieman useampi (18 %) ja asiaan kantaa ottamattomien määrä oli edellisiä alueita suurempi. Kriittisyyden syynä lienee kauppakeskuksen palvelujen vähäisempi käyttö ja ehkä myös pelko oman alueen palvelujen taantumisesta Kontulan palvelujen ja vetovoiman parantuessa.

Onnistuneena pidettiin myös pitkälti Urban-ohjelman rahoittamia Kontu-Festareita. Nelisenkymmentä prosenttia Kontulan ja noin kolmannes sen lähialueiden asukkaista piti festareita erittäin onnistuneina. Myös alueen puistojen Aarrepuiston sekä Asukas- ja Emännänpuiston kunnostuksia pidettiin erittäin tai melko onnistuneina silloin kun asia tunnettiin.

Kontulan ja naapurialueiden järjestötoimintaa piti onnistuneena noin puolet haastatelluista. Vain harva ei pitänyt toimintaa onnistuneena. Vähemmän onnistuneena tai epäonnistuneena toimintaa piti Kontulassa noin joka kahdeskymmenes ja sen naapurialueilla joka kymmenes. Järjestöjen toimintaa ei Kontulassa ja sen naapurialueilla kuitenkaan tunneta kovin hyvin. Kantaa ottamattomien ja asiaa tuntemattomien osuus haastatelluista oli reilu puolet.

Tapulikaupungissa lähiöprojektin työ on vasta aluillaan. Alue otettiin mukaan projektiin vuoden 2005 alussa eräiden muiden koillisten lähiöiden kanssa¹⁷. Eniten lähiöprojektin suunnittelemista ja käynnistämistä toimista saivat suosiota viherympäristön siistimiset. Kaksi kolmesta piti niitä onnistuneina. Alueiden siistiminen sai – hieman yllättäen – osakseen myös vastustusta. Noin joka neljäs (29 %) piti siistimistä vähemmän onnistuneena. Alueen täydennysrakennussuunnitelmia piti onnistuneina reilu kolmannes haastatelluista (38 %). Vähemmän onnistuneina tai epäonnistuneina suunnitelmia piti noin neljännes haastatelluista. Järjestöjen toimintaan ei monikaan osannut ottaa kantaa tai ei tuntenut sitä. Runsas kaksi

17 Siltamäki, Jakomäki

kolmesta kantaa ottaneista piti toimintaa onnistuneena ja vähemmän onnistuneena vajaa kolmannes.

Mihin lähiöiden kehittämisessä tulisi kiinnittää huomiota

Tärkeimmiksi tutkimusalueiden kehittämiskohteiksi haastatellut asukkaat nimesivät alueidensa keskukset - ostoskeskukset ja asemanseudut, jotka toimivat ikään kuin alueiden näyteikkunoina tai käyntikortteina, mutta joihin toisaalta keskittyvät myös monet alueiden lieveilmiöt – kaljakuppilat, päihdehäiriöt ja epäsiisteys. Joillekin asukkaille asiointi keskuksissa saattaa olla pelottava kokemus. Noin joka kahdeksas haastateltu (12 %) nosti esiin alueensa ostoskeskuksen tai asemanseudun kehittämisen tarpeen.

Myös ympäristön yleinen siisteys, puistot ja ulkoilu- ja lenkkeilymahdollisuudet mainittiin monesti kehittämiskohteina. Toiveiden kärkisijoilla olivat samoin hyvät terveystalvelut, hyvät liikenneyhteydet, olemassa olevien palveluiden säilyttäminen ja parantaminen sekä järjestyksestä ja turvallisuudesta huolehtiminen. Monet toivoivat myös alueiden entistä parempaa soveltuvuutta lapsiperheille. Alueiden palveluiden kehittäminen – niin julkisten kuin kaupallistenkin - nousi asukkaiden toiveissa vahvasti esiin.

Harvemmin mainittuja kehittämiskohteita olivat päihitteiden häiritsevä käyttö, johon tulisi puuttua ja kaljakuppilat, joita tulisi vähentää. Lähiöiden väljä rakentamistapa tulisi myös säilyttää, rakennusten kunnossapitoon tulisi kiinnittää huomiota ja alueiden rauhallisuus ja viihtyisyä ilmapiiri turvata. Nuorille tulisi järjestää mielekästä tekemistä ja harrastuksia, ja myös vanhuksista pitäisi pitää parempaa huolta.

Muita tarkemmin luokittelemattomia ehdotuksia oli noin viidennes kaikista.¹⁸ Eniten tässä luokassa oli lii-

kennettä koskevia ehdotuksia, kuten toiveita katujen ja pysäköintialueiden rakentamisesta ja kunnossapidosta, liikenneturvallisuudesta ja muista liikennejärjestelyistä (56 mainintaa). Parempia palveluja (kauppoja ja julkisia palveluja) sekä ympäristön parannuksiin liittyviä ehdotuksia tehtiin kumpiakin nelisenkymmentä. Tässäkin yhteydessä puollettiin nykyistä väljää rakentamistapaa, luonnon säilyttämistä ja ostoskeskusten parantamista. Muut ehdotukset -luokkaan oli sijoitettu myös joitakin sen tyyppisiä vastauksia kuin, että alue on jo nyt vastaajan mielestä hyvä, ok tai ”jatkakaa samaan malliin vaan”.

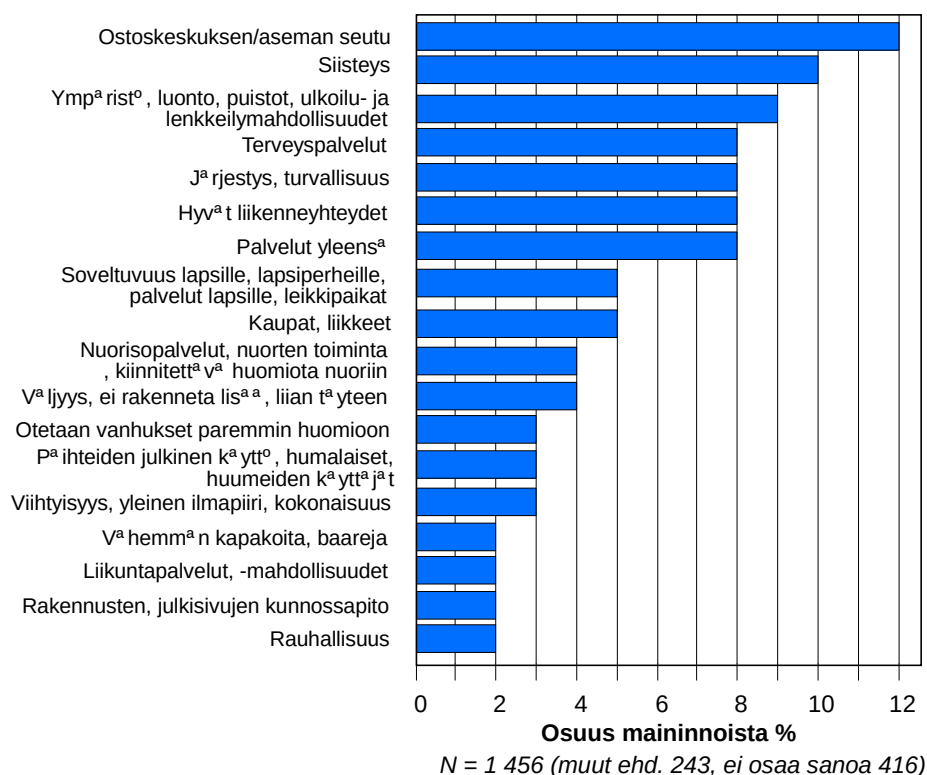
Melko suuren ryhmän tarkemmin luokittelemattomissa vastauksissa muodostivat alueiden asukkaita ja asuntokannan rakennetta koskevat ehdotukset ja toiveet (ehdotuksia oli viitisenkymmentä). Ongelmallisiksi koettuja asukkaita koskevia aggressiivisia kommentteja oli jonkin verran, mutta joukossa oli myös toisen suuntaisia, rakentavia ehdotuksia, kuten ”tänne olisi hyvä saada ihan tavallisia työssä käyviä ihmisiä”, ”etenkin nuorempaa väkeä kaivataan”, ”monikulttuurista asukaskuntaa tulisi hyödyntää” ja ”tulisi panostaa ihmisten hyvinvointiin ja häiriökäyttäytymisen vähentämiseen”.

Alueiden väestörakenteen ja maineen parantamiseksi ehdotettiin mm. omistusasuntojen rakentamista ja kaupungin vuokra-asuntojen rakentamisen lopettamista tyyliin ”enemmän omistusasuntoja”, ”öky-alue voitaisiin kehittää tänne”, ”koska (tämä) on vuokratulovaltaista aluetta, niin alueella pitäisi olla enemmän omistusasuntoja, jonka myötä alueen arvostus kasvaisi” ja ”ei enempää kaupungin vuokra-asuntoja”.

Vain viidennes kaikista vastanneista ei osannut tai halunnut nimetä lainkaan kehittämiskohdetta alueellaan. Tämän tyyppisissä, puhelimitse tehdyissä haastatteluissa ei vastaajille välttämättä heti tule mieleen mitään erityistä kehittämisen tarvetta. Alueella ei ehkä haastateltujen mielestä ole mitään suurempaa ongelmaa, joka vaatisi korjausta. Voidaan myös ajatella, että asiat, jotka vaatisivat korjausta esim. häiritsevä päihitteiden käyttö, ovat sen laatuksia, että niihin on vaikea tai turhaa yrittää puuttua.

18 Osaa 'muut ehdotukset' -luokkaan kuuluvista ehdotuksista ei ole sijoitettu edellä (kuviassa 8) esitettyihin luokkiin mm. siksi, että ehdotus oli vaikea sijoittaa niistä mihinkään (luokitus ja koodaus on Otantatutkimus Oy:n).

Kuvio 9: Mihin alueiden kehittämisessä tulisi kiinnittää huomiota – kaikki tutkimuslähiöt (vapaamuotoiset vastaukset)

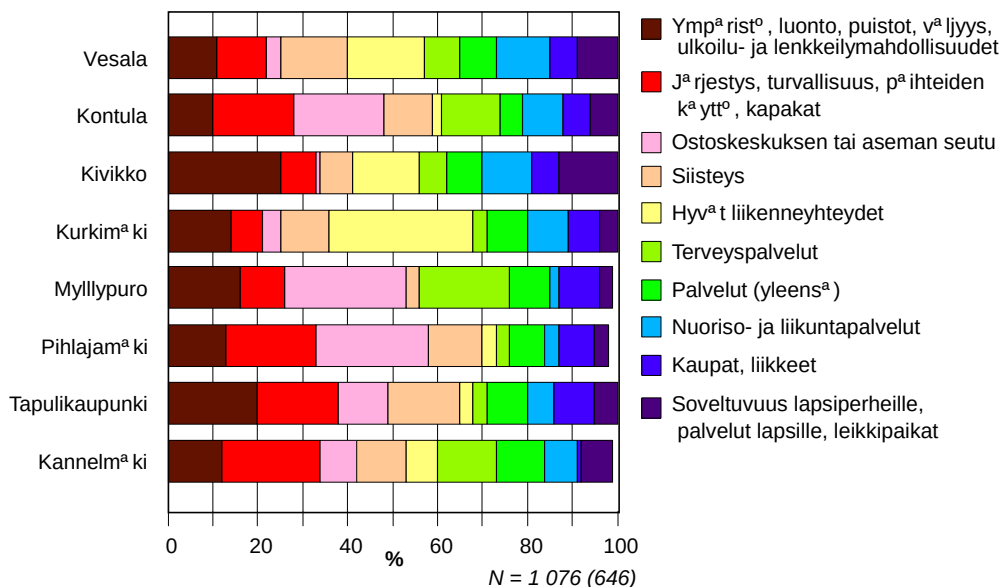
Kehittämisehdotusten painotuksissa eroja alueiden välillä

Se, millaisia kehittämiskohteita vastaajat esittivät eri alueilla, vaihteli ymmärrettävästi alueittain. Ostoskeskusten uudistaminen nousi esiin erityisesti Pihlajamäessä, Myllypurossa ja Kontulassa. Liikenneyhteyksien parantamistarve tuli esiin syrjäisemmissä lähiöissä kuten Kivikossa ja Kurkimäessä. Terveyspalvelut huolestuttivat erityisesti Myllypurossa, Kontulassa ja Kannelmäessä. Alueiden soveltuvuus lapsiperheille (kuten päivähoito- ja koulupalvelujen tarve, leikkipaikat ja turvallisuus) painottui Kivikossa ja Vesalassa.

Se, miten kehittämisehdotukset painottuvat kullakin alueella, on yhteydessä alueiden historiaan ja ra-

kenteeseen, mutta myös alueilla tapahtuneisiin tai tapahtumassa oleviin muutoksiin. Huoli ostoskeskusten taantumisesta näkyy selvästi joissakin vanhimmissa lähiöissä. Lähiöiden keskustoissa – ostoskeskuksissa ja asemanseuduilla – kärjistyvät myös lisääntyneen päihteidenkäytön ongelmat. Liikenneyhteyksien parantamisvaatimukset nousevat esiin syrjäisemmissä lähiöissä, joissa bussiyhteyksiä on supistettu tai ollaan supistamassa. Terveyspalvelujen parantamista halutaan alueilla, joissa terveysasema on lopetettu tai -palveluja on muutoin supistettu.

Kuvio 10: Mihin alueiden kehittämisessä eri alueilla tulisi kiinnittää huomiota?

Asukkaiden ja median painotuseroja lähiöiden kehittämiskysymyksissä

Asukkaiden käsitykset saamastaan julkisuudesta

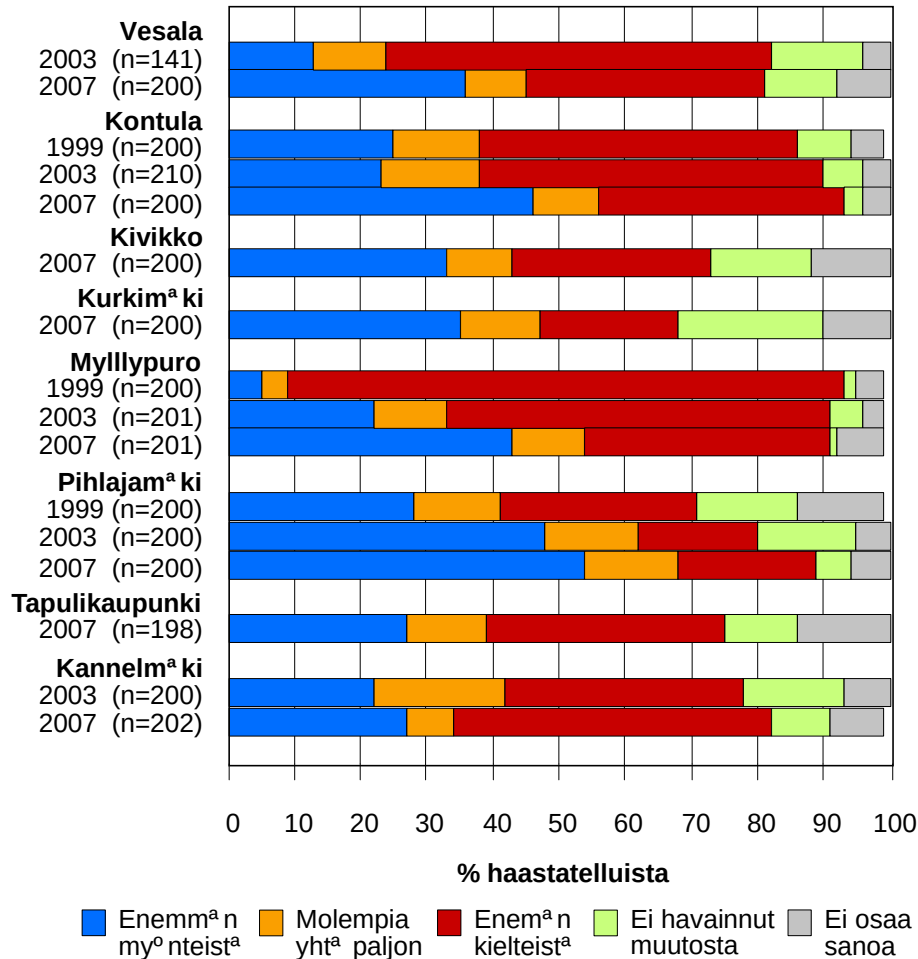
Tehdyissä haastatteluissa kysyttiin myös asukkaiden mielipiteitä alueiden viime vuosina saamasta myönteisestä tai kielteisestä julkisuudesta. Useimmilla tutkimusalueilla (Myllypurossa, Kontulassa, Kurkimäessä, Vesalassa ja Pihlajamäessä) asukkaiden käsitykset alueiden saamasta julkisuudesta olivat voittopuolisesti myönteisiä. Julkisuuskuva oli myös näillä alueilla kehittynyt hyvään suuntaan pidemmällä aikavälillä (v. 1999–2007). Myllypuron myönteistä julkisuuskehitystä selittävät paitsi alueella tehdyt parannustyöt ja niiden tuoma myönteinen julkisuus myös vuoden 1999 heikko lähtökohtatilanne, jolloin alueella aikaisemmin sijainneelta kaatopaikka-alueelta löytyi myrkyllisiä maa-aineksia. Myös Kivikossa mielipiteet median tuomasta julkisuudesta olivat enemmän myönteisiä kuin kielteisiä, mutta eivät niin selvästi kuin edellisillä alueilla. Lähiöprojektin ja Urban-ohjelman painopis-

tealueilla Myllypurossa, Kontulassa, Vesalassa, mutta myös Pihlajamäessä tehdyt parannukset ja suunnitellut ovat näkyneet mm. paikallislehtien myönteisenä uutisointina ja myös julkisuuskuvan parantumisena.

Median mielikuvat

Keväällä 2007 kartoitettiin samanaikaisesti asukas-haastattelujen kanssa median edustajien mielikuvia Helsingin lähiöasumisesta. Mielikuvia selvitettiin nettikyselyllä ja haastatteluilla (Spokesman 2007). Tiedotusvälineiden edustajien enemmistön mielikuvat lähiöasumisesta poikkesivat joiltain osin asukkaiden käsityksistä. Medialla on taipumus pitää lähiöitä ja lähiöasumista ongelmallisempina kuin asukkaat itse pitivät. Kun asukkaat näkivät alueensa enimmäkseen myönteisessä valossa, niin lähiötä koskeva uutinen ei useinkaan ollut medialle uutinen, ellei siinä ollut jotain erikoista tai kielteistä. Erityisesti iltapäivälehdet kunnostautuvat kielteisellä ja sensaatiohakuksella kirjoittelulla. Helsingin Sanomien asuntotoimitus on toisaalta tuottanut monia lähiöasumisen myönteisiä piir-

Kuvio 11: Käsitukset oman kaupunginosan viime vuosina saamasta julkisuudesta

teitä korostavia juttuja. Lähiöprojektin ja Urban-ohjelman aktiivinen tiedottaminen on myös tasapainottanut uutisointia.

Asukkaiden ja toimittajien näkemykset lähiöiden kehittämiseksi poikkesivat niin ikään toisistaan. Asukkaat tekivät ehdotuksia enimmäkseen konkreettisista aluettaan koskevista asioista kuten puisto- ja virkistysalueista, ostoskeskuksien, palvelujen ja liikenneyhteyksien parantamisesta ja siisteys- ja päihdeongelmien ratkaisemisesta. Median edustajat korostivat enemmän asukkaiden ja asukasjärjestöjen omaa aktiivisuutta asuinalueensa kehittämiseksi. Samaa mieltä asukkaat

ja media olivat muun muassa kaupunginosatapahtumien tärkeydestä ja poliisin läsnäolosta alueilla.

Kaupungin kehittämistyön arviointia

Kaupungille annettiin kaiken kaikkiaan sen kehittämistoimista tyydyttäviä arvosanoja. Annetut kouluarvosanat vaihtelivat alueittain keskimäärin seitsemästä seitsemään ja puoleen. Parhaita arvosanoja kaupunki sai toiminnastaan Myllypurossa ja Kontulassa, heikoimpia arvosanoja annettiin Kurkimäessä ja Tapulikaupungissa. Kaikilla alueilla – myös projektialueisiin kuulumat-

tomassa Kannelmäessä – yleisarvosanat ovat edellisestä haastattelukerrasta v. 2003 hieman parantuneet.

Vaikka annetut arvosanat ovat edellisestä haastattelukerrasta hieman parantuneet, parantamisen varaa on edelleen. Tapulikaupungissa noin joka neljäs antoi kaupungille sen kehittämistoiminnasta vain välttävän tai heikon arvosanan. Millään alueella paitsi Myllypurossa asukkaiden enemmistö ei antanut kehittämisestä arvosanaksi hyvää tai erinomaista.

Lähiöiden kehittämistä tarvitaan jatkossakin

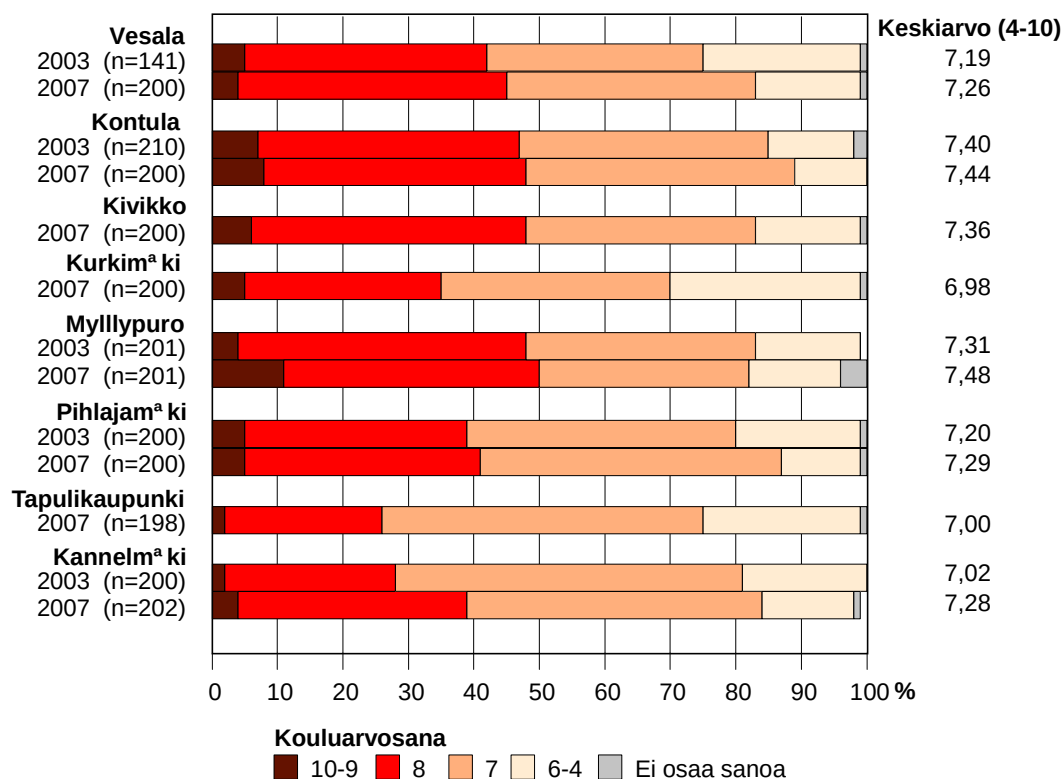
Helsingin lähiöprojekti- ja Urban II -ohjelma-alueilla viihdyttiin hyvin vuoden 2007 alussa tehtyjen haastattelujen mukaan. Kehitys on myös asukkaiden mielestä kulkenut viime vuosina myönteiseen suuntaan, joskin parannettavaakin on edelleen. Ostoskeskusten ja ase-

manseutujen taantuminen, häiritsevä päihteiden käyttö ja palveluiden heikentyminen huolestuttivat.

Kysyttäessä asumisviihtyvyyteen myönteisellä tavalla vaikuttavia tekijöitä päällimmäisiksi nousivat asuinympäristö, luonto, puistot ja ulkoilumahdollisuudet. Hyvät liikenneyhteydet, rauhallisuus ja palvelut nimettiin viihtyvyystekijöinä seuraavina. Edellisten ohella viihtymistä edistivät alueen turvallisuus, tutut asukkaat, naapurit ja sukulaiset sekä alueen soveltuvuus lapsiperheille. Omistusasunnoissa viihdyttiin paremmin kuin vuokra-asunnoissa. Ympäristön ja rakennusten parannukset lisäsivät viihtyvyyttä.

Kaikki tutkimuksen piiriin kuuluvat lähiöt olivat haastateltujen mielestä muuttuneet viime vuosina enemmän myönteiseen kuin kielteiseen suuntaan. Parannuksia oli tapahtunut erityisesti liikunta- ja kulttuuripalveluissa ja harrastusmahdollisuuksissa sekä

Kuvio 12: Kokonaisarvosana Helsingin kaupungille asuinalueen kehittämisestä

alueiden rakennuksissa ja ympäristössä – kaikki asioita, jotka liittyivät lähiöprojektin ja Urban II -ohjelman tehtäviin.

Päihdehäiriöiden vähäisyys, turvallisuus, ympäristön ja rakennusten parannukset, hyvät lähipalvelut sekä alueen arvostuksen kasvu lisäsivät kukin osaltaan todennäköisyyttä, että muutokset alueella oli koettu kaiken kaikkiaan myönteisiksi. Alueiden rauhallisuutta, turvallisuutta sekä ympäristön ja palvelujen parannuksia voitaneenkin pitää eräänlaisina myönteisen alueellisen kokonaisuutoksen avaintekijöinä.

Haastateltavilta kysyttiin lopuksi, mihin asioihin alueen kehittämisessä tulisi jatkossa kiinnittää erityisesti huomiota. Keskeisimmiksi kehittämiskohteiksi nimettiin taantuvat ostoskeskukset ja asemanseudut, siisteyden parantaminen, luonnonympäristön säilyttäminen, puistot ja ulkoilumahdollisuudet, hyvät liikenneyhteydet, turvallisuus sekä toimivat lähipalvelut. Eri alueiden välillä oli näissä painotuseroja.

Tärkeässä asemassa lähiöparannusten onnistumisessa ovat kaupungin vuokrataloyhtiöt. Rakennusten peruskorjaukset ovat yleensä lähiöissä käynnistyneet kaupungin vuokrataloista. Monissa asunto-osakeyhtiöissä laajempien korjausten käynnistäminen on osoittautunut vaikeaksi. Erityisesti vähiten arvostetuissa lähiöissämme tarvittaisiin tukea ja esimerkkejä korjausrakentamisen kokemusten kartuttamiseksi ja vauhdittamiseksi, jotta samaan aikaan korjausikään kypsyvien rakennusten remontit saataisiin hoidettua ja myös pienituloisimmat asukkaat selviytyisivät niistä.

Useat lähiöiden kehittämistä koskevat kysymykset odottavat vielä ratkaisuaan. Miten pysäyttää lähiö- ja ostoskeskusten taantuminen kaupallisten palveluiden keskittyessä? Miten vähentää päihdehäiriöitä päihteiden

käytön lisääntyessä? Miten säilyttää asukkaiden arvostamat luontoarvot ja virkistysmahdollisuudet tiivistyväällä pääkaupunkiseudulla? Miten hoitaa ikääntyvän, monikulttuuristuvan väestön asuntojen korjaukset ja ajankohtaistuvat putkisto- ja muut kuten energian säästöön liittyvät remontit kohtuullisin kustannuksin? Miten huolehtia pienituloisten, syrjäytyneiden ja maahanmuuttajien asumisesta ja samanaikaisesti lähiöiden vetovoimasta ja asumisviihtyvyydestä?

Asukkaat, taloyhtiöt ja asukasjärjestöt voivat itse vaikuttaa moniin alueidensa asioihin kuten rakennusten ja pihapiirien siisteyteen ja harrastustoimintaan. Monissa lähiöiden viihtyvyyden ja vetovoiman kannalta keskeisissä kysymyksissä - kuten ympäristön hoidossa, ostoskeskusten ja palveluiden kehittämisessä, liikenneyhteyksissä sekä asuntokannan rakentamiseen ja korjauksiin liittyvissä kysymyksissä tarvitaan kuitenkin jatkossakin valtion, kaupungin, asukkaiden ja muiden toimijoiden voimavaroja ja osaamista.

Lähiöprojektin nykyinen ohjelmakausi päättyi vuoden 2007 lopussa, mutta sitä on päätetty jatkaa tämän jälkeenkin. Urban II -ohjelmakausi päättyi vuoden 2006 lopussa. Projektista ja ohjelmasta on saatu näidenkin haastattelujen avulla hyvää palautetta ja kokemuksia ja luotu hyviä käytäntöjä lähiöiden kehittämiseksi. Esikaupunkien kerrostaloalueiden kehittämiseksi tarvitaan jatkossakin alueiden eri toimijoiden, kaupungin ja valtion yhteistyötä sekä myönteistä muutosta tukevia rakenteita ja rahoitusta – kuten lähiöprojektia ja Urban-ohjelmien tyyppejä sosiaaliin kysymyksiin ja palveluihin keskittyviä projekteja. Helsingin lähiöissä on vahvuuksia ja isoja taloudellisia resursseja, joita on syytä vaalia.

Lähteet ja kirjallisuus

- Bäcklund, Pia & Schulman, Harry** (toim.) (2000). Kunnostusta ja kuntokävelyä, asukastiloja ja aikamatkailua. Onnistuiko Helsingin lähiöprojekti? Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuksia 2000:4. Yliopistopaino, Helsinki.
- Bäcklund, Pia & Schulman, Harry** (toim.) (2003). Lähiöprojekti lähikuvassa. Lähiöprojektikauden 2000–2003 arviointi. Helsingin kaupungin tietokeskus, tutkimuksia 2003:4. Jyväskylä.
- Hannonen, Raimo** (2007). Asukastyytyväisyystutkimus – Lähiöprojekti/ Urban II. Helsingin kaupungin tietokeskus/ Otantatutkimus Oy, Helsinki.
- Helsingin kaupunki (2006). Esikaupunkien renessanssi. Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston yleissuunnittelu-toimiston selvityksiä 2005:5. Helsinki.
- Keskinen, Vesa** (2006). Helsinkiläisten tyytyväisyys kuntapalveluihin. Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuksia 2006:3. Helsinki.
- Kokkonen, Jouko & Helminen, Larri** (2007). Kondeka. Raportti Urban II -ohjelman rahoittamasta asukastoinnista Kontulassa. Kontula-seura/Kontukeskus.
- Korhonen, Erkki & Takala, Janne** (2006). Asumisviihtyvyys Helsingin kaupungin vuokra- ja asumisoikeustaloissa 2005. Helsingin kaupungin tietokeskus. Tutkimuksia 2006:8. Helsinki.
- Korhonen-Wälmä, Ulla & Ruotsalainen, Pirjo** (2005). Lähiöprojektin toimintakertomus vuodelta 2004. Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston julkaisuja 2005:5. Helsinki.
- Korhonen-Wälmä, Ulla & Ruotsalainen, Pirjo** (2006). Lähiöprojektin toimintakertomus vuodelta 2005. Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston julkaisuja 2006:6. Helsingin kaupunki. Lähiöprojekti. Helsinki.
- Kortteinen, Matti, Tuominen, Matti & Vaattovaara, Mari** (2005). Asumistoiveet, sosiaalinen epäjärjestys ja kaupunkisuunnittelu pääkaupunkiseudulla. Yhteiskuntapolitiikka 2/2005.
- Spokesman** (2007). Toimittajien mielikuvat lähiöasumisesta Helsingissä – keväällä 2007 tehdyn kyselyn keskeiset tulokset. Helsingin lähiöprojektin tiedote 8.5.2007. (www.hel.fi/lahioprojekti (uutiset)).
- Strandell, Anna** (2004). Asukasbarometri 2004. Asukaskysely suomalaisista asuinympäristöistä. Suomen ympäristö 746. Ympäristöministeriö, Vantaa.
- Törmä, Sinikka, Huotari, Kari & Pitkänen, Sari** (2007). Kaupunkipäihdetyön haasteet ja toimintamallit Helsingissä. Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuksia 2007:2.
- Tuominen, Martti** (2007). Siis tosi turvallinen paikka. Helsingin turvallisuuskysely v. 2006. Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuskatsauksia 2007. Helsinki.

Asukaspuiston arkea Myllypurossa. Kuva: Lähiöprojektin kuva-arkisto

Kontulan ja Myllypuron uusi ilme – lähiöprojektin ympäristöparannukset puntarissa

Julkisen kaupunkitilan ja palvelutilojen parannukset ovat tärkeä osa Helsingin lähiöprojektin toimintaa. Tässä artikkelissa arvioidaan Kontulassa ja Myllypurossa toteutettujen ympäristönparannusten laatua. Arviointi on tehty yhtäältä asiantuntija- eli arkkitehtinäkökulmasta ja toisaalta kaupunginosien asukkaiden näkökulmasta. Arviointi tehtiin ns. kävelykierrosmenetelmällä. Aikataulu- ja resurssisyistä arviointi rajattiin koskemaan vain Myllypuroa ja osaa Kontulaa.

Johdanto

Julkisen kaupunkitilan ja palvelutilojen parannukset ovat tärkeä osa Helsingin lähiöprojektin toimintaa. Lähiöprojektissa on kartoitettu ympäristön parannustarpeita, esitetty ympäristöä koskevia tavoitteita ja ohjelmoitu parannuskohteita. Projektin toimintakertomuksissa selostetaan vuosittain ympäristönparannusten etenemistä. Lähiöprojektin toimintakausien päätyessä vuosina 1999 ja 2003 toimintakertomuksiin sisällytettiin tulosten arviointia. Kokonaiskuvan saamiseksi ympäristössä tapahtuneiden muutosten laajuudesta ja laadusta tehtiin vuosina 2005 ja 2006 Kontulasta ja Myllypurosta esitteet, jotka jaettiin joka kotiin.

Ulkopuolinen arviointi ympäristönparannuksista tehtiin Kontulassa ja Myllypurossa EU:n Urban I -ohjelman yhteydessä vuonna 1999. (Lapintie ym. 1999, ss.149–215.) Valtaosa parannuksista on toteutettu tämän jälkeen. Ympäristönparannukset olivat projektin arviointitutkimuksissa vuosina 1999 ja 2003 esillä asukaspalautteen kautta (Bäcklund, Schulman 2000 ja 2003). Ympäristöä koskevia kysymyksiä sisältyy myös vuoden 2007 asukaskyselyyn.

Seuraavassa luvussa kuvataan tausta-aineistona ympäristön parantamisen asemaa lähiöprojektin konkonaistoinnassa ja tavoitteissa. Luvussa 3 kerrotaan arvioinnin tarkoitus, tavoitteet ja arviointikohteet Myllypurossa ja Kontulassa. Luku 4 sisältää kävelykierroksen¹⁹ ja sen jälkeisten keskustelujen yhteenvedon. Luvun 5 johtopäätöksissä arvioidaan julkisen ympäristön merkitystä lähiöiden vetovoimatekijänä ja kaupungin mahdollisuuksia vastata sen laadusta.

19 Kävelykierros eli ohjattu kävely alueella (gåtur) on asuinalueiden arviointimenetelmä, jota käytetään suunnittelun käynnistyessä ja jälkiarvioinnissa. Paitsi tämän arvioinnin yhteydessä menetelmää on käytetty myös joidenkin parannushankkeiden aikana. Arviointimenetelmä sisältää ennalta aiheeseen perehtymistä kohteiden taustakuvausten avulla, itse kävelykierrokset, joiden aikana tehdään muistiinpanoja ja saadaan lisätietoa kohteista ja päätöskeskustelun, jossa ulkopuolinen sihteerikirjaa keskustelun ja kohteista esitetyt mielipiteet. Lisätietoja arviointimenetelmästä kts. <http://www.tkk.fi/Yksikot/YTK/koulutus/metodikortti/Gatur.html>

Ympäristönparannus lähiöprojektin työssä

Ympäristönparannus osana valtakunnallista lähiöuudistusta ja Helsingin lähiöprojektia

Helsingin kaupungin lähiöprojekti perustettiin vuoden 1996 alussa osana valtakunnallista monipuolista lähestymistapaa korostavaa lähiöuudistusohjelmaa (Ympäristöministeriön lähiötyöryhmä 1996). Siinä pyrittiin elvyttämään työllisyyttä ja lamasta toipuvaa taloutta edistämällä peruskorjausta ja ympäristön parannusta. Valtion tehtävänä oli tukea lainoituksin ja avustuksin asuinrakennusten peruskorjausta, kuntien tehtävänä taas parantaa julkisen kaupunkitilan laatua ja palveluja yhdessä asukkaiden ja paikallisten toimijoiden kanssa. Tällä kumppanuudella pyrittiin myös vahvistamaan alueita sosiaalisesti ja kulttuurisesti sekä torjumaan syrjäytymistä. Valtio otti osakseen asuntojen peruskorjauksen tukemisen, kun taas ympäristö ja palvelut katsottiin kaupungin tehtäväksi. Kauden väliarvioinnissa todettiin projektien kohdistuneen etupäässä fyysiseen ympäristöön ja sosiaalisten ongelmien jääneen lähiökehittämisen ulkopuolelle. (Viirkorpi 1997) Valtakunnallisen Lähiöuudistus 2000 – työryhmän loppuraportissa korostettiin edelleen monitoimijaisuutta ja lähiöiden elinvoimaisuutta osana kaupunkipolitiikkaa. (Lähiöiden tulevaisuus-työryhmä 1999)

Helsingissä tavoitteena oli lisäksi saada EU:n kaupunkipoliittisen Urban I -ohjelman kautta resursseja käytännön hankkeisiin, myös ympäristönparannuksiin. Asuntopolitiikka eli asuinrakennusten peruskorjaus ei kuitenkaan kuulunut EU:n piiriin. Helsingin lähiöprojektin toiminta päätettiin kohdistaa erityisesti 1960-luvun suuriin lähiöihin kuten Myllypuroon ja Kontulaan, jotka ikänsä puolesta olivat tulleet peruskorjausikään ja täyttivät Urban I -ohjelman ehdot.

Lähiöiden kehittäminen sisältyi myös seuraavaan hallitusohjelmaan 2000-luvun alussa. Valtion peruskorjausavustukset kohdennettiin vain valituille lähiöprojektille sijaitseville asunto-osakeyhtiöille. Samaan aikaan aloitettiin uusi valtion lähiöiden kehittä-

misohjelma, Lähiöuudistus 2000. Sen piiriin haluttiin entistä painokkaammin muita toiminta-aloja, kuten lähipalvelujen ja ympäristön parantamista sekä asukas-yhteistyön ja kumppanuuden lisäämistä. Valtio osallistui lähiöhankeiden rahoitukseen. Tässä vaiheessa pidettiin tärkeänä sitä, että kaupungit kytkisivät lähiöiden parannuksen kokonaisstrategioihinsa. (Karjalainen 2004)

Helsinki ja Vantaa eivät saaneet valtion Lähiöuudistus 2000-ohjelman hanketukia, koska kaupungit oli hyväksytty uuteen EU:n Urban II-ohjelmaan. Sen tukea ei kuitenkaan voitu käyttää ympäristöinvestointeihin. Lähiöprojektin ja Urban II -ohjelman yhteensovittamisen ansiosta Myllypuron ja Kontulan alueille saatiin monipuolinen lähiökehityshanke, jossa lähiöprojektin tehtävänä oli täydennysrakentaminen, peruskorjaus ja ympäristönparannus sekä lähiöasemien tukema asukas-yhteistyö.

Seuraavaan hallitusohjelmaan 2003–2006 ei sisällynyt lähiöiden kehittämistä eikä valtakunnallista lähiöohjelmaa. Helsingin lähiöprojektin kolmannen toimintakauden ohjelma 2005–2007 painotti kuitenkin vetovoimaisen esikaupunkiasutuksen merkitystä osana kilpailukykyä tukevaa kaupunkipolitiikkaa. Ympäristön laatu ja turvallisuus katsottiin tärkeäksi vetovoimatekijäksi. (Korhonen-Wälmä & Ruotsalainen 2005).

Valtio tuli mukaan pääkaupunkiseudun lähiökehittämiseen vuonna 2006. Valtion asuntorahasto myönsi pääkaupunkiseudun kaupungeille asuntoaluekohtaisia avustuksia yhteensä 5 milj. euroa kaudelle 2006–2010. Avustus on 10 % investointikustannuksista. Helsinki sai valtion avustusta vuoden 2006 lähiöparannuksista 616 000 euroa.

Vuoden 2007 hallitusohjelmassa lähiökehittäminen on taas mukana ja uusi valtakunnallinen lähiöohjelma on valmisteilla.

Ympäristön laadun lähtötilanne lähiöprojektialueilla

Lähiöprojektin alkaessa 1996 julkisen kaupunkitilan, viheralueiden, palvelurakennusten ja niiden pihojen laatu oli todella heikko. Ympäristön laatu oli alun alkaenkin vaatimaton ja kuilu uusien asuinalueiden laatu-tasoon verrattuna oli kasvanut. Erityisen silmiinpistävää oli ympäristön hoitamattomuus. Parannustarpeita kartoitettiin asiantuntijavoimin ja kuulemalla asukkaita ja paikallisia toimijoita. Asiantuntijoina toimivat aluksi rakennusviraston arkkitehdit ja myöhemmin lähiöasemille jalkautuneet rakennusvalvontaviraston lähiöarkkitehdit, joiden tehtäviin kuului tuoda asukasnäkemykset viranomaisten käyttöön ja organisoida yhteistyötä. Asukkaiden keskuudessa epäiltiin kaupungin halukkuutta suurempiin käytännön parannustoimiin, ja siksi asukkaat tyytyivät usein esittämään pieniä hoitotoimia tai liikenneturvallisuusasioita. Asukkaiden toiveita koskevien kartoitusten tulokseksi saatu parannustarpeiden kirjo oli laaja alkaen pienistä siisteys- ja hoitotoimista laajoihin kaavoitusta vaativiin aluekokonaisuuksiin.²⁰

Hallintokuntien valmius palvelutilojen ja ympäristön parantamiseen oli vaihtelevaa. Kontulan ja Myllypuron tapauksissa talousarviossa ja -suunnitelmis-sa parhaiten oli varauduttu koulujen teknisen kunnon (esim. valaistus, ilmastointi) ja sisätilojen parannukseen sekä liikuntapaistojen kohentamiseen.

Ympäristön parannusten käynnistyminen

Kaupunginhallitus myönsi vuonna 1997 ylimääräistä investointirahaa 10 miljoonaa markkaa ympäristöhankkeiden vauhdittamiseksi lähiöprojektialueilla. Sen avulla eri hallintokunnissa saatiin toteutettua tai ainakin käyntiin asukaslähtöisiä parannuksia arkielä-

män palvelutiloihin tai keskeisille julkisille alueille.²¹ Tällä käynnistysrahalla oli suuri merkitys, ei vain lähiympäristön kohentumisen kannalta, vaan erityisesti projektin ja kaupungin uskottavuuden kannalta. Asukkaiden, järjestöjen ja kaupungin välistä luottamusta paransi vielä Myllypurossa ja Kontulassa Urban I -ohjelma, josta kaupunki sai lisärahoitusta ja joka tuki myös asukkaiden omia hankkeita, esim. taloyhtiöiden pihoja ja yhteistiloja.

Laajempaa suunnittelua ja hallintokuntien yhteistyötä edellyttäviä hankkeita käynnistettiin ideasuunnitelmien avulla, jolloin lähiöprojektin toimintarahasta voitiin kattaa osa suunnittelukustannuksista. Tavoitteena oli saada ympäristöparannuksille lisää näkyvyyttä yhdistämällä hallintokuntien voimia laajempien aluekokonaisuuksien kehittämiseen. Uusien asuntojen täydennysrakentaminen ja taloyhtiöiden peruskorjaustoiminta toivat lisätehoa koko alueen yleisilmeen muutokseen.

Ympäristön parannusten toteuttaminen

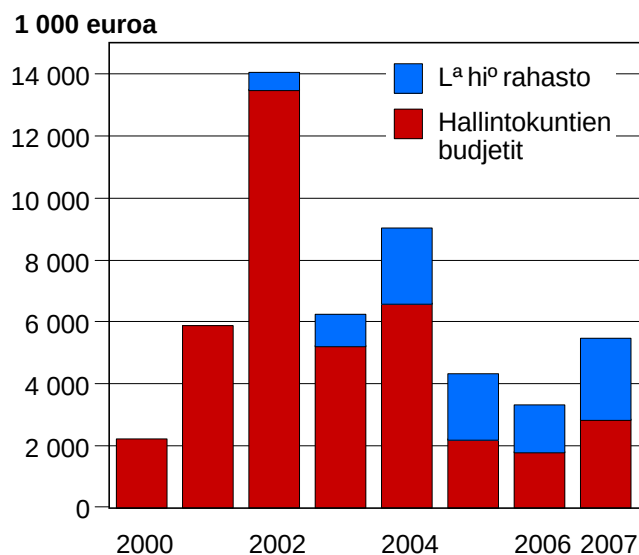
Eri hallintokuntien hankkeista koostuvien ympäristönparannusten toteuttaminen on pitkä prosessi. Suunnittelu ideoista toteutukseen kestää vuosia ja tavoitteet muuttuvat matkan varrella. Suunnitteluvaihe pitenee parilla vuodella, jos toteutus edellyttää asemakaavan muutosta. Myllypurossa ja Kontulassa saatiin kuitenkin 2000-luvun alkuvuosina toteutettua ja hyvään alkuun monia arkielämän viihtyisyyttä lisääviä parannuskohteita.²²

21 Käynnistysrahalla toteutettiin tai saatiin alkuun seuraavat Myllypuron ja Kontulan parannushankkeet: Myllypuron Orpaanporras, Kontulan Isännänpolku ja Emännänpolun alikulku, leikkipuisto Myllynsiipi, Myllypuron lehtienlukusali, Myllypuron ala-asteen ja Helsingin yhteislyseon (Kontula) pihat, päiväkotit Jousen, Neulasen ja Kontulan vanhusten keskuksen pihat. Eräissä hankkeissa oli Urban I -ohjelman EU-tukea. Lisäksi rahaa käytettiin Pihlajiston ja Vanhan Vuosaaren kohteisiin.

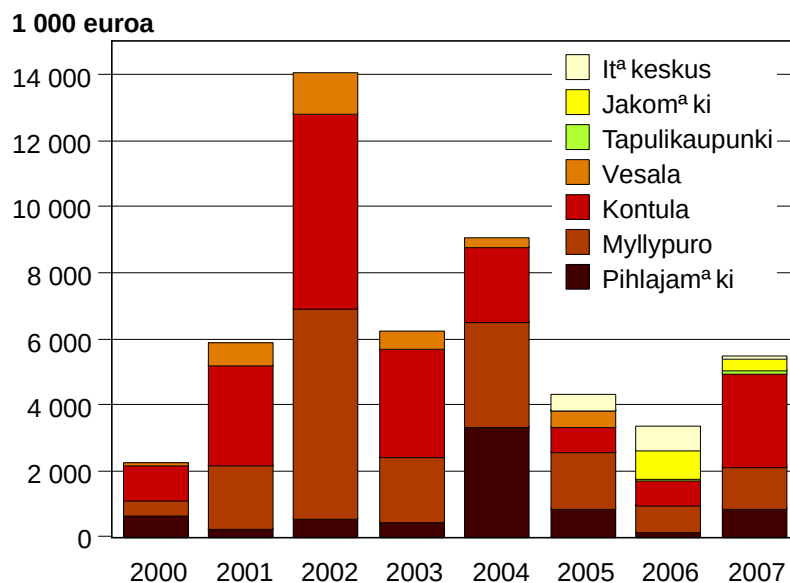
22 Ympäristön parannustavoitteet on esitetty esim. Myllypuron ja Kontulan kehittämisohjelmissa 2000–2003 (Korhonen-Wälmä 2001) ja Lähiöprojektin projektisuunnitelmassa 2005–07 (Korhonen-Wälmä, Ruotsalainen 2005). Ympäristönparannusten etenemisestä on raportoitu vuosittain projektin toimintakertomuksissa.

20 Ympäristön parannustarpeet on selostettu lyhyen ja pitkän tähtäyksen kohteisiin luokiteltuna Myllypuron ja Kontulan kehittämisohjelmissa 1996–1999 (Korhonen-Wälmä, 1996).

Kuvio 1: Helsingin kaupungin hallintokuntien budjettirahoituksella ja lähiörahaston rahoituksella tehdyt investoinnit ympäristön parantamiseen lähiöprojektialueilla, yhteensä v. 2000–2007

Kuvio 2: Helsingin kaupungin investoinnit ympäristön parantamiseen kuudella Lähiöprojektin alueella v. 2000–2007

Kaupungin kireä taloustilanne 2000-luvun alkupuolella uhkasi pysäyttää suotuisan kehityksen ja siirtää parannushankkeita vuosilla. Kontulassa ja Myllypurossa oli vaikeutena myös se, että EU:n Urban II-ohjelman tukea ei voitu käyttää investointeihin. Kaupunginhallituksen perustaman lähiörahaston tuki hallintokunnille mahdollisti sen, että Kontulan ja Myllypuron ympäristön parannushankkeet on saatu lähes kaikki toteutettua.

Lähiörahaston merkitys lähiöprojektialueiden ympäristönparannuskustannusten rahoituksessa näkyy oheisesta kaaviosta. Vuosina 2000–2007 projektin kohdealueille on ympäristönparannuksiin investoitu kaikkiaan lähes 51 M€, josta lähiörahaston kautta tulut rahoitus on noin 20 %.

Myllypuron ja Kontulan osuus lähiöprojektialueiden ympäristönparannusinvestointien määrästä käy ilmi oheisesta kuviosta 2. Kontulan alueeseen liittyy läheisesti myös Vesala, jossa on myös toteutettu merkittäviä puistoparannuksia. Kuvio havainnollistaa myös hankkeiden pitkää toteutusaikaa, Kontulan ja Myllypuron toteutukset painottuvat 5–8 vuoden päähän parannustarpeiden kartoituksesta. Koillisilla alueilla monet hankkeet ovat vielä suunnitteluvaiheessa.

Ympäristön parantaminen lähiöprojektin tavoitteissa kaudella 2005–2007

Lähiöprojektin tavoitteena on kolmannella kaudella 2005–2007 lisätä lähiöiden vetovoimaisuutta (Korhonen-Wälmä, Ruotsalainen 2005). Projektin visiona ovat ”Viihtyisät ja turvalliset esikaupungit lapsiperheille”. Projekti tähtää siihen, että lähiöitä eli esikaupunkien kerrostaloalueita kehitetään omaleimaisina ja ympäristöltään ja asukasrakenteeltaan monipuolisina. Lähiöiden vetovoimaisuuden ja asukkaiden viihtyvyyden katsotaan kuuluvan kaupungin menestystekijöihin. Lähiöiden ympäristö liittyy näihin päätavoitteisiin.

Projektin tavoite ”Alueen erityispiirteistä vetovoimatekijöitä” nostaa esiin lähiöiden kaupunkiraken-

teelliset ja arkkitehtoniset arvot, täydennysrakentamisen laadun ja kaupungin ulkopuolisten kumppaneiden merkityksen parannushankkeiden toteutuksessa.

Tavoite ”Laadukas ympäristö esikaupunkialueille” korostaa rakennuskannan peruskorjausten ja ostoskeskuksen merkitystä lähiöiden yleisilmeen luojina. Tavoitteena on parantaa ympäristön hoitoa ja saada hallintokuntien yhteistyöllä lisää näkyvyyttä ja tehoa ympäristön parannuksiin. Tavoite sisältää myös asukaslähtöisyyden toimintaperiaatteena (alhaalta ylös - lähestymistapa ja osallistuminen parannushankkeiden valmisteluun).

Tavoite ”Turvallinen asuinympäristö kaupungin kilpailutekijäksi” käsittelee arjen turvallisuutta. Tavoitteena on parantaa turvallisuuden tunnetta vähentämällä häiriöitä julkisilla alueilla ja pelon paikkoja.

Tavoite ”Asukasosallisuus voimavaraksi” painottaa vuorovaikutuksen rakenteiden, kuten asukkaiden ja virkamiesten yhteisten verkostojen ja yhteydenpidon käytäntöjen, ohella asukastiloja ja asukaspuistoja osallisuuden mahdollistajina.

Ympäristön arvioinnin tarkoitus

Arvioinnin tarkoitus

Ympäristöarvioinnin tarkoituksena on palvella lähiöprojektin uuden toimintakauden valmistelua ja tuoda palautetta kaupungille ympäristönparannusten suunnitteluun ja toteutukseen. Arvioinnissa keskityttiin seuraaviin kysymyksiin:

- Miten parannukset nostavat esiin alueen hyviä kaupunkirakenteellisia ominaisuuksia? Ovatko parannukset lisänneet alueen tunnettavuutta? Onko alueen ulkonäkö parantunut merkittävästi lähtötilanteeseen verrattuna?
- Miten parannus on lisännyt toimintamahdollisuuksia tai uusia palveluja? Onko turvallisuuden tunne lisääntynyt?
- Onko hoidon taso ja siisteys hyvä? Miten parannuskohteet ovat kestäneet aikaa?

Arviointitapa ja suorittaminen

Arviointi suoritettiin kävelykierroksina Myllypurossa 8.6.2007 ja Kontulassa 13.6.2007. Kävelyn jälkeen käytiin lyhyt yhteenvetokeskustelu. Myllypuro ja Kontula valittiin arviointialueiksi, koska ne ovat olleet projektin toiminta-alueina vuodesta 1996 alkaen.

Arvioitsijoina olivat arkkitehdit Anne Nurmio, Pirkka Hellman²³ ja Olli Maijala²⁴, Myllypuro-seuran puheenjohtaja Marita Manninen (Myllypuron arviointi), Kontulan-seuran puheenjohtaja Kalevi Salo (Kontulan arviointi) sekä Myllypuro-seuran johtokunnan jäsen Markku Hämäläinen (Kontulan arviointi). Pääpaino oli asiantuntijanäkökulmassa, sillä haluttiin erityisesti arvioida miten laatutekijät ovat onnistuneet ympäristönparannuksissa.

Arvioinnin järjestivät projektipäällikkö Ulla Korhonen-Wälmä ja projektisuunnittelija Pirjo Ruotsalainen lähiöprojektista. Arvioinnin sihteerinä toimi vuorovaikutussuunnittelija Maija Mattila kaupunkisuunnitteluvirastosta.

Arviointia varten lähiöprojekti kokosi parannuskohteista taustatietoja suunnitteluvaiheista, asukasosallisuudesta ja kustannusten suuruusluokasta.²⁵ Lisäksi käytössä oli suunnitelmia ja valokuvia sekä esitteitä alueista. Vertailupohjaa arvioinnille antoi vuonna 1999 tehty EU:n Urban I -ohjelman arviointi, jonka kohteena olivat myös ympäristönparannukset Kontulassa ja Myllypurossa. Urban-ohjelman aikana monet hankkeet olivat vasta suunnitteluasteella.

23 Nurmio ja Hellman toimivat lähiöprojektin alkuvaiheessa Kontulan ja Myllypuron lähiöarkkitehteinä, jolloin ympäristön tila ennen parannuksia oli heille tuttu. Kumpikaan ei ole enää 2000-luvulla työskennellyt alueella.

24 Maijala osallistui EU:n Urban I -ohjelman arviointiin vuonna 1999.

25 Kustannustiedot ovat vain suuntaa-antavia, osa tiedoista perustuu kustannusarvioihin ja voi olla todellisista kustannuksista poikkeavia.

Arviointikohteet

Kontulassa ja Myllypurossa on lähiöprojektin toiminnan aikana toteutettu yli 60 yksittäistä parannushanketta, joten kaikkien läpikäyminen ei ollut mahdollista. Määrän sijasta keskityttiin projektin tavoitteiden kannalta keskeiseen ympäristön laatuun:

- Kontulan ostoskeskusalue lähiön yleisilmeen luojana (Myllypuron keskustaa ei arvioitu, koska koko keskusta on suunniteltu täysin uudistettavaksi.)
- Arjen ympäristön toimivuus ja viihtyisyys
- Erityinen vetovoimatekijä lähiön imagon rakentajana (Myllypurossa liikuntapalvelujen alue ja Kontulassa nuorten skeittipaikat)

Lähiön keskus alueen yleiskuvan luojana

Arviointikohteena oli Kontulan keskuksen julkinen kaupunkitila. Kontulan keskustassa kehittämistavoitteena on täydennysrakentaminen ja ympäristön parantaminen nykyiseltä pohjalta. Arvioinnin pohjaksi oli käytettävissä myös Kontulan kehittämissuunnitelma.

Kontulan keskus sisältää seuraavia Lähiöprojektin ympäristönparannukseen liittyviä osia: Keskustan kevyen liikenteen alueet: Isännänpolku, Ostoskujan aukio ja nuorisotalon peruskorjaus.²⁶

Arjen ympäristö

Parannuskohteisiin kuului kevyen liikenteen ympäristöä, puisto tai viheralueita, kouluja ja asukastoimintatiloja. Kohteet sisältävät kaikille asukkailla tärkeitä yleisiä alueita tai peruspalveluja, jotka vaikuttavat erityisesti lapsiperheiden arjen sujumiseen. Parannusten toteuttajina on useampia kaupungin hallintokuntia.

Myllypuron kohteina olivat Asukaspuisto Myllyn-siipi, koulujen pihat, Orpaanporras, Myllynsiiven rait-

26 Kontulan metroasema jäi pois arvioinnista, koska se oli suureksi osaksi perusparannustyömaana. Muita alueeseen ja ympäristönparannustarpeisiin liittyviä palvelutiloja ovat Lähiöasema, Kontupiste ja uimahallin peruskorjaus (yksityinen).

ti ja niihin liittyvät puistot, päiväkotit Leipuri ja taide-
teokset.²⁷

Kontulan kohteina olivat Emännänpolku, Emännän puisto ja liikuntapuisto, Kontulan asukastupa, päiväkotit Kontulan piha ja Asukaspuisto ja HYL:n koulupiha.²⁸

Erityinen vetovoimatekijä lähion imagon rakentajana

Myllypuron erityisvahvuus on liikunta, mikä perustuu hyviin liikuntatiloihin ja monipuoliseen liikuntapuistoon. Liikunnan lippulaivoina ovat metron ja Kehä I:n varrella sijaitsevat Liikuntamylly (kaupungin tila) ja ArenaCenter (yksityinen tila). Näiden sisäliikuntatilojen käyttäjät ovat koko kaupungin alueelta, eivät vain Myllypurosta.

Kontula on nuorten piirissä tunnettu skeittauksesta. Sitä voi harrastaa talvisin sisällä väestönsuojaan sijoitetussa skeittihallissa ja kesäisin ulkona Kelkkapuistossa, joka on tunnettu myös Kontulan toisesta erityispiirteestä, asukkaiden järjestämästä Kontufestarista.

Ympäristönparannusten arviointikierrosten tulokset

Yleisarviointi Myllypurosta

Myllypurossa kohennusten kohteet ovat asukkaiden arjen kannalta hyvin valittuja ja kohteiden kuntoon laittaminen on ollut tasaisen laadukasta. Yleiskuva alueesta on siisti ja turvallinen. Yksittäisissä kohteis-

27 Muita alueeseen liittyviä palveluja ovat MLL:n perhekeskus Rinkeli ja lähikauppa, uutta käyttöä etsitään entisen neuvolan tiloihin. Alueiden reunoilla sijaitsevat uudet rivitalot eivät sisälly arviointiin.

28 Muita alueeseen liittyviä palveluja on entisen päiväkodin muutos kehitysvammaisten toimintakeskukseksi. Alueen reunoilla on myös täydennysrakentamiskohteina Hely-koti, Naapurintien senioritalo ja Tanhuantien rivitalot, jotka eivät sisälly arviointiin.

sa tehdyt parannukset tukevat toisiaan ja muodostavat kokonaisuuden, joka näkyy ympäristössä. Metsälähiön arvot ovat pysyneet hyvin esillä. Myös rakennusten julkisivuremonteilla on tärkeä merkitys Myllypuron yleisilmeen kohentumisessa.

Esimerkiksi leikkipuiston, koulujen ja nuorisotalon alueen valinta kohennusten kohteeksi on onnistunut, sillä alue on tärkeä arjen ympäristö. Alueen hieno alkuperäinen idea, jossa leikkipuisto, koulut ja nuorisotalo sijaitsevat lähellä toisiaan hyvien kevyen liikenteen väylien varrella, on ollut hyvä pohja kehittämistyölle ja alueen alkuperäistä ideaa on saatu vahvistettua.

Tykkipatterien alueen kunnostus kannattaa viedä loppuun, sillä Myllynsiiven raitti on Itäkeskuksen suunnasta tuleville tärkeä kevyen liikenteen ”sisäänkäynti” Myllypuroon.

Kunnostetut alueet ja keskusta-alue on hoidettu hyvin, mutta kauempana olevilla luonnontilaisilla alueilla hoitotaso on vähän huonompi – siellä on esimerkiksi kaatuneita puita ja pusikoita.

Voisiko jatkossa olla hankkeen alussa ”kiertävä huoltoauto”, johon voisi ottaa yhteyttä? Se kävisi saman tien korjaamassa ja kunnostamassa pieniä epäkohtia. Palvelisi alueen asukkaita, voisi tehdä hanketta tunnetuksi (esim. näkyvät logot ja tekstit auton kyljessä) ja tiedottaa. Asukkaat suhtautuisivat myönteisesti, kun pieniäkin asioita korjataan. Samalla olisi mahdollisuus kysellä ja kerätä tietoon isompiakin ympäristönparannustarpeita.

Arviointi Myllypuron arjen ympäristöstä

Arviointi asukaspuisto Myllynsiivestä sekä Ala- ja yläasteen koulujen pihoista

Lähtökohta: Rähjäntyneen *Myllynsiiven* leikkipuiston peruskorjaus ja laajennus sisältyivät sosiaaliviraston suunnitelmiin; EU:n Urban I -ohjelman tuella varustetasoa nostettiin suunnitellusta ja paikasta tuli uuden toimintamallin pohjalta asukaspuisto. Rakennuksen peruskorjaus, laajennus ja puiston parannus

valmistui v. 1998. Rakennuksessa jouduttiin talvella 2007 tekemään kosteusvaurioiden takia korjaustöitä.

Aloite *ala-asteen pihan* kunnostamiseksi tuli opettajilta. Hanke valmistui v. 1998. Suunnitteluun osallistuivat opettajat ja oppilaat, mutta kustannusten takia monia ehdotuksia karsittiin. Tavoitteena oli pihan avulla tukea luonnontieteiden opetusta (säähavaintopiste, kivilajit). Koulun seinämaalaus on Turun taideoppilaitoksen opinnäytetyö. Pihan kustannukset olivat noin 168 000 €. Koulun sisätilojen korjauksia on tehty eri vaiheissa vv. 2000–2005 noin 200 000 euron arvosta.

Arviointi: Asukaspuisto *Myllynsiiven* pihan uudistukset ja rakennuksen laajennus ovat onnistuneet hyvin. Alue vaikuttaa toiminnallisesti onnistuneelta, virikkeiseltä ja turvalliselta. Puistossa on paljon käyttäjiä, ja käyttäjien mielipiteitä otettiin huomioon suunnittelussa. Alueen hoitotaso on hyvä. Asukasyhdistyksellä on ollut hankaluuksia saada leikkipuiston tilaa käyttöön iltaisin.

Ala-asteen pihan lähtökohdat ovat hyvät, mutta hoitotaso ei ole tyydyttävä. Viheralueet ovat osin hoitamatta ja heikossa kunnossa. Yksityiskohdissa on paljon puutteita, esimerkiksi katos ja jätehuollon aitaus kaipaisivat kohentamista.

Pihan parannukset ovat vaatimattomia ja niitä on ulkopuolisen vaikea huomata. Olisiko laadukkaamalla suunnittelulla voitu saada aikaan näyttävämpiä ratkaisuja? Piha vaikuttaa turvalliselta, mutta pihan jakautuminen kolmeen paikkaan voi olla käytön kannalta hankala. Alue pelikenttineen soveltuu hyvin Myllypuro-päivän pitopaikaksi.

Lähtökohta: *Myllypuron yläasteen* perussuunnitelma valmistui v. 1999. Ensimmäisenä korjattiin joitakin sisätiloja, sitten julkisivut ja sen jälkeen piha. Arkkitehtonisten arvojen ottaminen huomioon julkisivukorjauksissa lykkäsi aikataulua pihan osalta. Julkisivut korjattiin vv. 2003–2004, kustannukset olivat noin 2 000 000 €. Piha valmistui v. 2005. Suunnitelmissa otettiin huomioon oppilaiden toiveita mm. oleskelupaikoista. Uutta toimintaa toi ministadion-

monitoimikenttä, jonka toteutuksessa valtio ja palloliitto avustivat. Pihan kustannukset olivat 630 000 €, josta ministadionin osuus noin 75 000 € ja siitä avustusten osuus 38 000 €. Koulun sisätilojen peruskorjaus jatkui vielä v. 2006, kustannukset 780 000 €.

Arviointi: *Ylä-asteen pihan* muodonmuutos on varsin onnistunut. Piha on ilmeikäs ja sopii rakennuksen tyyliin kaarevine muotoineenkin. Piha on koulun pikaksi aivan upea. Pihan turvallisuus on kohentunut ja toimintamahdollisuudet ovat monipuoliset ja houkuttelevat. Pihan hieno lähiliikuntakenttä on myös koulun ulkopuoliseen käyttöön. Alakiventien talojen purkaminen on muuttanut koulun suhdetta ympäristöön. Talojen tilalla on siellä nyt täyttömaata. Pihan hoitotaso on hyvä. Vain yhden pienen kumpareen kasvillisuus ei ole kestänyt ilmeisen kovaa kulutusta.

Arviointi Orpaanportaasta, Myllynsiiven raitista ja kirkkopuistosta

Lähtökohta: Orpaanporras ja Myllynsiipi ovat yli kilometrin pituiset aluetta halkovat kevyen liikenteen raitit. Idässä Orpaanportaan päätteensä on metroasema ja Liikuntamylly, lännessä ns. pikkuostari, jonka toiseen tyhjään liiketilaan kunnostettiin Urban I -ohjelman tuella v. 2000 tilat Mannerheimin Lastensuojeluliiton perhekeskus Rinkelille. Toiseen tyhjään tilaan palasi lähikauppa. Nämä työt keskeytettiin v. 2000, koska ostoskeskuksen ympäristössä oli aloitettu täydennysrakentamisen kaavoitus ja koska raittien risteykseen suunniteltiin uutta päiväkotia. Parannukset jatkuivat v. 2002.

Myllynsiiven raitilla, ja sen päätteensä olevassa Korkeakallion puistossa tehtiin I maailmansodan aikaisten juoksuhautojen raivaus- ja kohennustöitä, mm. siltoja kaivantojen yli. (Itse merkittävimpiä linnoituslaitteita, neljää tykkipatteria ei ole kunnostettu.) Raittien risteykseen rakennettiin aukio ja kirkkopuistossa uusittiin puustoa ja istutuksia sekä rakennettiin uudet leikki- ja oleskelupaikat. Kokonaiskustannukset olivat noin 1 662 000 €.

Arviointi: Orpaanportaan ulkonäkö ja viihtyisyys ovat kohentuneet. Alue on siisti ja turvallisen tuntui-
nen ainakin päivällä. Pyöräily on otettu hyvin huomi-
oon, mutta raitilla on vaikea erottaa, kumpi puoli on
kävelijöille ja kumpi pyöräilijöille. Liikennemerkkejä
ja maalausmerkintöjä on liian vähän tai niitä ei huo-
maa. Orpaanportaan raitin reunan viherympäristö ja
sen hoidon taso ovat pääosin hyvä, paikoin vaatima-
ton. Luonnontilaiseksi jätetyt reunat on varmaan hyvät
ratkaisu. Puiston kohdalla istutukset, kuten ruusupen-
saat ja sen lähellä oleva istutettu alue, ovat kärsineet
kuivuudesta tai istutukset eivät muuten olleet menes-
tyneet. Heinä ei ole ehkä sopiva valinta alueelle.

Kirkkopuiston puiden harvennus ja raivaus ovat
tuoneet metsäkaupungin parhaat puolet edustavasti
esiin. Risukkomaisesta, tiheästä epäsiististä puistosta
on saatu turvallinen ja viihtyisä. Orpaanportaan länsi-
päässä sijaitsevan ”pikku ostarin” alue on kohentunut.
Aukio on hienon näköinen. Hienoa, että rakennus on
käytössä ja kauppa (Siwa) palasi alueelle, sillä toimin-
ta ja elämä kasvattavat paljon alueen viihtyisyyttä.

Arviointi päiväkotia Leipurista

Lähtökohta: Alakiventien kaatopaikalta puretun päi-
väkodin tilalle päätettiin v. 2000 rakentaa uusi päivä-
koti, jonka suunnittelusta järjestettiin kutsukilpailu.
Kaavamuuotos laadittiin voittaneen ehdotuksen pohjal-
ta, ja rakennus valmistui v. 2002 lopussa.

Arviointi: Päiväkoti Leipurin piha ja rakennus ovat
hienoja, ja toimintamahdollisuudet ovat hyvät. Päivä-
koti kohentaa ympäristöä ja rakennuksen suurimitta-
kaavainen perushahmo sopii hyvin ympäristöön. Alue-
en hoitotaso on erittäin hyvä. Naapuritalon asukkaat
vastustivat aluksi alueelle tulevaa päiväkotia, mutta
nykyisin ilmeisesti ovat tyytyväisiä.

Arviointi taideteoksista

Lähtökohta: Lähiötaiteilija aloitti v. 1999 yhteistyön
Taidekoulu Maan kanssa.

Ympäristötaiteen oppilastyökilpailulla etsittiin
keinoja parantaa kolmea kallioväestönsuojaan liitty-
vää rakennelmaa. Taidekoulu Maan silloiset oppilaat
J. Kuntsi, T. Halonen, P. Ahopelto, J. Arohonka ja V.
Kivelä muodostivat ”Aikarauta”-ryhmän ja jatkoivat
kilpailuideoiden kehittelyä lähiötaiteilijan, -arkkiteh-
din, pelastuslaitoksen ja rakennusviraston kanssa.

Ensimmäinen kaakelimosaiikkityö ”Väriaattori” v.
2000 muutti metsikössä sijaitsevan ilmastointiraken-
nelman vuorokauden aikojen valaistusta kuvaavaksi
taideteokseksi. V. 2001 pystytettiin kallioiseen män-
tymetsään ”Metsän henki” eli väestönsuojan savun-
poistopiipun viereen joukko corten-teräksisiä pylväi-
tä. Kolmantena teoksena muutettiin Orpaanportaan
varren väestönsuojan sisäänkäynti osaksi ympäristö-
taideteos ”Saattajia”. Kustannuksiin saatiin Urban II
-tukea. Taiteilijat osallistuivat myös itse toteutukseen
suurella työpanoksella. Orpaanportaan kokonaisuus-
teen sisältyy vielä R. Purosen taideteos ”Sireenan kie-
let” metroaseman aukiolle v. 2004. Sen kustannukset
ympäristötöineen olivat 183 000 €.

Arviointi: Teokset ovat korkeatasoisia, mutta nii-
den ympäristön viihtyisyyttä kohentava vaikutus ei
ole selvä. *Saattajat* -teos on tärkeällä paikalla ja hy-
vin vaativa sijaintinsa, hoitonsa ja kontekstin suhteen.
Ympäristön ja teoksen pitäisi olla jatkuvasti hyvin
hoidettu, jottei ajatuksia herättävä taide käänny häirit-
seväksi romuksi. Lisäksi muut teokset sijaitsevat hie-
man syrjässä, ja näin niiden merkitys arjen ympäristö-
jen kohentajina saattaa jäädä vähäiseksi.

Väriaattori on mielenkiintoinen ja ilahduttaa ohi-
kulkijaa, mutta liian syrjässä, ja lähellä sijaitseva hu-
vimaja/katos latistaa teoksen. *Metsän henki* -teoksen
perusidea on hyvä. Teos olisi voinut toimia ehkä pie-
nimuotoisempanakin. Aukkaissa taideteokset ovat
kuulema herättäneet ihmettelyä, ja he ovat arvostelleet
niitä. Ruostuneita metalliputkia ja metallilaatikoita ei-
vät kaikki ole mieltäneet taiteeksi. Väriaattoria asuk-
kaat ovat pitäneet kauniina.

Ympäristötaideteosten merkitys ympäristön viih-
tyisyyden ja yleisilmeen kohentajana herätti keskus-

telua. Pohdittuja kysymyksiä olivat muun muassa: 1) saadaanko taidehankkeilla rahalle vastinetta eli lisääntykö ympäristön viihtyisyys, 2) tuleeko taiteesta ulkopuolelta asetetun vaikutelma eli vieraannuttaako se enemmän kuin yhdistää ja 3) voisiko taidehankkeissa olla asukkaita mukana (ainakin ideoimassa), jotta saataisiin mukaan yhteisöllinen ja sosiaalinen aspekti.

Taideteos *Sireenan kielet* metroaseman ja Liikuntamylyn edustalla on hieno, mutta ei ehkä ”riitä” tähän paikkaan kohentamaan ympäristöään. Asukkaat ovat pitäneet taideteoksesta.

Arviointi Myllypuron vetovoimatekijästä – liikuntapalveluista

Lähtökohta: Myllypuron *liikuntapuisto* on Helsingin monipuolisin liikuntakeskittymä. Alueella on kenttien ja v.2001 valmistuneen huoltorakennuksen lisäksi tenniskeskus, jäähalli, uimahalli ja koulurakennuksia. Liikuntapuiston kehittämiseksi laadittiin v. 2003 hallintokuntien yhteistyönä yleissuunnitelma ja asema-kaavan muutos v. 2006. Keskeistä suunnitelmassa ovat varaukset jalkapallohallille, jääurheilukeskukselle ja ulkoilureittien ja viheralueiden parannukset. Jalkapalloiluhalli odottaa päätöstä yksityishenkilön kaavavaltuutuksesta. Jääurheilukeskus on myös vireillä, mutta ajoituksesta ei ole varmaa tietoa.

Liikuntamyly on entinen painotalo Paragon. Idea liikuntatilan sijoittamisesta tyhjäksi jääneeseen rakennukseen syntyi lähiöliikunnan piirissä liikuntavirastossa. Ensin v. 1997 suunniteltiin monikäyttösalin vuokraamista rakennuksen silloiselta omistajalta Aamulehdeltä. Suunnittelun aikana liikuntavirastossa heräsi ajatus saada koko avoin hallitila yleisurheilun sisäharjoitushalliksi. Hankkeen toteutus edellytti rakennuksen oston kaupungin omistukseen. Valtuusto hyväksyi ostopäätöksen äänestyksen jälkeen v. 1998.

Liikuntamyly avattiin v. 2000. Se on yleisurheilun, voimistelun, palloilun, kuntoilun, budolajien, kiipeilyn, aerobien ym. liikuntalajien monitoimitilo. Liikuntatiloja on yhteensä 15 000 k-m². Liikunta-

tilojen lisäksi talossa on liv:n toimistotiloja, lounasruokala, lähiöteatteri ja yritystiloja. Liikuntamylyn toteuttamiskustannukset olivat 2 400 000 €. Lähiöliikuntatilan kustannuksiin saatiin Urban I -ohjelman rahoitusta. Liikuntamylyn ympäristöön on kaavoitettu 132 500 k-m² toimitilaa yrityksille tai palveluille. Alueelle esitetyt palveluhankkeet ovat rauenneet, vireillä on terveysaseman rakentaminen, mutta siitä ei ole päätöksiä.

Liikuntamylyn vanavedessä yksityinen *Arena Center Oy* kiinnostui siitä, että Myllypuro voisi olla uuden salibandy-hallin sijoituspaikka. Hallia varten tehtiin asemakaavan muutos v. 2000 ja halli valmistui v. 2002. Hallin koko on 13 000 k-m² ja se sisältää 7 täysimittaista salibandykenttää, keilaradan, kuntokeskuksen, lounasruokalan ym. oheistiloja. Kaikkia suunnitelmien mukaisia autopaikkoja ei ole toteutettu.

Arviointi: *Liikuntamylyllä* on ollut erittäin merkittävä vaikutus Myllypuron imagon kehittymiseen myönteiseen suuntaan. Nykyisin Myllypuro tunnetaan Liikuntamylystä ja alueen muista liikuntapalveluista. Liikuntamylyn sisätilat ovat hienosti toteutetut, viihtyisät, turvalliset ja läpinäkyvät. Toimintamahdollisuudet ovat monipuoliset ja käyttäjiä näyttää olevan paljon.

Metroaseman ja Liikuntamylyn edusta on alueen käyntikortti ja tärkeä paikka, koska siitä suuri joukko kävijöitä saa ensivaikutelman ja muodostaa mielikuvan koko Myllypurosta. Nykyisin Liikuntamyly liittyy hieman kömpelösti ympäristöön. Metroaseman ja Liikuntamylyn edusta on vaatimaton, turvattoman tuntuinen ja hieman suttuinen. Olisi pohdittava, miten edustan saisi viihtyisämmäksi, turvallisemmaksi, toimivammaksi ja yleisempään käyttöön. Alue tulisi saattaa parempaan kuntoon pikaisesti eikä tulisi odottaa kaavoituksen toteuttamista, johon voi mennä vielä aikaa.

Nykyisin paikalla on usein juopuneita. Miten penkit voisi tuoda taas sisäänkäynnin lähelle, niin että ne olisivat kaikkien käytössä? Voisiko pihalla esimerkiksi olla Liikuntamylyn kahvilan terassi? Myönteistä on

se, että piha on betonikiveystä eikä esimerkiksi asfalttia. Yleensä edusta on kesällä viihtyisämpi, kun rakennusviraston upeat istutukset ovat kunnossa. Taideteos ”Sireenan kielet” on hieno, mutta ei ehkä ”riitä” tähän paikkaan kohentamaan ympäristöään.

ArenaCenterin rakennus ja sen ympäristö ovat laadukkaita. Sisäänkäynnin ympäristö on edustavampi kuin Liikuntamyllyn. Rakennuksen länsipuolelta alas pysäköintipaikalle vievä jyrkkä rinne kaipaa viimeistelyä. Sisäänkäynnin yhteydessä ei ole riittävästi pysäköintipaikkoja ja ilmeisesti rakennuksen takana olevat pysäköintipaikat ovat liian kaukana, koska Alakiventie 5:n asukkaat ovat valittaneet, että *ArenaCenterin* asiakkaat käyttävät heidän yksityistä pysäköintialuettaan, joka sijaitsee Alakiventien toisella puolella.

Alueen asukkaita edustava Myllypuroseura on tyytyväinen siihen, miten lähiöprojekti on tiedottanut tulevista hankkeista. Asukkaiden kanssa on tehty yhteistyötä esimerkiksi Orpaanportaan, asukaspuiston ja ala-asteen pihan kunnostusten suunnittelussa. Myllypurolaisten toiveet saada alueelle kirjasto ja asukastilat eivät ole valitettavasti vieläkään toteutuneet. Lehtien lukusaliin ollaan tyytyväisiä.

Kontulan ympäristöparannusten arviointi

Yleisarviointi Kontulasta

Kokonaisuutena lähiöprojekti on Kontulassa onnistunut hyvin. Valittujen parannuskohteiden ympäristörakentaminen on korkealaatuista ja niiden toteutus korostaa metsälähiön hyviä puolia. Parhaiten onnistuneita kohteita ovat Emännänpuiston ja Asukaspuiston kunnostukset. Yleisvaikutelma Kontulassa on, että sinne on selvästi satsattu ja yleinen siisteys ja viihtyisyys ovat lisääntyneet. Hoitotaso nousee kun alue siirtyy luonnonhoitoluokasta puistohoitoluokkaan. Lähiöprojekti on yksi merkittävä tekijä, joka on vaikuttanut tähän kehitykseen.

Arviointi Kontulan keskuksesta

Lähtötilanne: *Isännänpolku* on yksi kolmesta Kontulan pääraitista. Sitä kautta tullaan Kivikon pohjoisosasta saakka ostoskeskukseen ja metrolle. Aloitteita raittien parantamiseksi tuli Kontula-seuralta, Kontulan Huollolta, vuokralaisjärjestöiltä ja monilta asukkailta. Isännänpolun parannus käynnistyi v. 1997. Raitti jaettiin istutuskaisalla kahteen osaan, lisättiin istutuksia ja kalusteita sekä uudistettiin valaistus. Lähinnä ostaria olevat taloyhtiöt halusivat rakentaa raitin ja pihojen väliin aidan, koska ostarilta poishäädetyt päihteen käyttäjät pyrkivät levittäytymään pihoilte.

Ostoskujan aukio on julkisten palvelujen (terveysasema, nuorisotalo, kirjasto, uimahalli) ympäröimä kaupunkitila, Ostostien kautta saavutaan näihin palvelupaikkoihin. Ongelmia oli ympäristön laadussa ja liikennejärjestelyissä, esim. terveysasemalle ei ollut jalkakäytävää. Alueen parannus toteutettiin Urban I -ohjelman tuella v. 1999. Noin 110 000 euron kustannukset jakaantuivat Helsingin kaupungin rakennusvirastolle (68 %), nuorisoasiankeskukselle, Kontulan Palvelutalo Oy:lle, Hgin terveystalot Oy:lle ja Kontulan ostoskeskus Oy:lle. Parannustöihin kuului mm. pyöräteitä, jalkakäytävä terveysasemalle, pysäköintimuuoksia, palvelubussin pysäkki, istutuksia, aukion laatoitus ja valaistus. Aukio rauhoitettiin autoliikenteeltä, ja nuorten toiveena sinne sijoitettiin katukoris.

Arviointi: *Isännänpolun* ja sen ympäristön yleisilme on nykyisin viihtyisä ja vihreä. Raitin jakaminen istutuskaisalla kahteen osaan ja uusi valaistus ovat hyvin toteutettuja ja yleisilme on säilynyt väljänä. Keskikaistalle istutetut omenapuut ovat lähteneet hyvin kasvamaan, mutta aluskasvillisuus oli tarkasteluhetkellä hoitamattoman näköistä. Isännänpolulle toteutetut uudistukset eivät ole kovin suuria, mutta parannuksilla on hyvin pystytty ratkaisemaan alueella olleita ongelmia.

Isännänpolun ja sen länsipuolella sijaitsevan kerrostalon pihan välinen aita on kohtuullisen hyvin toteutettu ottaen huomioon, että aita ei kuulu alkuperäi-

Näkymä kunnostetulta Kontulan raitilta. Kuva: Olli Turunen.

seen metsälähiöympäristöön. Aita kaventaa tilaa, ja istutus voisi pehmentää vaikutelmaa. Alueella elämisen kannalta aita on perusteltu ratkaisu, sillä se lisää kerrostaloasukkaiden turvallisuutta ja pihan rauhallisuutta.

Kontulankaareltä alkavan Isännänpolun varren ympäristön viihtyisyyteen ja hoitoon pitäisi jatkossa kiinnittää huomiota, sillä se on paljon käytetty kulkureitti ostoskeskukseen ja siksi tärkeä osa arjen ympäristöä. Paikalla on suuri merkitys koko ostoskeskuksen alueesta syntyvään mielikuvaan.

Ostoskujan sulkeminen autoliikenteeltä on toimiva ratkaisu. Ympäristönparannukset, kuten jalkakäytävä terveysasemalle, istutukset ja pysäköintialueen jäsentely istutusten avulla, ovat onnistuneet ja lisäävät

alueen viihtyisyyttä. Kulku terveyskeskukseen on nykyisin turvallinen ja menoreitti sinne on ympäristöstä selkeästi luettavissa.

Ostoskujan aukion yleisilme on hyvä, mutta paikka voisi olla hieman huollettumpi ja vehreämpi. Kirjaston edustan istutukset ovat hienosti toteutetut ja hyvin hoidetut. Aukiolla pysäköinti tulisi estää puomeilla, pollareilla tms. esterakenteilla. Katukoripallotelineen laskeminen matalammalle (noin metrin alemmaksi) voitaisiin hoitaa huoltoajoa vaikeuttamatta. Kirjastoa ja nuorisotaloa vastapäätä oleva seinä kaipaishi kohenusta - esimerkiksi väriä tai taideteoksen. Aukion valotolpat voisi oikaista.

Nuorisotalon perusparannuksen arviointi

Lähtötilanne: Nuorisotalon työntekijät tekivät 1990-luvun lopulla useita aloitteita talon peruskorjauksesta, mutta niihin ei ollut resursseja. Hankkeen suunnittelu käynnistyi vasta v. 2003, ja täydellinen peruskorjaus valmistui v. 2005. Kustannukset olivat noin 671 000 €.

Arviointi: Nuorisotalo on viihtyisä, toimiva ja hienosti kunnostettu. Nuorisotalo on Kontulan ainoa iso kokous-, juhla- ja esiintymispaikka (sinne mahtuu noin 100 henkilöä), joten se on kovassa käytössä. Esi-merkiksi alueen eläkeläiset käyttävät sitä. Kontulassa olisi tarvetta myös suuremmalle tilalle, jossa olisi paremmin otettu huomioon myös esteettömyys.

Arviointi Kontulan arjen ympäristöstä

Kontula jakaantuu lähiösuunnitteluperiaatteita noudattaen osa-alueisiin, asumasoluihin. Kontulan eteläosa on asumasolu, jonka ominaispiirteitä ovat Emännänpolun raitti, koulut (Kontulan ala-aste ja Helsingin yhteislyseo), liikuntapaikat, päiväkotit ja lähikaupat, joita alun perin oli kolme kappaletta. Alueen ideasuunnittelu käynnistyi v. 1996, jolloin asukasryhmien kanssa toteutetulla kävelykierroksella etsittiin paikkaa uudelle vanhusten palvelutalolle, Hely-kodille. Hallintokuntien yhteistyönä tehdyn ideasuunnitelman jälkeen suunnitelmat muuttuivat paljon, esim. asukkaitten toivomaa maauimalaa ei otettu enää Kelkkapuiston jatkosuunnitteluun. Palvelutalo Hely-kodin asemakaava valmistui v. 1998 ja uusi rakennus v. 2001. Lisäksi alueelle on rakennettu rivitalot Tanhuantien rakentamattomille pysäköintitonteille ja senioritalo (as.oy) Naapuritien entisen lähikaupan tontille. Toimintansa lopettaneen päiväkodin tilat saneerattiin v. 2004 kehitysvammaisten päivätoimintakeskukseksi, kustannukset olivat 800 000 €.

Emännänpolun, Emännän puiston ja liikuntapuiston arviointi

Lähtötilanne: Aloitteita *Emännänpolun* raitin parantamiseksi tuli Kontula-seuralta, Kontulan Huollolta, vuokralaisjärjestöiltä ja monilta asukkailta. Raitin ja alikulun parannus valmistui v. 1998. Alikulun maa- lausta on paikkailtu moneen kertaan. Emännänpolun kunnostusta jatkettiin v. 2006, kustannukset olivat 44 000 €.

Emännän puisto on kokoava tekijä liikuntapuiston ja eri palvelutilojen välillä. Puistoreitit ovat tärkeitä Kontulan keskustaan mentäessä. Emännän puistoon raivattiin näkyväksi luontoaiheeksi pieni puro, puistomaisuutta lisättiin kukkaistutuksin ja puistoraitteja parannettiin ja lisättiin. Työt valmistuivat v. 2005. Kustannukset olivat noin 300 000 €.

Jalkapallo on vanhastaan Kontulan vahvuuksia ja siksi liikuntapuiston parannus erityisesti jalkapalloiluun sopivaksi oli hyvin suosittu paikallisten aloitteiden aihe. Liikuntapuistolle laadittiin v. 1998 kaava- muutos, jossa liikenne ohjattiin Tanhuantien kautta, jolloin myös pysäköinti ja uusi huoltorakennus saivat uudet paikat. Huoltorakennus valmistui v.2000. Parannuskohteina olivat myös kilpailumitat täyttävä jalkapallonurmikenttä ja muut pelikentät, pysäköintialue ja ulkoilutiet. Urheiluseurat ottivat aktiivisesti kantaa suunnitelmiin. Kenttien parannukset valmistuivat v. 2002. Entinen huoltorakennus kohennettiin Urban II -ohjelman tuella FC Konnun ylläpitämään lasten iltapäivätoimintaan.

Arviointi: *Emännänpolun ja alikulun* ympäristön parantamista toivottiin ja se oli hyvä parannustyön kohde, sillä aikaisemmin ympäristö oli pelottava ja hoitamaton. Kontulantien varrelle istutetut puut suojaavat hyvin liikenteen melulta, eikä liikenne näy alas Emännänpolulle. Istutukset alueella ovat onnistuneet ja orapihlaja-aidan poistaminen päiväkodin tontin reunasta on lisännyt näkyvyyttä ja turvallisuutta.

Alikulun seiniin tehdyn taideteoksen alkuperäinen idea ei ehkä toimi tässä paikassa, eikä valittu toteutus-

tapa ole kestänyt aikaa ja kaipaisi kohentamista. Alikulun valaistus ei ole riittävä, ja paikka voi pimeällä olla turvaton. Alikulun reuna-alueiden kiveyksestä on irronnut kiviä, ja se kaipaisi siis kunnostusta.

Voisiko Emännänpolku olla toteutettu samalla tavalla kuin Isännänpolku eli raitin keskellä voisi olla puurivi ja valaistus voisi olla samanlainen? Tämä voisi yhdistää Isännänpolun ja Emännänpolun. Emännänpolun päätekohta Emännänpuistoon pitäisi miettiä uudestaan. Nykyisin raitti päättyy kahteen töhrittyyn sähkökaappiin.

Emännänpuiston puistoparannus on upeasti toteutettu, ja Emännänpuiston suunnitelman alkuperäinen idea on saatu hienosti esille. Purovarsinäkymät ja perennaistutukset ovat hienoja ja hyvässä kunnossa. Emännänpuiston sijainnin vuoksi parannuskohde ei ehkä ole kaikkien kontulalaisten tiedossa. Se palvelee nyt ensi sijassa lähialueen omakotiasukkaita, jotka käyttävät kevyen liikenteen reittiä puiston läpi metroasemalle ja ostoskeskukselle.

Hyvä, että *liikuntapuiston* alueella on säilytetty paljon puustoa. Liikuntapuiston huoltorakennus herättää ristiriitaisia tunteita. Yhtäältä sitä pidetään onnistuneena ja toisaalta olemukseltaan ja väritykseltään suuren ja irrallisen tuntuisena. Rakennuksen julkisivussa olevat grafiitit voitaisiin estää rimoituksella tms. rakenteellisilla keinoilla. Rakennuksen syrjäinen sijainti ja valvonnan puute houkuttelee iltaisin paikalle nuorisoa. Alueen kentät ovat kovassa käytössä, sillä FC Konnun (Helsingin toiseksi suurin urheiluseura) junioritoiminta on vilkasta.

Liikuntapuiston kenttien hoitotaso on hyvä. Sen sijaan huoltorakennuksen läheisen leikkipaikan ympäristö ja sen hoitotaso ovat vaatimattomia muuhun ympäristöön verrattuna. Lisäksi valaisinpylväät ovat ruostuneet ja katsomot ainakin osin huonokuntoiset. Voisiko liikuntaviraston lipputankoja olla useampia? Yksi lipputanko on hieman orvonnäköinen.

Kontulan asukastuvan, päiväkodin ja asukaspuiston arviointi

Lähtötilanne: *Päiväkoti Kontulan* lapsimäärän väheneminen antoi mahdollisuuden muuttaa osa tiloista lapsiperheitä palvelevaksi asukastuvaksi v. 1998. Aloite tuli sosiaalivirastolta ja hanke sisältyi Urban I -ohjelmaan. Asukastuvalle erotettiin päiväkodin pihasta oma ulkoalueensa. Molemmat pihat peruskorjattiin vv. 2003–2004. Sosiaaliviraston pilottihankkeena päiväkodin henkilökunta osallistui tavallista kiinteämmin päiväkodin pihan suunnitteluun. Käyttäjät osallistuvat myös asukastuvan pihasuunnitteluun. Päiväkodin pihaparannuksen kustannukset olivat 120 000 €.

Päiväkodin ja läheisen kirkon pysäköintiin käytettiin yksityisen taloyhtiön pysäköintialuetta ja jalankulkualueita. Siitä aiheutui ongelmia liikenneturvallisuudelle. Liikennejärjestelyt vaativat asemakaavan muutoksen, joka valmistui v. 2002. Pysäköinnin ja kääntöpaikan parannus toteutettiin v. 2004, kustannukset olivat 60 000 euroa.

Asukaspuiston paikalla ollut leikkipuisto oli lopettanut jo ennen lähiöprojektin alkua. Idea asukaspuistosta syntyi vanhusten palvelutalo Hely-kodin suunnitteluvaiheessa ja tavoitteena oli luoda eri ikäryhmien käyttöön sopiva puisto. Hely-kotia vastustavat asukkaat pitivät puistoa tarpeettomana. Asukastuvan oman pihan vuoksi asukaspuistoa ei enää tarvittu pääasiassa leikkialueeksi. Asukaspuiston tavoitteena olikin nostaa julkisen kaupunkitilan tasoa ja parantaa asuinympäristön viihtyisyyttä oleskelupaikoin ja näytävien istutuksin. Suunnitteluvaiheessa sinne ideoitiin ympäristötaideteosta Helsingin yhteislyseon oppilaiden kanssa, mutta sitä ei toteutettu.

Asukaspuisto valmistui v. 2005, kustannukset olivat noin 484 000 euroa.

Arviointi: *Asukastuvan, päiväkodin, asukaspuiston ja Hely-kodin* piha muodostavat nykyisin laadukkaan kokonaisuuden. Lounaspuolen tiheä metsä ja avara puisto luovat kontrasteineen hienon vaikutelman. Asukaspuisto jatkuu hyvin Hely-kodin pihaan ja

asukaspuisto lisää Hely-kodin asumisviihtyisyyttä.

Asukaspuistosta on tullut yksi alueen parhaista puistoista. Alueen huoliteltu ja vehreä kokonaisilme ovat hienosti onnistuneita. Toteutus on laadukas ja se on hyvin hoidettu. Viherrakentaminen ja puistokäytävien toteuttaminen ovat korkeatasoisia. Penkkejä voisi olla vähän lisää ja istutuksissa voisi olla kasvien nimet. Asukastuvan piha voi olla aurinkoisella kesäsäällä paahteinen, koska istutuksia on niin vähän ja puut ovat vielä pieniä.

Naapurintien kääntöpaikka, pysäköintipaikka ja istutukset ovat hienosti toteutettuja. Paikassa on avaruutta ja torimaista tunnelmaa. Toteutuksessa on käytetty laadukkaita materiaaleja ja esimerkiksi kiveyksen lämmin väri sopii paikkaan.

Helsingin yhteislyseon arviointi

Taustatiedot: *Helsingin yhteislyseo* (HYL) on ns. korvaava koulu (yläaste ja lukio) eivätkä sen peruskorjaukset sisälly opetusviraston ohjelmiin. Aloite pihaparannuksesta tuli koululta ja lähiöarkkitehdtiltä. Pihaparannus toteutettiin v. 1997. Lisäksi koulu on tehnyt erilaisia sisätilojen parannuksia.

Arviointi: Helsingin yhteislyseon pihaparannus on koulurakennuksen tyylin mukainen. Voisi luulla, että se on alkuperäisen pihasuunnitelman mukainen. Pihan toteutus maastossa vaikuttaa vaatimattomammalta kuin alkuperäisessä suunnitelmassa. Helsingin yhteislyseon piha on parantunut ja se on koulun pihaksi hyvä. Rakennuksen reunalle sijoitetut kivet ovat onnistunut yksityiskohta, joka tekee viimeistellyn vaikutelman.

Koulun piha liittyy toiminnallisesti luontevasti Emännänpuistoon, mutta liittyminen Naapurintien sisään-tuloon ei ole kovin toimiva, sillä sisään-tuloportilta pihan idea keskusakseleineen ei hahmotu ja sisään-tulo jää akselistasta syrjään.

Pihan hoitotaso ei ole niin laadukas, kuin voisi olla. Esimerkiksi hiekka-alue Porttintien puoleisessa päässä on nurmetyömaa, valaisin puuttuu ja pihaa ympäröivä aita kaipaisi kunnostusta. Koulun tontin ja Portti-

tien välinen puistokaistale on käyttämätön ja hoitamaton. Koulun tontti on aika iso ja sen reuna-alueet vaikuttavat viimeistelemättömiltä. Voisiko Porttikujan varteen sopia täydennysrakentaminen? Nykyisin Porttikuja on katu metsän keskellä.

Arviointi Kontulan erityisistä vetovoimatekijöistä - skeittipaikoista

Kelkkapuisto ja sen pulkkamäet ovat syntyneet Kontulan rakentamisen ylijäämämassoista 1960-luvulla. Puiston laidalla on minigolf-rata entisen huoltoaseman paikalla, alueella toimii myös koiraharrastajien agility-piste.

Puistoympäristö oli vaatimaton ja kulunut.

Aloite skeittipaikan rakentamiseksi Kontulaan tuli v. 1999 nuorilta itseltään lähiöliikuttajalle, joka ryhtyi valmistelemaan asiaa lähiötyöntekijän ja lähiöarkkitehdin kanssa. Paikaksi valittiin Kelkkapuisto, koska skeittailun siellä ei katsottu tuovan häiriötä ja koska puisto oli tarkoitus peruskorjata. Itse skeittialueen suunnittelun tekivät nuoret itse. Puiston parannus valmistui v. 2002. Koko puistonparannuskustannukset olivat 1 128 000 €.

Seittipaikan lisäksi parannettiin puiston ulkoiluyhteyksiä, oleskelupaikkoja, talvikäyttöä ja ympäristön laatua. Puiston korkeimmalle kohdalle sijoitettiin B. Lönnroosin taideteos ”Rakkauden temppeli”. Asukkaiden järjestämät Kontufestarit ovat osoittaneet Kelkkapuiston toimivan myös tapahtumakäytössä.

Kelkkapuiston suunnittelun yhteydessä heräsi ajatus myös skeittihallista Kontulaan. Lähiöaseman henkilökunnan aloitteesta projekti teki v. 2000 esityksen liikuntavirastolle ja nuorisosiainkeskukselle skeittitalan perustamisesta väestönsuojaan. Nuorisotalolla oli jo ennestään väestönsuojassa pajatoimintaa. 1 460 m² suuruinen skeittihalli toteutettiin samana vuonna. Sisä rakenteet toteutettiin yhdessä harrastajien kanssa. Kustannukset olivat 75 000 euroa. Skeittihallista on tullut niin suosittu, että kävijäaikoja joudutaan porrastamaan.

Skeittihallin sisäänkäynnin korostamiseksi sen katolle toteutettiin taideteos, jonka suunnittelijana oli itsekin skeittailua harrastava taideopiskelija A. Yli-Tepsa. Skeittipaikkojen ansiosta skeittailusta ja nuorisokulttuurista yleisemminkin on tullut Kontulan brändejä, mikä näkyy esim. asukkaiden omien nettisivujen www.kontula.com etusivulla.

Arviointi: *Kelkkapuiston* alueen ympäristön laatu on täysin muuttunut. Parannusten jälkeen paikan yleisilme on viihtyisä ja siisti, kun aikaisemmin puisto oli hoitamaton, pelottava ja turvaton paikka jopa keskellä päivää. Kelkkamäki on niittynä kaunis. Hyvä valaistus lisää alueen turvallisuutta. Valaisimet ovat tosin aika massiiviset ja ne olivat päällä myös aurinkoisena kesäpäivänä. Roskakoreja voisi olla enemmän.

Kelkkapuisto on toiminnallisesti hyvä. Se sopii erinomaisesti KontuFestarien pitopaikaksi. Alueelle mahtuu iso lava, mäet toimivat luonnonkatsomoina, esitykset eivät häiritse asukkaita. Talvella alueella lasketaan mäkeä. Kelkkapuiston skeittipaikan merkitys Kontulan erityisattraktiona lienee vain paikallinen. Skeittailu sopii alueelle, mutta rakennelmat ja toiminta vaikuttavat hieman väliaikaisilta ratkaisuilta koko puiston toimintaa ajatellen.

Kelkkapuisto sijaitsee syrjässä ja siellä on edelleen hieman täyttömaan ja joutomaan tunnelma. Esimerkiksi Porttitien varren täydennysrakentaminen voisi muuttaa alueen luonnetta ja tehdä puistosta turvallisemman. Täydennysrakentamista on kaavoitettu Kontulantien viereen (Myllypuron voimalaitoskortteli).

Kontulan skeittihalli on Suomen suurin sisäskeittihalli ja suomalaiset alan harrastajat tuntevat sen. Hallin imagoarvo Kontulalle on merkittävä varsinkin nuorison ja alan harrastajien keskuudessa. Jatkossa olisi hyvä pohtia, miten skeittihalli nostaisi nykyistä paremmin koko Kontulan imagoa. Voisiko halli esimerkiksi tulla kaupunkikuvassa ja ostoskeskuksessa vielä paremmin esille – vaikkapa isoilla tekstikylteillä sisäänkäynnin yhteydessä, tai nykyisin vaatimattoman sisäänkäynnin tyyliin sopivalla lisäkorostamisella nykyisen katolla olevan taideteoksen lisäksi.

Sisääntulon läheiset istutukset on hienot ja taideteos sisäänkäynnin katolla sopii hallin ja sen toiminnan tyyliin. Sisätilat ovat karuudessaan hienot ja sopivat sen toimintaan. Sisätilojen äänenvaimennusta voisi selvittää. Äänenvaimennuksen parantamisessa tulee huomioida skeittauksesta tulevan runsaan pölyn puhdistusmahdollisuus.

Arvioinnin yhteenveto

Yleisesti arviointikierroksista jäi erittäin hyvä kuva. Koko lähiökehittämisen näkökulmasta voi sanoa, että julkinen kaupunkitila alkaa arviointikierroksen alueilla olla kaupungin hoitamilta osin niin hyvässä kunnossa kuin sen voi realistisesti toivoa olevan. Ainakaan kaupunkitila ei mitenkään edistä alueiden negatiivista leimautumista tai asukkaiden vieraantumisen tunnetta, päinvastoin. Koulujen ympäristöt ovat yksi kriittinen avaintekijä. Niihin on nyt paljon panostettu, pien-tä kohennusta voitaisiin vielä tehdä. Sisätiloja ei tämä arviointi koskenut.

Asuinympäristöjen laadulle on ratkaisevin asia tulevaisuudessa ostoskeskus-metroasemien alueiden kehittäminen, erityisesti Myllypurossa.

Arvioitujen alueiden pienemmät kunnostukset ja peruskohennukset alkavat olla tehty ja erittäin hyvin! Toivottavasti hoitoon riittää jatkossakin yhtä hyvin resursseja. Asuinalueet ja lukuisten lähiöiden Itä-Helsinki ylipäänsäkin kaipaavat muutamaa hyvää, lippulaiva-tyyppistä projektia. Sellaisina ehkä toimisivat Myllypuron ostarimuutokset ja metroradan päälle sijoittuvien tilojen rakentuminen. Profiilia nostaisi tiede- ja hightech-tyyppisen toiminnan saaminen alueelle. Myös Kontulan keskustaan kaivattaisiin uuden asumisen lisäksi monipuolisuutta lisääviä uusia toimintoja.

Kokemuksia ympäristön parantamisesta lähiöprojektissa

Mitä on saatu aikaan, mitä vielä toteuttamatta?

Lähiöprojektin toiminnan aikana vuosina 1996–2007 on Myllypurossa toteutettu 26 ja Kontulassa 40 eri palvelutilojen ja julkisen ympäristön parannushanketta. Tässä arvioinnissa niistä oli käytännön syistä mukana vain osa, Myllypurosta 11 ja Kontulasta 16 kohdetta.

Kontulassa toteuttamattomista kohteista suunnitellaan Päiväkotijousen ja leikkipuisto Kiikun peruskorjauksia. Kontulan pohjoisosassa Vesalan kenttien kunnostus odottaa liikennejärjestelyjen osalta viereisen alueen täydennysrakentamisen toteutusta. Kentän muutokset ovat taas edellytyksenä sille, että kenttäalueen reunalle saadaan rakennettua nyt puuttuva ulkoreittiyhteys.

Keskustan ns. kalliopuiston parannus liittyy ostoskeskusalueen täydennysrakentamiseen. Kontulan tulevaisuuden kannalta keskustan täydennysrakentamisen ja parannusten toteuttamisen laatu ovatkin ydinkysymyksiä.

Myllypurossa toteuttamatta olevia parannuskohteita ovat Samoilijantien tykkipattereiden kunnostus, Myllynsiiven raitin erityisvalaistus ja tärkeimpänä metroaseman parannus, jonka aikaan saaminen on riippuvainen metron päälle kaavoitetusta täydennysrakentamisesta. Mikäli uusi terveystasema rakennetaan alueelle, tulisi sen yhteydessä parantaa myös metroasema aukioineen. Arvioijatkin pitivät tätä kriittisenä kysymyksenä. Toinen kriittinen kysymys, joka ei tullut esille arvioinnissa, on Alakiventien täyttömäen maisemointi ja valaistus sellaisella innovatiivisella tavalla, että siitä tulee Itä-Helsingin nähtävyys.

Myllypuron ympäristön laadun tulevaisuusnäkymät ovat erittäin hyvät. Keskusta-alue tulee uusiutumaan täydellisesti. Nykyinen ostoskeskus puretaan ja paikalle rakennetaan uudet palvelutilat ja runsaasti uusia asuntoja. Muutos on jo alkanut uuden asuntoraken-

tamisen myötä. Myllypuroa monipuolistavan puukaupunkikylän rakentaminen osana valtakunnallista puurakentamishjelmaa on alkamassa ja liikuntapuistoa kehitetään edelleen Myllypuron erityisvahvuutena.

Ympäristönhoidon tasapuolinen resursointi

Hienotkin ympäristön parannukset rapistuvat pian ja parannuksiin uhratut resurssit valuvat hukkaan, jos ympäristöä ei jatkuvasti hoideta. Ympäristön hoito kuvastaa kaupungin suhtautumista alueeseen ja heijastaa asuinalueiden välisiä statuseroja. Ympäristön hoito näkyy asukkaiden arkielämässä, bussipysäkeillä, pyöräteillä, päiväkotij- ja koulurakennuksissa ja pihoiilla, puistoissa ja lähimetsissä. Pienetkin ympäristöhaitat, roskaisuus, graffitit, rikkiäiset laatat ym. viestivät asenteista ja arvostuksesta. Kaikille viheralueille on rakennusvirastossa määritelty hoitoluokka. Esimerkiksi Kontulan Emännänpuisto on alimmassa hoitoluokassa ja koillisilla alueilla Tapulikaupungissa puistoja on siirretty alempaan hoitoluokkaan. Tämä ei ole alueiden tulevaisuuden kannalta hyvää kehitystä.

Toinen keskeinen kysymys Helsingin kaupungin olisi hyvä myös jatkuvasti tukea/kannustaa eri tavoin yksityisiä taloyhtiöitä ja muita alueen toimijoita ympäristön parannuksiin. Sellaisesta kaupunki on varmasti jonkin verran huolehtinutkin; sillä monet kierroksilla nähdyt taloyhtiöt oli upeasti kunnostettu alkuperäistä talojen luonnetta kunnioittaen.

Asukosasallistuminen ympäristöhankkeissa

Asukosasallisuuden rooli kaavoituksessa ja ympäristönparannusten suunnittelussa on muuttunut lähiöprojektin alkuajoista. Tiedotus suunnitteluhankkeista, mielipiteitten esittämismahdollisuudet ja kuulemistilaisuudet ovat nykyisin vakiintunut osa suunnittelu-prosessia. Tämä muutos on vaikuttanut myös lähiöarkkitehtien työnkuvaan. Lähiöiden asuinrakennuskannan korjausvaje on edelleen suuri. Lähiöarkkitehtien työn tarve peruskorjauksen edistäjänä yksityisten

taloyhtiöihin suuntaan ei ole vähentynyt eikä asia kuulu minkään hallintokunnan ydintehtäviin.

Asukasosallisuuden kannalta suunnitteluvaiheen pituus on ongelmallinen asia. Esimerkiksi Kontulan Lampipuistossa ideasuunnitelmasta parannustyön valmistumiseen meni noin kuusi vuotta ja Asukaspuistossa ensimmäisistä ideoista toteutukseen aikaa meni lähes yhdeksän vuotta. Ensimmäiseen vaiheeseen osallistujille voi olla turhauttavaa huomata, että vuosien varrella myös muuttuvat tarpeet heijastuvat suunnitelmiin. Kyse ei ole kuitenkaan asukasmielipiteitten mitätöinnistä, vaan siitä, että tilanne on muuttunut ja resurssit rajallisia. Erityisen hankala asia on nuorten näkökantojen huomioon ottaminen. Koulun, nuorisotilan tai lähipuiston parannustarpeiden kartoittamiseen osallistunut käyttäjäsukupolvi on vaihtunut jo suunnitteluvaiheessa. Valmista tilaa tai ympäristöä käyttävät taas uudet nuoret, jotka eivät ole osallistuneet parannusten suunnitteluun ja joilla on uudet harrastukset. Pitkä prosessi edellyttää kaupungilta hyvää tiedotusta hankkeen tilanteesta ja käsittelyvaiheista.

Ympäristö imagotekijänä

Ympäristön laadulla on useita ulottuvuuksia. Ympäristö muovaa mielikuvan alueesta, vaikuttaa alueen ase-

maan asuntomarkkinoilla, houkuttelee uusia asukkaita ja yrityksiä tai lisää muuttohalukkuutta sekä vaikuttaa jokapäiväiseen elämään. Helsingin ns. huonomaineista lähiöistä on mielikuvia kaukana maaseudullakin, vaikka alueita ei tunneta. Huono ympäristön laatu yhdistyy mielikuvissa sosiaalisiin ongelmiin. Lähiöiden imago on osa koko Helsingin imagoa.

Lähiöiden imagoa ei voida parantaa mainoskampanjoilla, vaan imago muuttuu vain konkreettisten, positiivisten muutosten seurauksena. Näkyvää muutosta saadaan täydennysrakentamisella, rakennuksia peruskorjaamalla ja ympäristöä parantamalla. Näissä hankkeissa laadun on oltava määrää tärkeämpää.

Miltä sitten näyttää lähiöiden tulevaisuus? On tietenkin hyvä, että uusia asuinalueita rakennetaan vain laadukkaasti. Miten käy esikaupunkialueiden lähivuosina, kun kaupungin resurssit tarvitaan kokonaisten uusien rantakaupunginosien rakentamiseen? Kasvaako kiilu uusien ja olemassa olevien asuinalueiden välillä huolimatta siitä, että joillakin yksittäisillä alueilla on tehty ja tehdään ansiokkaita parannuksia? Esi-kaupungeissa asuu noin puolet Helsingin asukkaista, heillä on oikeus odottaa tasapuolisuutta. Jos Helsinki haluaa kaupunkiin työvoimaa, on myös kohtuuhintaisen asuinalueiden mielikuva ja todellisuus oltava kun-
nossa.

Lähteet ja kirjallisuus

- Bäcklund, Pia & Schulman, Harry** (toim.) (2000). Kunnostusta ja kuntokävelyä, asukastiloja ja aikamatkoja. Onnistuiko Helsingin lähiöprojekti? Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuksia 2000:4. Helsinki.
- Bäcklund, Pia & Schulman, Harry** (toim.) (2003). Lähiöprojekti lähikuvassa. Lähiöprojektikauden 2000–2003 arviointi. Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuksia 2003:4. Helsinki.
- Aronen, Mari-Anne & Korhonen-Wälmä, Ulla & Kuusinen, Hilikka** (2006). Uudistunut Kontula – tuloksia lähiöprojektin 10 vuoden toiminnasta. Helsingin lähiöprojekti tiedottaa. Helsingin kaupunki. Lähiöprojekti.
- Aronen, Mari-Anne & Korhonen-Wälmä, Ulla** (2007). Muutosten Myllypuro. Helsingin lähiöprojekti tiedottaa. Helsingin kaupunki. Lähiöprojekti.
- Korhonen-Wälmä, Ulla** (1996). Kontulan kehittämisohjelma 1996–2000, 30.9.1996. Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston julkaisuja 1996:24. Helsingin kaupunki. Lähiöprojekti. Helsinki.
- Korhonen-Wälmä, Ulla** (1996). Myllypuron kehittämisohjelma 1996–2000, 30.9.1996. Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston julkaisuja 1996:25. Helsinki.
- Korhonen-Wälmä, Ulla** (2001). Myllypuron kehittämisohjelma 2000–2003. Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston julkaisuja 2001:6. Helsingin lähiöprojekti. Helsinki.
- Korhonen-Wälmä, Ulla** (2001). Kontulan, Kivikon ja Vesalan kehittämisohjelma 2000–2003. Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston julkaisuja 2001:7. Helsingin lähiöprojekti. Helsinki.
- Korhonen-Wälmä, Ulla** (2001). Helsingin lähiöprojektin toimintakertomus vuodelta 2000 (muistio 6.3.2001). Helsingin kaupunki. Lähiöprojekti, Helsinki.
- Korhonen-Wälmä, Ulla** (2002). Lähiöprojektin toimintakertomus vuodelta 2001. Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston julkaisuja 2002:9. Helsingin kaupunki. Lähiöprojekti. Helsinki.
- Korhonen-Wälmä, Ulla** (2003). Lähiöprojektin toimintakertomus vuodelta 2002. Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston julkaisuja 2003:4. Helsingin kaupunki. Lähiöprojekti. Helsinki.
- Korhonen-Wälmä, Ulla** (2004). Lähiöprojektin toimintakertomus vuodelta 2003. Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston julkaisuja 2004:4. Helsingin kaupunki. Lähiöprojekti. Helsinki.
- Korhonen-Wälmä, Ulla** (1996). Selvitys lähiöprojektin toiminnasta 31.8.1996 (muistio). Helsingin kaupunki. Lähiöprojekti.
- Korhonen-Wälmä, Ulla** (1998). Selvitys lähiöprojektin toiminnasta 31.8.1997. Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston julkaisuja 1998:1. Helsingin kaupunki. Lähiöprojekti. Helsinki.
- Korhonen-Wälmä, Ulla** (1999). Selvitys lähiöprojektin toiminnasta 31.8.1998. Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston julkaisuja 1999:6. Helsingin kaupunki. Lähiöprojekti. Helsinki.
- Korhonen-Wälmä, Ulla** (2001). Helsingin lähiöprojektin toimintakertomus vuodelta 2000 (muistio 6.3.2001). Helsingin kaupunki. Lähiöprojekti Helsinki.
- Korhonen-Wälmä, Ulla & Broman, Eeva-Liisa & Härkäpää, Markus** (2000). Helsingin lähiöprojekti 1996–1999, Arvio toiminnasta ja tavoitteiden saavuttamisesta 15.11.1999. Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston julkaisuja 2000:4. Helsingin kaupunki. Lähiöprojekti. Helsinki.
- Korhonen-Wälmä, Ulla & Ruotsalainen, Pirjo** (2005). Lähiöprojektin projektisuunnitelma 2005–2007. Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston julkaisuja 2005:4. Helsingin kaupunki. Lähiöprojekti. Helsinki.
- Korhonen-Wälmä, Ulla & Ruotsalainen, Pirjo** (2005). Lähiöprojektin toimintakertomus vuodelta 2004. Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston julkaisuja 2005:5. Helsinki.
- Korhonen-Wälmä, Ulla & Ruotsalainen, Pirjo** (2006). Lähiöprojektin toimintakertomus vuodelta 2005. Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston julkaisuja 2006:6. Helsingin kaupunki. Lähiöprojekti. Helsinki.
- Korhonen-Wälmä, Ulla & Ruotsalainen, Pirjo** (2007). Lähiöprojektin toimintakertomus vuodelta 2006. Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston julkaisuja 2007:4. Helsingin kaupunki. Lähiöprojekti. Helsinki.
- Karjalainen, Pekka** (2004). Uudenlaisia otteita ja kertaustyytlejä Lähiöuudistus 2000-ohjelman arvioinnin loppuraportti. Suomen ympäristö 703. Helsinki.
- Lapintie, Kimmo, Piispa, Päivi, Saarela, Pekka, Koivisto, Riitta, Lamminmäki, Lauri, Karjalainen, Pekka, Laasanen, Yrjö, Mero, Pia, Karisto, Antti, Maijala, Olli** (1999). Suomessa toteutettavien Urban-ohjelmien arviointi 1995–1999. Helsingin yliopiston sosiaalipoliittikan laitos, Helsingin yliopiston Vantaan täydennyskoulutuslaitos, LT-konsultit. Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja B77, Espoo.
- Lähiöiden tulevaisuus-työryhmä** (1999). Lähiöuudistus 2000 – oppia menneestä ja suuntaviivoja tulevaisuuteen. Suomen ympäristö 324. Helsinki.
- Viirkorpi, Paavo** (1997). Eteneekö lähiöuudistus? Paikallisten lähiöprojektien käynnistymisvaiheen arviointi. Suomen ympäristö 118. Helsinki.
- Ympäristöministeriön lähiötyöryhmä** (1996). Monitoimijainen lähiöuudistus. Lähiötyöryhmän loppuraportti ja toimenpide-esitykset. Suomen ympäristö 47. Helsinki.

Asukastupa ja piha Kontulassa. Lähde: Lähiöprojektin kuva-arkisto

Eurooppalaista kaupunkipolitiikkaa soveltamassa - kokemuksia EU:n Urban II -yhteisöaloiteohjelmasta Helsingissä

Artikkelissa tarkastellaan arvioiden Urban II -yhteisöaloiteohjelman tuloksia Helsingissä. Peruspalvelujen kehittämisessä ohjelma onnistui hyvin, ja suurin osa kehittämishankkeista vakiinnutettiin osaksi hallintokuntien työtä tai rahoitusta. Työllistämishankkeita oli tarpeeseen nähden liian vähän, mutta ne kohdistuivat väliinputoajaryhmiin, joiden oli vaikea saada tukea muualta. Elinkeinopoliittiset hankkeet tukivat ennen kaikkea itsensä työllistäviä yrittäjiä ja olivat lähellä työllistämistä. Poikkeuksena oli Kontulan ostoskeskuksen yrittäjien kaksi hanketta, joilla saatiin ostoskeskus turvallisemmaksi. Ohjelman monet kulttuuri – ja tietoyhteiskuntahankkeet loivat pohjaa sosiaalisen elämän vilkastumiselle ja asukkaiden vaikuttamishalujen voimistumiselle. Väestön monikulttuurisuus huomioitiin useimmissa hankkeissa. Urban II -ohjelma tarjosi runsaasti mahdollisuuksia paikallisten järjestöjen ja asukasryhmien omaehtoiselle toiminnalle. Sen tuloksena asukkaiden ja poliittisten päättäjien sekä asukkaiden ja virkamiesten vuorovaikutus voimistui ja tuli säännölliseksi. Integroitu kaupunginosien kehittäminen auttaa tunnistamaan palveluverkon aukkoja, löytämään uusia innovatiivisia, hallintokuntia yhdistäviä tapoja työskentelylle ja näkemään paikalliset järjestöt, asukkaat ja yrittäjät todellisena voimavarana kaupunginosien kehittämisessä. Vilkas maahanmuutto ja ulkomaalaisväestön keskittyminen kaupungin vuokra-asuntoihin ja tietyille asuinalueille korostavat alueiden sosiaalisen eriytymisen vastaisen, integroidun kaupunginosien kehittämisen tarvetta jatkossakin.

EU:n Urban II - yhteisöaloiteohjelma

Euroopan unioni käynnisti ensimmäisen Urban-yhteisöaloiteohjelman vuonna 1994 vastaukseksi Euroopan kaupunkien vaikeasti ratkaistaviin ongelmiin: alueiden sosiaaliseen eriytymiseen eli segregatioon, korkeaan työttömyyteen, syrjäytymiseen ja fyysisen ympäristön laiminlyönteihin. Ohjelman tavoitteena oli ongelmallisten kaupunginosien taloudellinen ja sosiaalinen elvyttäminen sekä kestävä kehityksen edistäminen. Ohjelman lisäarvo oli integroidun kaupunginosien kehittämisen vahvistaminen, uusien innovatiivisten työ-

tapojen kokeileminen ja asukaslähtöisyys toiminnan perustana (Honkanen 2006).

Suomessa toteutettiin kaksi Urban I -ohjelmaa: Helsingin ja Vantaan kaupunkien yhteinen Urban I -yhteisöaloiteohjelma 1996–2000 Helsingissä Myllypuro-Kontulan alueella ja Vantaalla Koivukylä-Havukosken alueella sekä Joensuun Urban I -ohjelma Rantakylä-Utran alueella. (Ks. Urban I-ohjelmista esim. Euroopan komissio 2003).

Helsingin ja Vantaan kaupunkien yhteinen EU:n Urban II -yhteisöaloiteohjelma käynnistyi vuonna 2001. Ohjelman kohdealueena oli Helsingissä Mylly-

puro-Kontulan alue (Myllypuro, Kontula, Vesala, Kivikko ja Kurkimäki) ja Vantaalla Hakunila-Länsimäen alue sekä joitain niihin liittyviä työpaikka- ja virkistysalueita. Ohjelma-alue oli valittu sosiaalisten, huono-osaisuutta kuvaavien tunnuslukujen nojalla. Suomessa toteutettiin vain yksi Urban II -ohjelma.

Urban-ohjelmissa vastuuministeriö komissioon päin oli sisäasiainministeriö, joka näin astui lähiökehittämisen kentille. Aiemmin lähiökehittämisestä oli vastannut ympäristöministeriö. Myös EU:n tavoite 2 -ohjelman kaupunkiosioista Itä-Turun ja Tampereen Hervannan kehittäminen olivat lähiökehittämistä, ja vastuuministeriönä oli sisäasiainministeriö (ks. esim. Turun ohjelma Laikko et al 2007). Pitkän aikaa ympäristöministeriön lähiöohjelmat ja sisäasiainministeriönvastuulla olleet EU-ohjelmat kehittivät lähiöitä yhtäaikaaisesti, kumpikin omasta näkökulmastaan.

Urban II -ohjelman kokonaisrahoitus oli 20,3 miljoonaa euroa. Ohjelma oli resursseiltaan suurin kaupunkipolitiikan ohjelma vuosina 2001–2006 Helsingin seudulla. Kolmannes varoista tuli valtion viideltä ministeriöltä: sisäasiainministeriöltä, työministeriöltä, ympäristöministeriöltä, opetusministeriöltä ja sosiaali- ja terveystieteiden ministeriöltä. Neljäsosa rahoituksesta tuli EU:n Euroopan aluekehitysrahastolta ja loput, 40 %, Helsingin ja Vantaan kaupungeilta. Julkisen rahoituksen lisäksi ohjelmassa oli jonkin verran yksityistä rahoitusta.

Urban II -ohjelma oli ainoa Suomen EU -rakennerahasto-ohjelma, jonka hallinto delegoitiin paikallistaloudelle eli Helsingin ja Vantaan kaupungeille. Ohjelma toteutettiin rahoittamalla kehittämissankkeita. Kaikki hankkeet päättyivät viimeistään 31.12.2006. Nyt, kun valtaosa hankkeiden maksatushakemuksista on hyväksytty, ohjelman voi ennustaa käyttäneen rahoituskehiksestään 98 %. Se on kokonaisessa rakennerahasto-ohjelmassa poikkeuksellisen korkea toteumaprosentti. Hallinnon ja kehittämistoimien läheisyys oli varmasti yksi syy näin hyvään tulokseen. Myllypuro-Kontulan alueen kehittämiseen käytettiin 14,5 M€. Kustannukset jakautuivat arviolta seuraavasti:

	Yhteensä	Julkiset kust.	Helsingin kaup.	Valtio	EAKR	Yksityiset
Kehittämissankkeet	13,4	12,2	4,5	4,4	3,2	1,1
Hallinto (ns. tekninen tuki)	1,2	1,2	0,9	-	0,3	-
yhteensä	14,5	13,4	5,4	4,4	3,5	1,1

Yksityisten varojen osuus oli 1,1 M€, joita ei lasketa EU-tilinpittoon. Julkisilla varoilla maksetut kustannukset, yhteensä 13,4 M€, jakautuivat seuraavasti: Helsingin kaupunki 5,4M€, valtio 4,4 M€ ja EU:n Euroopan aluekehitysrahasto 3,5 M€.

Tässä artikkelissa pohdin Euroopassa yleisen integroidun kaupunginosan kehittämisen asemaa Suomessa sekä Urban II -ohjelman Helsingin osuuden tuloksia.

Eurooppalaisen kaupunkipolitiikan perusidea: integroitu kaupunginosan kehittäminen

Urban II -ohjelma muodosti yhdessä lähiöprojektin kanssa Helsingin ohjelma-alueella kehittämistoimien kokonaisuuden, jota voi hyvin kuvata integroiduksi kaupunginosan kehittämiseksi (”integrated urban development”, ks. esim. BMVBS / BBR, Eds., 2007 tai Højgaard Jensen et al 2007). Integroitu lähestymistapa näkyi myös EU:n ohjeissa Urban II -yhteisöaloitteiden laatimiselle. Integroidun kaupunginosan kehittämisen periaatteet ovat seuraavat:

- Kohdealueelle suunnataan yhtäaikaaisesti monen hallinnon sektorin kehittämistoimia ja resursseja: fyysisen ympäristön ja rakennuskannan kohennuksia ja peruskorjauksia, julkisen liikenteen kehittämistä, sosiaali- ja terveystieteiden palvelujen parannuksia, koulujen kehittämistä, aikuiskoulutusta ja työllistämispalveluja, kulttuuritoimintaa, elinkeinopolitiikan toimia ja muita kestävästä kehitystä edistäviä toimia alueen tarpeiden mukaan.

- Suositaan kehittämistoimissa poikkihallinnollisuutta, alueellista yhteistyötä ja kumppanuutta kolmannen sektorin järjestöjen kanssa Monipuolisen yhteistyön arvioidaan lisäävän toimien tehokkuutta, synnyttävän innovaatioita ja tuovan synergiaetuja.
- Kehittämistoimien perustana ovat paikalliset tarpeet. Alueen asukkaat, yrittäjät ja paikalliset järjestöt pyydetään mukaan kehittämistöimiin. Usein luodaan uusia osallistumis- ja vaikuttamiskanavia.
- Erityistä huomiota kiinnitetään avoimeen tiedottamiseen alueiden leimautumisen lieventämiseksi ja (useimmiten huonon) julkisuuskuvan monipuolistamiseksi.
- Kaupungin ja valtion hallinnon eri tasot ovat mukana ohjaamassa, koordinoimassa, seuraamassa ja valvomassa kehittämistoimien edistymistä. Tietoa ja osaamista jaetaan hallinnon eri tasojen välillä ohjelman valmistelussa ja toteutuksessa. Tämä helpottaa osaamisen ja resurssien keskittämistä uhanalaisille kaupunkialueille.
- Kohdealueet valitaan sovittujen kriteerien mukaan läpinäkyvällä, avoimella prosessilla.
- Kokemuksia kootaan, tiivistetään ja niistä tehdään johtopäätöksiä (tiedon kapitalisoiminen). Kokemuksia vaihdetaan kansallisissa ja eurooppalaisissa verkostoissa vertaisoppimisen varmistamiseksi.

Usein integroituun kaupunginosan kehittämiseen kytketään kaupungin elinkeinopolitiikan kilpailukykystrategiaa ja innovaatiopolitiikkaa toteuttavia toimia. Toisaalta sosiaalinen kehittäminen kuten esimerkiksi työvoiman työllistyvyyden ja kvalifikaatioiden, nuorten kasvun ja koulutuksen ja elinikäisen oppimisen tukeminen voidaan nähdä keskeisinä osina kaupungin kilpailukyvyn kehittämisessä (ks. esim. Beyer et al. 2007).

Urban II -ohjelmassa kohdealueen kehittäminen perustui ohjelma-asiakirjoissa määriteltyyn strategiaan, jonka valtioneuvosto, EU:n komissio ja kaupunkien johto olivat hyväksyneet. Strategia piti sisällään kolme toimintalinjaa:

1. yritystoiminnan ja työllisyyden kehittäminen kumppanuuden ja palvelujen kehittämisen avulla
2. asukkaiden omatoimisuuden tukeminen ja syrjäytymisen torjuminen tarjoamalla asukkailla osallistumismahdollisuuksia ympäristön laadun ja tietoyhteiskunnan kehittämiseen sekä luomalla uusia yhteistyö- ja palvelumalleja
3. hallinto

Tietoyhteiskunnan mahdollisuuksien hyödyntäminen, kestävä kaupunkikehitys, monikulttuurisuus ja sukupuolten tasa-arvo olivat ohjelman läpäiseviä strategioita. Ohjelma pyrki myös alhaalta-ylös ("bottom-up") työskentelytapaan, hallintokuntien yhteistyön vahvistamiseen ja kaupungin, paikallisten järjestöjen ja yrittäjien tasa-arvoiseen kumppanuuteen.

EU-ohjelmien piiriin ei kuulunut asuntopolitiikka eikä asuntojen peruskorjaus. Helsingin lähiöprojekti, joka toimi samaan aikaan Urban-alueella, organisoiki kaupunkisuunnitteluvirastosta käsin alueelle täydennyskaavoitusta ja peruskorjaamisen neuvontaa. Kaupungin omistamat vuokraloyhtiöt, kiinteistöyhtiöt, korjasivat alueella kaupungin vuokra-asuntoja ja kohensivat niiden varustetasoa kaupungin asuntotuotantotoimiston tuella ohjelma-aikana.

Ohjelma perustui visioon, jonka mukaan tulevaisuudessa itäiset lähiöt olisivat elinvoimaisia tasapainoisesti kehittyvällä pääkaupunkiseudulla. Ohjelma nojasi eurooppalaiseen kaupunkiuudistuksen kokemukseen, jonka mukaan uhanalaisen alueen vahvuuksia tuli vahvistaa ja ongelmia korjata tasapainoisesti. Keskittyminen ongelmien poistamiseen voi leimata aluetta kielteisesti ja johtaa siihen, että alueen voimavarat jäävät käyttämättä. Keskittyminen vahvuuksiin jättää alueen selviytymään yksin ongelmistaan, jotka kuitenkin haittaavat alueen elämää. Silloin kun alueen sijainti on houkutteleva, vahvuuksiin keskittymisen voi käynnistää valikoivan muuttoliikkeen, jossa varakkaat asukasryhmät syrjäyttävät alueen alkuperäisiä asukkaita muille asuinalueille (ns. gentrifikaatio-ilmiö). Tämä on tosin ollut joskus tarkoituskin (BMVBS

/ BBR (Eds.) 2007a). Urban II -ohjelma oli rakennettu siten, että kaupunginosien vahvuuksia tuettiin ja niiden ongelmiin puututtiin tasapuolisesti. Ohjelman vaikutuksia tuettiin huolellisella tiedottamisella.

Ohjelman tarkoitus oli alueellisten erojen tasaamisen kohdistamalla erityistä tukea uhanalaiselle alueelle metropolialueella. Alueellisten erojen tasaaminen on yleensäkin EU:n samoin kuin Suomen kansallisen aluepolitiikan perimmäinen tavoite. OECD:n Helsingin Metropolikatsaus kiinnitti vuonna 2003 huomiota Pääkaupunkiseudun alueellisen eriarvoisuuden kasvuun ja väestön alueelliseen segregatioon koulutustason mukaan (OECD 2003). Katsaus suositteli mm. heikkojen alueiden positiivista diskriminoimista (”positive marginalisation”), jota Urban II -ohjelma kokonaisuudessaan edusti.

Koska ohjelman rahoitus oli ohjelma-alueen laajuuteen ja tarpeisiin nähden vähäinen (Suomi oli ehdottanut komissiolle kaksinkertaista EU-rahoitusta myönnettyyn nähden), ohjelman toteuttamisen ajateltiin parhaiten tapahtuvan lumipalloefektin avulla. Kehittämistoimien toivottiin houkuttelevan alueelle myös muiden rahoittajien toimintaa. Kansalliset päätökset eli viiden ministeriön erilliset rahoitusosuudet pilkkoivat ohjelman rakenteen varsin pienten vuosittaisten kehysten varaan. Se ja joidenkin valtionrahoittajien budjettisäännökset tekivät suurten investointien rahoittamisen käytännössä mahdottomaksi. Urban-ohjelmiaan on muualla Euroopassa käytetty erityisesti investointeihin. Lähiöprojekti ja kaupungin hallintokunnat sen sijaan toteuttivat ohjelma-alueella runsaasti investointeja ja ympäristönparannuksia ohjelma-aihana (ks. Korhonen-Wälmä tässä teoksessa).

Kauppa- ja teollisuusministeriön puuttuminen valtionrahoittajista sulki yritystukien käytön pois. Se rajasi vahvasti ohjelman mahdollisuuksia rahoittaa perinteistä aluepolitiikkaan kuuluvaa elinkeinopolitiikkaa. Muutenkin Suomen kaupunkipolitiikan elinkeinopolitiikka on keinovalikoimaltaan kehittymätön verrattuna esimerkiksi Ranskan, Iso-Britannian tai Saksan kaupunkipolitiikkoihin (BMVBS / BBR eds. 2007b).

Kaikesta huolimatta - vaikka näitä rajoituksia oli - ohjelma oli itse hallinnoituna kaupungille erinomainen ja joustava kehittämisinstrumentti. Tästä saatiin hyviä vertailukohteita säännöllisessä kokemusten vaihdossa Turun, Tampereen ja Oulun kaupunkien Tavoite 2 -ohjelmien kaupunkiosioiden vetäjien kanssa.

Tärkeäksi osaksi ohjelmaa muodostui julkisten palvelujen kehittäminen. Siinäkin toteutettiin OECD:n suositusta. Sen Suomen aluepolitiikkaa koskenut maatutkinta vuodelta 2005 kiinnitti huomiota julkisten palvelujen kehittämisen vähyyteen aluekehitysohjelmissa (OECD 2005).

Kuokkasen mukaan Suomessa kaupunkipolitiikkaa on perusteltu aluepolitiikalla. Kaupunkien kehittämistä kapea-alaisesti innovaatiokeskuksina on perusteltu sillä, että ne säteilevät myönteistä kehitystä maakuntiinsa ja vaikutusalueilleen, ja Pääkaupunkiseudun tapauksessa, koko maahan. Kaupunkien kehittäminen sen vuoksi, että se olisi sinänsä tärkeää ja että se olisi perusteltua kaupunkien asukkaiden erityisten hyvinvointiongelmien korjaamiseksi, ei ole yleensä ollut suomalaisen kaupunkipolitiikan perusteluna. (Kuokkanen 2005.) EU:n Urban – yhteisöaloiteohjelmissa sen sijaan sosiaaliset perustelut olivat ensisijaisia (vrt. myös Kuntaliiton Elämää kaupungissa 2004). Tämän takia Urban II -ohjelmassa panostettiin uuden tiedon tuottamiseen kehittämishankkeiden yhteydessä.

Integroidun kaupunginosan kehittämisellä uskotaan alueen ehostuvan, sen palvelujen kehittyvän vastaamaan paremmin kuin ennen asukkaiden tarpeisiin ja paikallisen demokratian ja hyvän hallinnon vahvistuvan. Alueelle syntyy myönteinen, itseään vahvistava kierre. Samalla kaupunki ja valtio saavat uutta tietoa kaupungin tilasta, kehittämistarpeista ja ns. hyvistä käytännöistä. Tämä on jo kauan ollut eurooppalaisen tutkimuksen sanoma kaupunginosien uudistamisesta. EU:ssa sitä pidetään Urban-ohjelmien perintönä, jonka toivottiin jatkuvan uusien Alueellinen kilpailukyky ja työllisyys-ohjelmien kaupunkiosioissa (Helander 2006, ks. myös Euroopan komissio 2006).

Urban II -ohjelma toteutettiin rahoittamalla 47 ke-

hittämishanketta Helsingissä ja 19 Vantaalla. Hankkeet valittiin, suurempien EU:n rakennerahasto-ohjelmien tavoin, julkisilla hakukilpailutuksilla. Niihin tuli monenkertainen määrä hakemuksia kuin mitä voitiin hyväksyä.

Urban II -ohjelma toteutettiin Helsingissä avoimella, ja voisi sanoa melko löyhällä, koordinoimisella. Ohjelman rahoituspäätökset valmisteltiin yhdessä valtionrahoittajien edustajien kanssa (ohjelman sihteeristö). Ohjelman hallintokomitea koostui myös rahoittajien edustajista, ja se valitsi rahoitettavat kehittämishankkeet. Sisäasiainministeriön johtama seurantakomitea valvoi ja seurasi ohjelman toteuttamista. Seurantakomitea koostui paitsi rahoittajien myös työmarkkinaosapuolien ja kolmannen sektorin edustajista. Urban II -ohjelman hallinto toteutettiin sosiaaliviraston ja talous- ja suunnittelukeskuksen yhteistyönä.

Ohjelman hallinnolla ei ollut valtuuksia vaatia mitään tahoa perustamaan kehittämishankkeita ja hakemaan tukia Urban II -ohjelmasta. Vaikuttamaan pyrittiin tiedottamisella ja neuvotteluilla. Sattumanvaraisista kiinnostusta osoittaa, että kaksi viimeistä hakukilpailutusta jouduttiin suuntaamaan pelkästään yritystoimintaa ja työllistymistä vahvistaville hankkeille. Näistä ohjelman kohdista eli toimintalinjasta 1 jäikin jonkin verran tukia käyttämättä. Sen sijaan toimintalinjan 2 tukia kysyttiin enemmän kuin mitä oli mahdollista myöntää.

Urban II -ohjelman hallinto tuki monin tavoin hanketyötä ja alueellista yhteistyötä. Ohjelman hallinnolla oli edustaja kaikkien hankkeiden ohjausryhmissä. Ohjausryhmät koostuivat lähes poikkeuksetta useiden hallintokuntien ja/tai järjestöjen edustajista. Hallinto tuki hankkeiden tiedottamista, hoiti koko ohjelmaa koskevan tiedottamisen ja järjesti tapaamisia, tapahtumia, koulutusta ja kansainvälistä kokemusten vaihtoa hankkeille. Hankkeiden yhteistyö oli yleistä, samoin hankkeiden ja perustoiminnan yhteistyö. Hallinnon tuki hankkeille helpotti niiden käynnistämistä ja paransi niiden laatua.

Ohjelma oli harjoitelma kahden Pääkaupunkiseu-

dun kaupungin yhteistyöstä. Yhteistyö hallinnossa sujui pääosin hyvin. Myös jotkut hankkeet toimivat kummankin kaupungin alueella ja jotkut taas tekivät yhteistyötä yli kaupunkien rajan. Kumpikin ohjelman osa, Vantaan ja Helsingin, ottivat oppia toisistaan.

Uusia palvelumalleja Helsingin kaupungille

Helsingin kaupungin työryhmissä on toistuvasti todettu, että syrjäytymisen torjumisessa keskeistä on hyvin toimivien peruspalvelujen saatavuus (Syrjäytymistä ja ... 1997). Ohjelman toimenpidekokonaisuus 2.2 Uudet palvelumallit, sisälsi pelkästään peruspalvelujen omia, niitä tukevia tai niiden kuormitusta keventäviä palvelujen kehittämishankkeita. Luen tässä peruspalveluiksi kolme suurinta, sosiaalitoimen, opetustoimen ja terveystoimen. Myös työllistäminen, jossa vastuu oli ohjelman alkaessa vielä yksin valtiolla, kuuluu asukkaiden kannalta tärkeisiin peruspalveluihin. Ohjelman toimenpidekokonaisuus 1.2 Työllistäminen ja kumppanuus oli varattu työllistämishankkeille.

Peruspalvelujen alueellisessa mitoituksessa ei aina riittävästi oteta huomioon asuinalueiden eri tavalla haasteellisia väestöpohjia. Palvelujen ylikuormittuminen näkyy mm. siitä, että palvelujen alueittaiset laatu-erot kasvavat, palvelujen piiristä putoaa osa niitä tarvitsevia, henkilökunnan vaihtuvuus on suurta, avoimia vakansseja ei saada helposti täytettyä, ja epäpätevien työntekijöiden osuus kasvaa. Kaikki nämä olivat Urban-alueella tuttuja ilmiöitä, jotka tulivat usein esiin hankkeiden ohjausryhmissä. Palvelujen alueellisia laatueroja ei mitata johdonmukaisesti eri hallintokunnissa, eikä kaikista palveluista yhdessä juurikaan tehdä alueellisia yhteenvetoja. Jos alueen peruspalveluissa yksi palvelu joskus väliaikaisesti ruuhkaantuu, ei ole yhtä vakavaa kuin jos alueen useimmissa palveluissa on paljon parantamisen varaa verrattuna muihin alueisiin. Koska vertailutietoja ei ollut, oli mahdoton tarkistaa kentällä yleisesti vallinnutta käsitystä että useilla alueilla Itä-Helsingissä palvelut olivat muita Helsingin osia kuormittuneempia.

Poikkihallinnollinen ja järjestöjen kanssa tehtävä yhteistyö ei ole uutta, sitä on aina harjoitettu. Urban II -ohjelman hanketyön tuottama yleinen kokemus on, että yhteistyö oli vaikeutunut lama-ajan kokemusten, organisaatiomuutosten, säästöjen ja henkilökunnan suuren vaihtuvuuden takia. Yhteistyön tarve tunnistettiin perustyksissä yleisesti. Hallintokuntien tulostavoitteet ja muut johtamiskäytännöt näyttivät kuitenkin tukevan yhteistyötä heikosti. Hallintokuntien työntekijät osallistuivat kehittämistoimiin innokkaasti, eivätkä hankkeet olisi onnistuneet ilman heidän tukeaan ja työpanostaan.

Useat hankkeet olivat luonteeltaan verkostohankkeita tai linkkihankkeita, jotka paikkasivat kahden tai useamman hallintokunnan väliin jääviä katvealueita, vakinaistivat ja syvensivät alueellista yhteistyötä sekä lisäsivät hyvinvointia varhaisella puuttumisella ongelmiin. Se vahvistaa käsitystä, että innovaatiot ja työn tuottavuuden parantamisen keinot löytyvät usein organisaatioiden reuna- ja välialueilta ja että alueellisesta yhteistyöstä voi saada synergiaetuja.

Esimerkki 1 Kiinteistöosakeyhtiöiden asumisneuvojat

Kontulan Kiinteistöt Oy hallinnoi yli 3000 kaupungin vuokra-asuntoa Kontulan pohjoisosassa, Kurkimäessä ja Kivikossa. Yhtiö kehitti tiiviillä yhteistyöllä sosiaalipalvelutoimiston kanssa asumisneuvojan mallin. Asumisneuvojan todettiin luovan alueelle uuden palveluketjun, joka mahdollisti yhtiön, sosiaalitoimen ja muiden palveluntarjoajien sekä kolmannen sektorin yhteistyön asumista koskevien ongelmien ratkaisemisessa. Malli ehkäisi häätöjä ja tuotti säästöjä usealle sektorille (Haapanen et al. 2001, Haapanen 2003, Hietikko 2003). Asumisneuvoja hyödytti erityisesti heikoimpia ryhmiä kuten vaikeuksissa olevia lapsiperheitä, päihdeongelmaisia, terveyspalveluista syrjäytyneitä sairaita, maahanmuuttajia ja erilaisissa elä-

mänkriiseissä lamautuneita asukkaita. Se lisäsi kaikkien asukkaiden viihtyvyyttä ratkaisemalla ongelmia ajoissa ja sovittelemalla asukkaiden keskinäisiä ristiriitoja. Malli vakinaistettiin vuoden 2007 alusta sosiaalivirastoon, ja vuonna 2008 toimii viisi sosiaaliviraston asumisneuvojaa yhteensä kuudessa yhtiössä. Yksi asumisneuvoja palvelee Kontulan ja Vesalan kiinteistöyhtiöitä Urban-alueella. Lisäksi Myllypuron Kiinteistöt Oy palkkasi Urban-ohjelman tuella asumisneuvojan, joka toimii edelleen yhtiössä. Myllypurossa on kehitetty uusia työmalleja erityisesti maahanmuuttajien kotouttamiseksi yhdessä Suomen Pakolaisapu ry:n kanssa.

Asumisneuvojatoiminta oli tyypillinen kehittämishanke, joka toi esiin myös hallintokuntien ristikkäisiä intressejä. Häätö ja sillä uhkaaminen oli ja on kaupungin kiinteistöyhtiöille keskeinen lain sallima työkalu hallita vuokranmaksuhäiriöitä ja viime kädessä asukasrakennetta. Häätö on kuitenkin useiden kaupungin hallintokuntien kannalta kallis työkalu, jonka käytössä toteutuu helposti sektoroidun hallinnon painajainen: hyödyt mulle, haitat muille. Sosiaaliviraston, kiinteistöviraston ja vuokralaisjärjestöjen neuvottelut johtivat keskinäisen ymmärryksen kasvamiseen, jonka päätteeksi asumisneuvojatoiminta vakinaistettiin sosiaalivirastoon.

Asumisneuvojatoiminta osoittautui hyödylliseksi, hyvinvointia lisääväksi ja asunnottomuutta ehkäiseväksi kaupunkipolitiikan (Urban II -ohjelman) innovaatioksi, jota on sovellettu useilla paikkakunnilla. Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelmassa todetaan: ”Kokemukset (asumisneuvonta) toiminnan ennaltaehkäisevästä ja kustannuksia säästävästä merkityksestä ovat eri paikkakunnilla varsin yhdensuuntaisia” (Pitkäaikaisasunnottomuuden...2008, 14). Valtioneuvosto on päättänyt, että osana asunnottomuuden vähentämishjelmää Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus alkaa koordinoida asumisneuvojatoiminnan kehittämistä ja että toiminnalle ohjataan tukea

lähiöohjelmasta. Ympäristöministeriön vetämä lähiö-ohjelma käynnistyy vuonna 2009 osana metropolipoliittikkaa.

Urban II -ohjelma rahoitti useita lasten ja nuorten syrjäytymistä ehkäisevää, lastensuojelua lähellä olevaa kehittämishanketta kuten Lastenkaarta ja Skanssia.

Esimerkki 2 Helsingin Diakonissalaitoksen Lastenkaari

Helsingin Diakonissalaitos kehitti sosiaaliviraston pyynnöstä lasten toimintakeskuksen Lastenkaaren. Se sijaitsee 1,5 km Kontulan ostoskeskuksesta pohjoiseen keskellä korkeita kerrostaloja. Se tarjoaa iltapäivätoimintaa 30 lapselle 1–4 luokilta sekä iltakerhoja 5–6 -luokkalaisille tytöille ja pojille. Lapsista 30 – 50 % on ollut maahanmuuttajataustaisia, ajankohdasta riippuen. Lastenkaaresta kehitettiin lastensuojelun avohuollon tukipalvelu ja linkki lasten, lasten vanhempien, koulujen ja lastensuojelun välille lasten hyvinvoinnin ja koulunkäynnin tukemiseksi. Hankkeen innovaatio oli poikkihallinnollisen yhteistyön onnistunut rakentaminen ja vakinaistaminen. Hanke ehkäisi lasten huostaanottoja, paransi lasten menestymistä koulussa ja toi säästöjä usealle sektorille sekä lyhyellä että pitkällä aikavälillä. (Tätä ei ole tutkimuksella todettu, mutta se on usean alueellisen toimijan arvio.) Hanke siirtyi Urban II -ohjelman jälkeen vuonna 2006 sosiaaliviraston lapsiperheiden palvelujen järjestöavustusten piiriin ja jatkaa toimintaansa. Diakonissalaitos maksaa itse osan toiminnan kuluista. Hankkeen lasta kohden lasketut kustannukset ovat murto-osa huostaanoton kustannuksista (Aro 2007). Lastenkaari tuki erityisesti Vesalan ala-asteen toimintaa ja oli rehtorin arvion mukaan yksi niistä toimista, joilla koulun oppimistulokset saatiin nousuun.

Esimerkki 3 Nuorisoasiainkeskuksen Skanssi

Nuorisoasiainkeskuksen Skanssi-hanke kytki nuoriso- ja sosiaalityöntekijän työpariksi, joka menestyksellisesti opetti väkivaltaisesti käyttäytyviä nuoria rakentavampiin toimintamalleihin. Hankkeella oli 35 12–15 -vuotiasta nuorta asiakkaanaan toimintansa aikana v. 2004–2006. Nuoret tulivat mukaan Skanssiin koulujen oppilashuoltoryhmien, lastensuojelun, nuorisotyöntekijöiden tai muiden ammattilaisten ohjaamina. Hanke sovelsi USA:ssa kehitettyä valmennusmallia (Aggression Replacement Training). Ulkopuolisen arvioijan mukaan Skanssissa onnistuttiin luomaan toimintamalli, joka on auttanut itsehillinnässä ja vaikuttanut myönteisesti nuorten koulunkäyntiin. Vanhempien mielestä Skanssi vaikutti myönteisesti koko perheen arkeen ja tuki vanhempien kasvatussyrkimystä (Marniemi 2006). Hanke vakinaistettiin vuonna 2007 nuorisoasiainkeskukseen ja sosiaalivirastoon - kumpaankin tuli yksi työntekijä (nuoriso-ohjaaja ja sosiaaliohjaaja). Myös tämän hankkeen innovaatio oli poikkihallinnollisen työmallin rakentaminen ja vakinaistaminen. Hanke tuki erityisesti Vesalan ylä-asteen toimintaa ja oli vaikuttamassa oppimistulosten nousemiseen koulussa.

Useat hankkeet loivat omat alueelliset oppimisverkostonsa tai kehittämiskoalitionsa (Alasoini 2006), joissa eri hallintokuntien ja järjestöjen työntekijät jakoivat osaamistaan ja mentoroivat toisiaan alueellisessa yhteistyössä. Sosiaaliviraston Perhekeskusverkosto (lastensuojelu), Pienten koululaisten iltapäivätoiminnan kehittäminen (vastuu nykyisin opetusvirastolla) ja OHOI- omaishoitajien toimintakeskus (vanhuspalvelut) olivat tästä hyviä esimerkkejä.

Esimerkki 4 Sosiaaliviraston Perhekeskusverkosto

Sosiaaliviraston Itäisen perhekeskuksen Perhekeskusverkosto kokosi tiedot Urban-alueen lapsiperheiden palveluista ja toiminnoista ja loi niistä sivuston Internetiin. Hanke koulutti 400 alueella lasten ja nuorten kanssa toimivaa sosiaaliviraston, terveyskeskuksen, koulujen, nuori-soasiainkeskuksen, seurakunnan, järjestöjen ja projektien työntekijää. Työntekijät oppivat mentoroimaan, juurruttamaan ja levittämään osaamistaan. Hanke toimi oppimisverkoston koordinoijana. Hanke ehti toimia vain 17 kuukautta, mutta sai paljon aikaiseksi. Suurta osaa käynnistetyistä toiminnoista ja kehittämisestä jatketaan sosiaaliviraston perustyössä.

Esimerkki 5 Sosiaaliviraston Pienten koululaisten iltapäivätoiminnan kehittäminen

Pienten koululaisten iltapäivätoiminnan kehittäminen - hankkeen tavoitteena oli lisätä ryhmämuotoista iltapäivätoimintaa Kontulan, Vesalan ja Kivikon alueella, jossa lähtötilanne oli Helsingin toiseksi heikoin. Hanke kokeili uutta iltapäivätoiminnan alueellista tukimallia, joka mahdollisti järjestöjen ottamisen mukaan iltapäivätoiminnan järjestämiseen ja paransi yhteisessä oppimisverkostossa toiminnan tasoa. Kun koululaisten iltapäivätoiminta tuli lakisääteiseksi ja se annettiin opetusviraston vastuulle, malli omaksuttiin opetusvirastossa. (Mäntyneva et al. 2004.)

Esimerkki 6 Sosiaaliviraston OHOI-omaishoitajien toimintakeskus

OHOI-omaishoitajien toimintakeskus käynnistettiin sosiaaliviraston vanhuspalveluiden pi-

lottihankkeena vuonna 2005. Se kehitti menetelmiä omaishoitajien tukemiseen ja kotona selviämiseen. Hanke perusti vertaistukiryhmiä sekä kokosi laajan oppimisverkoston sosiaaliviraston, terveyskeskuksen ja kolmannen sektorin kanssa. Omaishoidontuen lain uudistaminen vuonna 2006 velvoitti kuntia räätälöimään myös omaishoitajille tarkoitettuja palveluita. Kehittäminen on tärkeää, koska pelkästään Itä-Helsingissä asuu noin 500 omaishoidontuen piirissä olevaa perhettä. Näistä viidesosa eli noin sata otti osaa OHOI:n toimintaan. Hanke vakinaistettiin vuoden 2007 alusta. Samanlaiset keskuksat on perustettu ainakin Töölön palvelukeskukseen ja läntisen ja pohjoisen alueille Helsingissä.

Joskus hankkeen alueellinen toiminta Urban-alueella oli harjoittelua laajempaa toimintaa varten.

Esimerkki 7 Monika-naiset Liitto ry:n Monikulttuuristen naisten tuki

Monika-naiset Liitto ry:n Monikulttuuristen naisten tuki kehitti palveluja parisuhde- ja perheväkivaltaa kokeneiden maahanmuuttajanaisten ja -lasten auttamiseksi. Hanke tavoitti piiriinsä naisia, jotka olivat palvelujärjestelmän ulkopuolella. He eivät välttämättä edes tienneet, että heillä oli oikeus hakea apua. Hankkeella oli kolmessa vuodessa 145 asiakasta. Suurimman asiakasryhmän muodostivat avioliiton kautta Suomeen muuttaneet naiset. Sosiaali- ja terveysministeriö teetti konsultilla arvion rakennerahasto-ohjelmien syrjäytymistä ehkäisevistä hankkeista. Arvioinnin mukaan Monikulttuuristen naisten tuki oli paras arvioiduista hankkeista. (Syrjäytymistä ehkäisevien EU-hankkeiden arviointi 2006). Hanke päättyi vuoden 2005 lopussa, mutta järjestö jatkaa työtään muiden avustusten turvin. Monika-naiset Liitto ry jul-

kaisi hankkeen kokemusten perusteella yhdessä STM:n ja TM:n kanssa oppaan Maahanmuuttajanaiset ja väkivalta (Kyllönen-Saarnio et al. 2005). Hankkeen innovaatio oli, että se toi piilossa olevaa vaikeaa asiaa näkyväksi ja kehitti keinoja siihen puuttumiseksi. Opas antaa käytännön neuvoja sosiaali- ja terveystoimen työntekijöille siitä, miten maahanmuuttajanaisiin ja -lapsiin kohdistuva väkivalta havaitaan ja miten siihen voi puuttua. Esimerkiksi Ruotsissa tästä aiheesta on keskusteltu paljon. Väkivalta voi olla kotoutumisen suurin este, eikä siihen saa olla puuttumatta oletettujen kulttuurierojen vuoksi. Vuonna 2008 EU:n INTI-Cities-hanke, joka vertaili maahanmuuttajien kotouttamistyötä kuudessa Euroopan kaupungissa, valitsi Monika-naiset ry:n Best Practice-esimerkiksi Helsingistä (Inti-Cities 2008).

Opetustoimen hankkeet olivat ohjelman onnistumiselle hyvin tärkeitä. Koulujen kehittäminen on ollut hyvin vähän Suomessa esillä kaupunkipolitiikan yhteydessä. Muualla Euroopassa se on ollut keskeinen ja välttämättömäksi koettu keino alueellisten erojen kaventamiseksi kaupungeissa. Sen merkityksen arvellaan myös kasvavan. (BMVBS / BBR 2007.) Esimerkiksi Ruotsin suurkaupunkipolitiikassa koulujen kehittäminen oli painopistealue. Tästä saatiin paljon esimerkkejä Malmön kaupungin johtamassa Urbact -kokemustenvaihtoverkostossa ”Young People – from Exclusion to Inclusion”, johon Urban II-ohjelman Helsingin kouluhankkeet osallistuivat (ks. esim. Stigendal 2006). Komission ja eri kaupunkien järjestämissä Urban II -ohjelmien kansainvälisissä seminaareissa kouluteema oli usein esillä.

Bernelius on arvioinut Urban II -ohjelman koulujen kehittämishankkeita (Bernelius 2008). Hän kytkee arvioinnin aiheesta tehtyyn tutkimukseen ja eurooppalaiseen keskusteluun. Koulujen laatua pidetään useissa maissa keskeisenä lapsiperheiden muuttopäätösten syynä, jopa niin vahvasti, että hyvämaineinen koulu

voi nostaa ympäristönsä asuntojen hintoja. Koulujen väliset erot ovat suuria, ja joissain maissa lapset erotellaan hyvin varhain oppimistasonsa mukaan eri kouluihin. Vaikka näissä maissa on toki huippukoulujakin, heikot koulut vetävät koulujen oppimistulosten keskiarvon matalaksi.

Pääkaupunkiseudulla kaupunginosien väliset erot eivät ole yhtä jyrkkiä kuin useissa muissa Euroopan suurkaupungeissa. Kansainvälisessä PISA-vertailussa suomalaiset koulut sijoittuvat kärkisijoille ja Suomen koulutusjärjestelmää pidetään korkeatasoisena ja suhteellisen tasa-arvoisena sekä kouluja suhteellisen tasalaatuisina. Mutta erojakin on. Maan parhaita ja heikoimpia oppimistuloksia tuottavat koulut sijaitsevat Helsingissä. Kaupunginosien erot väestön koulutustasossa ovat kansainvälisestikin mitaten merkittäviä (OECD 2003). Peruskoulujen oppilaiden oppimistuloksien eroista taas vanhempien sosiaaliekonominen tausta, ja erityisesti koulutus, selittää liki 80 % koulujen oppimistulosten eroista. Berneliuksen mukaan Uudenmaan koulujen oppimistulokset ovat väestön koulutustason antamia odotusarvoja heikommat. Syynä voivat olla heikoimpien koulujen tulokset.

Helsingin opetusvirasto on reagoinut koulujen välisiin eroihin monin tavoin, mm. positiivisen diskriminaation määrärahoihin jotka jaetaan tietyn väestörakenteen eroista johdetun indeksin avulla. Ne eivät Berneliuksen mukaan riitä koulutuksellisen tasa-arvon toteutumiseen, varsinkin kun indeksi ei ota huomioon maahanmuuttajien osuutta koulun oppilaista. Hän pitää heikosti suomea taitavien maahanmuuttajaperheiden lasten sekä vaikeuksissa olevien suomalaisten lapsiperheiden lasten kasaantumista samoille asuinalueille ja samoihin kouluihin kasvavana haasteena Helsingin opetustoimelle. Perheiden tekemät kouluvalinnat, jotka vievät lapsia pois omalta asuinalueelta, vahvistavat koulusegregaatiota edelleen. Opetusvirasto onkin käynnistänyt positiivisen diskriminaation indeksin uudistamisen, ja on saanut moninaisilla kehittämistomillaan myönteistä muutosta aikaan.

Opetustoimi toteutti neljä kehittämishanketta Ur-

ban-alueen kouluissa. Vesalan yläasteen koulu käytti perinteisiä keinoja kuten tietotekniikkaa ja opettajien jatkokoulutusta hankkeissaan, mutta uudella luovalla tavalla. Mielenkiintoisia hankkeissa oli mm. yhteistyökumppanien valinta. Vesalan tietotorissa yksityinen IT-yritys ja KOTA-koulutushankkeessa Helsingin ja Jyväskylän yliopistojen erityispedagogiikan laitokset olivat keskeisessä roolissa. Merkittävää on, että nämä kaksi hanketta olivat luonteva osa koulujen kehittämistä. Hankkeista vastasivat koulujen rehtorit, eikä muita projektikoordinaattoreita tarvittu. Täten ei ollut myöskään juurruttamisen ongelmaa vaan hankkeiden hedelmät jäivät suoraan koulujen käyttöön.

Esimerkki 8 Opetusviraston Vesalan tietotori

Opetusviraston perusopetuksen linja toteutti Kontulassa sijaitsevalla Vesalan yläasteella koulun ideoiman Vesalan tietotori-hankkeen. Sen tavoitteena oli parantaa koulun toimintatapoja ja yhteistyötä oppilaiden vanhempien kanssa oppilaiden koulunkäynnin tueksi. Hankkeessa kehitettiin kouluportaali, perustettiin nettikahvila, so. "tietotori" joka olisi avoin myös vanhemmille sekä kouluttaisi vanhemmat käyttämään portaalia ja tietotoria. Hankkeessa onnistuttiin erinomaisesti. Kilpailutuksen kautta valittu IT-yritys, Teamware Plaza Oy käytti noin 100 000 € arvosta omia työtuntejaan portaalin kehittämiseksi korvauksetta. Portaalin kautta oppilaat ja vanhemmat saivat tietoa poissaoloista, kokeista ja läksyistä, opettajat ja vanhemmat voivat lähettää viestejä toisilleen ja oppilaat arvioida omaa koulumenestystään. Koulun sisäisessä tiedotuksessa portaalia voi käyttää dokumentointiin, johtamiseen ja opetuksen suunnitteluun. Portaalin kautta voi käyttää sähköisiä oppimisympäristöjä. Portaalia oli helppo käyttää ilman erityistä koulutusta siihen. Lyhyessä ajassa portaalin käyttö vakiintui osaksi koulun arkea, ja palaute sekä oppilail-

ta, vanhemmilta että opettajilta oli myönteistä. Kouluportaali oli peruskoulujen pilottihanke. Opetusviraston kilpailuttaessa ohjelman jälkeen kaikki peruskoulut kattavaa kouluportaalila toisen IT-yrityksen tarjous voitti. Tietotekniikkajärjestelmät vanhenevat kuitenkin nopeasti, ja portaalien jatkokehittelyssä Teamware Plaza Oy:n portaalin erityiset vahvuudet tullaan ottamaan huomioon. Portaalia on otettu käyttöön muualla Suomessa.

Tietotoria varten koulu hankki 17 tietokoneetta ja uudet kalusteet. Koneet toimivat Linux-ympäristössä, mikä pienentää niiden käyttökustannuksia. Vanhemmat eivät alkuinnostuksen jälkeen saapuneet tietotorille, mutta sen valtasivat oppilaat ja erityisesti maahanmuuttajataustaiset oppilaat. Näin paljastui se, että näillä oppilailla ei useinkaan ole riittäviä tietotekniikan käyttömahdollisuuksia kodeissaan. Tietotori on edelleen käytössä ja lisää maahanmuuttajataustaisten oppilaiden tasa-arvoa tietotekniikan käytössä. Vesalan tietotori sai runsaasti julkisuutta, ja koulun maine parani. Kouluun ensisijaisesti pyrkineiden oppilaiden määrä kaksinkertaistui, ja koulun oppilasmäärä alkoi kasvaa. Samoin oppimistulokset nousivat.

Esimerkki 9 Opetusviraston KOTA

Opetusviraston perusopetuksen linja toteutti kolmen kontulalaisen koulun yhteisen täydennyskoulutuksen KOTA-hankkeessa (Koulutuksellista tasa-arvoa Kontulassa). Vesalan yläasteella, Keinutien ala-asteella ja Vesalan ala-asteella oli runsaasti erityisopetuksessa olevia lapsia, ja koulujen 1 500 oppilaasta 400 oli maahanmuuttajataustaisia. Määrä oli koko ajan kasvussa. Koulujen 120 opettajasta 40 suoritti kahdeksan opintoviikon eli 16 opintopisteen verran erityispedagogiikan opintoja. Lisäksi kaikki koulujen oppilaat seulottiin stan-

dardisoiduilla testeillä oppimisvaikeuksien havaitsemiseksi ja täsmentämiseksi. Kilpailutuksen perusteella koulutuksen järjestäjäksi valittiin Helsingin yliopiston täydennyskoulutuskeskus Palmenia. Koulutuksen sisältö räätälöitiin koulujen tarpeisiin ja toteutettiin kouluissa. Opettajina toimi mm. Helsingin ja Jyväskylän yliopistojen erityispedagogiikan asiantuntijoita. Palmenian tekemän arviointikyselyn mukaan opettajat kokivat koulutuksen parantaneen heidän kykyjään kohdata erityisopetuksen tarpeessa olevia oppilaita ja opettaa maahanmuuttajalapsia. Koulutetut opettajat levittivät oppimaansa suunnitellusti työtovereilleen. Ala-asteiden ja yläasteen opettajien yhteistyö parani. Opettajat tunsivat, että heidän koulutuksensa vaikutukset ulottuivat oppilaiden hyvinvointiin, oppimiseen ja luokkien ilmapiiriin. KOTA-hanke onnistui hyvin kaikissa tavoitteissaan. Helsingin Yliopiston erityispedagogiikan professorin mielestä KOTA-mallia pitäisi monistaa. Se soveltuisikin erinomaisesti uuteen EU:n Alueiden kilpailukyky ja työllisyys-ohjelmaan joidenkin pääkaupunkiseudun koulujen yhteisenä hankkeena.

Bernelius (2008) osoittaa ansiokkaasti koulujen ja kaupunginosien kehittämisen keskinäisen riippuvuuden. Opetustoimen intressissä on alueellisen segregaaation hillitseminen, koska sosiaalisesti tasapainoinen kaupunkirakenne auttaa pääsemään hyviin oppimistuloksiin. Koulujen kehittäminen heikoilla alueilla taas voi hillitä segregatiota.

Urban II -ohjelman kouluhankkeet olivat osa ohjelman lasten ja nuorten elinoloja parantavien hankkeiden ryvästä, ja paikalliset koulut avasivat ennakkoluolettomasti ovensa muille kehittämishankkeille. Kaiken kaikkiaan 14 ohjelman kehittämishanketta teki yhteistyötä koulujen kanssa, ja jokainen niistä osaltaan oli mukana vahvistamassa kouluissa tehtävää opetus- ja kasvatustyötä. Vesalan yläaste onkin valittu ns. Best

Practice – esimerkiksi Helsingin osallistuessa EU:n Progress-ohjelman ECACP (European Cities Against Childhood Poverty) – kokemustenvaihtoverkostoon.

Urban II -ohjelma rahoitti myös muutamaa tärkeää peruspalvelujen kehittämishanketta, jotka eivät hyvis-tä tuloksistaan huolimatta jatkuneet. Tämä on luonnol-lista, olihan ohjelman tarkoitus kokeilla uusia palvelu-malleja. Kokeiluun liittyy aina riskejä. Joskus kokeilu, kehittämishanke, on sinänsä aivan hyvä, mutta häviää kilpaileville kehittämistarpeille tai on vain väärään ai-kaan liikkeellä, joko liian aikaisin tai liian myöhään. Erinomaisesti hoidettu kehittämishanke, vakuuttavat tulokset ja yleinen hyväksyntä eivät aina riitä hank-keen vakinaistamiseen.

Esimerkki 10 Ammattikorkeakoulu Stadian Elämää ja koulua varten

Ammattikorkeakoulu Stadia toteutti yhteistyös-sä Myllypuron peruskoulujen kanssa Elämää ja koulua varten I ja II -hankkeet, joissa tuotiin sosiaalipedagoginen osaaminen osaksi koulu-jen arkea. Sekä ylä- että ala-asteelle palkattiin sosionomit, jotka yhdessä oppilaiden ja kou-lujen henkilökunnan kanssa kehittivät keinoja oppilaiden keskeisen suvaitsevaisuuden vah-vistamiseen, ristiriitojen ratkaisuun ja oppimi-sen tukemiseen. Toisessa vaiheessa keskityttiin oppilaiden tukemiseen opintien nivelvaiheissa: kun oppilas siirtyi jatko-opintoihin tai työhön tai ala-asteelta yläasteelle. Sosionomien kautta koulut verkostoituivat asuinalueen muiden toi-mijoiden kanssa. Koulujen oppilaista 30–40 % puhui äidinkielenään muuta kuin suomea tai ruotsia. Sosionomeja ei kuitenkaan vakinaistet-tu, ja hanke päättyi ilman jatkoa. Tärkeimpä-nä syynä oli oppilasmäärän väheneminen koko kaupungissa ja sitä seuraava resurssien supis-tuminen: ei pidetty järkevänä tässä tilanteessa avata kouluja uudelle ammattiryhmälle. Toise-na syynä oli todennäköisesti reviirirajan yllä-

pitäminen suhteessa sosiaalivirastoon. Myllypuron koulujen ja sosiaaliviraston lapsiperheiden palvelujen yhteistyö onkin suunnitelmien mukaan alkamassa vuonna 2008. (Rautiainen 2004 ja 2005, Salo 2006, Bernelius 2008, ks. myös Heikkinen & Turunen 2004, Larkio & Varis 2004, Klein 2005 ja Pyykinen et al. 2005.)

Helsingissä päihdetyötä piikkihuumeita käyttävien parissa on perinteisesti ostettu pääasiassa A-klinikkasäätiöltä ja Helsingin Diakonissalaitokselta.

Esimerkki 11 A-klinikkasäätiön Itä-Viitta

A-klinikkasäätiön suonensisäisiä huumeita käyttäville suunnattu Itä-Viitta oli tärkeä osa Helsingin ja koko pääkaupunkiseudun huumestrategiaa. Se loi kontakteja huumeiden käyttäjiin, paransi heidän elämänlaatuaan, ehkäisi tartuntatautien (erityisesti HIV-viruksen) leviämistä, keräsi tietoa huumeilanteesta, kehitti huumeidenkäyttäjien vertaistukea, kehitti palvelujärjestelmää ja tuki vieroitukseen hakeutumista. Itä-Viitta oli osa koko pääkaupunkiseudun kattavaa neuvontapisteiden verkostoa. HUS:n epidemiologit pitivät verkoston ansiona HIV-epidemian leviämisen estämisen tai ainakin sen jarruttamisen Suomen lähialueilta Pääkaupunkiseudulle. A-klinikkasäätiö joutuu vuosittain hakemaan määrärahoja kaupungilta toiminnan jatkamiseen, ja vuonna 2007 vain osa Itä-Viitan toiminnasta mahtui rahoitukseen. Huumeiden käyttäjät ovat pääosin hyvin nuoria ja hyvin alttiita syrjäytymään työelämästä ja koulutuksesta. Heihin panostaminen on yhteiskunnalle kannattavaa. Tästä huolimatta toiminnan rahoitus on ollut joka vuosi epävarma, eikä sitä ole riittänyt Itä-Viitan innovatiiviseen kenttätööhön. Itäkeskukseen sijoitettu terveysneuvontapiste Itä-Vinkki sen sijaan jatkaa toimintaansa terveyskeskuksen rahoituksella.

Huumeiden käyttöä vielä ainakin määrällisesti suurempi ongelma on alkoholin käyttö ja päihneiden sekakäyttö ja julkikäyttö. Tässäkin raportissa viitataan siihen usein turvattomuutta aiheuttavana haittana lähiöissä. Sen voi käsittää myös päihdepolitiikan epäonnistumiseksi ja päihdepalvelujen riittämättömyydeksi. Ohjelmaan ei tullut yhtään päihdepalvelujen kehittämiseen kohdistuvaa hakemusta A-klinikkasäätiön hakemuksen lisäksi. Tässä asiassa asukkaat eivät saaneet ääntään kuuluviin. (Ks. asukasmielipiteet Korhonen tässä raportissa, Törmä et al. 2007.)

Työllistämishankkeet keskittyivät pitkäaikaistyöttömien työllistämiseen, kohteena ryhmät jotka eivät olleet saaneet apua työvoimatoimistolta. Valtion työvoimahallinnon ja kuntien välinen työnjako ja alan lainsäädäntö muuttuivat monilta osin ohjelman aikana. Kaupungin virastojen organisaatioita muutettiin. Sosiaaliturvaa ollaan jälleen uudistamassa. Työllistäminen tuli osaksi sosiaalitoimen arkea. Yhtään Urban II -ohjelman työllistämishanketta ei vakinaistettu. Siitäkin huolimatta Melluraide-hankkeen tapaista paikallista palvelua tarvitaan edelleen pitkäaikaistyöttömyydestä pahimmin kärsivissä kaupunginosissa. Sen kehittämisen aika tulee ehkä sitten, kun sosiaaliturvan uudistamisen linjaukset on tehty.

Esimerkki 12 Sosiaaliviraston Melluraide

Sosiaaliviraston Melluraide-hanke työllisti ja kuntoutti pitkäaikaistyöttömiä Kontulan ostoskeskuksella kymmenen vuoden ajan – hanke alkoi jo Urban I -ohjelman kaudella. Hankkeella oli ajoittaisista työvoimavajeista huolimatta yli 900 asiakasta. Näistä valtaosa ei ollut saanut riittävästi apua työvoimatoimistosta tai sosiaalipalveluista. Kumpikin taho piti Melluraidetta tärkeänä, omaa toimintaansa täydentävänä toimintana ja perustyon työkaluna. Hanke yhdisti sosiaalitoimen ja työvoimahallinnon keinoja. Projekti loi toimivat yhteydet alueen terveysasemiin, työnantajiin ja järjestöihin. Pitkäaikais-

työttömien terveyspalvelujen saatavuuden parantaminen oli hankkeen erityinen ansio. Pitkäaikaistyöttömät helsinkiläiset miehet on sittemmin todettu yhdeksi maamme sairastavimmaksi väestönosaksi. Kerta kerralta arvioinneissa todettiin erityisesti asiakkaiden kokeneen Melluraiteen itselleen arvokkaaksi palveluksi. ("Kun ei saa..." 2001, Syrjä 2004, Sipiläinen 2006.) Myös vuonna 2005 perustetussa työvoiman palvelukeskus Duurissa, jonka toiminta oli saanut paljon vaikutteita Melluraiteelta, kehittämishanketta pidettiin tarpeellisena täydennyksenä työllistämispalveluihin. Duurin palveluihin ei mahtunut eikä edelleenkään mahdu kuin osa pitkäaikaistyöttömistä. Kontula lähiympäristöineen on edelleen korkean työttömyyden alueita. Melluraidetta ei kuitenkaan vakinaistettu. Tärkeimpänä syynä olivat sosiaaliviraston resursipula ja organisaatiomuutokset.

Urban II -ohjelma tuki myös kahta pitkäaikaistyöttömiä työllistävää sosiaalisen yrityksen alkua, elektroniikkaromua kierrättävää Työ ja Toiminta ry:tä ja piensähkökoneita kierrättävää Sovinto ry:tä. Näistä Työ ja Toiminta ry perusti toimipisteen myös Vantaalle Vantaan ohjelmaosion tuella. Näistä ainakin Työ ja Toiminta ry jatkaa toimintaansa sekä Helsingissä että Vantaalla.

Urban II -ohjelman väliarviointi julistaa: "Viime kädessä ohjelman mukainen pitkäkestoinen tai pysyvä vaikuttavuus koskee kuitenkin sitä, miten alueellisen hyvinvoinnin kannalta tärkeät ja kohderyhmien kannalta relevantit – asukkaiden tarpeisiin perustuvat ja heidän hyvinvointiinsa suoraan tai välillisesti vaikuttavat – hankkeiden yhteistyö- ja palvelumallit saadaan siirrettyä vakiintuneeksi toiminnaksi." (Kuoppala et al. 2005, 46.)

Uusien palvelumallien juurruttamisessa ohjelman hankkeet onnistuivat useimmiten hyvin. Useat hankkeet jatkavat toimintaansa osana perustoimintaa. Lähes jokainen hanke on jättänyt jälkiä perustoimintaan.

Asiaa pitäisi kuitenkin tutkia kolmen – viiden vuoden kuluttua ohjelman pitkäaikaisten vaikutusten toteamiseksi.

Elinkeinopolitiikkaa lähiöihin?

Itä-Helsingissä on vähemmän yritystoimintaa kuin kaupungin läntisissä ja eteläisissä osissa suhteessa asukasmäärään. On harvinaista, että asukkaat missään päin Helsinkiä kävisivät työssä omalla asuinalueellaan. Kohtuullinen työmatka lienee silti monien tavoite. Kontulan perukoilta kestää työmatka julkisilla liikennevälineillä esimerkiksi Otaniemen teknologiakylään tunnin suuntaansa, samoin työmatka Vantaan Petikkoon, eli naapurikaupunkien kasvaville työpaikka-alueille. Helsingin keskustaan pääsee nopeasti metrolla ja sitä arvostetaan, mutta riittääkö se? Työmatkan pituudella, vaivattomuudella ja hinnalla on merkitystä varsinkin pitkäaikaistyöttömille, jotka yrittävät päästä takaisin työelämään.

Työpaikkojen sijoittuminen suuralueelle kuvastaa yritysten käsitystä lähistöllä asuvasta työvoimasta. Arvostettujen työpaikkojen määrä taas nostaa lähialueella sijaitsevien asuntojen kysyntää. Työpaikkojen sijoittuminen asuinalueiden läheisyyteen on ehkä eniten imago-kysymys. Työpaikat luovat alueille kiinnostavuutta ja tuovat paikalle ihmisiä, jotka eivät ehkä muuten kävisi siellä. Ne myös vahvistavat paikallisia palveluja. Työpaikkoja ei tietenkään pidä sijoittaa miten tahansa asutuksen lomaan, koska ne tuovat aina mukanaan liikennehaittoja. Mutta esimerkiksi Myllypuron keskustan sijainti kehävyöhykkeen ja metroradan risteyskohdassa olisi mitä soveltuvinkin suurehkoillekin yrityksille tai palveluille.

Urban II -ohjelmassa yritystoiminnan tukemisen lähtökohtana oli työpaikkojen saaminen lähemmäs työttömyydestä kärsiviä asuinalueita. Tämä osoittautui vaikeaksi tavoitteeksi käytettävissä olleisiin keinoihin nähden. Useimmat syntyneet hankkeet kuten talous- ja suunnittelukeskuksen Itä-Helsingin Yrityspiste tai Edupolin Urbanet -naisyrittäjäverkosto pal-

velivat lähinnä itseään työllistäviä yrittäjiä (ks. Järveläinen et al. 2005). Tämäkin on tärkeä asia, mutta hankkeiden vaikuttavuus ulottui suhteellisen pieniin ryhmiin. Uusia työpaikkakeskittymiä ei syntynyt. Tässä mielessä tärkeämpää oli Myllypuron ja Kontulan keskustojen uudelleenkaavoitus, joka antaa ainakin mahdollisuuden uusien työpaikkojen syntymiselle tai olemassa olevien siirtymiselle keskelle Urban-aluetta. Toimitilojen heikosta paikallisesta kysynnästä kertoo, että Myllypuron ja Kontulan metroasemien välissä sijaitsevalla Kurkimäen teollisuusalueella oli ohjelman aikana jatkuvasti tyhjillään olevia toimitiloja.

Työpaikkojen lisäämistä Itä-Helsinkiin pohdittiin jo vuosikymmenen alussa Itä-Helsingin työpaikat ja toimitilat -projektissa, jonka toimenpide-ehdotukset koottiin raportiksi Menestyvä Itä-Helsinki (2001). Suurinta osaa raportin ehdotuksista ei kuitenkaan toteutettu. Elinkeinopolitiikan vaikuttaja totesi kerran Itä-Helsingin yritystoiminnan kehittämisestä, että on vaikea kehittää aluetta jolla ei ole mitään minkä kupeeseen sitä kehittää – ei yliopistoa, ei korkeakouluja, ei osaamiskeskuksia. Vuosaaren satamasta odotetaan nyt uutta vauhdittajaa yritystoiminnalle itäisellä Pääkaupunkiseudulla, erityisesti Vantaalla. Esimerkiksi Vantaan elinkeinopalvelu ”brändäsi” ja valmisti Itä-Häkilän työpaikka-alueen satamaa palvelevaksi logistiikkakeskuksen alueeksi osana Urban II -ohjelmaa.

Yritystoiminnan edellytysten parantamisella voi olla paikallista merkitystä toisella tavalla. Kaksi Kontulan ostoskeskuksen yrittäjien hanketta tekivät ostoskeskuksesta entistä turvallisemman paikan harjoittaa liiketoimintaa ja asioida.

Esimerkit 13 ja 14 Kontulan ostoskeskuksen kehittäminen

Kontulan ostoskeskus on Pääkaupunkiseudun kolmanneksi suurin kauppakeskus. Sen yrittäjäyhdistyksen Kontulan ostarin kehittäminen -hanke (2002–2004) järjesti ostoskeskukselle säännöllisesti perhetapahtumia ja hankki os-

toskeskukseen entistä paremmat valvontakamerat. Tapahtumien järjestäminen jäi perinteeksi. Kontulan Huolto Oy:n Kontulan keskuksen parannus (2005–2006) uusi ostoskeskuksen opasteet ja teetti suunnitelman leikkipaikan uusimiseksi, valaistuksen parantamiseksi ja keskusaukion Yhteistyö-taideteoksen kunnostamiseksi. Leikkipaikka uusittiin vuonna 2007, valaistusta uusitaan vaiheittain ja taideteos kunnostetaan kesällä 2008 kiinteistönomistajien kustannuksella. Ostoskeskuksen turvallisuus parani huomattavasti. Poliisin päivystyskeskuksen tilastojen mukaan myymälävarkaudet vähentyivät kolmasosaan 2000-luvun alkuvuosista, liikkeisiin ja henkilöihin kohdistuneet ryöstöt melkein nollaantuivat ja häiriökäyttäytyminen väheni lähes puoleen. Kontulan asukailta kysyttiin, miten he ovat kokeneet arkirikollisuuden ja häirinnän v. 2007 Kontulassa. Häiriköintiä oli kokenut joka viides (21%), omaisuusrikoksen uhriksi oli joutunut 14% ja henkilörikoksen uhriksi 3%. Häiriköintilukema vastaa Helsingin keskiarvoa ja omaisuusrikokset ovat alle keskiarvon. Henkilörikosten prosenttiluku on vähän keskiarvoa korkeampi. (Turvallinen ja viihtyisä kotialue-projektin kysely 2008, referoitu nettisivuilla www.kontula.com). Ostoskeskuksen yrittäjien mukaan ainakin osa kaupoista on lisännyt liikevaihtoaan ja parantanut kannattavuuttaan.

Kontulalaisten yrittäjien panos alueensa kehittämiseen ei jäänyt tähän. Ostoskeskuksen yrittäjäyhdistys on mukana kontulalaisten järjestöjen yhteisessä KontuKeskus ry:ssä, ja on sitä kautta tukemassa ja ideomassa alueen kehittämistä.

Edupolin ja Itä-Helsingin Yrittäjät ry:n Urbanet -naisyrittäjäverkosto järjestivät toiminta-aikanaan joka vuosi Itä-Helsingin Messut, viime vuosina Itäkeskuksen kauppakeskuksessa. Messuilla itähelsinkiläiset yritykset esittelivät tuotteitaan ja palvelujaan. Tapah-

tumasta olisi voinut muodostua tärkeä paikallinen perinne, jos kehittämishanke olisi jatkunut. Itä-Helsingin Yrittäjät ry:n sitoutuminen hankkeeseen toi hankkeelle voimaa ja lisäarvoa, jota Edupoli ei olisi voinut yksin synnyttää.

Yksikään Urban II -ohjelman yritystoimintaa kehittänyt hanke ei vakiintunut alueelle pysyväksi toiminnaksi. Itä-Helsingin yrityspiste siirtyi pois alueelta, kun elinkeinopalvelun yrityspalvelut koottiin yhteen pisteeseen Kaisaniemeen. Siellä yrityspisteen kokemuksia hyödynnetään kaikkien pien- ja mikroyritysten neuvonnassa.

Mielenkiintoinen kehittämishanke oli pienen kontulalaisen yrityksen kehittämä kampanja Motion -urheilun keidas (2002–2003). Hanke kartoitti Urban-alueen julkiset ja yksityiset liikuntapaikat ja totesi niiden muodostavan Suomen suurimman liikuntapaikkojen keskittymän. Sen yhteinen vuosittaisten käyntikertojen määrä ylitti kahden miljoonan rajan. Kampanja haastoi kaupungin elinkeinopolitiikan kysymällä, eikö tämä keskittymä voisi toimia suurten tapahtumien näyttämönä ja alan yritysten ja järjestöjen houkuttimena muuttamaan alueelle. Euroopassa korostetaan kulttuurin, liikunnan ja niihin liittyvien kaupunkitapahtumien merkitystä alue- ja kaupunkipolitiikassa vetovoimatekijänä ja uutta yritystoimintaa synnyttävänä toimintana. Sama näkökulma on myös Helsingin uudessa elinkeinostrategiassa – Yritysymyönteiseksi kumppaniksi. Idean potentiaalista voimaa myös metropolialueen sisäisessä ”aluepolitiikassa” kuvastaa, että Kivikon urheilupuistoon ollaan nyt rakentamassa uutta talviliikunnan keskusta Arctic Sport Centeriä.

Nämäkin esimerkit osoittavat, että alueiden yritykset ja yrittäjät voivat olla hyvin motivoituneita olemaan mukana alueellisessa toiminnassa. Tämä on haaste kaupungin elinkeinopolitiikalle: miten voitaisiin paremmin mobilisoida nämä piilevät voimavarat mukaan kaupunginosien kehittämiseen.

Itä-Helsingin kehittäminen yksipuolisesti asuinalueina on monen vuosikymmenen vinoutuneen kaupunkikehittämisen tulos. Yksittäinen projekti tai EU-oh-

jelma ei voi tilannetta ratkaisevasti parantaa vaan sen tulisi olla kaikkien elinkeinopolitiikasta huolehtivien hallintokuntien, yrittäjien järjestöjen ja yritysten sekä valtion yritystoiminnan tuista ja rahoituksesta vastaavien tahojen tavoitteena ja yhteistyön kohteena.

Kulttuuri, hyvinvointi ja sosiaaliset verkostot

Kulttuuri ja liikunta ovat olleet mukana useissa muissa Euroopan kaupunkien Urban II -ohjelmissa sekä kotimaisissa lähiöprojekteissa. Paikallisten (ilmaisten tai edullisten) kulttuuriharrastusten ajatellaan lisäävän asukkaiden hyvinvointia ja tasa-arvoa kulttuuripalvelujen käyttämisessä. Ne lisäävät asukkaiden keskeisiä kontakteja, elämyksellisiä kokemuksia, osallisuuden kokemuksia, sosiaalista pääomaa ja kasvattavat sitä kautta hyvinvointia. Vilkas kulttuurielämä ja paikallisten kykyjen esiintulo ja näkyminen mediassa vaikuttavat asuinalueen identiteettiin, imagoon ja kiinnostavuuteen myönteisesti. Paikallisen kulttuuritoiminnan tukemisella voidaan nostaa kehitettävän alueen vahvuuksia esiin. (Merimaa 2007.) Ohjelman kulttuurihankkeet vahvistivat tätä kuvaa. Kulttuurihankkeet olivat usein kuin hiiva, joka käynnisti monenlaista muutakin toimintaa alueella.

Kulttuuritoiminnan lisääminen Urban-alueella oli perusteltua, koska alueen kulttuuritarjonta oli hyvin vähäistä. Urban II -ohjelma rahoitti Helsingissä kahdeksaa kehittämishanketta, joiden pääpaino oli kulttuurissa tai liikunnassa.

Lähes kaikkiin kulttuurihankkeisiin liittyi tietotekniikan käyttämistä, mikä oli monille osallistujille uutta. Tietotekniikan käyttäminen taideilmaisun välineenä rohkaisi ja helpotti tietoyhteiskunnan vaatimien taitojen omaksumista. Toisaalta tietotekniikan käyttömahdollisuus houkutteli hankkeisiin mukaan alueen edistyneitä käyttäjiä. Monessa hankkeessa syntyikin myönteistä vertaisoppimista. Näin hankkeet kavensivat ns. digitaalista kuilua tai kahtiajakoa.

Liikunnan uskotaan vaikuttavan myönteisesti ihmisten terveyteen ja hyvinvointiin. Liikuntamahdolli-

suudet ja -palvelut sekä virkistys- ja luontoalueet olivat ja ovat Urban-alueen vahvuus, jota koetettiin nostaa esille useissa hankkeissa.

Kulttuuri- ja liikuntahankkeet olivat kaikille avoimia, ja niissä oli yhteensä kymmeniä tuhansia osallistumiskertoja. Hankkeista ilmestyi satoja lehtiartikkeleita ja useita tv- ja radio-ohjelmia. Julkisuus oli poikkeuksitta myönteistä ja alueen ongelmakeskeistä julkisuuskuva monipuolistavaa.

Esimerkit 15-17 Kulttuuriasiainkeskuksen Urban Kulttuuri, ARS-East Yhteisötaide ja Työllistyvät taiteilijat

Kulttuuriasiainkeskuksen ja sen tytäryhtiön Lasipalatsin Elokuva- ja Mediakeskus Oy:n Urban Kulttuuri -hanke oli Helsingin Urban -ohjelman lippulaiva ja koko ohjelman eniten kansainvälistä huomiota ja näkyvyyttä saanut hanke. Se hyödynsi EU:n Urban Pilot -ohjelman (Lasipalatsin) kokemuksia kulttuurin ja tietotekniikan yhdistämisestä ja tietotekniikan opettamisesta.

Urban Kulttuuri -hankkeen keskipisteenä oli Kontulan ostoskeskukselle perustettu pieni nettitupa tai ”kulttuurikeskus” Kontupiste. Se oli asukkailla ja ohikulkijoille avoin tila, jossa oli 11 tietokonetta verkossa, laadukas AV-varustus, ystävällinen henkilökunta sekä paikallisen jalkapalloseuran FC Konnun ylläpitämä Veikkaus-piste. Kontupiste tarjosi koulutusta tietokoneen käytön alkeista animaatiofilmien tekemiseen. Osa koulutuksesta oli eri maahanmuuttajaryhmien järjestämiä kursseja ryhmien jäsenille näiden äidinkielellä.

Urban Kulttuuri -hanke koostui monesta alahankkeesta. Albumit auki -alahanke keräsi asukkaiden kuvia kotikaupungistaan Internetiin (www.lasipalatsi.albumit.fi). Alahanke järjesti valokuvanäyttelyitä Kontulassa ja kaupungin keskustassa ja julkaisi toiminnastaan kirjan (Markkanen et al. toim. 2006). Urban TV

avusti paikallisia ryhmiä tekemään omia dokumenttifilmejä. Ne esitettiin DocPoint-filmifestivaalilla, muutama menestyikin. Ainakin kaksi on esitetty tv:ssä. Filmit ovat nähtävillä verkossa (www.kontu.la). Onnistuneesta yhteistyöstä paikallisten järjestöjen kanssa on esimerkkinä FC Konnun ideoima ja järjestämä KontuFestari, joka pidettiin neljänä kesänä Kontulassa. Tapahtumat keräsivät yhteensä liki 50 000 hengen yleisön ”vauvasta vaariin”. Festarit näyttivät Kontulan Kelkkapuiston potentiaalin keski suurten kaupunkitapahtumien näyttämönä. (Merimaa 2007). Festivaali sai suuren suosion. Yli kolmasosa Kontulan, Vesalan, Kurkimäen ja Kivikon asukkaista piti vuonna 2007 KontuFestaria erittäin onnistuneena ja kolmasosa melko onnistuneena (epäonnistuneena sitä piti 1–3 %, 2–6 % ei ollut huomannut sitä ja runsas neljännes ei osannut sanoa mielipidettä) (ks. Korhonen tässä teoksessa).

Varsinkin Kontupiste ja KontuFestari voittivat asukkaat puolelleen sekä herättivät ylpeyttä ja yhteenkuuluvaisuutta. Hankkeiden toivottiin yleisesti juurtuvan alueelle (ks. Korhonen tässä teoksessa). Näin näyttää käyneen, vaikka rahoituksen pysyvyys ei ole varmaa. Kontupiste on nimetty kaupungin tietotekniikkastrategiasa kärkihankkeeksi. Sen sisältöä tosin suunnitellaan edelleenkin, mutta toiminta ole käynnistynyt syksyyn 2008 mennessä.

Urban Kulttuuri oli luonteeltaan todellista positiivista diskriminointia. Näin oli myös kulttuuriasiainkeskuksen Ars East Yhteisötaidehanke (2001–2004), joka syntyi lähiöprojektin lähiötaiteilijoiden toiminnan loputtua. Hanke jatkoi lähiötaiteilijoiden perintöä uudistetussa muodossa vuonna 2001. Hanke vei kulttuuritoimintaa paikkoihin, missä siihen ei oltu totuttu: pitkäaikaissairaalaan, leikkipuistoihin, vuokratalojen talotoimikunnille, työttömien yhdistykseen ja ostoskeskukselle. Hankkeen organisoi-

mat ympäristötaideteokset ja kulttuuritapahtumat ja -kurssit keräsivät tuhansia osanottajia. Vesalan Rekipellontielle perustettu Taidekulma muodostui monen vesalalaisen henkireiäksi. Hanke päättyi vuonna 2004, mutta sen toimintatapaa jatkettiin kulttuuriasiainkeskuksen Työlistyvät Taiteilijat -hankkeessa (2005–2006). Sitäkään ei vakinaistettu, ja Taidekulmakin vesalalaisten pettymykseksi lopetettiin.

Kulttuuriasiainkeskuksen kolmen hankkeen ryppästä ollaan vakinaistamassa pientä osaa Kulttuuriraide- toiminnaksi. Se muodostuu Kurkimäen korttelitalon, Kontupisteen ja Mellunmäen Mellarin ketjusta, jolla monistetaan Kontupisteen toimintaa ja sovelletaan Urban II -ohjelman rahoittamien hankkeiden kokemusasia. Kulttuuriraide on kulttuuriasiainkeskuksen toiminnan, hallintokuntien yhteistyön ja kumppanuuden kehittämistä ilman ulkopuolista rahoitusta (ks. tarkemmin www.alueportaali.net). Toiminta tarvitsisi lisäresursseja käynnistykseen kunnolla.

Valtion taidemuseon Kiasma-teatteri toteutti nuorten taidekasvatuksen SubURB-hankkeen, jossa esiteltiin nykyajan urbaanin katutaiteen uusia muotoja alueen nuorille alueella toteutetuilla kursseilla. SubURB vetosi hyvin alueen monikulttuuriseen nuorisoon. SubURB-mallia on jo toteutettu Keski-Suomessa yksityisen yrityksen sponsoroimana. Vuonna 2008 Kiasma-teatteri palasi taas Itä-Helsinkiin Kivikon nuorten kanssa tehtävällä produktiolla sen kunniaksi, että Kiasman tontti saatiin kymmenen vuotta sitten kaupungilta vaihtamalla Kivikon alueita siihen. Nyt toimintaan saatiin tukea mm. lähiöprojektilta.

Kaupunginmuseo dokumentoi Elämää Myllypurossa -hankkeessa lähiöelämää museon kokoelmiin (Elämää Myllypurossa 2006, Merisalo 2007, Sarantola-Weiss 2007). Kassandra ry kehitti mahtavan määrän maahanmuuttajanaisten ja suomalaisten yhteisiä taidepajoja, -kursseja ja luentoja MoniNaiset-hankkees-

sa jne. (Hirn toim. 2007, Snellman 2006, ks. myös Broman et al. 2007).

Kaikki nämä hankkeet olivat korkeatasoisia ja herättivät runsaasti myönteistä huomiota mediassa. Ylitse muiden kohosi kuitenkin FC Konnun KontuFestari, josta tuli yllättäen Itä-Helsingin suurin kulttuuritapahtuma ja joka vetosi kaikkiin ikäryhmiin. Festarista käydään vuosittain vilkasta mielipiteenvaihtoa kaupunginosan nettisivuilla (ks. www.kontula.com) sekä muualla netissä. Sen vaikutus alueen julkisuuskuvaan on monin tavoin vahva. Helsingin kaupunginosien liiton (Helka ry) vuonna 2008 tekemän kyselyn mukaan kolmasosa kontulalaisesta oli käynyt festareilla (Turvallinen... 2008). KontuFestari oli kontulalaisille selvästi merkityksellisempi kuin Urban II -ohjelma, vaikka KontuFestari olisi tuskin syntynyt ilman Urban II -ohjelman rahoitusta (vrt. asukasmielipiteet, Korhonen tässä teoksessa).

Kulttuurihankkeet olivat hyvin kekseliäitä ja innovatiivisia toiminnassaan sekä hyvin verkostoituneita keskenään ja hallintokuntien kanssa. Se ei kuitenkaan taannut yhdenkään hankkeen jatkumista sellaisenaan vakiintuneena toimintana. Pysyvää positiivista diskriminointia niistä ei tullut, vaikka jonkin aikaa Myllypuron ja Kontulan seutu oli runsaan kulttuuritarjonnan esikaupunki. Kontulalaiset kampanjoivat kiivaasti Kontupisteen ja KontuFestarin puolesta, ja nämä näyttävätkin merkittävinä poikkeuksina vakiintuneen osaksi alueen elämää.

Osallisuutta, osallistumista vai vaikuttamista?

Urban II -ohjelma rahoitti paljon asukkaiden ja paikallisten järjestöjen omaehtoista toimintaa. Tämä toiminta kuvaa kehityksen suuntaa, jota asukkaat toivovat. Urban Kulttuuri, Yhteisötaide, Ekoarki ja ennen kaikkea sosiaaliviraston Sateenkaari-hanke olivat tärkeimmät välittäjähankkeet, jotka tekivät ruohonjuuritason pientenkin järjestöjen ja asukasryhmien aloitteiden to-

teuttamisen mahdolliseksi. EU-ohjelmien rahoittajien säännökset suosivat suuria ja ammattimaisesti hallintoituja hankkeita ja laajoja hankekokonaisuuksia. Rahoituksen hakeminen, hankkeiden käynnistäminen ja seuranta vaativat pitkäjänteistä työtä, ohjelman ja hakemusmenettelyjen tuntemista, vahvaa likviditeettiä ja projektihallinnon osaamista. Kynnys hankkeiden toteuttamiseen oli monille asukkaille ja paikallisille järjestöille liian korkea. Ruohonjuuritason osallistumisen mahdollistamiseksi tarvittiin välittäjäorganisaatioita. Vastaavaa ruohonjuuritoimintaa on rahoitettu jo pitkään Suomen maaseutupolitiikassa EU:n Leader-ohjelmasta.

Huoli ympäristön tilasta ja tulevaisuudesta yhdistää monia. Sillä oli yllättävän suuri vetovoima asukas-toiminnan mobilisoijana Urban II -ohjelmassa. Ekoarki-hankkeen viitekehyksenä toimi kestävän kehityksen käsite, joka sisältää ympäristönäkökulman lisäksi sosiaalisesti ja kulttuurisesti kestävän kehityksen sekä hyvän hallinnon näkökulmat.

Esimerkki 18 Pääkaupunkiseudun Kierrätyskeskus Oy:n Ekoarki

Pääkaupunkiseudun Kierrätyskeskuksen ja Suomen Ympäristökasvatuksen seuran Ekoarki-hanke toteutti ns. ekososiaalista työtä muodostamalla lukuisia ympäristötoiminnan ryhmiä ja järjestämällä tapahtumia alueella sekä ympäristökoulutusta kouluille ja päiväkodeille. Ekoarki toimi hyvin mutkattomasti maksamalla suoraan ilman mitään byrokratiaa asukasryhmien toiminnan menoja. Tämä edellytti hankekoordinaattoreilta korkeaa ammattitaitoa, että he kykenivät pysymään budjetissaan. Hankkeella oli laaja alueellinen yhteistyöverkosto. Ekoarjen mukaisella toiminnalla on suuri tarve ja kysyntä. Ekoarki oli hyvin innovatiivinen ja esimerkiksi toiminut kehittämishanke. Se onnistui muuttamaan osallistuneiden asenteita ja toimintatapoja ympäristön kannalta myönteiseen

suuntaan, parantamaan alueella viihtyvyyttä ja lisäämään alueen toimijoiden välistä yhteistyötä sekä synnyttämään uusia asukasverkostoja. Se järjesti oman kansainvälisen seminaarin, jossa sen toimintaa esiteltiin. Sen loppuraportti on tärkeä puheenvuoro kestävän kehityksen mukaisten kaupunginosien puolesta.

Ekoarjen tärkeä oivallus oli asukastoiminnan arvostamisen merkitys. ”Tarvitaan ympäristöarvostajia. Ehkä ihmisen tärkein henkinen tarve on kokea arvostusta. Tärkeää on myös kokea yhteenkuuluvuutta. Kumpakin näistä perustavanlaatuista tarpeista on Ekoarki-hanke onnistunut käsittääkseni varsin hyvin tyydyttämään. Ihmiset kyllä toimivat ja vielä enemmän he saavat aikaan, kun joku arvostaa sitä mitä he tekevät” (Lilja, Hanna & Järvilehto, Laura toim. 2006, 98). Kierrätyskeskuksen koulutuspäällikkö päätyi samoihin pohdiskeluihin kuin Richard Sennett (2004) tämän puhuessa kunnioitusvajeesta. Pelkkä rahoituksen tarjoaminen ei riitä: pitää myös näyttää että kunnioittaa ja arvostaa kansalaisten vapaaehtoistoimintaa. Vesalalainen talotoimikunnan puheenjohtaja totesi Ekoarjesta: ”... Löysimme vihdoin yhteistyökumppanin, jollaista olimme jo jonkin aikaa kaivanneet. Kumppanin, jolta sai käytännön neuvoja ja pientä rahallista tukea toimintaan, mutta ennen kaikkea työmme arvostusta, joka on kaikkein tärkeintä tällaisessa vapaaehtoisuudessa, jota porukkammeikin tekee.” (Lilja et al. 2006, 24.)

Ekoarkea ei vakinaistettu, mutta se jatkaa lyhyen tauon jälkeen uudessa EU:n Alueiden kilpailukyky ja työllisyys-ohjelmassa 2007–2013 pääkaupunkiseudun kaupunkien yhteisenä hankkeena. Tärkeinä yhteistyökumppaneina ovat mm. Kontulan Kiinteistöt Oy ja Vesalan Kiinteistöt Oy.

Urban II -ohjelman ehkä tärkeimpänä hankkeena toimi Sateenkaari-hanke, jonka teoreettisena viitekehyksenä oli sosiaalityön metodina tunnettu yhdyskuntatyö.

Esimerkki 19 Sosiaaliviraston Sateenkaari

Sosiaaliviraston Sateenkaari-hanke kehitti yhdyskuntatyötä Urban-alueella. Hanke muodostui 14 osahankkeesta. Projektikoordinaattori hoiti keskitetysti EU-projektin hallinnon vaatimat toimet. Osahankkeiden kustannukset maksettiin joustavasti sosiaalivirastosta, joka tilitti menot Urban II -ohjelmalta. Sateenkaaresta tuettiin MLL:n Perhekeskus Rinkeliä, Luonto ja terveys -järjestöä, Lions Clubin Myllypuron yhdistystä, Kontulan ala-asteen koti- ja kouluyhdistystä, Herttoniemen seurakuntaa, Veteraanikuja 2:n talotoimikuntaa, FC Kontua ja KontuKeskusta, LTE ry:n Idän Polte-lehteä, Myllypuron työttömiä, Myllypuro-seuraa ja Teatteri ILMI Ö:tä (ks. Mehto et al. 2005). Pian havaittiin että Sateenkaaren ja sosiaaliviraston tuellakin projektin hallinta oli liikaa monille pienille järjestöille. Niiden tueksi kehitettiin Asukastoiminnan kehittämisrahasto, joka rahoitti 73 pienhanketta.

Sateenkaaren tapaisia kansalaistoimintaan perustuvia asukasaloitteita ja projekti-ideoita yhteen kokoavia hankkeita oli perustettu myös Vantaalle (Urbanin Yhteisöhanke), Turun tavoite 2-ohjelmaan ja Tampereen Hervannan EU-ohjelmaan. Hankkeiden koordinaattorit koontuivat vuoden 2005 alusta säännöllisesti jakamaan kokemuksiaan. Yhteistyöstä syntyi pieni kirja, jossa toivottiin osallistavan kehittämisohteen ja ruohonjuuritason mukanaolon säilyvän myös seuraavalla ohjelmakaudella (Kokkonen et al. 2006).

Ulkopuolinen konsultti arvioi Sateenkaaren toiminnan. Sateenkaaren vahvuudeksi todettiin alueellisen yhteistyön kehittäminen, toiminnan

monipuolisuus, alueen asukkaiden äänen kuulluminen sekä paikallisiin tarpeisiin vastaaminen. Hankkeen avulla kehitettiin uusia vaikuttamiskanavia, mm. aluefoorumit, ja alueellisten toimijoiden kirjo kasvoi. Projektikoordinaattori, kaupungin edustajat hankkeen ohjausryhmässä, osahankkeiden toteuttajat ja asukkaiden edustajat pitivät Sateenkaaren toimintaa onnistuneena. Haasteena pidettiin sitä, miten kaupungin hallintokunnat pystyvät Urban II -ohjelman jälkeen luomaan selkeät käytännöt asukaslähtöisten hankkeiden toteuttamiseksi ja tukemiseksi (von Herzen et al. 2006).

Ohjelman väliarviointi nosti Sateenkaaren yhdeksi ohjelman merkittävimäksi hankkeeksi. Sen mukaan Sateenkaari oli onnistunut voimavaroistamaan ja aktivoimaan alueen järjestöjä ja muita toimijoita. Toiminnan vaikutuksena vastuunkanto alueesta kasvoi ja eri toimijoiden välinen vuoropuhelu lisääntyi. Tällä oli myönteisiä vaikutuksia alueen ilmapiiriin ja imagoon. (Kuoppala et al. 2004.)

Sateenkaari luotiin Urban II -ohjelmaa varten, joten sitä ei tietenkään vakinaistettu. Jotain jäi kuitenkin elämään. Sosiaalivirasto on perustanut alueellisen tuen rahaston, joka jatkaa Sateenkaaren asukastoiminnan kehittämisrahaston toimintaa. Rahaston toiminta käynnistyy vuoden 2008 aikana.

Ohjelman hallinnosta käsin toimintaa ajattelee helposti hankelähtöisesti. Kansalaisjärjestöjen kannalta eri hankkeet tarjosivat erilaisia mahdollisuuksia järjestöille toteuttaa omia pyrkimyksiään. Tästä on hyvänä esimerkkinä kontulalaisten järjestöjen toiminta. Ne olivat mukana Pienten koululaisten iltapäivätoiminta-, Urban Kulttuuri-, Sateenkaari-, Ekoarki- ja Kontulan ostarin kehittäminen-hankkeiden toteuttamisessa (Helminen et al. 2006).

Schulman ja Broman toteavat (2006, 15) :

”Urban II -ohjelma-alueen julkisuuskuvan ja tulevaisuuden kannalta merkittävimpiä hankkeita ovat olleet alueen kansalaisjärjestöjen toteuttamat omat aloitteet ja järjestöissä virinyt uusi aktiivisuus. Erityisesti kontulalaiset ovat osanneet tarttua ohjelman antamiin mahdollisuuksiin. Tuloksista syntyy vaikuttava lista: paikallisen urheiluseuran ylläpitämä koulu-laisten iltapäiväkerho, vuosittainen KontuFestari sekä muut puistoissa ja ostoskeskuksessa pidetyt kulttuuritapahtumat, näyttävät 40-vuotisjuhlallisuudet, alueen historiikki, järjestöjen uudet nettisivut ja www.kontula.com alueportaali, Kontula-lehdet, palveluopas, oma radio, ostoskeskuksen turvallisuuden parantaminen sekä aluefoorumit asukkaille, virkamiehille ja päättäjille. .. Kontulan järjestöjen määrätietoinen toiminta on parantanut asukkaiden arkielämää ja kasvattanut uusia sosiaalisia tukirakenteita. Järjestöt tavoittelevat myös asukasfoorumien avulla laajempaa alueellista kehittymistä: ostoskeskuksen vahvistamista työpaikka-alueena, uutta monipuolista asuntotuotantoa Kontulaan ja työpaikkojen saamista koko Itä-Helsingin alueelle.” (Urbaani tulevaisuus...2006).

Kontulalaisten innovaatioksi voi sanoa KontuKeskusta, rekisteröityä järjestöä, jonka FC Kontu, Kontulaseura ja Kontulan ostoskeskuksen yrittäjähdistys perustivat alueelliseksi toimijaksi. Järjestöt vahvistivat yhteistyötä myös ristikkäisillä jäsenyyksillä toisten hallituksissa. Tieto kulkee paremmin kuin ennen, järjestöjen reagointi- ja toimintakyky paranivat ja KontuKeskukseen edustavuus on parempi kuin yksittäisen jäsenjärjestön.

Helsingin kaupunginosayhdistysten liitto HELKARY kysyi vuosien 2007 ja 2008 vaihteessa kontulalaisilta mielipiteitä alueen yhteisöllisyydestä. Kyselyn mukaan noin 80 % asukkaista oli perheen ulkopuolinen ystävä Kontulassa. Vastanneista 84 % jutteli ja

kyseli kuulumisia lähes päivittäin tai ainakin viikoittain kotialueellaan asuvien tuttujen kanssa. Tämä oli huipputulos ja ylitti yhteisöllisyydessä Helsingin muut asuinalueet. Oman taloyhtiön järjestämiin tilaisuuksiin oli osallistunut vuoden 2007 aikana selvästi yli puolet vastanneista. (Lukua vähensivät omakotitaloissa asuvat, joilla ei ollut taloyhtiön tilaisuuksia.) Paikallisyhdistyksen tilaisuuksiin ja tapahtumiin oli osallistunut joka neljäs. (Turvallinen...2008). Urban II -ohjelman voi sanoa varmuudella vahvistaneen kontulalaisten yhteisöllisyyttä, vaikka yhteisöllisyydellä on tietenkin ohjelmaa pidempi historia. Ohjelma tunnisti ja osoitti kansalaisjärjestöjen omaehtoisen toiminnan kaupunginosan kehittämisen voimavaraksi viranomaisten työn rinnalle.

Urban II -ohjelman tavoitteena ei ollut uusien vaikuttamiskanavien tai osallistumisjärjestelmien synnyttäminen tai kuntademokratian uusien sääntöjen kekeileminen. (Esimerkiksi Tanskan Aarhusissa tämä oli Urban II -ohjelman pääsisältö – erittäin mielenkiintoinen kokeilu.) Sassin mukaan demokratiaa voidaan luoda vain sosiaalisen vuorovaikutuksen varaan (Sassi 2003, 47, ks. myös Anttiroiko 2006). Kulttuuri- ja liikuntahankkeet, Ekoarki ja Sateenkaari mahdollistivat vuorovaikutuksen, osallisuuden ja yhteenkuuluvuuden kokemuksia. Samalla ne tulivat luoneeksi pohjaa vaikuttamismahdollisuuksien tavoittelemiselle, mikä näkyi mm. Kontulan aluefoorumien ja ylipormestarien asukasiltujen keskustelujen aiheissa. Alueen asukkaiden ja yrittäjien ääni kuului ja näkyi ohjelman toteuttamisessa ja mediassa, ja yhteydet virkamiehiin ja päättäjiin paranivat. Kontulalaisten järjestöjen kannatoissa näkyy proaktiivinen ote. Ne tekevät ehdotuksia ja ottavat kantaa eivätkä keskity vastustamaan kaupungin hallintokuntien hankkeita. Tämän voi tulkita myös niin, että kaupungin johdon ja kontulalaisten järjestöjen keskinäinen luottamus vahvistui.

Kansalaisjärjestöjen toiminta ja aktiivisuus nähdään demokraattisen yhteiskunnan perustana. Ilman ihmisten kykyä ja halua osallistua ja vaikuttaa kansanvaltainen järjestelmä ei ole toimintakykyinen (Kan-

salaisyyhteiskunta 2006-hanke, siteeraus Kokkonen et al. 2007, 3). Urban II -ohjelma mahdollisti askelen lähemmäs toimintakykyistä kansanvaltaista järjestelmää asuinalueilla, joilla esimerkiksi äänestysvilkkaus oli paikoitellen poikkeuksellisen alhaista. Tämä oli ehkä ohjelman merkittävin saavutus.

Monikulttuurisuuden haasteet

Urban II -ohjelman kohdealueella (Myllypuro-Kontula-Vesala-Kivikko-Kurkimäki) maahanmuuttajat ovat useimmiten vähävaraisia ja pienituloisia ja suuri osa aikuisista on työttöminä tai työvoiman ulkopuolella. Suuri osa on pakolaisia tai paluumuuttajia. Maahanmuuttajien osuus lasten ja nuorten parissa on vielä suurempi kuin koko väestön. (Ks. esim. Hyvinvointi Helsingissä 2005.) Tämä heijastui ohjelman kehittämishankkeisiin.

Maahanmuuttajiin keskittyviä hankkeita oli muutama. Monika-Naisten Liitto ry:n Monikulttuuristen naisten tuki-hanke tuki ja ohjasi palveluihin perheväkivaltaa kokeneita maahanmuuttajanaisia. Liikuntaviraston Maahanmuuttajaliikunta-hanke oli jatke lähiöliikunnalle. Se houkutteli maahanmuuttajia käyttämään liikuntapalveluja perustamalla heille omia liikuntaryhmiä. Kummassakin hankkeessa työskenteli pelkästään maahanmuuttajia.

Useimmissa muissa hankkeissa maahanmuuttajat olivat tärkeä osallistujaryhmä. Kaikki kouluhankkeet edistivät maahanmuuttajalasten ja heidän perheidensä kotoutumista sekä koulujen sopeutumista monikulttuurisuuteen. Kaikissa lapsiin ja nuoriin kohdistuvissa hankkeissa sekä kulttuurihankkeissa oli kulttuurien välinen suvaitsevuus ja etnisten ryhmien välisen vuorovaikutuksen edistäminen tärkeänä teemanä. Maahanmuuttajien omat kansalaisjärjestöt löysivät kuitenkin heikosti ohjelman mahdollisuudet rahoittaa niiden omaehtoista toimintaa. Poikkeuksiakin oli, kuten Myllypurossa toimiva venäläistä kulttuuria vaaliva Luonto ja terveys ry.

Useissa hankeraporteissa viitattiin hanketoiminnan

myönteiseen vaikutukseen maahanmuuttajien kotoutumiseen ja etnisten ryhmien välisiin suhteisiin. Niissäkin hankkeissa, joissa sitä ei alun perin asetettu tärkeimmäksi tavoitteeksi, onnistuttiin usein hyvin kotoutumisen tukemisessa (Huotari 2006).

Ohjelman hankkeissa ja yhteisissä seminaareissa pohdittiin usein sitä, miten maahanmuuttajien kotoutumista voitaisiin parhaiten edistää. Pohdintaan pakotti sekin, että ohjelman arvioinneissa kehoitettiin suuntaamaan enemmän hankkeita maahanmuuttajille (Kuoppala et al. 2003 ja 2005).

Tulisiko maahanmuuttajille kohdentaa omia, erityisiä hankkeita, vai tulisiko keskittyä maahanmuuttajien ja valtaväestön yhteisen toiminnan tukemiseen ja synnyttämiseen? Kerta toisensa jälkeen päädyttiin siihen, että kumpaakin toimintatapaa tarvitaan, mutta hieman avoimeksi jäi, kumpaa milloinkin. Yleinen havainto oli, että maahanmuuttajat eivät useinkaan tulleet automaattisesti hankkeiden piiriin vaan sen eteen oli tehtävä työtä. Maahanmuuttajatyöntekijät, silloin kun heitä oli hankkeissa, olivat tässä suureksi avuksi. Peruspalveluissa, oli sitten kysymys toimeentulotuen myöntämisestä tai koulun rehtorin ja oppilaan vanhempien välisestä tapaamisesta, todettiin maahanmuuttajien palvelun useimmiten vievän enemmän aikaa kuin kantaväestön palvelemisen. Tätä ei ole otettu riittävästi huomioon palvelujen resursoinnissa, eikä mahdollisen positiivisen diskriminoinnin tuomaa tukeakaan pidetty riittävänä.

Maahanmuuttajien määrän ja osuuden kasvua ja muita segregaatioon viittaavia kehityspiirteitä seurattiin ohjelman hallinnon järjestämissä segregaatioseminaareissa. Niissä todettiin sama kuin mitä arkihavainnot tukivat: maahanmuuttajien määrä nousi Urban-alueella tasaisesti ja nopeammin kuin kaupungissa yleensä, ja maahanmuuttajat keskittyivät voimakkaasti kaupungin vuokra-asuntoihin (vrt. Vilkkama 2006). Tämä nosti kiinteistöyhtiöiden asumisneuvojen työn strategista merkitystä. Asumisneuvojat opastivat usein maahanmuuttajia näiden sopeutuessa suomalaisiin palveluihin ja vuokralla asumisen sääntöihin sekä vä-

littivät tietoa maahanmuuttajien tarpeista. Usein he soveltivat maahanmuuttajien ja kantaväestön keskinäisiä kahnauksia.

Monikulttuurisuuden tukemisen tavoitteen tärkeydestä kertoo, että seurantaan kuuluvassa asukaskyselyssä nousi esiin vastaajien huoli maahanmuuttajien keskittymisestä omalle asuinalueelle. Tämä koski erityisesti Kontulaa ja Kivikkoo, mutta myös muita Urban - kaupunginosia. (Vrt. myös Eronen et al. 2002). Vastaavaa huolta ei tunnettu pohjoisissa tai läntisissä lähiöissä (ks. Korhonen tässä teoksessa) Maahanmuuttajien keskittyminen asuinalueelle tulkitaan, eikä aivan aiheetta, oireeksi alueen alhaisesta statuksesta. Tutkijat varoittavat, että segregatio voi karata käsistä, jos kantaväestö alkaa karttaa alueelle sijoittumista tai alueen palvelujen käyttöä (esim. Vaattovaara 2006, Vilka 2007, Bernelius 2008). Tiettyjen alueiden kaihtamisesta on jo merkkejä kaupungin vuokra-asuntojen kysynnässä (Randell 2007). Toinen varoitettava esimerkki on kouluvalintojen suuntautuminen omalta alueelta muualle (Bernelius 2008). Maahanmuuttajien määrän odotetaan lisääntyvän voimakkaasti lähitulevaisuudessa (Vuori 2007), mikä synnyttää tarpeita kehittää peruspalveluita, tukea etnisten ryhmien hyviä suhteita ja jarruttaa segregatiota ja alueellista eriytymistä (Niessen et al. 2007).

Miten eteenpäin?

Urban II -ohjelman peruspalveluja tukevat kehittämissankkeet juurtuivat hyvin ja jatkavat toimintaansa. Ne toteuttivat kestävän kehityksen yhdyskuntien tavoitetta, jonka mukaan palvelujen tulee olla käyttäjien tarpeisiin perustuvia ja kaikkien saatavilla. Tulos on rohkaiseva, mutta palvelujen ammattitaitoisen työvoiman pula, työntekijöiden kuormittuminen erityisesti Urban-alueen tyyppisissä kaupunginosissa ja työntekijöiden vilkas vaihtuvuus uhkaavat tuloksen pitkäkestoista vaikuttavuutta. Kehittäminen perustui pitkälti työntekijöiden ammattitaidon kohottamiseen ja uusien resurssien löytämiseen alueellisesta yhteistyöstä, asiakkaista

ja kansalaisista itsestään. Yhteistyö edellyttää korkeaa ammattitaitoa ja osapuolten välistä luottamusta, jotka voivat syntyä vain kokemuksen ja ajan myötä. Kaupunginosien eriytymisen jatkuminen jakaa kuormitusta yhä epätasaisemmin ja heikentää tilannetta eniten siellä, missä julkisten palvelujen tarve on suurin.

Miksi jotkut onnistuneet sankkeet eivät kuitenkaan juurtuneet? Tähän on monia vastauksia. Sankke toimii ehkä hallintokuntien välisellä tai kaupungin ja kansalaisyhteiskunnan välisellä vyöhykkeellä, eikä suoraanaisesti palvelut yhden hallintokunnan tulostavoitteita. Organisaatiomuutokset ja henkilövaihdokset voivat vaikuttaa yllättävän paljon lopputulokseen. Hallintokunnissa on myös erilaisia käytäntöjä kehittämishankkeiden tukemisessa ja arvioimisessa – tässä hallintokunnilla olisi hyvinkin paljon oppimista toisiltaan. Joskus hallintokunnan sisälläkin on erilaisia käytäntöjä eri sankkeiden osalta, ja tämä ei tietenkään ole toivottavaa koska se ruokkii epätervettä kilpailua. Palvelujen kehittäminen on jatkossakin elintärkeää monesta syystä. Näistä vähäisin ei ole uhkaava työvoimapula. Työpaikka, jossa työtä ei kehitetä, ei ole houkutteleva.

Kaupungin yhteisstrategioihin tulisi palauttaa segregatian ja alueellisen eriytymisen vastainen työ. Hallintokuntia tulisi myös velvoittaa vertaamaan palvelujensa laatua eri kaupunginosissa säännöllisesti. Hyviä laadun mittareita ovat asiakkaiden ja työntekijöiden palaute, tyhjänä olevat vakanssit, epäpätevien työntekijöiden osuus ja henkilökunnan vaihtuvuus. Myös positiivisen diskriminoinnin, silloin kun sitä harjoitetaan, vaikutuksia tulisi seurata.

Peruspalveluissa asukkaiden elämä viipaloidaan hallintokuntiin sopiviksi palasiksi, joita voidaan hoitaa tehokkaasti. Pahimmillaan tämä voi johtaa toinen toistensa syytelyihin, kun se ei tuokaan toivottua tulosta. ”Usein tulee mieleen, miksi päivähoito ei ole tehnyt mitään vaikeille lapsille ennen kuin he tulevat kouluun”, opetusviraston edustaja voi huoata. Päiväkodeissa moititaan neuvoloita, kun ne eivät puutu ongelmiin ajoissa. Neuvolassa ihmetellään, miten sosiaalitoimi on jättänyt nuoren äidin selviämään yksin.

Sosiaalivirasto ei käsitä, miksi työvoimatoimisto ei löydä naista asiakkaakseen. Työvoimatoimistossa tuskailaan, miksi koulu ei ole tehnyt mitään nuoren tytön oppimisvaikeuksille. Kaikki nämä kommentit on oikeasti esitetty Urban II -ohjelman aikana, joskaan ei samasta asiakkaasta. Alueellista yhteistyötä tarvitaan, jotta palveluissa syntyisi yhteisvastuullisuutta ja eri osapuolet oppisivat tuntemaan toinen toisensa työskentelytavat. Se loisi uusia edellytyksiä uusien yhteistyön muotojen kehittämiseksi.

Urban II -ohjelman hankkeista muodostui kolme hallitsevaa, toinen toisiaan vahvistavaa ja osittain päällekkäistä hankerypystä: lapsiin ja nuoriin kohdistuneet hankkeet, kulttuurialan hankkeet ja paikallisten kansalaisjärjestöjen omaehtoista toimintaa mahdollistaneet hankkeet. Nämä olivat ohjelman vahvuus. Sanotaan, että lapsiin ja nuoriin panostaminen on tulevaisuuteen panostamista. Ohjelma lähti olettamuksesta, että lähioihin haluaa tulevaisuudessa muuttaa nuoria perheitä, joilla on hyviä muistoja lapsuudestaan alueelta. Usea peruspalvelujen kehittämishanke tuki lapsia, nuoria ja heidän perheitään. Kouluja ja kaupunginosia kehitettiin tietoisesti yhdessä, ensimmäistä kertaa suomalaisessa kaupunkipolitiikassa. Kulttuurityö ja taideharrastukset olivat omiaan luomaan elämyksellisiä, mieleenpainuvia kokemuksia ja muistoja, ja kulttuuritapahtumat vahvistivat paikallisidentiteettiä. Rungas kulttuuritarjonta oli ohjelman mukanaan tuomaa aitoa positiivista diskriminaatiota: millään muulla esikaupunkialueella ei ollut vastaavaa. Ei ollut realistista odottaa, että alueen kulttuuritarjonta jäisi näin korkealle tasolle. Paljon riippuu nyt siitä, miten kulttuuriasiakseskuksen Kulttuuriraide onnistuu mobilisoimaan resursseja alueelta ja alueen ulkopuolelta ja siitä, pysykö kulttuuri Kontupisteen työn keskiössä.

Toinen aito positiivisen diskriminaation elementti oli kansalaisjärjestöjen omaehtoisen toiminnan mahdollistaminen ja tukeminen. Toiminta vilkastuikin merkittävästi verrattuna ohjelmaa edeltävään aikaan. Merkilläpentävää on, että yksikään hallintokunta ei ollut kiinnostunut eikä ottanut käsittelyynsä kansalais-

toiminnan tuloksia tai vienyt niitä lautakuntien arvioitaviksi. Kansalaisjärjestöjen osallisuutta kasvattaneet hankkeet päättyivät usein ohjelman rahoituksen päätymiseen. ”Tekemäämme työtä pidettiin hyvänä ja tärkeänä, selkään taputtelijoita riitti, mutta rahaa toimintamme jatkamiseksi on ollut vaikea löytää”, kontulalaiset toteavat kyynisesti (Kokkonen et al. 2006). Järjestöt eivät ole jääneet lepäämään laakereillaan vaan ovat yltäneet huomattaviin saavutuksiin ilman Urban II -ohjelman rahoitustakin. Vuonna 2007 järjestettiin Kurkimäen SkidiRock-tapahtuma, Ihana Kivikko-tapahtuma, kontulalaiset juhlivat 40-vuotiaasta ostoskeskustaan ja FC Kontua, osallistuivat Taiteiden yöhön ja Helsinki-päivän juhlintaan sekä olivat mukana järjestämässä Kiinalaisen kulttuurin festivaalia Kontulan ostoskeskukselle. KontuFestari pidettiin vuonna 2007 ja 2008.

Alueportaali www.kontula.com on monipuolistunut entisestään kontulalaisten äänenä, ja lisäksi on luotu koko Mellunkylän kattava www.alueportaali.net. Kontulassa avattiin pilottina netissä toimiva näköradio-kokeilu. KontuKeskus ry on koonnut yhteistyöhön kaikki Mellunkylän muut kaupunginosayhdistykset, Mellunmäen, Vesalan, Kivikon ja Kurkimäen. Keväällä 2008 koko Mellunkylässä pidettiin KontuKeskuksen aloitteesta laajalla yhteistyöllä aivan uusi suuri tapahtuma, FillariFestari, jonka suojelijana toimi liikenneministeri. Kaikkiin näihin tapahtumiin ja toimiin järjestöt ovat keränneet työllä ja vaivalla yhteistyökumppanit, rahoituksen ja tuen useista lähteistä. Miten paljon ne voisivatkaan saada aikaan, jos edes perusrahoitus olisi vakaalla pohjalla? Järjestöt tekevät kaupunginosansa kehittämiseksi ja sen arvostuksen nostamiseksi ansiokasta työtä, jota minkään viranomaisen työ ei voi korvata ja joka voi olla viranomaisten työtä vaikuttavampaa.

Monissa tutkijoiden puheenvuoroissa tuodaan esille, miten aluekohtaiselle kansalaisaktivismille ei ole paikkaa kuntademokratiassa (Sassi 2006, Bäcklund 2007). Asiasta käydään jatkuvasti keskustelua (ks. esim. Kettunen 2002, Pakarinen 2002, Häkli et al.

2003, Kokkonen 2006, Kokkonen et al. 2007). Mitava määrä kansainvälistä kokemusta todistaa, että uhanalaisten kaupunginosien kehittämisessä niiden kansalaisjärjestöjen, asukasryhmien sekä yrittäjien omatoimisuus ja sitoutuminen kehittämistoimiin sekä toimivat vaikutuskanavat päättäjiin ovat edellytys kehittämisen onnistumiselle. Tämä oli myös komission teettämän Urban I-ohjelmien loppuarvioinnin johtopäätös: Se toteaa sosiaalisen pääoman tukemisen ja ohjelman onnistumisen liittyvän vahvasti toisiinsa. (Ex-post... 2003.)

Urban II -ohjelman tulokset ja asukasmielipiteet Helsingissä tukevat Urban I-ohjelman arvioinnin johtopäätöksiä. Helsingissä ohjelma onnistui parhaiten kaupunginosissa, joissa asukkaat ja muuta alueelliset toimijat olivat aktiivisimmin mukana toteuttamassa ohjelmaa omilla hankkeillaan.

Alueellisten järjestöjen, asukkaiden ja yrittäjien saaminen mukaan uhanalaisten kaupunginosien kehittämiseen edellyttäisi Helsingissä strategista pohdintaa ja linjauksia sekä uusien keinojen luomista kansalais-toiminnan omatoimisuuden tukemiselle ja kaupungin ja paikallisten tahojen kumppanuuden syventämiselle. Olemassa olevia tukijärjestelmiä tulisi yksinkertaistaa ja neuvontaa niistä lisätä. Pitäisi olla myös mahdollista luoda kumppanuuksia yhtä vuotta pidemmiksi ajanjaksoiksi. Kaupunginosan kehittäminen ja sosiaalisen pääoman vahvistaminen ovat pitkäaikainen prosessi, jossa voittavat kumpikin osapuoli, kaupunki ja paikalliset tahot.

Miten käy Myllypuron – Kontulan alueen? Kilpailu kaupungin resursseista on jo uusien kehittämistarpeiden vuoksi kovenemassa. On myös valopilkkuja: Sipoon lounaisosan liittäminen Helsinkiin ja alueen rakentaminen parantavat Urban-alueen suhteellista sijaintia. Pääkaupunkiseudun tiivistyvä yhteistyö voi parhaimmillaan johtaa yhteiseen näkemykseen, että Urban-alueen ja koko itäisen Pääkaupunkiseudun kehittäminen on kaikkien Pääkaupunkiseudun kaupunkien yhteinen etu ja edistää koko seudun sosiaalista yhteenkuuluvuutta ja tasapainoa.

Integroidun kaupunginosan kehittämisen tulevaisuus

Urban II -ohjelma ja lähiöprojekti edustivat Myllypuro-Kontulan alueella yhdessä eurooppalaista integroidun kaupunginosan kehittämisen mallia Suomessa vuosina 2001–2006. Euroopan kaupungit tavoittelevat kilpailukykyänsä, sosiaalisen koheesion ja ympäristönsä parantamista yhtäaikaaisesti, koska niiden ymmärretään vaikuttavat toinen toisiinsa. Lähes kaikkien EU:n länsieurooppalaisten jäsenmaiden valtiojohto on omaksunut tämän strategian uhanalaisten kaupunginosiensa kohentamiseen ja kaupunkipolitiikan keskiöön. Katoaako tämä strategia suomalaisesta kaupunkipolitiikasta Helsingin Urban II -ohjelman päättymisen ja lähiöprojektin suunnanmuutoksen myötä?

Saksa teetti selvityksiä kaupunkipolitiikan muodoista EU:n jäsenmaissa pohjaksi kaupunkikehityksestä ja aluesuunnittelusta vastaavien ministerien epäviralliselle kokoukselle Leipzigissä 24.–25.5.2007. Selvitysten pohjalta jäsenmaat jaettiin kolmeen ryhmään sen mukaan, miten integroitu kaupunkikehittäminen oli huomioitu valtion, seututason tai kaupunkien strategioissa. Suomi luettiin kolmanteen ryhmään, jossa jäsenmailla ei ollut kansallisella tasolla eikä kaupunkitasolla hyväksyttyjä strategioita vaan ainoastaan yksittäisiä projekteja. Muita saman ryhmän valtioita olivat Bulgaria, Kreikka, Kypros, Latvia, Luxemburg, Malta, Puola, Romania, Slovenia, Tshekki, Unkari ja Viro. (BMVBS/BBR eds.2007, Liite 1.)

Suomi oli mukana hyväksymässä EU:n kaupunkien kestävästä kehitystä käsittelevää Leipzigin peruskirjaa. Siinä ministerit sitoutuvat mm.

- käynnistämään omissa maissaan poliittisen keskustelun siitä, miten Leipzigin peruskirjan periaatteet ja strategiat voidaan sisällyttää valtakunnallisiin, alueellisiin ja paikallisiin kehittämisspolitiikkoihin sekä
- käyttämään peruskirjan täytäntöönpanon välineenä integroitua kaupunkipolitiikkaa ja siihen liittyviä sen edellyttämiä hallinnollisia toimenpiteitä sekä

luomaan tätä tarkoitusta varten valtakunnallisella tasolla tarvittavat puitteet. (Leipzigin peruskirja.)

Suomi kokee nyt useaa suurta rakennemuutosta samanaikaisesti. Uhkaavan ilmastonmuutoksen takia ympäristökysymykset ovat toden teolla nousemassa politiikan kohteeksi. Maaseutu tyhjenee, ja teollisuuden rakennemuutos vie työpaikkoja halvan työvoiman maihin kaikkialta Länsi-Euroopasta. Lama koetteli Keski-Eurooppaa 1980-luvulla, meille se saapui lähes kymmenen vuotta myöhemmin, ja jäljet näkyvät vielä. Maahanmuuttajat saapuivat Euroopan suurkaupunkeihin 1960- ja 1970-luvuilla, usein aikaisemminkin, suurimpiin jo 1700-luvulta alkaen, meillä 1990-luvulla. Vilkas maahanmuutto tulee väistämättä syventämään segregatiota. PARAS-hanke muuttaa kuntarakenteita ja -rajoja, ja Pääkaupunkiseudulla haetaan ratkaisuja kaupunkien yhteistyötä tiivistämällä. Valtion alue- ja rakennepolitiikan keskiössä on maaseudun ja pienten teollisuuskaupunkien rakennemuutos ja kaupunkipolitiikan keskiössä kilpailukyvyn parantaminen. Metropolialueella kehkeytyvät alueellisen eriytymisen ongelmat jäävät vähälle huomiolle, koska niitä ei pidetä merkittävinä (Suurten kaupunkiseutujen...2006, 10). Urban II -ohjelman tuottama tieto haastaa tämän käsityksen ja tuo esiin, että haasteisiin tarttuminen juuri nyt voi olla halvempaa ja tehokkaampaa kuin jäädä odottamaan ongelmien puhkeamista ja kasvua. Esimerkiksi Laakso pitää Urban-tyyppisten interventioiden jatkamista yhteiskunnallisesti kannattavana investointina (Laakso 2006). Vaikka kilpailukyvyn parantaminen ja elinkeinopolitiikka ovat saaneet entistä vahvemman aseman EU:n kaupunkipolitiikassa, komission linjauksissa kaupunkien sisäiseen alueelliseen eriytymiseen puuttuminen on edelleen politiikan ehkä tärkein osa-alue (Euroopan komissio 2006, 12–13).

Leipzigin peruskirjassa toivotaan, että komissio esittäisi Leipzigin peruskirjan tavoitteiden mukaisten, hyväksi havaittujen käytäntöjen vaihdosta saatuja tuloksia. Käytännössä tämä tarkoittaisi mm. Urban II -ohjelmien jälkiarviointia kuten Urban I -ohjelmasta

tehtiin (Ex-Post... 2003). Tällaista yhteenvetoa tarvitaan. Kestävän kaupunkikehittämisen saralla on tärkeää vaihtaa säännönmukaisesti ja järjestelmällisesti kokemuksia ja tietoja ja tehdä niistä johtopäätöksiä.

Vuoden 2003 ja 2006 suurkaupunkipolitiikkaa valmistelleissa muistioissa perättiin toimia sosiaalisen eheyden turvaamiseksi ja positiivisia erityistoimia ongelmallisimmille alueille kaupunkiseutujen eriytymiskehitykseen puuttumiseksi (Suomi tarvitsee...2003, 29, Suurten kaupunkiseutujen... 2006, 35). Metropolipolitiikan muistioissa (2007) sosiaalisen eheyden toimet osoitetaan uudelle kansalliselle lähiö-ohjelmalle, jonka vastuuministeriönä toimii jälleen ympäristöministeriö. Lähiöohjelmalle osoitetaan 3 M€ rahoitus vuosittain, ohjelma painottuu Pääkaupunkiseudulle, ja tukiprosentti on 20. (Hallituksen asuntopoliittiset... 2008).

Komission edustaja totesi vierailtuaan Vesalan yläasteella tutustuen koulun kehittämishankkeisiin, että me helsinkiläiset olemme onnekkaita. Meillä on vielä mahdollisuus tehokkaisiin segregatiosta vastaaviin ja sitä ennaltaehkäiseviin toimiin. Tästä muu Eurooppa on kiinnostunut. Pääkaupunkiseudun tulevaisuuden haasteiden edessä olisi toivottavaa, että yhteydet muihin Euroopan kaupunkeihin tiivistyisivät. Silloin olisi mahdollista oppia muiden Euroopan maiden kaupunkipolitiikkojen kokemuksista, olivat ne myönteisiä tai kielteisiä. Yhtenä Euroopan vauraimpia alueita Pääkaupunkiseutu ei kuitenkaan ole riippuvainen EU:n tai valtion tuista vaan kykenisi jatkamaan segregatiosta vastaista, integroitua kaupunginosien kehittämistä omin voimin, seudun kaupunkien yhteistyöllä ja omin varoin. Integroitu kehittäminen sopisi myös valmis-teilla olevan lähiöohjelman piiriin.

Lähteet

Opinnäytteet

Aro, Marika (2007) "Mannapuuroa ja mansikkaa - juuri oikeenlaista diakoniaa". Lastenkaaren toiminnan merkitys lasten ja nuorten kokemana. Opinnäytetyö, Kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelma, Lohjan yksikkö, Humanistinen ammattikorkeakoulu. (Lastenkaari-hanke).

Heikkilä, Antti & Turunen, Tiina (2004) Oppilaiden näkemyksiä Myllypuron yläasteen päivystystoiminnasta. Stadia, Helsingin ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma, sosionomi. Opinnäytetyö 17.10.2004. Helsinki. (Koulua ja elämää varten -hanke).

Klein, Laura (2005) Yhteisötaideprojekti valmistavalla luokalla. Stadia, Helsingin ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma, sosionomi. Opinnäytetyö 12.9.2005. Helsinki. (Koulua ja elämää varten -hanke).

Larkio, Arja & Varis, Salla (2004) Vanhempien odotuksia ja toiveita kodin ja koulun välisestä yhteistyöstä Myllypuron ala-asteen ensimmäisillä luokilla. Stadia, Helsingin ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma, sosionomi (AMK). Opinnäytetyö 29.3.2004. Helsinki. (Koulua ja elämää varten -hanke).

Mustonen, Asta (2006) Ekoarkea käytännössä - Kokemuksia Ekoarki ja Alueellinen ympäristökasvattaja-hankkeista 2003-2005. Pro gradu -tutkielma. Kasvatustieteen laitos, käyttäytymistieteiden tiedekunta. Helsingin yliopisto. Helsinki. (Ekoarki-hanke).

Pyykkinen, Teija, Rantanen, Heidi, Rautelin, Sini & Rousku, Paula (2005) "Se on ihan uskomatonta, mikä voimavara se on...". Oppilashuoltoryhmän jäsenen kokemuksia sosionomin työskentelystä Myllypuron peruskoulussa. Stadia, Helsingin ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma, sosionomi. Opinnäytetyö 4.4.2005. Helsinki. (Koulua ja elämää varten -hanke).

Snellman, Minna (2006) Monikulttuurinen taide - Cassandra ry:n Moninaiset-hankkeeseen osallistuneiden maahanmuuttajanaisten kokemukset kulttuuritoiminnasta Itä-Helsingissä. Pro gradu -tutkielma. Historian laitos, Turun yliopisto, Turku. (Moninaiset-hanke).

Vilkama, Katja (2006) Asuntopolitiikka ja vieraskielisen väestön alueellinen keskittyminen Helsingissä vuosina 1992-2005. Pro gradu-tutkielma. Maantieteen laitos, Helsingin Yliopisto. Helsinki. www.helsinki.fi/maantiede/kaumaa Raportit, muistiot, seminaariesitykset

Beyer, J., Mai, H., Howaldt, J., Schröder, A., Dobi-schat, R. (ei painovuotta) Human Capital and Urban Competitiveness: Dortmund. Teoksessa Messages for Competitive European Cities. The COMPETE Network: Final Report (ei painopaikkaa).

Broman, Eeva-Liisa (2006) Mitä Urban II -ohjelmalla on saatu aikaan. Puheenvuoro seminaarissa Helsingin Kontulassa 28.9.2006. www.urbanfinland.info/uutisia/ arkisto

Broman Eeva-Liisa & Karvinen Riitta (2003) Helsingin ja Vantaan toimenpideohjelma 2001-2006, Urban II -ohjelma Helsingissä 2001-2003. Urban II -yhteisöaloiteohjelma

Broman, Eeva-Liisa, Sorjonen, J-P, Aronen, Mari-Anne, Reunanen, Titta & Eklund, Mirja (2007) Loppuraportti. Helsingin ja Vantaan Urban II -yhteisöaloiteohjelma 2001-2007. (Luonnos). Helsingin kaupunki & Vantaan kaupunki.

Gartman, Maija, Hulkkonen, Helinä, Juurikkala, Timo, Norlamo-Saramäki, Tuija & Tuominen, Meija (2007) Loppuraportti. Metropolipolitiikka: Syrjäytymisen ehkäisy. Pks-soster-ryhmän alatyöryhmä. 14.12.2007.

Helander, Elisabeth (2006) Kokemukset Urban II -ohjelmasta Euroopassa ja kaupunkipolitiikka tulevalle ohjelmakaudella. Esitys seminaarissa Urbaani tulevaisuus - Kaupunki kaikille 29.9.2006. Helsinki. www.urbanfinland.info/uutisia/arkisto

von Herten, Nina & Niinikoski, Marja Liisa (2006). Tukea asukaslähtöiseen toimintaan ja asukkaiden omaehtoiseen alueen kehittämiseen. Urban-ohjelman Saateenkaari-hankkeen evaluointi. Net Effect Oy. Helsinki. www.urbanfinland.info/julkaisut

Hirn, Kaisa (toim.) (2007) Moninaiset: Monta kulttuuria, yksi Suomi. 1.7.2004-31.12.2006. Cassandra ry:n projektin loppuraportti. Helsinki. (Moninaiset -hanke).

Huotari, Christina (2007) Maahanmuuttajat ja asuminen. Esitys seminaarissa Asuminen kaupungin vuokra-asunnoissa - nyt ja tulevaisuudessa 13.3.2007. Helsinki. <http://www.helsinki.fi/maantiede/kaumaa/segregaatio2.html>

INTI-Cities (2008) Benchmarking integration governance. (Ei painopaikkaa)

Järveläinen, Anna-Leena & Keates, Liisamaria (2005) Urbanet-Naisyrittäjäverkoston jäsenten odotukset ja kokemukset. Yritysprojektit, Helsingin kaupunkorakennus, 2005. (Urbanet naisyrittäjäverkosto-hanke) www.urbanfinland.info/julkaisut

Kivioja, Maari (2006) Selvitys Työllistyvät taiteilijat -hankkeesta. Helsinki.

Kokkonen, Jouko (2006) Kontula. Kokemukset Urban II -ohjelmasta asukkaiden näkökulmasta. Esitys ja puheenvuoro seminaarissa Urbaani tulevaisuus - Kaupunki kaikille 29.9.2006. Helsinki. www.urbanfinland.info/uutisia/arkisto

Lytytikäinen, Merja, Rautiainen, Juha-Matti & Virokannas, Elina (2004) Lentelevät legot ja plää plää mummo takapihalla. Näkökulmia Lastenkaaren arviointiin. Helsingin Diakonissalaitos. Helsinki. (Lastenkaari -hanke).

Marniemi, Janne (2006) Ei kenenkään maalla. Skanssi-projektin ulkoinen arviointi. Net Effect Oy. Helsinki..(Skanssi -hanke)

- Mehto, Katri, Pennanen, Merja, Sädekallio, Outi, Korhonen, Anne & Pylkkänen, Liisa** (2005) "Teatteri on luovallista" - Kokemuksia ja puheenvuoroja teatteri- ja videotyöpajoista. Teatteri ILMI Ö. Helsinki. (Sateenkaari -hanke). www.urbanfinland.info/julkaisut
- Metropolipolitiikan painopisteet.** Hallinnon ja alueiden kehittämisen ministeriöryhmä 13.12.2007.
- Metropolipolitiikan painopisteet / taustamuistio.** Metropolipolitiikan sihteeristö. Hallinnon ja alueiden kehittämisen ministeriöryhmä 13.12.2007.
- Pitkäaikaisasunnottomuuden poistaminen vuoteen 2015 mennessä** (2008) Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishankkeet. Ohjelmatoimisto AHKERAT. Raportti 10.1.2008. (Asumisneuvotoiminta).
- Randell, Mari** (2007) Maahanmuuttajat kaupungin vuokra-asunnon hakijoina. Esitys seminaarissa Asuminen kaupungin vuokra-asunnoissa – nyt ja tulevaisuudessa 13.3.2007. Helsinki. www.helsinki.fi/maantiede/kaumaa/segregaatio2.html
- Sandberg Tiina, Nuto Tiina, Juustila Liisa & Hankkeiden edustajat** (toim.) (2003) Urban Finland Info – Urban II ohjelman tiedotuslehti. Urban II -yhteisöaloite-ohjelma.
- Sipiläinen, Jouni** (2006) "Melkein kuin oma olohuone" – Melluraide-hankkeen loppuarviointi. Kehityspiikki Oy. Helsinki. (Melluraide -hanke).
- Vaattovaara, Mari** (2006) Aluekehityksen haasteet Helsingin seudulla. Esitys seminaarissa Urbaani tulevaisuus – Kaupunki kaikille 29.9.2006. Helsinki. www.urbanfinland.info/uutisia/arkisto
- Vilkama, Katja** (2007) Asuntopolitiikka ja vieraskielisen väestön alueellinen keskittyminen Helsingissä. Esitys seminaarissa Asuminen kaupungin vuokra-asunnoissa – nyt ja tulevaisuudessa 13.3.2007. Helsinki. <http://www.helsinki.fi/maantiede/kaumaa/segregaatio2.html>
- Vuori, Pekka** (2007) Pääkaupunkiseudun ulkomaalaisväestön ennuste 2007–2025. Esitys seminaarissa Maahanmuuttajat, työttömyys ja alueellinen kehitys 22.5.2007. Helsinki. http://www.helsinki.fi/maantiede/kaumaa/segre_3.html
- Kirjallisuus**
- Alasoini, Tuomo** (2006) Osallistava ohjelmallinen kehittäminen tietoyhteiskunnassa. Teoksessa Seppänen-Järvelä & Karjalainen (toim., 2006) Kehittämistyön risteyskysymyksiä. STAKES. Vaajakoski. s. 35-52.
- Anttiroiko, Ari-Veikko** (2003) Kansalaisten osallistuminen, osallisuus ja vaikuttaminen tietoyhteiskunnassa. Teoksessa Bäcklund Pia (toim.) Tietoyhteiskunnan osallistuva kansalainen. Tapaus Nettimaunula. Helsingin kaupungin tietokeskus. Tutkimuksia 2003:5. Helsinki. s. 11–31.
- Arnkil, Robert** (2006) Hyvien käytäntöjen levittäminen EU:n kehittämisstrategiana. Teoksessa Seppänen-Järvelä & Karjalainen (toim., 2006) Kehittämistyön risteyskysymyksiä. STAKES. Vaajakoski.
- Arnkil, Tom Erik** (2006) Okovango-kehittäminen –Välittääkö kukaan jatkuvuudesta? Teoksessa Seppänen – Järvelä & Karjalainen (toim., 2006) Kehittämistyön risteyskysymyksiä. STAKES. Vaajakoski.
- van den Berg, Leo, Braun, Erik & van der Meer, Jan** (2004) National Urban Policies in the European Union. Euricur, Erasmus University Rotterdam, Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. Rotterdam.
- Bernelius, Venla** (2008) Lähi(ö)koulu. Helsingin koulujen ja alueiden kehittäminen EU:n Urban II -ohjelman kouluhankkeiden valossa. Helsingin kaupungin tietokeskus. Tutkimuksia (Vesalan tietotori-, KOTA Koulutuksellista tasa-arvoa - ja Koulua ja elämää varten -hankkeet).
- BMVBS / BBR** (Eds.) (2007) Integrated Urban Development - a Prerequisite for Urban Sustainability in Europe. Background Study on the "Leipzig Charter on Sustainable European Cities" of the German EU Council Presidency. BBR-Online-Publication 09/2007. urn:nbn:de:0093-ON0907R145. Berlin.
- BMVBS / BBR** (Eds.) (2007a) Strategies for upgrading the physical environment in deprived urban areas. Examples of Good Practice in Europe. Background Study on the "Leipzig Charter on Sustainable European Cities" of the German EU Council Presidency. BBR-Online-Publication 06/2007. urn:nbn:de:0093-ON0607R122.
- BMVBS / BBR** (Eds.) (2007b) Strengthening the Local Economy and the Local Labour Market in Deprived Urban Areas. Good Practice Examples in Europe. Background Study on the "Leipzig Charter on Sustainable European Cities" of the German EU Council Presidency. BBR-Online-Publication 03/2007. urn:nbn:de:0093-ON0307R144.
- Broman, Eeva-Liisa** (2005) Information Technology, Culture and Bottom-Up Initiatives. Parliament Magazine, European Politics and Policy, Issue 210, 3, 2005. Brussels. (Sateenkaari- ja Urban-Kulttuuri-hankkeet). www.urbanfinland.info/julkaisut
- Broman, Eeva-Liisa & Halla, Lauri** (2006) Urban II in Helsinki. The Parliament Regional Review. Issue 1, June 2006. Brussels. (Vesalan tietotori- ja Koulua ja elämää varten-hankkeet). www.urbanfinland.info/julkaisut.
- Bäcklund, Pia** (2007) Tietämisen politiikka. Kokemuksellinen tieto kunnan hallinnassa. Helsingin kaupungin tietokeskus. Helsinki.
- Bäcklund, Pia, Häkli, Jouni & Schulman, Harry** (toim.) (2002) Osalliset ja osaajat. Kansalaiset kaupungin suunnittelussa. Gaudeamus. Helsinki
- Bäcklund, Pia & Schulman, Harry** (toim., 2000) Kunnostusta ja kuntokävelyä, asukastiloja ja aikamatkoja. Onnistuiko lähiöprojekti? Helsingin kaupungin tietokeskus. Tutkimuksia 2000:4. Helsinki.
- Bäcklund, Pia & Schulman, Harry** (toim., 2003) Lähiöprojekti lähikuvassa. Lähiöprojektikauden 2000-2003 arviointi. Helsingin kaupungin tietokeskus. Tutkimuksia 2003:4. Helsinki.

- A Common Agenda for Integration. Framework for the Integration of Third-Country Nationals in the European Union** (2005) Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. Commission of the European Communities. Brussels 1.9.2005. COM(2005) 389 final. [Http://www.eukn.org/binaries/eukn/eukn/research/2007/8/common-framework-integration.pdf](http://www.eukn.org/binaries/eukn/eukn/research/2007/8/common-framework-integration.pdf)
- Elämää kaupungissa. Näkökulmia kaupunkipolitiikkaan.** (2004) Suomen Kuntaliitto. Helsinki
- Elämää Myllypurossa** (2006). Helsingin kaupungin museo. (Teksti suomeksi, ruotsiksi, englanniksi ja venäjäksi). Helsingin kaupungin museo. Helsinki. (Elämää Myllypurossa -hanke).
- Eronen, Anne, Luomala, Juha & Paju, Elina** (2002) Metron tuomat. Itä-helsinkiläisten kokemuksia hyvinvoinnistaan. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry. Helsinki.
- Euroopan komissio** (2003) Kaupunkien kumppanina. URBAN-yhteisöaloite. Luxembourg: Euroopan yhteisöjen virallisten julkaisujen toimisto. Belgia.
- Euroopan komissio** (2006) Koheesiopolitiikka ja kaupungit: kaupungit ja taajamat alueiden kasvun ja työllisyyden edistäjinä. Komission tiedonanto neuvostolle ja Euroopan parlamentille. KOM(2006) 385. Luxemburg: Euroopan yhteisöjen virallisten julkaisujen toimisto. Belgia.
- Ex-Post Evaluation** (2003) Urban Community Initiative 1994-1999. Final Rapport. GHK. August 2003. [Http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/evaluation/urban/urban_expost_evaluation_9499_en.pdf](http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/evaluation/urban/urban_expost_evaluation_9499_en.pdf)
- Haapanen Anu** (2003) Vähemmän häätöjä. Kontulan Kiinteistöt Oy:n asumisneuvoprojekti 1999-2002. Helsingin kaupungin tietokeskuksen julkaisuja. Helsinki. (Kontulan asumisneuvoja -hanke). www.urbanfinland.info/julkaisut
- Haapanen, Anu, Broman, Eeva-Liisa & von Knorring, Maria** (2001) Asumisneuvojan toimintakertomus 1999-2000. Helsingin kaupungin kiinteistöviraston julkaisuja 2001/1. Helsinki. (Kontulan asumisneuvoja -hanke).
- Hallituksen asuntopoliittiset ohjelmat** (2008) Ympäristöministeriön raportteja 15/2008. Helsinki.
- Hietikko Merja** (2003) Asumisneuvojalla säästöjä. Arvio Kontulan Kiinteistöt Oy:n asumisneuvoprojektista 1999-2002. Sosiaalikehitys Oy. Helsingin kaupungin tietokeskuksen julkaisuja. (Kontulan asumisneuvoja -hanke). www.urbanfinland.info/julkaisut
- Honkanen, Mika** (2006) Kaupunginosien kehittäminen ja Urban-yhteisöaloiteohjelma. Teoksessa *Urbaani tulevaisuus...* (2006). Helsinki. s. 8-11.
- Huotari, Christina** (2006) Uusia työtapoja maahanmuuttajien kotouttamisessa. Teoksessa *Urbaani tulevaisuus...* (2006). Helsinki. s. 74-77.
- Hyvinvointi Helsingissä** (2005) Helsingin kaupunki, tietokeskus. Helsinki.
- Häkli, Jouni, Laakkonen-Pöntys, Karoliina & Randell, Mari** (2003) Kansalaisten Hervanta. Asukkaiden osallistuminen sekä toiminta- ja vaikutusmahdollisuudet. Tampereen yliopisto. Aluetieteen ja ympäristöpolitiikan laitos. Hervanta-sarja 10/2003. HerPro, Tampereen kaupunki. Eräsalon Kirjapaino Oy.
- Højgaard Jensen, Ellen & Munk, Asger** (Eds., 2007) Kvarterlöft. 10 years of Urban Regeneration. The Ministry of Refugees, Immigration and Integration Affairs. Copenhagen. http://www.eukn.org/eukn/themes/Urban_Policy/Urban_environment/Urban_renewal/kvarterloeft_1376.html
- Kajantie, Marianna** (2006) Kaupunkikulttuuri vai kulttuuri ja kaupunki. Teoksessa *Urbaani tulevaisuus...* (2006). Helsinki. s. 54-58.
- Kettunen, Pekka** (2002) Miksi osallistumisesta puhutaan? Osallistumisen kehittäminen suomalaisissa kunnissa. Teoksessa Bäcklund, Pia et al. (toim., 2002) *Osalliset ja osajat*. Gaudeamus. Helsinki.
- Kokkonen, Jouko** (2006) Kontula viestii verkossa. Teoksessa *Urbaani tulevaisuus* (2006). Helsinki. s. 34-37.
- Kokkonen, Jouko & Helminen, Larri** (2007) Kondeka. Raportti Urban II -ohjelman rahoittamasta asukastoinnista Kontulassa. Kontula-seura ry / KontuKeskus ry. Helsinki.
- Kortteinen, Matti & Vaattovaara, Mari** (2007) Miten Helsingin käykään? Yhteiskuntapolitiikka 2/2007 vol.72. Stakes. Helsinki. s. 137-145.
- "Kun ei enää saa syrjäytyäkään rauhassa"** (2001) Raportti työllistämiprojekti Mellu- ja Myllyraiteesta 1997-2000. Toim. Karvinen, Marko. Kaupunginkanslian julkaisusarja A 10/2001. Helsinki.
- Kuokkanen, Kanerva** (2005) Kaupunkipolitiikan perustelut ja käytännön toimet viidessä länsieurooppalaisessa maassa. Kuntaliitto. Acta nro 172.
- Kuoppala, Mikko, Laine, Päivi, Uusihakala, Juho, Anttiroiko, Ari-Veikko & Rasinkangas, Jarkko** (2003) Suomen vuosien 2001-2006 Urban II -yhteisöaloiteohjelman väliarviointi - Arvioinnin loppuraportti. Urban II -yhteisöaloiteohjelma. Helsinki. www.urbanfinland.info/julkaisut
- Kuoppala, Mikko, Venäläinen, Raisa, Rasinkangas, Jaakko & Anttiroiko, Ari-Veikko** (2005) Väliarvioinnin tarkistus Urban II -yhteisöaloiteohjelmasta. Arvioinnin loppuraportti. Urban II -yhteisöaloiteohjelma. Helsinki. www.urbanfinland.info/julkaisut
- Kurki, Leena** (2000) Sosiokulttuurinen innostaminen. Vastapaino. Tampere.
- Kyllönen-Saarnio, Eija & Nurmi, Reet** (2005) Maahanmuuttajanaiset ja väkivalta. Opas sosiaali- ja terveysalan auttamistyöhön. Sosiaali- ja terveysministeriö, Työministeriö, Monika-Naiset Liitto ry. Sosiaali- ja terveysministeriön oppaita 2005:15. Helsinki. (Myös ruotsiksi). (Monikulttuuristen naisten tuki -hanke). www.urbanfinland.info/julkaisut
- Kähkönen, Liisa** (2006) Suunta suomalaiselle kaupunkipolitiikalle. Suomen Kuntaliitto. Helsinki.

- Laakso, Seppo** (2006) Urban-alueiden kehittäminen yhteiskunnallisena investointina. Teoksessa *Urbaani tulevaisuus...* (2006). Helsinki. s. 18-24.
- Laikko, Outi & Tossavainen, Sari** (2007) Hyvä ohjelma on enemmän kuin hankkeidensa summa. EU:n tavoite 2 -ohjelma Itä-Turussa 2000–2006. Loppuraportti. Turun kaupunki, kaupunginkanslia. Turku.
- Lapintie, Kimmo, Piispa, Päivi, Saarela, Pekka, Koivisto, Riitta, Lamminmäki, Lauri, Karjalainen, Pekka, Laasanen, Yrjö, Mero, Pia, Karisto, Antti & Maijala, Olli** (1999) Suomessa toteutettavien Urban-ohjelmien arviointi 1995-1999. Helsingin yliopiston sosiaalipolitiikan laitos, Helsingin yliopiston Vantaan täydennyskoulutuslaitos, LT-Konsultit, Teknillinen korkeakoulu / Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus ja koulutuskeskus. Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja B 77. Espoo.
- Leipzig Charter on Sustainable European Cities** (2007) <http://www.urban-net.org/binaries/urban-net/bulk/text/leipzig-charter-on-sustainable-european-cities.pdf>.
- Lilja, Hanna & Järvillehto, Laura** (toim., 2006) Ekoarki. Pääkaupunkiseudun Kierrätyskeskuksen ja Suomen Ympäristökasvatuksen Seuran Ekoarkihankkeen hedelmiä vuosilta 2003–2005. Helsinki. (Ekoarki -hanke). www.kierratyskeskus.fi/pdf/ekoarki03_05.pdf
- Markkanen, Airi & Rista, Eeva** (toim., 2006) Albumit auki Kontulaan. Lasipalatsin Mediakeskus Oy. Helsinki. (Urban-Kulttuuri -hanke).
- Menestyvä Itä-Helsinki** (2001) Itä-Helsingin työpaikat ja toimitilat -projektin loppuraportti. Helsingin kaupunginkanslian julkaisusarja A 2/2001. Helsinki.
- Merimaa, Maija** (2007) Kohtauspaikkoina netti ja rokki – kulttuuri kaupunkiuidistuksessa. Arvio Urban Kulttuuri-hankkeesta Helsingin Kontulassa vuosina 2002–2006. Helsingin kaupungin tietokeskus. Tutkimuksia 2007:5. Helsinki. (Urban-Kulttuuri -hanke).
- Merisalo, Tiina** (2006) Helsinki City Museum - documenting suburban life in Helsinki. City museums as centres of civic dialogue? Proceedings of the Fourth Conference of the International Association of City Museums, Amsterdam, 3–5 November 2005. Amsterdam Historical Museum, Amsterdam. (Elämää Myllypurossa -hanke).
- Mikola, Sinikka & Kesänen, Juha** (2007) Ohjaket kässissä – opas kuntien ohjelmien johtamiseen. Suomen Kuntaliitto. Helsinki.
- Mäntyneva, Päivi & Kuoppala, Mikko** (2004) Pienten koululaisten iltapäivätoiminnan rakennuspuita kokoomassa. Kokemuksia järjestöjen ja sosiaalipalvelutoimiston yhteisestä kehittämistyöstä Helsingin Urban-alueella vuosina 2002–2004. Evalue Praxis Oy. Helsingin kaupungin tietokeskus. Tutkimuksia 2004:4. Helsinki. www.urbanfinland.info/julkaisut
- Niessen, Jan & Schibel, Yongmi** (2007) Handbook on Integration for policy-makers and practitioners. Second edition. Directorate-General Justice, Freedom and Security. May 2007. http://europa.eu.int/comm/justice_home/ tai <http://www.eukn.org/binaries/eukn/eukn/research/2007/8/handbook-on-integration2.pdf>
- OECD** (2003) Territorial Reviews Helsinki, Finland. OECD.
- OECD** (2005) Suomen maakatsaus. Tiivistelmä. OECD Territorial Reviews Finland. Toim. Voutilainen, Olli & Honkanen, Mika. Sisäasiainministeriön julkaisu 31/2005. Hyvinkää.
- Pakarinen, Terttu** (2002) Osallistumisen taustalla olevat ajatusmallit ja osallistumisen tulevaisuus. Teoksessa Bäcklund, Pia et al. (toim., 2002) Osalliset ja osajat. Gaudeamus. Helsinki.
- Partanen, Leila, Korhonen, Nina, Virkkunen, Tomi & Saarenpää, Taina** (toim., 2006) Pieni ja tärkeä - Kokemuksia ja tarinoita Helsingin ja Vantaan Urban II -yhteisöaloiteohjelman ja Hervannan ja Itä-Turun Tavoite 2 -ohjelman yhteisöhankeista. Tampere. (Sateenkaari-hanke). www.urbanfinland.info/julkaisut
- Rantanen, Heli** (2005) Nettikioskeja ja laajakaistaa. Kansalaisten tietoyhteiskuntaa rakentamassa. Sitran raportteja 49, Helsinki. (Mm. Urban Kulttuuri -hanke, Kontupiste). www.urbanfinland.info/julkaisut
- Rautiainen, Asta** (2004) Sosiaalipedagoginen toiminta oppilaiden arjessa. Sosiaalipedagoginen aikakauskirja. Vuosikirja 2004. 5. vuosikerta. (Koulua ja elämää varten -hanke). www.urbanfinland.info/julkaisut
- Rautiainen, Asta** (toim., 2005) Koulu yhteisöllisenä toimijana. Helsingin ammattikorkeakoulu Stadian julkaisuja. Sarja B: Oppimateriaalit 4. Helsinki. (Koulua ja elämää varten -hanke).
- Rautiainen, Juha-Matti** (2004) Laaja-alaista iltapäivätoimintaa mikrolähiöihin. Dialogi 8/2004. (Lastenkaari-hanke)
- Salonen, Outi** (2006) Koulut ja kaupunginosien kehittäminen. Teoksessa *Urbaani tulevaisuus...* (2006). Helsinki. s. 60–63.
- Sarantola-Weiss, Minna** (2007) Elämää Myllypurossa. Kaupunkitieteellinen tutkimus lähiöelämästä. Loppuraportti 2005–2006. Helsingin kaupunki, kaupunginmuseo. Helsinki. (Elämää Myllypurossa -hanke).
- Sassi, Sinikka** (2002) Kulttuurinen identiteetti ja osallisuus. Teoksessa Bäcklund, Pia et al. (2002) Osalliset ja osajat. Gaudeamus. Helsinki.
- Sassi, Sinikka** (2003) Verkko yhteisöllisyyden vahvistajana – onko paikalla väliä? Teoksessa Bäcklund, Pia (toim.) Tietoyhteiskunnan osallistuva kansalainen. Tapaus Nettimaunula. Helsingin kaupungin tietokeskus. Tutkimuksia 2003:5. Helsinki. s. 33–49.
- Sassi, Sinikka** (2006) Hankkeet pelastamassa kaupunginosia. Teoksessa *Urbaani tulevaisuus...* (2006). Helsinki. s.28–33.
- Schulman Harry & Broman, Eeva-Liisa** (2000) Kaupunkipolitiikkaa Helsingin lähiöissä. Teoksessa Bäcklund & Schulman (toim., 2000) Kunnostusta ja kuntokävelyä, asukastiloja ja aikamatkoja. Helsingin kaupungin tietokeskus. Tutkimuksia 2000:4. Helsinki.
- Schulman, Harry & Broman, Eeva-Liisa** (2006) Urban pääkaupunkiseudulla: Verkostoitumista ja kaupunkipolitiikkaa. Teoksessa *Urbaani tulevaisuus...* (2006). Helsinki. s. 12–17.

- Schulman, Harry, Broman, Eeva-Liisa & Korhonen-Wälkä, Ulla** (2003) Johdanto: Lähiöprojektin toinen vaihe. Teoksessa Bäcklund, Pia & Schulman, Harry (2003) Lähiöprojekti lähikuvassa. Helsingin kaupungin tietokeskus. Tutkimuksia 2003:4. s. 13–17.
- Sennett, Richard** (2004) Kunnioitus eriarvoisuuden maailmassa. Vastapaino. Tampere.
- Seppänen-Järvelä, Riitta** (2006) Suunnittelurationalismista hyviin käytäntöihin – kehittämisen menetelmien ja ajattelutapojen muodonmuutos. Teoksessa Seppänen-Järvelä & Karjalainen (toim., 2006) Kehittämistyön risteyskysymyksiä. STAKES. Vaajakoski.
- Seppänen-Järvelä, Riitta & Karjalainen, Vappu** (toim., 2006) Kehittämistyön risteyskysymyksiä. STAKES. Vaajakoski.
- Skidmore, Paul, Bound, Kirsten & Lownsborough** (2007) Community participation. Who benefits? Joseph Rowntree Foundation. http://www.eukn.org/binaries/greatbritain/bulk/research/2007/7/community_network_governance.pdf
- Stigendal, Mikael** (2006) Revitalising European Cities. Young People – from Exclusion to Inclusion. Research report within the URBACT programme. Malmö.
- Suomi tarvitsee suurkaupunkipolitiikkaa** (2003). Aluekeskus- ja kaupunkipolitiikan yhteistyöryhmän julkaisu 1/03. Jyväskylä.
- Suurten kaupunkiseutujen politiikkakokonaisuus** (2006). Suurten kaupunkiseutujen neuvottelukunta. Sisäasiainministeriö, alueiden kehittäminen. Sisäasiainministeriön julkaisuja 45/2006. Helsinki.
- Syrjä, Hannele** (2004) Eväitä aktivoivan yhteistyön kehittämiseen. Itä-Helsingin työllistämishankkeiden yhteisarviointi. Arviointiraportti. EU Urban II yhteisöaloiteohjelma. Sosiaalikehitys Oy. Helsingin kaupungin tietokeskus. Tutkimuksia 2004:8. Helsinki. (Mm. Melluraide-hanke).
- Syrjäytymistä ehkäisevien EU-hankkeiden arviointi** (2006) Sosiaali- ja terveysministeriö. Selvityksiä 2006:46. Helsinki. (Mm. Monikulttuuristen naisten tuki-hanke).
- Syrjäytymistä ja sosiaalista segregatiota selvittäneen työryhmän mietintö** (1997) Helsingin kaupunginkanslian julkaisusarja A, 1997:15. Helsinki.
- Turvallinen ja viihtyisä kotialue-projekti.** (2008) http://www.kontula.com/ajankohtaista_arkisto/turvallinen_ja_viihtyisa_kotialue_projekti.html.
- Törmä, Sinikka, Huotari, Kari & Pitkänen, Sari** (2007) Kaupunkipäihdetyön haasteet ja toimintamallit Helsingissä. Helsingin kaupungin tietokeskus. Tutkimuksia 2007:2. Helsinki. (Mm. Itä-Viitta -hanke).
- The Urban future – a city for everyone** (2007) Toim. Aronen, Mari-Anne & Malmelin, Johanna. The Urban II Community Initiative Programme. City of Helsinki and City of Vantaa. Helsinki.
- Urbaani tulevaisuus – Kaupunki kaikille** (2006). Urban II -yhteisöaloiteohjelman juhla- ja julkaisu. Toim. Aronen, Mari-Anne & Malmelin, Johanna. Helsingin kaupunki ja Vantaan kaupunki. Helsinki.
- Vaattovaara, Mari** (2000) Muuttoliike sosiaalisen erilaistumisen moottorina. Teoksessa Bäcklund & Schulman (toim., 2000) Kunnostusta ja kuntokävelyä, asukastiloja ja aikamatkoja. Helsingin kaupungin tietokeskus. Tutkimuksia 2000:4. Helsinki.
- Vaattovaara, Mari** (2006) Mihin pääkaupunkiseutu on menossa? Teoksessa Urbaani tulevaisuus... (2006). Helsinki. s. 84–88.

Kontu Festarit. Kuva: Eeva Rista

Yhteisyyttä ja yhdyskuntatyötä

Tämän artikkelin tarkoituksena on kuvata ja arvioida lähiöprojektin kahta aluetyön toteuttamismallia ja niihin liittyviä työmuotoja. Mallit ovat sosiaaliviraston aluetyön malli Myllypurossa ja Kontulassa sekä Kalliolan settlementin toteuttama kumppanuussopimusmalli Pihlajamäessä. Alueellista työtä tehtiin projektin aiemmilla toimintakausilla osana moniammatillista tiimiä lähiötyön nimikkeellä. Tarkasteltavina ovat lisäksi aluetyön rooli välittäjänä hallintokuntien ja asukastyön välillä, sen yhteistyötahot ja asema sosiaaliviraston organisaatiossa. Lähiöprojektin yhteydessä tehtyä aluetyötä peilataan lopuksi suhteessa laajempiin valtakunnallisiin sosiaali- ja yhdyskuntatyön muutossuuntiin.

Aluetyön tausta lähiöprojektissa

Arvioin tässä artikkelissa Helsingin kaupungin lähiöprojektin kolmannen kauden aluetyötä sen kannalta, millaisin mallein työtä harjoitettiin ja millaisia tukirakenteita työlle on luotu. Joissakin kohdin tarkastelen kehitystä myös edellisten kausien osalta. Aluetyöllä tarkoitetaan tässä yhteydessä projektialueella sijaitsevalla lähiöasemalla toimivan aluetyöntekijän toimintaa, joka on sisällynyt Helsingin lähiöprojektin toimintaan alusta alkaen. Aikaisemmilla toimintakausilla käytettiin lähiötyöntekijän nimitystä.

Lähiöprojektin toimintakauden päättyessä tehtiin vakiintuneen tavan mukaisesti Helsingin tietokeskuksen johdolla arviointi toiminnasta ja sen tuloksista. Alueellista työtä arvioivat artikkelit ovat sisällyneet myös vuosien 2000 ja 2003 arviointijulkaisuihin. Arviointitehtävän raja-
aus on selkeä, sillä projektin aluetyötä on toteutettu kahdella erityyppisellä toimintamallilla:

- osana sosiaaliviraston aikuisten palveluja Myllypurossa ja Kontulassa ja
- kumppanuussopimukseen perustuen Kalliolan settlementin toimeenpanemana Pihlajamäessä.

Artikkelissa analysoidaan kumpaakin edellä mainittua aluetyön toimeenpanon tapaa ja nostetaan esiin niihin liittyviä vahvuuksia ja heikkouksia sekä kehittämissuhteita. Arvioinnin tavoitteena on palvella sosiaalivirastoa alueellisen työn kehittämisessä ja antaa tietoa lähiöprojektin uuden kauden valmisteluun. Menetelmällisesti arviointi perustuu kahden toimintamallin vertailuasetelmaan.

Arvioinnin tarkoituksena on kuvata molempien työtapojen ja toimintamallien oleellisia piirteitä ja kehitysprosesseja sekä arvioida niiden vahvuuksia ja heikkouksia. Arviointitulottuvuuksia ovat tällöin toimeenpano ja tuloksellisuus. Helsingin lähiöprojektin aluetyön toteuttamistapaa verrataan lisäksi laajemmin aikuissosiaalityötä ja yhdyskuntatyötä koskeviin kansallisiin teemoihin ja tutkimukseen. Arvioitavia teemoja ovat:

- työn suunnitelmallisuus ja asema organisaatiossa (suhde strategioihin, työn tavoitteet, ohjaus, resursointi, osaaminen)
- keskeiset työmuodot ja yhteistyötahot
- aluetyöntekijän rooli välittäjänä hallintokuntien ja asukastyön välillä

- tuoko kumppanuusmalli ja millaista lisäarvoa toimintaan
- työntekijöiden / organisaation omat arviot työn tuloksista
- työntekijöiden / organisaation kehittämisesitykset
- lähiöprojektin / sosiaaliviraston aluetyö suhteessa laajempiin sosiaalityön muutossuuntiin

Arvioinnin pääaineistona ovat aluetyöntekijöiden ja heidän esimiestensä haastattelut. Haastateltavina olivat Helsingin kaupungin sosiaalivirastosta asukas-yhteistyöpäällikkö, itäisen sosiaaliaseman päällikkö ja Myllypuron aluetyöntekijä. Kalliolan settlementistä haastateltiin kehittämysyksikön johtaja ja Pihlajamäen aluetyöntekijä. Alueiden järjestötoimijoiden edustajina haastateltiin Kontula-seuran, Myllypuro-seuran ja Pihlajamäki-seuran puheenjohtajat. Lähiöprojektin edustajina haastateltiin projektipäällikköä ja projektisuunnittelijaa. Lisäksi arviointiaineistona on käytetty kirjallista aineistoa, kuten lähiöprojektin projektisuunnitelmaa, toimintakertomuksia vuosilta 2005–2007, internet-sivuja, kumppanuussopimusasiakirjoja, työntekijöiden toimintasuunnitelmia ja -kertomuksia sekä toiminnan ohjaukseen ja seurantaan liittyviä kokousaineistoja.

Aikuissosiaalityön kehittämiseen ja tehtävärakenteiden uudistamiseen on kohdistunut viime aikoina kiinnostusta ja kehittämispaineita valtakunnallisesti (ks. esim. Vuorensyrjä ym. 2006; Tuusa 2005; Karjalainen & Sarvimäki 2005; Kananoja ym. 2007). Käsillä olevan arviointitehtävän kannalta keskeistä on ollut aluejakoon perustuneen sosiaalityön organisointitavan muuttaminen kunnallisessa sosiaalityössä ikä- ja elinkaarimallin mukaiseksi. Samalla alueellisia sosiaaliasemia on lakkautettu. Tämä on heikentänyt palvelujen saatavuutta, mutta on samalla korostanut lähellä asukkaita toimivan yhdyskuntatyön merkitystä (ks. Roivainen 2008). Näkymä saattaa avata mahdollisuuksia myös settlementityölle perinteisen projektimaisen lähiökehittämisen lisäksi.

Helsingin lähiöprojektin ensimmäisen toimintakau-

den 1996–1999 arvioinnissa projektin todettiin kehittäneen uudenlaisia lähiötyön menetelmiä ja pyrkineen nostamaan asukkaita toimintojen keskiöön (Karjalainen 2000). Toisella kaudella 2000–2003 selvitettiin itsearvioinnin menetelmin (Karjalainen 2003), millaisin sisällöin työ jatkui. Arviointi perustui lähiöprojektin kaikkien alueellista työtä tehneiden työntekijöiden tuottamaan aineistoon. Aineisto koostui toiminnoista tuotetuista hankekorteista, ryhmäarviointitilaisuuksista ja toimintaraporteista. Analysointi tapahtui SWOT- ja EFQM-suorituskykyanalyysillä. Tarkasteltavana oli, miten silloin esiin tulleisiin kehittämishaasteisiin vastattiin moniammatillisen tiimityön avulla ja millaisia uudenlaisia vaateita toimintaympäristö projektille asetti.

Tuolloin lähiöasemat toimivat lähiötyöntekijöiden toimintatiloina ja projektin asiakaspäätteinä kentällä. Ne olivat myös lähiöarkkitehtien, lähiöliikuttajien, yhteisötaitelijoiden ja perhetyöntekijöiden tukikohtia. Työ jakautui (i) aluetyön, (ii) asukastoiminnan ja (iii) lähiöasematoiminnan osioihin. Lähiötyöntekijät oli palkattu Kontulan ja Myllypuron lähiöasemille. Myllypurossa tehtävää hoiti sosiaaliviraston yhdyskuntatyöntekijä ja Kontulassa sosiaaliviraston sosiaaliohjaaja kokopäiväisesti. Pihlajamäen lähiöasemalla ei sen sijaan ollut lähiötyöntekijää.

Toiminnan tuloksellisuuden nähtiin avautuvan tilojen tarjoamien mahdollisuuksien kautta; aluetyön kehittymisessä sekä asukastoiminnan aktivoinnissa ja tukemisessa. Parhaimmillaan lähiötyö oli moniammatillista yhteistyötä, eri tahojen yhteen saattamista sekä ryhmätoimintojen järjestämistä. Sosiaalityön resursseina lähiötyöntekijät toimivat siten, että sosiaalityöntekijät lähettivät tarvittaessa asiakkaita suoraan lähiöasemille. Jos lähiötyöntekijä saattoi auttaa, ei tarvittu välttämättä sosiaalityön interventiota. Lähiötyöntekijät kuuluivat sosiaaliviraston sosiaalityön tiimiin, joka pyrki ratkaisemaan kytkeytymistä emo-organisaatioon. Viranomaisyhteistyön lisäksi tarjottiin tukea ja käytännön apua asukkaille ja asukas-yhdistyksille.

Pulmalliseksi osoittautui se lähiökehittämiselle

tunnusomainen piirre, että asukasyhdistysten aktiivisuus ja etenkin asukkaiden sitoutuminen oli melko vähäistä tai liian harvojen harteilla. Huomattiin, että toimintaryhmät vaativat pääsääntöisesti ulkopuolista koordinoitua tukea. Lähiöasemien toiminnasta oli myös kokemuksia, että toiminta ei näkynyt tarpeeksi alueella.

Haastateltavat nostivat tuolloin, lähiöprojektin toisella kaudella, jatkohaasteeksi työn kehittämisen ennaltaehkäiseväksi toimintamalliksi. Työn autonomian ja joustavuuden kannalta oma budjetti ja lähiöaseman toimintaraha koettiin tärkeäksi. Suurimpana haasteena nähtiin lähiötyön kytkeytyminen sekä alueellisiin toimintoihin että sosiaaliviraston toimintaprosesseihin. Kannettiin myös huolta siitä, mikä asema jää lopulta alue- ja yhdyskuntatyölle sosiaaliviraston organisaatiouudistuksessa. Esimerkiksi aikuissosiaalityöllä ei ollut Myllypuron alueella säännöllisesti eikä muutenkaan organisoidusti toimivaa yhteistyöverkostoa kuten on päivähoitossa tai lastensuojelussa.

Aluetyö projektikaudella 2005–2007

Kuten edellä todettiin, toimintakausilla 1996–2004 projektissa korostettiin alueellista ja asukaslähtöistä toimintatapaa, johon sisältyi toiminnan tukikohtana lähiöasema ja siellä työskentelevä moniammatillinen tiimi. Tavoitteena oli vahvistaa alueellista yhteistyötä ja kaupungin ja asukastahojen kumppanuutta.

Lähiöprojektin toimintakaudella 2005–2007 alueellinen työ, ”Asukasyhteistyötä ja kumppanuutta” on määritelty tavoitteeksi ”Asukasosallisuus voimavaraksi” toteuttavaksi kehittämisteemaksi (Lähiöprojektin toimintakertomus 2005, 11). Toimivan asukasyhteistyön ja kumppanuuden edellytyksinä on nähty pysyvät alueelliset kanavat ja rakenteet yhteistyölle ja sopivat asukastoimintatilat. Viimeisen toimintakauden aikana lähiöasemien moniammatilliset tiimit ovat loppuneet Kontulassa ja Myllypurossa, mutta aluetyö on jatkunut, samoin lähiöasemat asukastoimintatiloina. Toinen suuri muutos on ollut sosiaaliviraston organisaation

muuttaminen aluejakoon perustuneesta palvelumallista elämänkaareen ja ikäryhmiin perustuvaan malliin. Aluetyötä tehtiin viimeisimmällä kaudella siten projektin alkuajoista poikkeavassa toimintaympäristössä.

Aluetyön kehittäminen aloitettiin Pihlajamäessä Kalliolan settlementin kanssa elokuusta 2006 alkaen kumppanuussopimusmallilla. Sopimussopimuksena olivat sosiaalivirasto, Kalliolan Settlementti, lähiöprojekti ja Pihlajamäki-seura. Työn ohjaus tapahtui osapuolten edustajista koostuvassa ohjausryhmässä ja ns. kumppanuuskeskusteluissa. Vuoden 2008 alussa sopimusta uudistettiin vastamaan muuttuneita olosuhteita, esimerkiksi lähiöprojekti jäi pois sopijaosapuolena. Samalla Pihlajamäen lähiöasema siirtyi sosiaaliviraston normaalksi toiminnaksi ja aluetyöntekijä siirtyi viraston palvelukseen.

Aluetyön kaksi mallia

Sosiaaliviraston aluetyö

Alueellinen työ Kontulassa, Myllypurossa ja Pihlajamäessä on tapahtunut lähiöasemien yhteydessä. Organisatorisesti Kontulan ja Myllypuron aluetyöntekijät kuuluvat aikuisten palvelujen vastuualueelle Itäisellä sosiaaliasemalla, jossa on myös heidän esimiehensä. Pihlajamäessä lähiöprojekti on toiminut vuodesta 2000 alkaen lähiöliikuttajan ja arkkitehdin vetämänä. Syksyllä 2006 aluetyö käynnistyi kumppanuussopimuksen myötä.

Edellisinä projektikausina aluetyöntekijöiden nimikkeenä on ollut lähiötyöntekijän nimike. Lähiöprojektissa päädyttiin käyttämään nyt päättyneellä toimintakaudella aluetyöntekijän nimitystä. Sosiaalivirastossa työntekijät ovat kuitenkin yhdyskuntatyöntekijän nimikkeellä, joka vakiintunut nimike. Sosiaalivirastossa yhdyskuntatyöntekijöitä on ainoastaan itäisellä alueella (5 henkilöä). Lisäksi kantakaupungissa toimii kumppanuustalot Hanna ja Betania, joissa on samantyyppistä toimintaa.

Projektissa toimineita lähiö- ja aluetyöntekijöitä on

vakinaistettu ajan saatossa sosiaaliviraston organisaatioon. Myllypuron ja Kontulan lähiötyöntekijät vakinaistettiin vuonna 1999. Myllypurossa toimintaa ovat jatkaneet aluetyöntekijä ja perhetyöntekijä. Muutoin moniammatillinen tiimi on purkautunut siten, että lähiöarkkitehti siirtyi laatimaan Siltamäen kehittämisohjeita rakennusvalvontavirastoon. Lähiötaiteilijatoiminta on ollut Urban-ohjelman rahoituksen piirissä (tästä tarkemmin, ks. Karttunen 2005 155; 161). Lähiöliikunta on vakiinnutettu liikuntaviraston normaalityötoiminnaksi Liikuntamyllyn yhteyteen.

Lähiöprojekti tuki vuosina 2004–2007 toimintarahastaan alueellista työtä Kontulassa, Myllypurossa ja Pihlajamäessä yhteensä noin 445 900 eurolla. Tuki kohdentui lähiöasemien tilakustannuksiin, aluetyöntekijöiden toimintaan ja tapahtumiin sekä kaupunkipäihdetyöhön. Vuonna 2004 tuki oli määrältään suurinta, yhteensä noin 175 200 euroa, jolloin Kontulan ja Myllypuron aluetyötä tuettiin vuosien 2003 ja 2002 tapaan vielä runsaasti. Vuonna 2005 aluetyön tukimäärä väheni jonkin verran, ollen noin 131 200 euroa. Vuonna 2006 lähiöprojektin tuki oli 55 300 euroa ja vuonna 2007 arviolta 84 200 euroa. Kontulan alueellinen työ (lähiöasema ja aluetyö) siirtyi vuoden 2006 alusta kokonaan sosiaaliviraston normaaliksi toiminnaksi ja vuoden 2007 alusta myös Myllypuron lähiöaseman toiminta. Vuonna 2007 lähiöprojektin toimintarahalla tuettiin sekä Myllypurossa että Pihlajamäessä aluetyötä ja kaupunkipäihdetyön matalan kynnyksen toimintaa. Pihlajamäen lähiöasema siirtyi sosiaalivirastolle vuoden 2008 alusta.

Myllypurossa painotus on verkostomaisessa työssä ja päihdetyössä. Lähiöasema fyysisenä tilana on rajoittanut toiminnallisten ryhmien vetämistä, koska tilassa on lähinnä työhuoneita ja kirjaston lehtisali. Toisaalta tämä on suunnannut työtettä verkostomaisiin yhteistyörakenteisiin. Esimerkiksi vuonna 2006 Hyvä Myllypuro -verkostossa on pohdittu asukkaiden ja virkamiesten kesken erilaisia teemoja viisi kertaa. Teemoja ovat olleet

- maahanmuuttajatyö,

- vanhuspalvelut,
- julkisen ja kolmannen sektorin yhteistyö sekä
- päihteiden käyttö ja päihdetyö.

Verkostoon kuuluvat hallintokuntien alueella toimivat työntekijät, seurakunta, poliisi, alueen järjestöt ja muut toimijat. Verkosto on tarkoitettu pysyväksi vuorovaikutuksen kanavaksi kaupungin ja asukkaiden välille.

Hyvä Myllypuro -alueryhmässä perustettiin ns. päihdetyön rinki alueellisten päihdepalvelujen kehittämiseksi. Mukana ovat olleet Itäinen sosiaaliasema, A-klinikka, Herttoniemen seurakunta, asunnottomien sosiaalipalvelut, Helsingin diakonissalaitos sekä Myllypuron työttömät ry. Kaupunkipäihdetyön verkosto on onnistunut tavoitteessaan perustaa paikka ostarin ja metroaseman tienoilla porukoiville ryhmille. Paikka aloitti toimintansa syyskuussa 2007 nimellä Ostarin hymy. Ostarin Hymyn tilat ovat iltaisin ja viikonloppuisin asukastoiminnan käytössä maksutta. Laajemmin tematiikkaa on käsitelty Kaupunkipäihdetyön haasteet ja toimintamallit Helsingissä -raportissa (Törnä ym. 2007).

Aluetyöntekijä on osallistunut Itäisen sosiaaliaseman maahanmuuttajatyön kehittämisryhmään, jonka puitteissa on ollut erilaista koulutusta, tapahtumia ja seminaareja. Esimerkiksi Verso-hankkeessa on tavoitteena, että maahanmuuttajaperheiden lapset pääsevät päivähoitoon viimeistään kolme vuotta ennen koulun alkua. Maahanmuuttajien asumiseen liittyviä asioita on kohennettu Urbanin, lähiöprojektin ja Suomen pakolaisavun projektien avulla. Toiminta on liittynyt kiinteästi Urban II -ohjelmasta rahoitettuun Myllypuron Kiinteistöt Oy:n asumisneuvoja-hankkeeseen.

Järjestöjen toimintaa on aktivoitu Urban-ohjelmasta rahoitetussa Urban-Sateenkaari -hankkeessa. Siinä pieniä hankkeita koottiin yhteen sateenkaarimallin mukaisesti. Sateenkaarihanke tuki järjestöjä määrärahojen lisäksi erilaisilla koulutuksilla, verkostotapaamisilla, tiedottamisella ja arvioinnin järjestämisellä. Itäinen sosiaaliasema palkkasi hankkeeseen erikseen

projektikoordinaattorin, joka vastasi toiminnasta ja teki yhteistyötä Myllypuron yhdyskuntatyöntekijän ja Kontulan lähiötyöntekijän kanssa. Keskeinen asukas-toimintaan liittyvä tapahtuma on joka syksy järjestettävä Myllypuro-päivä. Juhlavuonna 2006 päivä laajeni Myllypuro-viikoksi, ja sen järjestämisestä vastasivat lähiöprojektin aluetyöntekijä, 20 yhdistystä ja 10 viranomaistoimijaa. Myllypuro-seura ja Myllypuron nuorisotalo juhlistivat tuolloin 40 toimintavuottaan. Metro, Hely-koti ja lähiöprojekti juhlivat niin ikään pyöreitä vuosia. Tapahtumista voi mainita kotihoidon asiakkaiden ja asukaspuiston joulujuhlat, joiden järjestämisestä ovat vastanneet alueen monet toimijat. Aluetyöntekijä on osallistunut paikallisen Lions Clubin toimittaman Myllyviesti-lehden kokoamiseen, lehden yhdistysinfon päivittämiseen ja yhdistyksen kevätmarkkinoiden suunnitteluun.

Kontulassa panostettiin lähiöprojektin viiden ensimmäisen toimintavuoden aikana sekä vahvan lähiöasemakonseptin kehittämiseen että monenlaisten yhteistyöverkostojen- ja rakenteiden luomiseen ja tukemiseen. Lähiöasema on fyysisenä tilana tarjonnut mahdollisuuksia ryhmätoiminnoille, koulutukselle ja asukkaiden kokoontumisille. Viimeisellä toimintakaudella työ on rajautunut lähiöasemalla tapahtuvaan toimintaan. Erityisesti maahanmuuttajatyö on ollut toiminnan keskiössä. Viimeisimmällä kaudella aseman toimintaa ovat rajoittaneet sijaisjärjestelyjen ontumisesta johtuneet toiminnan rajaukset. Asema on toiminut lähinnä työllistettyjen vahtimestarien varassa. Aseman toiminnasta ei ollut saatavissa vuosikertomustietoja eikä aluetyöntekijää ollut mahdollista haastatella. Toisaalta on huomattava, että aluetyön tarve on vähentynyt Lähiöprojektissa järjestöjen aktiivisuuden lisääntyttyä huomattavasti vuonna 2004 Urban-rahautuksen ja Urbanin Sateenkaari -hankkeen myötä.

Kuten sanottu, järjestöjen oma aktiivisuus oli lisääntynyt vuosien saatossa ja erityisesti vuonna 2004. Yhteistoimintakulttuurin vakiintuessa Myllypuron, Kontulan, Kurkimäen, Kivikon ja Vesalan asukas-yhdistykset aloittivatkin Paikallisagenda-työskentelyn

jälkimainingeissa jo vuonna 2001 yhteiset alueittain kiertävät aluefoorumit, joissa vetovastuu oli kullakin asukasjärjestöllä vuorotellen. Sosiaaliviraston lähiötyön rooli oli toimia teknisenä apuna muun muassa tiedotuksessa. Vuodesta 2004 alkaen Urban Sateenkaari -hankkeen tuen myötä järjestöt (Kontula-seura ja FC Kontu) ottivat Kontulassa vastuun kokonaisuudessaan asukasfoorumitoiminnan, nettisivujen, asukaslehden ja lukuisten alueen imagoa ja yhteistoimintaa parantavien hankkeiden toteuttamisesta ja koordinoinnista. Ne saivat mukaan myöhemmin myös Kontulan Ostoskeskuksen yrittäjäyhdistyksen.

Kehittämisen ja organisoinnin kitkat

Lähiö- ja aluetyö oli alkuaikoina lähiöprojektissa pitkälti sirpalemaista ja alueilta nousseisiin tarpeisiin vastaamista. Myöhemmin erilaisia toimintoja ja toimijoita koottiin yhteen verkostomaisiksi rakenteiksi. Lähiöprojektin aiempi moniammatillinen tiimimalli auttoi tässä osittain, mutta ei riittävästi. Yhteisiä hankkeita ei tiimeissä juurikaan syntynyt, mutta pisteittäisiä kokeiluja ja toimintoja kylläkin. Ennen lähiöprojektin alkua Vuosaaressa oli jo toiminut sosiaaliviraston yhdyskuntatyöntekijä. Myllypuron ja Kontulan ensimmäiset lähiötyöntekijät palkattiin projektin ulkopuolelta. Alkuaikoina koettiin, että oltiin kentällä yksin, ilman ”mandaattia” ja esimiesten tukea. Myllypurossa on perinteisesti ollut paljon toimijoita, ja haasteena on ollut juuri kokonaisuuden hallinta.

Yhdyskuntatyöntekijät, joiden tausta oli sosiaaliviraston työssä, saattoivat kokea, että oma osaaminen ja työtavat olivat liiaksi kiinni sosiaaliviraston käytännöissä. Näille työntekijöille olikin aluksi vaikeaa toimia itsenäisesti projektimaaisessa toimintaympäristössä ja ”ulkoisissa suhteissa”. Kokemukset ovat tuttuja projektikehittämisen pioneereille laajemminkin. Lähtökohtatilanne Pihlajamäessä vuonna 2006 aluetyön käynnistyessä oli huomattavasti eheämpi. Lähiöprojekti oli toiminut siellä lähiöliikuttajan ja -arkkitehdin voimin kuusi vuotta. Muutenkin aluetyön käynnistä-

jille oli kertynyt projektiosaamista, ja taustalla olivat Kalliolan settlementin resurssit. Tämä kertoo myös projekti- ja lähiökehittämisen kasvaneesta sosiaalisesta pääomasta.

Erilaisilta toimijoiden välisiltä reviirirajojen määrittelyiltäkään ei ole välttytty. Joissakin tapauksissa on ollut epäselvää, mikä taho voi olla verkoston koollekutsujana. Toisaalta joku taho haluaa toimia omassa piirissään, vaikka synergiahyödyt yhdessä tehden olisivat ilmeiset. Pulmallista voi olla myös sen määrittäminen, mikä kuuluu jonkin vakiintuneen palveluntuottajan perustehtävään ja kuka hoitaa eriytyneempiä ongelmia. Ongelmien kasaannuttua liiaksi vastuunkantajia ei välttämättä ole lainkaan. Toisaalta joidenkin verkostojen vetovastuu on jäänyt liiaksi vain aluetyöntekijän harteille. Tässäkin kohden on muistettava, että verkostomainen toiminta lähiökehittämisessä on harvoin vakiintunutta tai sillä on selkeät rakenteet. Verkostojen toimivuuteen vaikuttavat siten toimijoiden kiireet, jaksaminen ja pysyvyys.

Yksi keskeisimmistä pulmista on liittynyt johtamiseen ja työn organisointiin niin sosiaaliviraston yhdyskuntatyössä kuin lähiöprojektissakin. Alussa yhdyskuntatyöntekijät olivat alueidensa johtavien sosiaalityöntekijöiden alaisuudessa. Esimiesten koettiin olleen kaukana ja muutaman yhdyskuntatyöntekijän jääneen organisatorisesti marginaaliin. Koettiin, että aluetyö jäi alkuvaiheissa vaille esimiesten tukea. Virastossa tai yhteistyöverkostossa ei ollut rakenteita, johon työnsä saattoi kiinnittää. Tämä tarkoitti, että työllä ei koettu olleen legitimitettä toimia itsenäisesti. Yhtä lailla kysymys oli uskalluksen ja yhdyskuntatyön uudenlaisten työotteiden osaamisen puutteesta.

Vastaavasti lähiöprojektissa yhdyskuntatyön rooli on koettu ajoittain epäselväksi. Projektissa on toteutettu hallintokuntarajoja ylittäviä toimintoja tavoitteiden mukaisesti. Vastaavasti kenttätyöntekijän näkökulmasta on voinut olla epäselvää, mitä itse asiansa ollaan tekemässä ja kenelle. Vaikka yhdyskuntatyö nähtiin tärkeänä, ei ymmärretty, miksi viraston yhdyskuntatyötä tehtiin projektikontekstissa. Tämä liittyy

myös yhdyskuntatyöntekijöiden vakanssien syntymiseen eri aikoina eri alueille. Myllypurossa vakanssi oli aluksi projektissa määräaikainen, ja sittemmin se vakinaistettiin. Haastateltujen mukaan Lähiöprojektissa ei ollut johtamisen pulmia, päinvastoin projektipäällikköä kiitettiin hyvästä paneutumisesta alueen ja sosiaalipuolen asioihin. Hämmennyksen syynä ovat olleet yhdyskuntatyön organisatorisen paikan muutokset sekä sen oleminen kahdessa organisaatiossa ja tavallaan kahden johtajuuden piirissä. Haastattelusitaatti kuvaa omalla tavallaan tilannetta: ”sosiaalivirastossa haluttiin tukea vain projektia, ei välttämättä yhdyskuntatyötä”.

Kontulan lähiöasema näyttää jääneen viimeisellä kaudella ”tuuliajolle”. Asemalla ei ole ollut käytäntöä, joka olisi varmistanut toiminnan aluetyöntekijän poisaolojen aikana. Tämä on näkynyt toiminnan epäsäännöllisyytenä ja myös siten, että kontaktia lähiöprojektiin ei juuri ole ollut. Taustalla ovat aiemmin kuvatut johtamisen pulmat, aluetyöntekijän irrallisuus muista yhdyskuntatyöntekijöistä ja työntekijöiden ammatillisen vertaisverkon puute. Maahanmuuttajatyön ja -ryhmien toimita on erkaantunut muista alueen verkostoista, mikä ei liene minkään tavoitteen mukaista.

Oman juonteensa asiaan toi vuonna 2005 toteutettu sosiaaliviraston organisaatiouudistus, jossa alueellisten sosiaalipalvelutoimistojen sijaan organisaatio perustettiin elämänkaariajattelun pohjalle (Liukonen & Lukman 2007, 22). Yhdyskuntatyöntekijöille aikaisempi aluejakoon perustunut organisaatio oli selkeämpi, sillä uudessa organisaatiossa yhdyskuntatyöntekijät olivat aluksi johtavien sosiaalityöntekijöiden alaisuudessa, eikä kunnollista vuoropuhelua syntynyt.

Kohti yhdyskuntatyötä

Yhdyskuntatyön organisointiin ja johtamiseen liittyvää tilannetta ratkottiin siten, että kaikki yhdyskuntatyöntekijät siirtyivät itäisen sosiaaliaseman aluepäällikön alaisuuteen elokuussa 2006. Prosessi sai alkunsa pari vuotta aikaisemmin yhdyskuntatyöntekijöiden

aloitteesta ja huolesta asemastaan viraston organisatiouudistuksessa. Yhden esimiehen malli on palvelut työn kehittämistä ja työntekijöiden välttämätöntä tiimiytymistä. Ratkaisuun on oltu hyvin tyytyväisiä, ja kokonaisuus alkanut toimia paremmin; ”nyt on esimies joka on sitoutunut yhdyskuntatyön kehittämiseen!”. Vasta kun viisi työntekijää löysivät toisensa, syntyi tarpeeksi kriittistä massaa asian eteenpäin viemiseksi, tehtäväkuvan määrittelemiseksi ja esimiestyöskentelyn järjestämiseksi. Lisäksi sosiaalivirastoon perustettiin uusi asukasryhdytyöpäällikön vakanssi. Erään haastatellun kommentti – ”nyt kuulumme johonkin, on kollegat, ja meillä on uusi esimies!” – kuvastaa yhdyskuntatyössä vallitsevaa tunnetta.

Verrattuna aikaisempaan työhön perusorganisaatiossa projektin aluetyötä ja uutta tilannetta kuvattiin uudeksi käänteeksi omalla uralla ja yhdyskuntatyössä. On vaikutettu rakenteisiin ja tehty työtä strategioiden parissa. Kaikkiaan on ollut tunne siitä, että on saatu jotain aikaan, kun on ollut oikeat henkilöt oikeassa paikassa. Yhtenä esimerkkinä tuli esille edellä mainittu päihdetyön hanke. Oma panosta kuvattiin yhdeksi osaksi ketjussa, jolloin pienellä panoksella voi saada paljon aikaan. Usein prosessi meneekin niin, että pannaan toimintaa alulle, ja sitten tuetaan taustalta. Pienikin tuki esimerkiksi rahan hakemiseksi voi johtaa suuriin toiminnallisiin innovaatioihin.

Työn roolia kuvattiin seuraavilla ilmauksilla: mahdollistaja, verkostotyö, maantieteellinen alue, säännölliset tapahtumat, ”tökkiminen”, asukasryhmätoiminta, tiedon välittäminen johtaville viranhaltijoille ja järjestöjen toiminnan tukeminen. Yhdyskuntatyö voi helpottaa muiden hankkeiden alueelle tuloa, koska sillä on tietoa paikallisista toimijoista ja toimintavoista. Yhdyskuntatyössä on se ero muuhun sosiaalityöhön, että siinä asiakasta ei identifioida. Ei ole tärkeintä tietää kuka kukin on, vaan millaisia yhteisiä tavoitteita työskentelyllä voidaan saavuttaa. Työn tehtäväksi määriteltiin asukkaiden ja verkostojen monitasoinen aktivointi. Vaikka työ on aika ajoin koettu ”sekahedelmäsoppana” josta on vaikea erottaa eri toimijoiden ja

projektien panosta, on keskeisintä kuitenkin se, että monipuolinen toiminta synnyttää vastavuoroista tekemistä ja kollegiaalisuutta.

Haastateltujen mukaan työn tavoitteena laajemmin on sosiaalisen pääoman tuottaminen yksilöille ja yhteisöille. Työn todetaan vaikuttaneen päättäjiin esimerkiksi aluetyöryhmien kautta. Yhteisön tai alueen sosiaalinen pääoma muodostaa kokonaiskuvan oman alueen asukkaille tärkeistä asioista. Se voi olla osin erilainen kuin virkamiehillä. Tästä huolimatta aluetyö on nähty poliittisestikin tärkeänä aivan viime aikoina. Tässä on tapahtunut jostain syystä nopea muutos. Laajempina, yhteiskunnallisina pitkän aikavälin tuloksia voi olla jopa yhteiskuntarauhan ylläpito, sillä kentällä ja epävirallisissa ympäristöissä toimiessa huomataan pinnan alla kyteviä ristiriitoja. Yhdyskuntatyön kehittämisen koetaan olevan kuitenkin vasta alussa; nyt se on tunnistettu ja tunnustettu omassa organisaatiossa. Ammatilliset haasteet ovat tässä huomattavasti laajemmat (ks. s. 142).

Pihlajamäen kumppanuussopimusmalli

Pihlajamäen alueellista työtä toteutettiin elokuusta 2006 alkaen kumppanuusperiaatteella. Osapuolina olivat sosiaaliviraston pohjoinen sosiaaliasema ja perhekeskus, Kalliolan settlementti, lähiöprojekti ja Pihlajamäki-seura. Kumppanuusmalli oli sosiaalivirastolle pilotti. Ensimmäinen sopimuskausi kesti vuoden 2007 loppuun. Kumppanuussopimuksessa sovittiin Pihlajamäen aluetyöstä ja kansalaistoiminnasta sekä yhteistyöstä, jotta toiminta kehittyy vastaamaan alueen tarpeita ja että yhdessä asetetut tavoitteet saavutetaan. Aluetyöntekijän panoksesta ja rahasta tehtiin erillinen ostopalvelusopimus Kalliolan settlementin ja sosiaaliviraston kesken. Työn ohjaus on tapahtunut osapuolten edustajista koostuvassa ohjausryhmässä ja kaksi kertaa vuodessa käytävissä kumppanuuskeskusteluissa. Aluetyö on saanut taustatukea ja ohjausta myös Kalliolan kehittämissyksikön kansalaistoiminnan tiimistä. Lähiöprojekti osallistui aluetyöntekijän palkka-

kustannuksiin ja toimintojen rahoitukseen sekä tarjosi toiminalle tilat lähiöasemalla. Muutoin Kalliola on vastannut toiminnan perusedellytyksistä, työnantajavelvoitteista, ammattitaitovaatimuksista ja sijaisuusjärjestelyistä.

Vuoden 2008 alusta alkaen mallia uudistettiin uuden sopimuksen myötä siten, että aluetyöntekijä siirtyy sosiaaliviraston palkkaamaksi. Näin aluetyöntekijän työpanokseen ei liity ostopalvelua, ja kukin osapuoli vastaa itsenäisesti taloudestaan. Lähiöprojekti jäi samalla pois kumppanuussopimuksesta, mutta on edelleen mukana Pihlajamäen toiminnoissa.

Kumppanuuskeskustelujen, tavoitteiden asettamisen ja arvioinnin johdosta työ on ollut tavoitteellista, dokumentoitua ja raportoitua. Tiedon tuottaminen on puolestaan mahdollistanut dialogin toimijoiden välille, jolloin on syntynyt realistinen ja yhteisesti jaettu käsitys tavoitteista ja toiminnan painopisteistä. Asukkaiden toiveita on selvitetty ennen työskentelyn aloittamista. Lähtökohtana on ollut asukastoiminnan tukeminen ja kansalaisuustoiminnan ajatus, joka pohjautuu Kalliolan ja setlementityön toimintatapaan.

Toimintaa on suunnattu varhaisnuoriin ja ikä-ihmisiin, mutta ikärajat eivät ole ehdottomia. Painotuksia on tehty myös heikommin pärjääviin, joskin on oivallettu, että vahvemmat ryhmät eivät aina aja omaa etuaan – tässä ei siis välttämättä ole ristiriitaa. Lähiöprojektiin aikaisempien arviointien (Bäcklund & Schulman 2000 & 2003) yhteydessä on todettu, että ne, jotka eivät osallistu toimintoihin eivät katso, että toiminnan resursointi olisi heiltä jotenkin pois. Eli nekin jotka eivät käytä palveluja kannattavat niitä, sillä joku toinen voi niistä hyötyä. Esimerkiksi päihdetyöstä hyötyvät kaikki alueella asuvat myös päihdehaittojen vähenemisen seurauksena. Kalliolan alueelle tuomat kansalaisopistotoiminnot tarjoavat mahdollisuuksia muillekin kuin erityisryhmille. Samaa on tavoiteltu Pihlajamäki goes Blues -tapahtumalla ja sen järjestelyissä.

Kumppanuusmallilla tuotettu aluetyö on räätälöity lähiöprojektiin tavoitteiden mukaiseksi. Se toteut-

taa asukasosallisuuden ja kumppanuuden edistämistä sekä alueen vetovoimaisuuden ja viihtyvyyden parantamista. Alueen tarpeista nousseita tavoitteita ovat olleet lähiöaseman tunnettuuden ja toiminnan lisääminen, aikuisväestön parissa toimivien verkostojen luominen, asukkaiden ja toimijoiden yhteisen foorumin käynnistäminen sekä erilaisten tapahtumien järjestäminen. Aluetyössä on käytetty sosiaalipedagogisesti orientoitunutta työtapaa, muun muassa sosiokulttuurisen innostamisen ja empowerment-tyyppisiä valtaistavia menetelmiä. Kalliola on tuonut vastinpanoksena muuta toimintaa Pihlajamäkeen, kuten päihdeperhetyötä kehittävän Perhe-elämään -projektin sekä kansalaisopistotoimintaa.

Esimerkkeinä toiminnasta ja yhteistyöstä voi mainita lasten, nuorten ja perheiden parissa työskentelevien verkostoyhteistyön, minkä avulla on järjestetty ja fokusoitu erilaisten ryhmien toimintaa. Verkostotaapaamisten seurauksena aloitettiin kokeiluluonteisesti varhaisnuorille suunnattua iltatoimintaa syksyllä 2007 Kalliolan nuorten toimesta. Nuorisosiainkeskus kohdentaa työskentelyn pääosin yli 13-vuotiaisiin ja 9–12-vuotiaat ovat väliinpuotoajia iltatoiminnan osalta. Yhteistyötä on ollut esimerkiksi Malmin toimintakeskuksen kanssa. Pihlajamäki-seuran kanssa on tehty tiedotukseen liittyvää yhteistyötä sekä suunniteltu yhdessä Pihlaja-foorumin ja asukasyhdistyksen toimintaryhmien toimintaa. Pihlaja-foorumi heräteltiin henkiin tauon jälkeen keväällä 2007 yhdessä seuran ”Turvallinen ja viihtyisä Pihlajamäki” -ryhmän kanssa. Tilaisuuksissa esiteltiin esimerkiksi Safety-kyselyn tulokset. (Pihlajamäen aluetyön kevään 2007 toimintaker-tomus.)

Lähiöaseman toiminta on tehostunut aluetyön aloittamisen myötä huomattavasti, sillä aluetyöntekijä on Kalliolan tuella voinut käynnistää paljon toimintaa aiemman lähiöliikuttajan ja -arkkitehdin työn lisäksi. Vuonna 2007 tammi-toukokuussa avoimessa toiminnassa käyneitä oli noin 800. Lisäksi asemalla järjestettiin Kalliolan setlementin toimintoina kaksi toimiva perhe -kurssia (2x24 h, joissa 22 perhettä), Seniori-Atk

viikoittain, tyttö- ja poikaryhmätoimintaa, Ne-Rå-toimintaa ja päihdeperhetyötä kolmelle perheelle. Muina toimintoina raportoidaan järjestetyn aluetyöntekijän ja opiskelijoiden voimin esimerkiksi naisten hyvinvointilauantai (20 henkilöä), kädentaitoryhmä, Cafe Lähiö sekä mielen ja kehon hyvinvointiryhmä lähiöliikuttajan kanssa. Pihlajamäki-seura, viranomaistoimijat ja taloyhtiöt ovat käyttäneet asemaa kokoustilana viikoittain. Iltakäyttö on ollut hyvin vilkasta. (Pihlajamäen aluetyön kevään 2007 toimintakertomus.)

Lähiöaseman henkilöresursseina ovat aluetyöntekijä, lähiöliikuttaja ja -arkkitehti sekä työllistämistuinnin kaksi vahtimestaria, joista toinen on toiminut emännän tehtävissä. Vahtimestariresurssi on mahdollistanut aluetyöntekijän liikkuvuuden kentällä sekä lisännyt asukkaille kohdennettua toimintaa. (Pihlajamäen aluetyön kevään 2007 toimintakertomus.)

Tapahtumista mainittakoon Mielenterveyttä Malmilla -päivä, joka liittyi mielenterveyskuntoutukseen. Kesäakatemiaa on järjestetty usean vuoden ajan. Siinä ala-asteikäisille järjestetään lähiöprojektin rahoituksella koulun loputtua viikon ajan toimintaa ja retkiä. Toiminnasta vastasivat lastensuojelu, seurakunta, leikkipuistot ja aluetyö. Uutena tapahtumana järjestettiin kesäkuussa 2007 Päihteiden Festivaali Pihlajamäki goes Blues. Yleiskristillinen Urbaani Unelma -palvelutapahtumassa bussilastillinen nuoria jalkautui alueelle. He tarjosivat siivous- ja kaupassakäyntiapua vanhuksille, jalkapalloa lapsille sekä siivosivat alueella eri kohteita. Yhteistyössä olivat terveysviraston kotipalvelu, lähiöprojekti ja nuorisosiankeskus. (Pihlajamäen aluetyön kevään 2007 toimintakertomus.)

Setlementtityön ajatus ja yhdyskuntatyö

Setlementtityön synty voidaan paikantaa Englantiin ja 1800-luvun puolivälissä yliopisto-opiskelijoiden keskuudessa syntyneeseen yhteiskunnalliseen ja sosiaaliseen herätykseen. Ensimmäinen setlementti perustettiin 1884 Lontooseen. Setlementtityö perustuu edelleen ensimmäisen setlementin toimintaohjeeseen,

jossa korostetaan köyhien asunto-olojen kohentamista, sivistystyötä sekä ruohonjuuritasolla tehtävää auttamistyötä. Työn periaatteet olivat aluksi humanistisia, mutta pian anglikaanisen kirkon yhteyteen syntyi setlementtejä, joiden toiminnassa korostui kristinuskon sanoman vieminen etenkin työväen keskuuteen. Setlementtiliike laajeni nopeasti Englannissa, USA:ssa, Kanadassa ja kaikkialla Euroopassa. Suomen ensimmäinen setlementti perustettiin Sörnäisiin jo 1890. Työ on hiipunut ja toisaalta vahvistunut ja laajentunut Suomessa aika ajoin. Laajenemisaaltoja on ollut 1940-luvun alussa sekä 1990-luvulla. (www.setlementtiliitto.fi.)

Kalliolan setlementin kannalta kumppanuusmalli ja aluetyön kehittäminen Pihlajamäessä on merkinnyt paluuta setlementtityön juurille ja tämä on näkynyt hyvällä tavalla innostuneena asenteena toimijoilla. Setlementtityön tarve on tullut esille laajemminkin palvelujärjestelmässä havaittujen aukkojen myötä. Setlementtityön toiminta-ajatus lähtee yhteisöllisyydestä ja kansalaistoiminnan tukemisesta. Vahvan julkisen sektorin ja kattavien hyvinvointipalvelujen myötä setlementtitoiminta hiipui 1980-luvulla. Setlementtityö myös suuntautui yhteisötyön pioneerin roolista voimakkaasti aikuiskoulutukseen ja harrastustoiminnan ohjaukseen (Roivainen 2002, 221). Nyt julkisen sektorin palvelukyvyyn heikennyttyä suhteessa yksilöllisten tarpeiden ja sosiaalisten ongelmien kasvuun on setlementtityölle huomattu olevan tilausta. Haastatelussa tulikin esille jäsenitys, jossa ensin yhteisyydestä ja osin hyvinvointipalveluista vastasivat järjestöt. Sittem vahva yhteiskunta tuotti sosiaaliturvan ja palvelut. Nyt viimeisimmässä käänteessä erilaiset kumppanuusmallit pyrkivät kokeilujen avulla vastaamaan paikallisiin palvelutarpeisiin ja vahvistamaan yhteisöllisyyttä ja kansalaistoimintaa.

Setlementtityössä samoin kuin hyvässä yhdyskuntatyössä ei ole tiukkoja säännöksiä siitä, kuinka toimitaan esimerkiksi menetelmällisesti. Tämä luo hyvät edellytykset toiminnallisten innovaatioiden kehittämiseksi. Tästä huolimatta viranomaisyhteistyö on osa

Pihlajamäen setlementtityön pilottia, kuten myös vapaaehtoistyön mobilisointi ja kansalaistoimintaan voimaannuttaminen. Osin malli on ollut olemassa eli on tuotettu valmista, mutta samalla on räätälöity toimintoja paikallisesti.

Setlementtityön ja yhdyskuntatyön hyvinä ja huonoina puolina on, ettei toimintaan osallistumisen kautta tule selviä etuuksia kuten taas julkisissa sosiaalipalveluissa tapahtuu usein. Tämä voi kaventaa konkreettisen auttamisen mahdollisuuksia, mutta ehkäisee ristiriitoja ja auttaa samalla säilyttämään tietyn neutraliteetin sekä mahdollistaa luottamuksen syntymisen. Työtapojen kehittämisen haasteena onkin kyky vastata asiakkaan kulloisiinkin yksilöllisiin tarpeisiin samalla kun työtä tehdään yhteisöjen ja rakenteiden parissa.

Uusina hyötyinä verrattuna vallitsevaan palvelujärjestelmään Pihlajamäen mallissa ovat olleet paikallisesti sovelletut käyttäjälähtöiset toiminnot sekä palveluvalikoiman monipuolisuus, kuten edellä on kuvattu. Koko ”palvelupaketti” on ollut käytettävissä jo kehitettynä johtuen Kalliolan taustatuesta. Tässä onkin selkein ero muihin lähiöprojektialueisiin. Siis on tavallaan säästetty tuotekehittelykuluja ja aikaa. Molemmipuolisilla panoksilla on saatu monipuolista osaamista käyttöön ja asukkaat vastaavasti tarvitsemiin palveluihin. Haastatteluissa tavoitteellisuutta kuvasi toteamus, että työllä on selkeä idea.

Kumppanuussopimusmallissa lieenee sellainen kirjoittamaton mahdollisuus, että toimintaa voidaan laajentaa jos kumppaneilla on halua ja mahdollisuuksia lisätä resursseja alueelle vastavuoroisuuden periaatteella. Mallin hyödyksi mainittiin myös, että se antaa sosiaalityölle mahdollisuuden keskittyä välttämättömyyksiin. Ensimmäisessä vaiheessa kyse oli tavallaan siitä, että sosiaalivirasto hankki kumppanuusmallin avulla yhdyskuntatyön panoksen alueelle.

Kumppanuussopimusmallissa on toteutunut suunnitelmallisuus; kaikki osapuolet ovat selvillä siitä hyvästä mitä tavoitellaan. Merkitystä tämänkaltaisella sitoutumisella on asukasosallisuuden ja kansalaistoiminnan aktivoinnille. Alue- ja yhdyskuntatyön toi-

mintatapa edellyttää tietynlaista nöyryyttä ja kuuntelemisen taitoa, jotta luottamus toimijoiden kesken voi syntyä. Pihlajamäen tapauksessa on yhdistetty mallikkaasti alueen tarpeet ja ilmiöt sekä tuotu samalla melko pitkälle koeteltu paletti toimintoja osallisten käytettäväksi ja edelleen kehitettäväksi. Samalla on pystytty vastaamaan moneen sellaiseen tarpeeseen, mihin viranomaistoiminta tai sosiaalivirasto ei ole pystynyt vastamaan. Koettelemattomia mahdollisuuksia on sellaisten toimintamuotojen kehittämisessä, mitkä eivät kuulu vakiintuneiden palveluntuottajien toimialaan tai -ajatukseen. Siitä ovat hyviä esimerkkejä syrjäytymisvaarassa olevien nuorten palvelutarpeet, jotka voivat jäädä vallitsevien sektoripalvelujen rajapinnoille niin, ettei näitä palveluja tai edes nuoria kukaan huomaa.

Kumppanuussopimusmallin laajentamismahdollisuudet ja havaitut ongelmat

Ensimmäisen kumppanuussopimuskauden kokemusten perusteella kumppanuuden osapuolet ovat olleet malliin tyytyväisiä. Toimintamallissa on toteutunut molemminpuolisen hyödyn periaate. Kaupunki on saanut kohtuullisella panoksella laajasti paikallisesti räätälöityjä ja alueelta puuttuneita palveluja ja osaamista. Kalliolalle on tullut vastaavasti toimeksiantoja sekä väylä alueellisiin toimintoihin ja yhteistyörakenteisiin.

Toisella sopimuskaudella kumppanuuden voi sanoa edenneen askeleen aidompaan suuntaan, sillä nyt sosiaalivirasto huolehtii aluetyön resursoinnista. Aluksi tämä toteutui ostopalveluna kumppanuussuhteen rinnalla. Lähiöprojektin luopuminen rahoittajan roolista ja aluetyöntekijän siirtyminen sosiaaliviraston työntekijäksi kriisiytti tilanteen ja uhkasi toiminnan jatkoa. Uusi konsepti saatiin kuitenkin sovittua. Aiempikaan käytäntö ei ollut tiukka tilaaja-tuottaja -malli, jossa hankitut palvelut oli normitettu. Ensimmäisen vaiheen kumppanuusneuvotteluissa sovittiin, että Kalliola tuottaa aluetyön ilman tarkkoja rajoja ja tuotteistusta. Kaupunki otti hyvällä tavalla riskin, kun

uskalautui mukaan pilotoimaan laaja-alaista kumppanuutta.

Perinteinen ostopalvelumenettely sopiikin huonosti kumppanuuden ideaan. Kumppanuusmalli tuottaa toimiessaan myös aineettomia hyötyjä, joita on vaikea mitata rahassa tai yksittäisinä toimenpiteinä ja interventioina. Toimintatapa lähestyy tässä hyvän sosiaalityön tunnusmerkistöä eli tuetaan asukkaiden elämähallintaa tai yhteisöjen toimivuutta. Tätä muutosta on vaikea tuotteistaa tai määrällistää.

Mahdollisuutena jatkossa on kehittää kumppanuusmallia siten, että ei tilata palvelua suoraan jonkin ”ongelman, vian tai vamman” mukaisesti vaan kokonaisvaltaisemmin määriteltynä. Tämä mahdollistaa parhaiden käytäntöjen syntymisen paikallisissa neuvottelu- ja yhteistyörakenteissa. Toimintatapa asettaa haasteita myös järjestöille. Keskeinen haaste on kysymys, miten voidaan luoda yhteisesti jaettuja tavoitteita ja miten erityisryhmiin suuntautuvien toimenpiteiden sijaan toimittaisiin aluekohtaisesti ilman ongelmakeskeisyyttä.

Käytännön ongelmaksi voi muodostua halukkuuden sopijoiden vähäisyys. Esimerkiksi kirjallinen sitoutuminen voi muodostaa liian korkean kynnyksen mukaan lähtemiselle. Toisaalta hallintokunnissa voidaan ajatella, että on varmintä pysytellä perinteisen toimintakulttuurin ja virkavastuun pohjalla. Kolmantena kompastuskivenä voi olla, että useinkaan yhden hallintokunnan sitoutuminen ei riitä, vaan yhteen tulisi nivoa useat hallintokunnat, poliitikkojen roolit, asukkaiden tarpeet ja intressit sekä virkamiesten tapoimia.

Asukastoiminta ja projektin yhteistyö asukas yhdistysten kanssa

Lähiöprojektin päättäneen toimintakauden tavoitteissa on painotettu kehittämisteemaa ”asukasosallisuus voimavaraksi”, jota on toteutettu asukas yhteistyön ja kumppanuuden keinoin. Kehittämisteema on laa-

ja-alainen, ja sitä on toteutettu perhetyön, erilaisten hankkeiden ja verkostojen sekä tapahtumien avulla. Esimerkiksi lähiöarkkitehtien ja -liikuttajien työ voidaan lukea osaltaan tähän. Tässä luvussa näkökulma rajataan erityisesti lähiöprojektin aluetuon yhteistyöhön asukastoimijoiden kanssa. Haastateltavina ovat olleet kaupunginosayhdistysten puheenjohtajat.

Kontulassa oli 1960–80 -luvuilla runsaasti järjestötoimintaa, ja Kontula-seurakin perustettiin vuonna 1967. Haastateltujen mukaan jokaisella puolueella oli omat paikallisosastonsa ja kymmenillä järjestöillä omansa. Toiminta hiipui samankaltaisesti kuin settlementtityö koko maassa hyvinvointipalvelujen ja elintason kohentuessa. Asukas yhteistyön uusi nousu alkoi lähiöaseman perustamisen myötä 1996 asukkaiden ja virkamiesten kokoontumisilla. Yhtenä ponttimena oli alueen maineen kohentaminen johtuen juuri tapahtuneista Kontulan ja Vesalan ongelmista esiin nostaneista lehtijutuista ja televisio-ohjelmista. Lähiöasema oli aluksi alueen ainoa asukkaiden kokoontumispaikka. Myös vuosina 1997–2006 toimineella EU:n Urban-yhteisöaloiteohjelmalla ja sen toiminnoilla katsotaan olleen suuren merkityksen paikallisen toimeliaisuuden herättämisessä. Erityisesti Urban II -kausi avasi Kontula-seuralle toimintamahdollisuuksia sekä yhteistyökuvioita muiden alueen yhdistysten kanssa.

Vuosituhaten vaihteessa Kontulassa alkoi tapahtua. Helsingin kulttuuripääkaupunkivuonna 2000 Kontula oli yksi harvoista kantakaupungin ulkopuolisista tapahtumapaikoista. Koottiin esimerkiksi kontulalaisten kotialbumeista kuvateos ”Kontulan monet kasvot”. Vuonna 2002 ilmestyi ”Kontula – elämää lähiössä” -kirja. Kesällä 2003 järjestettiin suuren yhteistyön tuloksena ensimmäiset Kontufestarit. Samana vuonna Kontula-seura kutsui koolle muita järjestöjä ja viranomaistoimijoita suunnittelemaan Kontulan 40-vuotisjuhlaa. Juhlavuoden aikana järjestettiin yli 40 tilaisuutta noin 40 eri tahon (yhdistykset, hallintokunnat, koulut, urheiluseurat, yritykset) ja Urban-ohjelman taustatuella. Kontula ja sen edustajina Kontula-Seura ja FC Kontu saivat Itä-Helsinki -palkinnon 2005.

Vuonna 2006 Kotiseutuliitto valitsi Kontulan vuoden kaupunginosaksi Suomessa. Kontula-seura, FC Kontu ja Kontulan ostoskeskuksen yrittäjäyhdistys perustivat KontuKeskuksen, joka rekisteröitiin 2006. KontuKeskus vastaa alueportaalin toimittamisesta, asukas- ja aluefoorumitoiminnasta sekä toimittaa kerran vuodessa ilmestyvää Kontula-lehteä. Kontukeskuksen toimintaa tuettiin vuosina 2004–2006 Urban- Sateekaa-rihankkeesta. Syyskuussa 2007 kaupunginosayhdistysten asukasaktiivit perustivat Mellunkylään (Kontula, Kurkimäki, Kivikko, Mellunmäki) alueneuvoston, jonka tarkoituksena on edistää alueen suuria yhteisiä hankkeita sekä luoda yhteyksiä kaupungin päättäjiin.

Toimintatilojen suhteen nyt jo päättyneet Urban II -ohjelma ja sosiaaliviraston Melluraide-projekti ovat tarjonneet apuaan. Aukastoimijoiden mukaan lähiöprojektin toimintatavassa on koettu hyväksi alhaalta-ylös -periaate ja asukaslähtöisyys. Myös positiivisen diskriminaation politiikka alueen kouluissa ja sosiaalipalveluissa huomioitiin. Aukastoiminnan lisäksi haastatteluissa nousivat esille rakennusten parantaminen, fyysisen ympäristön kohentaminen ja täydennysrakentaminen. Ne koettiin tehdyn kunnioittaen olemassa olevaa kaupunkirakennetta. Ympäristön parannukset ovat kohdistuneet kaupunkirakenteen avainkohtiin, kuten ostoskeskukseen johtaville raiteille, puistoihin, kouluihin, päiväkoteihin ja leikkipuistoihin. Myös taloyhtiöiden tekemät pihojen korjaustoimet on noteerattu. Aukasyhdistyksen mielestä lähiöaseman työ on keskittynyt liikaa maahanmuuttajatyöhön ja lisäksi se toivoo yhteistyötä maahanmuuttajajärjestöjen kanssa. Kehittämiskohteeksi Kontula-seura esittää Kontupisteen, KontuKeskuksen ja Lähiöaseman yhteistyötä ja jopa yhdistämistä. Samalla toimintaa toivottiin enemmän asukasvetoiseksi.

Myllypuro-seura on perustettu vuonna 1966. Toiminnassaan seura on antanut lausuntoja rakentamisesta ja kaavoittamisesta sekä vaikuttanut muun muassa liikennejärjestelyihin ja monien paikallisten palvelujen saamiseen alueelle. Vaikuttamisen kohteita ovat lisäksi olleet alueen viihtyisyys, turvallisuus ja mai-

neen kohentaminen. Yhteistyö lähiöprojektin kanssa on painottunut Myllypuropäivään, jossa seura toimii pääjärjestäjänä. Muutoin yhteistyötä on Hyvä Myllypuro -verkoston työryhmissä. Seura on vastannut pitkälti alueen tapahtumien ja toimintojen tiedottamisesta asukkaille ja yhdistyksille.

Myllypuro-seuran puheenjohtajan mukaan lähiöprojektin työ koettiin hyödylliseksi sitä mukaa kun tieto projektin olemassaolosta tavoitti alueen asukkaat laajemmin. Tärkeä asia asukkaille ja alueen järjestöille on ollut lähiöaseman tilojen saaminen esimerkiksi kokouskäyttöön sekä kirjaston lehtienlukusali. Urban-ohjelmien tuki ja lähiöprojektin toimintaraha mahdollistivat tilan ohella monipuolisen toiminnan kirjon. Aukasyhdistys toivoo lähiöprojektin olevan jatkossa mukana uuden ostoskeskuksen suunnittelussa. Yhdistyksellä on toiveissa saada sinne toimitilat. Toiseksi lähiöprojektin uskotaan toimivan jatkossakin tiedonkulun väylänä hallintokuntiin ja kaupunkisuunnitteluun.

Pihlajamäki-seura perustettiin vuonna 1964. Toiminta painottuu kannan ottamiseen alueen asioihin, viihtyisyyden lisäämiseen, asukkaiden aktivointiin, tiedottamiseen ja erilaisten tapahtumien järjestämiseen yhteistyössä eri toimijoiden kanssa. Seuran sisällä on nykyään erilaisia toimintaryhmiä, kuten luontoryhmä, turvallinen ja viihtyisä Pihlajamäki, Pihlajamäen lähiölehden toimitus, www-ryhmä ja musatiimi. Seuran ja alueen eri toimijoiden yhdessä järjestämiä tapahtumia ovat muun muassa Pihlajapäivä (yhdessä Pihlajiston aukasyhdistyksen kanssa), Pihlajamäki goes Blues -tapahtuma ja Pihlajamäen Lions Clubin järjestämät Pihlajamarkkinat. Lähiöprojektissa ja aluetyössä seuran keskeisin rooli on tiedottaminen ja viestintä, josta on sovittu myös kumppanuussopimuksessa. Vuoden 2007 alusta alkaen seura on julkaissut Pihlajamäen lähiölehteä, joka ilmestyy neljä kertaa vuodessa. Aiemmin se julkaisi Pihlajanlehteä paikallisen Lions-yhdistyksen kanssa. Pihlajamäki-Seuran ylläpitämät Pihlajamäen kotisivut on järjestetty Helkan eli Helsingin kaupunginosayhdistykset ry:n sivustol-

le. Seuran sivuilla tiedotetaan lähiöaseman ja aluetyön toiminnasta.

Seuran toiminnassa on tapahtunut aktivoitumista viime vuosina. Siitä kertovat eri toimintaryhmät, yhteistyö lähiöprojektin kanssa kumppanuussopimuksineen ja yleinen paikallinen toimeliaisuus. Viimeisimpänä perustettu musatiimi on tuonut uusia ihmisiä mukaan toimintaan. Myös huolia on, ja yksi niistä liittyy lähiöarkkitehtitoiminnan loppumiseen Pihlajamäessä. Arkkitehti on ollut mukana keskeisesti lehden toimitamisessa sekä monen tapahtuman järjestelyissä muiden tehtäviensä ohella. Työnjako on ollut ilmeisen toimiva. Pihlajamäki-seura esitti, että kaupunki ja lähiöprojekti tukisivat sitä viestintäasioissa jo vallinneen käytännön mukaisesti. Toisena toiveena on jonkinlaisten tilojen, tai vähintään jonkun nurkkauksen järjestäminen, jossa olisi mahdollista arkistoida materiaaleja, joita on kertynyt runsaasti reilussa 40 vuodessa. Pihlajamäki täyttää 50 vuotta vuonna 2012 ja seuralla on tavoitteena juhla kirjan julkaiseminen. Kirjahankkeen toteuttamiseen toivottiin yhteistyötä ja tukea lähiöprojektin ja muiden kaupungin tahojen kanssa.

Tuloksellisuus

Aiemmissa lähiöprojektin ja aluetyön arvioinneissa on todettu, että asetettujen tavoitteiden tuloksellisuuden mittaaminen määrällisesti on vaikeaa. Sen sijaan tuloksellisuutta on voitu arvioida sen kannalta, missä määrin projekti on kyennyt suuntaamaan toimintaansa tavoitteiden mukaisesti, millaisia työmalleja on kehitetty ja ketkä ovat olleet työskentelyn edunsaajia (Karjalainen 2000, 159; 2003, 112). Tämä pätee edelleen. Tuloksellisuuden ohella voidaan tarkastella myös prosessia, ja kysyä Robsonin (2001, 77) tavoin: ”Mitä tapahtuu kun prosessia tosiasiassa toteutetaan. Miten sitä toteutetaan? Toimiiko se niin kuin on suunniteltu? Ketkä osallistuvat sen toimintaan?”. Monet toiminnot ovat jatkuneet toista kymmentä vuotta, osin samoina, osin muuttuneina. Vetäjät ovat samoin muuttuneet, mutta jotkut ovat olleet mukana alusta alkaen. Jo en-

simmäisessä arvioinnissa todettiin, että lähiöprojekti jatkaa aiempia alueellisia prosesseja ja tekijöidensä aiempaa työtä, vaikka toimintaympäristö muuttuu.

Viimeisimmällä kaudella suurin muutos on ollut alueellisten moniammatillisten tiimien lakkauttaminen. Yhdyskuntatyö on jatkanut toimintaansa, samoin kuin osin perhetyö, lähiöliikunta ja -arkkitehtien työ – kukin eri tavoin järjestettyinä. Nyt arvioinnin kohteena on ollut alue- ja yhdyskuntatyö verkostosuhteissaan. Tämä arvioinnin raja-alue on huomattava aikaisempaan verrattuna, koska tiimien työn sijasta arvioidaan vain aluetyöntekijöiden tekemää työtä. Tuloksellisuuden osoittamista hankaloittaa lisäksi, että aluetyö on ollut samalla sosiaaliviraston yhdyskuntatyötä. Arvioinnin kohteena on siis ollut viraston yhdyskuntatyö, joka toimii verkostosuhteissa lähiöprojektin ja alueiden eri toimijoiden kanssa. Toisaalta kokonaisvaltainen kuva sosiaaliviraston yhdyskuntatyöstä jää ohueksi, sillä arviointi on rajattu kolmen alueen ja työntekijän työhön. Arviointi lähtee kiinteästi Lähiöprojektin tehtävistä ja tavoitteista. Seuraavaan taulukkoon on tiivistetty lähiöprojektin yhteydessä toimineen aluetyön tuloksia, toiminnassa havaittuja pulmia ja kehittämiskohteita.

Aluetyöntekijän rooli välittäjänä hallintokuntien ja asukastyön välillä

Yhdyskuntatyöntekijän rooli on ollut eri tahojen yhteen saattamista, toimintojen mahdollistamista, aktivoitua, tukemista ja ryhmätoimintojen järjestämistä. Kaikkiaan työ on ollut välillistä tukea alueen toimijoille intressiensä toteuttamiseen. Tiedon tuottaminen ja välittäminen on myös yhdyskuntatyön keskeisiä toimintatapoja. Näin yhdyskuntatyö on voinut toimia asukkaiden ja yhdistysten linkkinä toisiinsa ja kaupungin hallintokuntiin. Se on ollut myös hallintokuntien keskinäinen linkittäjä alueellisessa toiminnassa. Välittäessään alueen asukkaiden asioita eteenpäin yhdyskuntatyö merkitsee matalan kynnyksen väylää kaupungin organisaatioon ja päätöksentekorakenteisiin.

Taulukko 1. Toimintojen tulokset, pulmat ja kehittämiskohteet

	Tulokset	Pulmat	Kehittämiskohteet
Myllypuron aluetyö	* vahvan verkostotyön perinteen jatkaminen * Hyvä Myllypuro -verkosto * kaupunkipäihdetyön hanke * vahvistuva yhdyskuntatyön identiteetti	* yksin puurtaminen * yhdyskuntatyön johtamisen puutteet vielä 3. kauden alussa * liian pitkään jatkunut pirstaleinen toimintatapa ja hakeminen	* yhdyskuntatyön kehittäminen edelleen vahvemmaksi toimijaksi * Myllypuron monen toimijan integrointi yhteisesti määriteltujen tavoitteiden taakse
Pihlajamäen aluetyö	* kumppanuuden mukanaan tuoma kokonaisuus (Kalliolan toiminnot ja osaaminen) * Kumppanuusmalli itsessään innovatiivisena tapana tuottaa paikallisia asukaslähtöisiä palveluja, tapahtumia ja ”empoweria” eli valtaistumista * tavoitteellinen ja suunnitelmallinen, tietoon pohjautuva toiminta ja projektiohjaus * asukasyhdistyksen rooli tiedotuksessa ja monipuoliset aktiviteetit	* kumppanuusmallin riskialtius; kuinka taataan palvelujen jatkuvuus mahdollisessa ristiriitatilanteessa tai jonkun osapuolen irtisanoutuessa	* kumppanuuden olemuksen syventäminen ja kehittäminen edelleen * kumppanuuteen soveltuvien monitoimijaisen työtapojen kehittäminen
Kontulan aluetyö	* toimiva lähiöasemakonsepti ja sen monipuolinen ”toimintavalikko” * panostus maahanmuuttajatyöhön	* asema jäänyt ”tuuliajolle” * aluetyöntekijän irrallisuus muista yhdyskuntatyöntekijöistä, vertaisverkoston puute * maahanmuuttajatyön ja -ryhmien erkaantuminen muusta toiminnasta	* Kontupisteen, Kontukeskukseen ja Lähiöaseman toimintojen tehostettu yhteistyö * Lähiöaseman ja aluetyön tavoitteiden ja toiminnan selkiyttäminen
Sosiaaliviraston yhdyskuntatyö	* asukasyhteistyöpäällikön vakanssi * esimies-, johtamis- ja organisointikuvio saatu ratkaistua * ylipäättään yhdyskuntatyön merkityksen tunnistaminen ja tunnustaminen osana aikuissosiaalityötä	* yhdyskuntatyön menetelmien hallinta ja rohkeuden puuttuminen	* yhdyskuntatyön roolin kiristäminen organisaatiossa ja vakanssien perustaminen alueille, joilla siihen on tarvetta * menetelmien kehittäminen * rakenteellinen sosiaalityö osaksi yhdyskuntayötä

Vaikka yhdyskuntatyötä on organisoitu kahdessa mallissa, on työn perusajatus sama. Paikallisen aloitteellisuuden tukeminen vaatii vetäjäkseen ”leaderin” tai ”moottorin”, kuten haastateltavat roolia kuvasivat. Työ muodostaa kokonaisuudessaan tavallaan alueellisen ”resurssikeskuksen”. Jos yhdyskuntatyön ideaa ajatellaan laajemmin, olennaista on työn kytkytyminen alueellisiin toimintoihin ja samalla sosiaaliviraston toimintaprosesseihin. Tässä on ollut vaikeuksia,

mutta viime aikoina on edetty oikeaan suuntaan työn organisoinnissa ja johtamisessa. Samalla työmenetelmiin liittyvässä osaamisessa on haasteita. Laajempi kehityskumppanuus joko omassa organisaatiossa tai ulkopuolisen konsultin avulla toteutettuna on tarpeen.

Yhtä hyvin sosiaaliviraston toimintatavalla yhdyskuntatyössä kuin Pihlajamäen kumppanuusmallilla voidaan vastata alueellisiin tarpeisiin. Ratkaisevinta

tuloksellisuuden ja toimien tarkoituksenmukaisuuden toteutumisessa ovat osaaminen ja taito hyödyntää tietoa toiminnan suuntaamisessa ja kehittämisessä paikallisten olosuhteiden mukaisesti. Osaaminen liittyy esimerkiksi menetelmiin, verkostomaiseen toimintaan, ihmisten kohtaamiseen, johtamiseen, suunnitteluun ja arviointiin. Pihlajamäessä kumppanuuden avulla saatiin nopeasti ja taitavasti kohdennettua osaamista paikalliseen käyttöön. Projekteille ominainen hakeminen ja kokeilu jäivät tavallaan pois. Toki ratkaisevaa oli, että alueella oli valmiina muita yhteistyöverkostoja ja vakiintunutta lähiöprojektin toimintaa lähiöasemineen. Jatkuessaan tämäkin malli muuntuu ja elää tarpeiden ja olosuhteiden mukaan. Myllypurossa vallitseva verkostomainen työtapu lukuisten toimijoiden kanssa tuntuu luontevimmalta. Se perustuu verkoston jäsenten tuntemukseen ja luottamukseen, joka on rakentunut yli 10 vuotta. Kontulassa lähiöaseman toimintaan on tarvetta. Alue on iso ja toimintatiloja tarvitaan monenlaiseen käyttöön, mutta nyt lähiöasema on jäänyt liian yksin suhteessa alueen toimijoihin ja sosiaalivirastoon. Lähiöaseman toimintakonseptia ja yhteyksiä muihin toimijoihin tulisi tarkentaa ja selkiyttää.

Sosiaaliviraston yhdyskuntatyö

Sosiaaliviraston aikuissosiaalityön toimialueella on organisaatiouudistuksen myötä havahduttu työn kehittämiseen. Tehtävärakenteita on kehitetty sosiaaliviraston kahdella ydinalueella aikuisten palvelujen sosiaaliasemilla ja lapsiperheiden palvelujen perhekeskuksissa erityisesti Tehty-hankkeessa 2005–2007 (Liukonen & Lukman 2007). Yhdyskuntatyön kehittäminen on vastaavasti tapahtunut pitkälti kentällä ja lähiöprojektiin kytkeytyneenä. Uuden asukasyhteistyöpäällikön vakanssin perustaminen hallinto- ja kehittämisskeskuksen kehittämispalveluun on ollut tässä ratkaiseva asia, samoin kuin edellä mainittu yhdyskuntatyön uudelleenorganisointi ja johtamiskysymysten ratkaiseminen.

Yhdyskuntatyön viisi vakanssia itäisellä alueella ja nyt uusimpana yksi pohjoisella alueella koettiin melkein riittäväksi. Kahdesta kolmeen yhdyskuntatyöntekijää lisää pelastaisi kuitenkin tilannetta huomattavasti esimerkiksi Mellunmäessä, Itäkeskuksessa ja Puotilassa. Tästä voi tehdä johtopäätöksen, että läheskään kaikilla alueilla Helsingissä ei ole yhdyskuntatyön tarvetta, vaikka sosiaalityön tarvetta olisikin. Uuden organisaation elinkaarimallissa tehdään töitä vauvasta vaariin, mutta toimistosta käsin ja ikäryhmittäin eriteltynä. Sosiaalivirastossa aikuisten kanssa tehtävän sosiaalialan työtehtäviä hoitaa kolme ryhmää: etuuskäsittelijät, sosiaaliohjaajat ja sosiaalityöntekijät. Organisaatiouudistuksessa itäisellä alueella 13 sosiaalityöntekijän vakanssia muutettiin sosiaaliohjaajan vakansseiksi. Suhdeluku tehtävänimikkeiden osalta kaikissa toimipisteissä on toteutunut siten, että noin 30 % työntekijöistä on sosiaaliohjaajia ja noin 70 % sosiaalityöntekijöitä. (Tästä enemmän, ks. Liukonen & Lukman 2007, 31–32; 79–81.)

Heikko kohta sosiaaliviraston toiminnassa suhteessa projektikehittämiseen on ollut toimintojen, tai niiden rahoituksen vakiinnuttaminen. Asia on pulmallinen kaikissa hallintokunnissa, ei pelkästään sosiaalivirastossa. Sen kunniaksi taas on sanottava, että lähiöasemat on vakiinnutettu eikä niitä ole lopetettu. Pulmallista on tähän saakka ollut, että työntekijä voi jäädä liian yksin tai toimintarahaa ei ole varattu. Vakiinnuttamisvaihetta pitäisikin sosiaaliviraston huolella tukea tai jopa kehittää menettely sitä varten. Yksi tapa vakinaistaa lähiöprojektissa aloitettua yhdyskuntatyötä on ollut se, että sosiaalivirasto on ottanut lähiöaseman ja samalla yhdyskuntatyön toiminnot hoitaakseen. Näin on toimittu Vuosaaressa vuonna 2000, Kontulassa vuonna 2006, Myllypurossa vuonna 2007 ja Pihlajamäessä vuodesta 2008 lähtien.

Yhdyskuntatyön vahvuutena on, että kullakin työntekijällä on oma alueensa. Siksi pätevät yhdyskuntatyöntekijät voivat olla monenlaisia alueellisia mahdollisuuksia avaavia toimijoita, jotka pienellä panoksella voivat saada alulle suuria muutosprosesseja.

Yhdyskuntatyön haasteita ja muutossuuntia

Yhdyskuntatyön taustasta Suomessa

Yhteisöllinen ajattelu on ollut ammatillisen sosiaalityön keskeinen elementti jo Jane Addamsista lähtien. Häntä pidetään amerikkalaisen settlementityön pioneerina, mutta myös yhtenä sosiaalityön kantaäideistä. (Roivainen 2002, 217.) Yhdyskuntatyön aatehistorialliset juuret löytyvätkin 1800-luvun lopulla käynnistyneestä amerikkalaisesta ja brittiläisestä settlementityöstä. Taustalla vaikuttaa lisäksi sosiaalityön empowerment-traditio. Suomalaiseen sosiaalityöhön yhdyskuntatyön menetelmä omaksuttiin 1970-luvulla, vaikka yhteisöllinen toimintatapa oli ollut käytössä huomattavasti pitempään (mt., 217). Erityisesti vaikutteita saatiin brittiläisestä yhdyskuntatyöstä (*community work*). Suomeen yhdyskuntatyön ajatukset tulivat ensisijaisesti muiden Pohjoismaiden kautta. Myös 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa syntyneet kansanliikkeet (esim. raittiusseurat ja työväenyhdistykset) ovat vaikuttaneet suomalaisen yhdyskuntatyön toimintatapoihin.

Vasta 1990-luvun loppupuolella käyttöön on otettu yhteisötyön ja yhteisösosiaalityön käsitteet yhtenä sosiaalityön ammatillisena erikoistumisalana (Roivainen 2008). Yhteisösosiaalityön keskeisinä toimintaperiaatteina pidetään sosiaalisten ongelmien ennaltaehkäisyä, lähipalvelujen kehittämistä, kansalaisten omaaloitteisuuden tukemista ja sosiaalisten verkostojen merkityksen tunnustamista. Olennaista on, että kansalaisten hyvinvointia edistetään paikallisten yhteisöjen tarjoamien mahdollisuuksien avulla (mt.). (Ks. myös Kananoja ym. 2007, 128)

Yhdyskuntatyöhön liittyviä sosiaalityön käytäntöjä on löydettävissä 1970-luvun yhdyskuntatyön kokeiluista, 1980-luvulla yhteissuunnittelukäytäntöjen kehittäneestä Sofy-projektista ja tämän jälkeen valtakunnallisista lähiöuudistusohjelmista. Kun yhdyskuntatyö etsi 1970-luvulla vastauksia maalta kaupunkeihin siirtyneen väestön ongelmiin, on 2000-luvun so-

siaalityön haasteena urbaani yhteisöllisyys (Roivainen 2002, 214). Urbanin yhteisöllisyyden haasteita on pohdittu erityisesti lähiöiden kehittämisen yhteydessä. Lähiöitä on kehitetty 1980-luvulta alkaen valtakunnallisilla ohjelmilla, jotka ovat painottuneet yhä enemmän fyysisen ympäristön kohentamisesta asumisen arkea tavoitteleviksi ja yhdyskuntien toiminnallista rakennetta kehittäviksi (ks. Eskola ym. 2000; Nupponen 2001; Karjalainen 2004). Lähiökehittämiseen liittyvään yhdyskuntatyöhön ovat sisältyneet rakenteellisen työn että yhteisötyön näkökulmat. Lähiöissä ja kaupungeissa tehtävää jalkautettua sosiaalityötä on tutkimuskirjallisuudessa kutsuttu myös kaupunkisosialityöksi (ks. Kopomaa 2003).

Yhdyskuntatyö nyt ja tulevaisuudessa

Sosiaalityö hyvinvointipolitiikan välineenä 2015 -toimenpideohjelman tausta-aineiston mukaan näyttää siltä, että yhdyskuntatyö ja sen angloamerikkalainen juuri, "community work" ja erilaiset empowerment-tyyppiset työtavat edustavat sosiaalityön aidointia sisältöä. Ristiriitaista kuitenkin on, että näihin liittyvät työkäytännöt eivät ole vakiintuneet Suomessa. Työ edellyttää rohkeaa ja ennakkoluulotonta tapaa olla kentällä ihmisten ja ryhmien parissa. Samalla tarvitaan sellaista erityisosaamista ja kokemusta, jota ei ole päässyt syntymään tai ainakaan välittymään projekteista emo-organisaatioihin. Edellä mainitussa toimenpideohjelmassa esitettiin yhteisösosiaalityön ja rakenteellisen sosiaalityön tietoista kehittämistä yksittäisiä menetelmiä laajemmiksi työorientaatioiksi. Työorientaatioiden kehittämisessä kyse on siitä, että työkäytännöt ensin luotava sekä on tuotettava tiedollinen perusta hyvien käytäntöjen pohjaksi. (Karjalainen & Sarvimäki 2005.)

Samantyyppisen havainnon yhdyskuntatyön nykytilasta on tehnyt Irene Roivainen tuoreessa artikkelissaan (2008), jossa hän kysyy, onko yhdyskuntatyö katoamassa suomalaisesta sosiaalityöstä. Kartoittaessaan kunnallisen sosiaalityön kenttää hän löysi yhdys-

kuntatyön nimikkeen ainoastaan Helsingin, Espoon ja Tampereen kaupunkien kotisivuilta. Tarkemman selvittelyn jälkeen sosiaalityössä löytyi yhteyksiä vapaaehtoistyöhön, kansalaistoimintaan ja lähidemokratiaan, joka tarkoittaa järjestöjen roolin ja projektikehittämisen kasvaneen tehtäväalueella. Samoin on huomattava, että yhdyskuntayötä ei ole paljokaan tutkittu Suomessa.

Kun yhdyskuntatyön tavoitteet aiemmin asettuivat asuinalueiden sosiaalisen ongelmien ehkäisemisestä ja korjaamisesta käsin, näyttää nyt haasteena olevan urbaanin yhteisöllisyyden vahvistaminen. Tämä tarkoittaa erityyppisten pisteittäisten yhteisyyksien ja yhteenkuuluvuuksien luomista ja vahvistamista. Kun aiemmin yhdyskuntatyötä suunnattiin kokonaisille alueille, tarkennetaan nyt mahdollisiin riskiryhmiin tai tunnistettuihin riskeihin alueella (mm. häiritsevä alkoholinkäyttö tietyissä paikoissa, turvattomuus) (Roivainen 2008). Voidaan sanoa, että lähiöhankeiden edunsaajina ovat tietyt erityisryhmät mutta myös kaikki välillisesti. Tämä näkyy esimerkiksi päihdehaittoja korjaavassa toiminnassa. On myös kehitelty toimintamuotoja, jotka pyrkivät osallistamaan kaikkia asukkaita tai juuri niitä keskiluokkaisia asukkaita, jotka eivät ehdi muuten osallistumaan paikallisiin tapahtumiin. Vaikka yhdyskuntatyössä on luotu vaikuttamisen kanavia, näkyy siinä vahvasti yhteisösosiaalityön perinne.

Rakenteellisen sosiaalityön tehtäväaluetta voi puolestaan luonnehtia yhteiskunnalliseksi vaikuttamiseksi. Se huomioi sosiaalityön tähän asti reunalle jääneitä ilmiöitä, jotka itse asiassa ovat sosiaalityön ydintä. Se tuo muuten marginaaliin jääneitä ja jätettyjä ilmiöitä keskustelun ja toimenpiteiden kohteiksi. Sosiaalityö 2015 -ohjelman mukaan sosiaalityön tulisi olla uskottava kumppani sen osallistuessa esimerkiksi kaupunkisuunnittelun ja kaavoituksen ratkaisuihin ihmisten ja asuinalueiden edustajana. Hyvän sosiaalityön olisi siksi kyettävä ylittämään yksilötyön sekä syrjäytymisen vastaisten paikallisten hankkeiden näkökulmat, jotta se voi olla luottamuksen arvoinen yh-

teiskuntapoliittinen toimija. Sosiaalityön olisi hankittava luottamus vankalla osaamisella, todistettava olevansa vartenotettava osapuoli ja tiedon tuottaja. (Roivainen 2002, 214.) Välineinä tässä voi olla aikalaisanalyysi, jonka avulla tuotetaan tietoa yhteiskunnallisen päätöksenteon pohjaksi. Sosiaalityön tiedon tuotannon menetelminä tai tutkimuskohteina voivat lisäksi olla sosiaalisten vaikutusten arviointi ja sosiaalinen raportointi. (Karjalainen & Sarvimäki 2005, 48.)

Kun Roivainen (2008) tarkasteli yhdyskuntatyötä ammatillisena käytäntönä, se osoittautui lähtökohtaisesti vaihtoehtoiseksi tavaksi tehdä sosiaalityötä. Siinä missä virastossa työskentelevä kollega nähtiin kunnallisena viranomaisena lakisääteisine velvolluuksineen, asettui yhdyskuntatyöntekijä kaksoisrooliin viranomaistyön ja kenttätöyön välimaastoon. Saman johtopäätöksen voi tehdä myös käsillä olevan arvioinnin aineistosta. Haastatellut pitivät yhdyskuntatyötä virastosta erillisenä, jopa kentälle yksin jätettynä työmuotona. Havainto liittyy myös siihen, että työmuodon olemassaoloa jouduttiin puolustamaan suhteessa muuhun sosiaalitoimen organisaatioon. Useilla lähiöhankeilla on ollut samankaltainen rooli kuin yhdyskuntatyöllä. Projekti on toiminut välittäjänä asukkaiden ja viranomaisten välillä, jolloin on puhuttu ”välittäjäverkostosta”.

Yhdyskuntatyön tulevaisuuden haasteena voi nähdä sen, miten se pystyy tarkentamaan katsettaan suhteessa muuttuviin ja moninaisiin yhteisöihin. Toisin sanoen: löytääkö yhdyskuntayö ne paikalliset yhteisölliset strategiat, joiden vahvistamisesta muodostuu työn luonteva perusta? Samantyyppinen ajatus liittyy paikallisuuteen. Vaikka ”paikallinen” tuntuu häviävän niin sosiokulttuurisissa rakenteissa kuin globaaleissa yhteyksissä, voi paikallisuus ja alueidentiteetti olla edelleen konkreettinen perusta sosiaalityölle. Asuminen ja siihen liittyvät tekijät ovat olennainen osa ihmisten hyvinvointia ja on vaikea kuvitella asumista ilman paikkaa ja tilaa.

Luottamukseen viitattiin edellä sosiaalityön rakenteellista tehtävää käsiteltäessä. Se liittyy myös työn

paikan ja olemassaolon kysymyksiin alan tehtävära-kenteita uudistettaessa. Siinä yhdyskuntatyölle var-masti on sijaa, mutta samalla työn osaamista, mene-telmiä ja koulutusta tulisi kehittää. Kuitenkin se voi toteuttaa samaa tehtävää kuin Jane Addamsin ja setle-menttityön syntyminen aikoina.

Helsinkiläisiä ja laajempiakin haasteita

Lähiökehittämisen ja yhdyskuntatyön haasteita poh-dittiin haastatteluissa myös yleisemmällä tasolla. Muuttovirta lähiöihin on muuttunut osin perinteisen ulosmuuton lisäksi myös toisinpäin eli tietyt alueet ovat alkaneet kiinnostaa hyvin koulutettuja. Näin asu-kaskanta monipuolistuu, mutta erilaiset tarpeet ko-rostuvat. Vastapoolina voi olla niiden lähiöiden kur-jistuminen, joiden vetovoima, palvelutaso ja toimin-takykyisyys yhdyskuntana ovat heikentyneet. Tämän-tyyppisiä kehityskulkuja sekä ja samalla asutopulaa on pyritty hallitsemaan kaavoituksella ja täydennysra-kentamisella. Kokonaan oma lukunsa ovat valtakun-nallisesti katsottuna muuttotappioalueiden lähiöt ja vuoka-asutokanta. Pääkaupunkiseudun ulkopuolella asuntojen käyttötarkoituksia muuttamalla – esimer-kiksi myymällä kaupungin vuokra-asuntoja omistus-asunnoiksi – on pyritty vastaavaan tavoitteeseen (Kar-jalainen 2004). Riippumatta alueista lähiöiden ”har-maantuminen” eli asukkaiden ikääntyminen asettaa suuria haasteita jopa peruspalvelujen järjestämiselle. Esimerkiksi Myllypuron asukkaista oli 21 % yli 65-vuotiaita vuonna 2006 (Helsingin tilastollinen vuosi-kirja 2006).

Setlementtityön näkökulmasta haastatteluissa tuli esille lähiöalueilla asuviin vanhuksiin liittyvä haaste, joka koskee heidän mahdollisuuksiaan liikkua kotin-sa ulkopuolella. On havaittu, että jos asuinalueella jär-jestetään jotain, vanhukset eivät pääse välttämättä saa-pumaan paikalle. Laajemmin ajateltuna on vallitsevan politiikan mukaista, että vanhus asuu kotona, mutta onko tarkoitus, että hän on siellä toiminta- ja liikun-

takyvyttömänä. On tavallaan oikeus olla kotona, mut-ta samalla pitäisi olla oikeus yhteisön jäsenyyteen ja osallistumiseen. Haaste asettuu tämän ja monen vas-taavan huomion kautta järjestöille ja aluetyölle. Mi-ten yhteisöihin voi kuulua ja osallistua toimintakyvys-tä riippumatta? Esimerkki kuvastaa yhdyskuntatyössä esiin tulevaa tietoa ja kokemuksia. Kun työtä tehdään käytännössä asukkaiden omassa toimintaympäristös-sä, näkökulma voi yllättäen laajeta ja avata uudenlai-sia palvelutarpeita. Perinteisesti ohjattu sektoripohjai-nen palvelumalli tai sosiaalityö ei ole voinut toimia riittävällä herkkyydellä suhteessa asukkaiden ja asiak-kaiden arkeen.

Miten yhdyskuntatyön sitten pitäisi suuntautua ja asemoitua muuttuvissa tehtävärakenteissa? Sosiaali-työn toimialueella käydään valtakunnallisesti kamp-pailua, joka liittyy alan koulutukseen, tehtäväraken-teisiin, osaamiseen ja palkkaukseen. On myös nähty riskinä, että osa työstä ja palveluista voidaan ulkoistaa yksityiselle sektorille. Viranomaispäätöksiä edellyttä-vää työtä ei voi ulkoistaa, mutta muuten työ voi ha-jota monen erilaisen toimijan kentille. Jo nyt voidaan nähdä, että työvoiman palvelukeskuksissa sosiaalityö-tä kehitetään vauhdilla vastaamaan työmarkkinoiden ja aktivoinnin tarpeita. Tämän kääntöpuolena on, että kuntien perussosiaalityö jää työskentelemään niiden kanssa, joilla ei ole käyttöä työmarkkinoilla, jolloin tämän työn kehittämiseen ei riitä kiinnostusta. Voi siis rakentua kahdet sosiaalityön markkinat kunnallisen sosiaalityön sisälle. Vastavoimana tässä on toiminut kuntoutuksen sosiaalityön kehittäminen, mutta tämä on paikkakuntakohtaista. Yhdyskuntatyötä on puoles-taan profiloitu enimmäkseen projektikehittämisen kei-noin lähiöhankkeissa. Helsingissä yhdyskuntatyön ke-hittäminen sosiaaliviraston työnä on huomionarvoista. Kumppanuusmalli voi puolestaan olla onnistuessaan todellinen mahdollisuus työn sisältöjen ja organisoi-nin kehittämisessä ja etenkin paikallisuuden huomioi-misessa.

Lähiöprojektin pitkä linja - millainen jatko?

Lähiöprojektin tavoitteet ovat mukana kaupungin yhteisstrategioissa. Kyse on siis melko vakiintuneesta ja tunnustetusta toiminnasta, jossa useat hallintokunnat ja monet lähiöalueet toimijoineen ovat mukana. Projektin on ollut alueilla monenlaisen toiminnan mahdollistaja pioneirihengessä. Projektin vahvuutena voi pitää laaja-alaista hyvinvointiajattelua, joka ei välttämättä vaikuta hallintokuntien perustyössä. Lähiöprojektia kokonaisuudessaan luonnehdittiinkin suureksi yhdyskuntatyön hankkeeksi, josta voisi ottaa oppia laajemmin. Voisi miettiä, sisältävätkö lähiöprojektin tavoitteet ja toimintatavat innovatiivisia käytäntöjä alueellisiin hyvinvointihaasteisiin vastaamiseksi.

Lähiöprojektin toimintaa on toteutettu nelivuotisina toimintakausina. Nyt päättyi kolmas kausi. Toimintakausien lopuksi on laadittu arvioinnit, joiden tarkoituksena on palvella uuden kauden strategista suunnittelua. Toiminnan painopisteet ovat vaihdelleet, mutta oleellista on, että projektiin on koko ajan sisällynyt sekä fyysisen että sosiaalisen kehittämisen tavoitteita ja toimintaa. Tämä on ollut periaatteena myös useissa kansainvälisissä kaupunkipoliittisissa taantuneiden alueiden kehittämishankkeissa, kuten EU:n Urban-ohjelmissa. Lähiöprojektin seuraavan toimintakauden 2008-2011 strategiaa suunniteltaessa on pohdittava taas fyysisen ja sosiaalisen kehittämisen suhdetta. Lähiöprojektin keskittyminen yksinomaan fyysiseen kehittämiseen jättäisi samalla projektin toiminnasta kiinnostuneita hallintokuntia projektin ulkopuolelle.

Lähiöprojekti on korostanut toimintansa tuloksina erityisesti alueiden fyysisen ympäristön kohentamista. Esimerkiksi Kontulassa tämä on nähty lähiöprojektin ansioksi, kun taas Urban-ohjelman hankkeiden merkitystä korostetaan asukasaktiivisuuden kohottajina. Urban-ohjelmasta kaupungin hallintokunnat ja myös

paikalliset järjestöt saivat rahoitusta esimerkiksi henkilöstön palkkaukseen, mikä ei ole ollut mahdollista lähiöprojektin kautta. Lähiöprojekti ei myöskään ole jakanut avustuksia järjestöille, vaan on ollut mukana kumppanina paikallisessa yhteistyössä. Lähiöprojektissa asukastoimintatiloja, aluetyötä, alueellista tiedotusta, perhetyötä ja lähiöliikuntaa on tosin tuettu projektin toimintarahalla, mutta sen käytössä on painotettu toimintapuitteiden luomista. Sosiaaliseen kehittämiseen ja uusiin toimintamuotoihin panostettaessa tarvitaan nimenomaan henkilöresursseja. Urban-ohjelman päätyttyä tämä asia on huomioitava lähiöprojektin seuraavan kauden strategiaa suunniteltaessa.

On melko kiistaton, mutta heikosti sisäistetty asia, että toimiva, esteettisesti miellyttävä, sosiaalisilta suhteiltaan toimiva ja turvallinen asuinalue on yksi keskeisimpiä hyvinvoinnin pilareita. Toimivat alueelliset peruspalvelut ovat niin ikään tärkeitä. Ympäristön kohentamiseen verrattuna palvelujen ja sosiaalisen kehittämien hankkeet ovat edullisia tapoja hyvinvoinnin tuottamisessa. Koska kaikki alueet eivät edes tarvitse näitä toimia, on esimerkiksi yhdyskuntayöhön panostaminen pientä, mutta paljon hyötyjä tuottavaa toimintaa.

Lähiöprojektissa on sen toiminta-aikana ymmärretty edellä kuvattu. Alueet ja asukkaat tarvitsevat toimintatiloja, toimintamahdollisuuksia ja hyvän asuin-ympäristön. On huomattu, että monenlaiset, yllättävästikin yhdistetyt toimintamuodot ovat tukeneet näitä hyvinvointitavoitteita. Arviointia varten kerätty aineisto kertoo, että lähiöprojekti on jättänyt jälkensä. Välttämättömiä tekijöitä kokonaisuudessa ovat olleet eräänlaiset kokoavat neuvottelurakenteet, kuten aluefoorumit, alueryhmät, erilaiset toiminnalliset verkostot sekä pyrkimys vaikuttaa hallintokulttuureihin ainakin alueellisesta näkökulmasta.

Lähteet

Dokumentit

Myllypuron aluetyön toimintakertomus 2006. Myllypuron lähiöasema. (Julkaisematon moniste.)

Pihlajamäen aluetyön toimintakertomus 2006 ja toimintasuunnitelma vuodelle 2007. (Julkaisematon moniste.)

Heino-Mouhu, Sini (2007). Pihlajamäen aluetyö. Kevään 2007 toimintakertomus ja suunnitelma syksylle 2007. (Julkaisematon moniste.)

Verkkolähde:

Setlementtiliitto (2008). <http://www.setlementtiliitto.fi/index.phtml?s=28> [luettu 23.1.2008]

Kirjallisuus

Bäcklund, Pia & Schulman, Harry (toim.) (2000). Kunnostusta ja kuntokävelyä, asukastiloja ja aikamatkoja. Onnistuiko Helsingin lähiöprojekti? Helsingin kaupungin tietokeskus. Tutkimuksia 2000:4. Helsinki.

Bäcklund, Pia & Schulman, Harry (toim.) (2003). Lähiöprojekti lähikuvassa. Helsingin kaupungin tietokeskus. Tutkimuksia 2003:4. Helsinki.

Eskola, Tuomas & Rossilahti, Hannu & Tiitinen, Virpi & Huovinen, Kimmo (2000). Lähiöuudistus 1995-1999. Valtion asuntorahaston lähiöprojektin loppuraportti. Valtion asuntorahasto, Suomen Kuntaliitto.

Helsingin tilastollinen vuosikirja 2006. Helsingin kaupungin tietokeskus.

Kananaja, Aulikki & Lähteinen, Martti & Marjamäki, Pirjo & Laiho, Kristiina & Sarvimäki, Pirjo & Karjalainen, Pekka & Seppänen, Marjaana (2007). Sosiaalitoimen käsikirja. Tietosanoma, Helsinki.

Karjalainen, Pekka (2000). Tekemisen tilat ja osallistumisen areenat. Lähiöprojekti työntekijöiden ja asukkaiden silmin. Teoksessa Bäcklund, Pia ja Schulman, Harry (toim.) Kunnostusta ja kuntokävelyä, asukastiloja ja aikamatkoja. Onnistuiko Helsingin lähiöprojekti? Helsingin kaupungin tietokeskus. Tutkimuksia 2000:4, 131-168.

Karjalainen, Pekka (2003). Lähiötyö lähikuvassa. Teoksessa Bäcklund, Pia & Schulman, Harry (toim.) Lähiöprojekti lähikuvassa. Helsingin kaupungin tietokeskus. Tutkimuksia 2003:4, 99-117.

Karjalainen, Pekka (2004). Uudenlaisia otteita ja kerästyylejä. Lähiöuudistus 2000 -ohjelman arvioinnin loppuraportti. Ympäristöministeriö. Suomen ympäristö 703.

Karjalainen, Pekka & Sarvimäki, Pirjo (2005). Sosiaalityö hyvinvointipolitiikan välineenä 2015 -toimintasuunnitelma. Sosiaali- ja terveysministeriö. Julkaisuja 2005:13.

Karttunen, Sari (2005). Taiteilija jalkautui lähiöön – yhteisötaidetta Itä-Helsingissä. Teoksessa Silvanto, Satu & Linko, Maaria & Keskinen, Vesa & Cantell, Timo (toim.) Kaupunkilaisten kulttuurikeskus. Tarkastelussa Stoa, Malmitalo ja Kanneltalo. Helsingin kaupungin tietokeskus ja Helsingin kaupungin kulttuuriasiainkeskus. Helsinki, 155-161.

Kopomaa, Timo (toim.) (2003). Kohti kaupunkisosaalityötä – haasteena tasapainoinen kaupunki. Palmenia-kustannus, Helsinki.

Korhonen-Wälmä, Ulla & Ruotsalainen, Pirjo (2005). Lähiöprojektin toimintakertomus vuodelta 2004. Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston julkaisuja 2005:5. Helsinki.

Korhonen-Wälmä, Ulla & Ruotsalainen, Pirjo (2006). Lähiöprojektin toimintakertomus vuodelta 2005. Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston julkaisuja 2006:6. Helsingin kaupunki. Lähiöprojekti. Helsinki.

Liukonen, Ritva & Lukman, Leena (2007). Tehty-hanke. Sosiaalialan tehtävärakenteiden ja toimintamallien kehittäminen Helsingin kaupungin sosiaalivirastossa. Helsingin kaupungin sosiaalivirasto. Oppaita ja työkirjoja 2007:5.

Nupponen, Terttu (2001). Sosiaalinen näkökulma lähiöuudistuksessa. Sosiaali- ja terveysministeriö. Julkaisuja 2001:8, Helsinki.

Robson, Colin (2001). Käytännön arvioinnin perusteet. Opas evaluaation tekijöille ja tilaajille. Tammi, Helsinki.

Roivainen, Irene (2002). Marginaalisuus ja sosiaalityö yhteisöissä. Teoksessa Juhila, Kirsi & Forsberg, Hannele & Roivainen, Irene (toim.) Marginaalit ja sosiaalityö. SoPhi, Jyväskylä.

Roivainen, Irene (2004). Yhteisöt ja yhteisösosiaalityön lähtökohdat. Sähköinen kirja. Tampere University Press, Tampere.

Roivainen, Irene (2008). Onko yhdyskuntatyö katoamassa suomalaisesta sosiaalityöstä? Teoksessa Roivainen, Irene & Nylund, Marianne & Korkiamäki, Riikka & Raitakari, Suvi (toim.) Yhteisöt ja sosiaalityö. Kansalaisen vai asiakkaan asialla? PS-kustannus, Jyväskylä.

Tuusa, Matti (2005). Kohti kuntouttavaa sosiaalityötä. Aktivointi ja työllistymisen tukeminen sosiaalityön ammattikäytäntönä kunnissa. Kuntoutussäätiön tutkimuksia 74/2005. Kuntoutussäätiö, Helsinki.

Törmä, Sinikka & Huotari, Kari & Pitkänen, Sari (2007). Kaupunkipäihdetyön haasteet ja toimintamallit Helsingissä. Helsingin kaupungin tietokeskus. Tutkimuksia 2007:2. Helsinki.

Vuorensyrjä, Matti & Borgman, Merja & Kemppainen, Tarja & Mäntysaari, Mikko & Pohjola, Anneli (2006). Sosiaalialan osajat 2015. Sosiaalialan osam- ja työvoima- ja koulutustarpeiden ennakointihanke (SOTENNA): Loppuraportti. Jyväskylän yliopiston sosiaalityön julkaisusarja 4. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä.

Pihlajamäen lähiöaseman toimintaa. Kuva: Lähiöprojektin kuva-arkisto.

Ryhmätoiminta alueen lapsiperheiden tukena - esimerkkeinä Latokartanon alueen lastensuojelun perhetyö, Lastenkaari ja Skanssi

Lähiöprojektin ja Urban II -yhteisöaloiteohjelmien tavoitteena on ollut lähiöiden vetovoimaisuuden lisääminen. Projekti- ja ohjelma-alueista on haluttu tehdä viihtyisiä ja houkuttelevia nimenomaan lapsiperheille. Lapsille ja nuorille suunnattujen vapaa-ajanviettomahdollisuuksien lisääminen on ollut myös lähiöprojektialueiden asukkaiden toiveissa. Lähiöprojektin järjestämistä palveluista erityisesti perhetyöntekijän työtä on pidetty tärkeänä. Tässä artikkelissa kiinnostuksen kohteena ovat lapsiperheille suunnatut ryhmätoiminnan muodot. Tarkastelen Helsingin lähiöprojektin tukemaa Latokartanon alueen lastensuojelun avohuollon ryhmämuotoista perhetyötä sekä Mellunkylän alueella toimivia Helsingin Diakonissalaitoksen ylläpitämää koululaisten iltapäiväkerhoa Lastenkaarta ja kohdennetun nuorisotyön hanketta Skanssia. Lastenkaari ja Skanssi ovat molemmat käynnistyneet Urban II -yhteisöaloiteohjelman rahoituksella. Kysyn, onko tutkimissani hankkeissa kehitetty uudenlaisia työtapoja ja mikä on ryhmätoiminnan paikka alueellisessa lapsiperheiden parissa tehtävässä työssä. Työ perustuu hankkeissa mukana olleiden työntekijöiden haastatteluihin ja kirjalliseen materiaaliin. Se on jatkoa aikaisemmalle lähiöprojektin perhetyöstä tekemälleni tutkimukselle (Turtiainen 1999a; 1999b).

Työn taustaa

Helsingin lähiöprojektin perhetyö käynnistyi Myllypurossa, Kontulassa, Vanhassa Vuosaaressa ja Pihlajistossa vuonna 1997. Sen tavoitteeksi kirjattiin tuolloin muita heikommassa asemassa olevien lapsiperheiden ja syrjäytymisvaarassa olevien asukkaiden tukeminen yhteistyössä alueen viranomaisten kanssa. Taustalla vaikuttivat niin huoli lapsiperheiden pärjäämisestä laman jälkimainingeissa kuin myös huoli ei toivottavasta alueellisesta erilaistumisesta (esim. Turtiainen 1999b; Lehto-Trapnowski 1997; Salmi ym. 1996). Syrjäytymistä ja segregaatiota selvittäneen työryhmän mietinnön (1997) mukaan tarvittiin nimenomaan ennalta ehkäisevän työn tehostamista ja yhdessä tekemistä, jotta

syrjäytymisprosessit eivät käynnisty jo lapsuudessa. Helsingin sosiaalitoimessa silloisiin haasteisiin pyrittiin vastaamaan muun muassa vahvistamalla lastensuojelun avohuoltoa ja etsimällä uudenlaisia ennalta ehkäiseviä, usein alueelliseen yhteistyöhön perustuvia palvelumuotoja (Sosiaaliviraston julkaisuja A5/1998; ks. myös Virtanen 1999, 34).

Lähiöprojektin perhetyön käynnistyessä ei perhetyölle ollut olemassa vakiintunutta määritelmää tai toimintamallia. Perhetyötä oli tehty esimerkiksi Helsingin kaupungin sosiaaliviraston sisällä eri nimikkeillä ja vaihtelevilla tehtäväkuvilla. Lähiöprojektin perhetyöntekijät saivat suhteellisen vapaasti muokata omaa toimenkuvaansa. He työskentelivät sekä lastensuojelun asiakasperheiden että laajemmin alueen lapsiperheiden

parissa ja olivat mukana järjestämässä ryhmätoimintaa ja tapahtumia alueella. Perhetyöntekijöistä kolme työskenteli sosiaaliviraston alaisuudessa ja yhden perhetyöntekijän kotihallintokuntana oli nuorisosiainkeskus. Vasta vuoden 1998 lopussa määriteltiin sosiaaliviraston alaisuudessa tehtävän perhetyön tavoitteet ja toteutus sekä perhetyöntekijöiden koulutus (Muistio 1998). Vuosituhannen taitteessa perhetyöntekijöiden vakanssien määrä sosiaalitoimessa kasvoi ja myös lähiöprojektin perhetyöntekijät vakinaistettiin sosiaalivirastoon. Sitten perhetyöntekijä-nimike on poistettu ja nykyään perhetyötä tekevät sosiaaliohjaajat (esim. Myllärniemi 2007; Kananoja ym. 2007, 197–198). Voikin ajatella, että lähiöprojektin perhetyöllä ja perhetyöllä laajemminkin pyrittiin vastaamaan 1990-luvulla esiin nousseisiin lapsiperheiden hyvinvointiin liittyviin haasteisiin (ks. myös Saarnio 2004).

Perhetyön käytäntöjä ja nimikkeitä on pyritty tämentämään esimerkiksi Helsingin kaupungin sosiaalivirastossa (Muistio 1998; Liukonen & Lukman 2007). Työtä on jäsennetty käyttämällä kriteereinä muun muassa työn organisointia, toteuttamispaikkaa ja sisältöä tai menetelmän ominaispiirteitä (esim. Heino ym. 2000). Vaikka etenkin lastensuojelun avohuollon perhetyötä on tutkittu sekä käytäntöjen että käsitteellisten jäsennyksien kautta (esim. Berg 2000; Hurtig 2003; Myllärniemi 2007), näyttää perhetyön kenttä edelleen kirjavalta (esim. Saarnio 2004).

Lapsiperheiden elinolojen on havaittu koventuneen 2000-luvulla ja useissa tutkimuksissa viitataan lastensuojelun piirissä olevien lasten määrän kasvuun (esim. Sauli ym. 2002; Bardy 2004, 192; Heikkinen 2007). Tilastojen mukaan lastensuojelun asiakkaiden vuosittainen kokonaismäärä on kasvanut Helsingissä 20 prosenttia viimeisen kymmenen vuoden aikana (Lasten ja lapsiperheiden elinolot... 2007, 60; ks. myös Heino ym. 2005).

Lastensuojelua on kehitetty aktiivisesti, ja lastensuojelulain kokonaisuudistus astui voimaan vuoden 2008 alusta. Lainsäädännön uudistamisen tavoitteina on ollut puuttua ongelmiin varhaisemmassa vaiheessa

ja tehostaa viranomaisten yhteistyötä. (Kananoja ym. 2007, 133.) Myös Helsingin kaupungin sosiaaliviraston sisällä on toteutettu uudistuksia. Vuonna 2005 virastossa luovuttiin vanhasta alueorganisaatiosta, ja toiminnot organisoitiin asiakkaiden elämänvaiheiden mukaisesti lasten päivähoidon, lapsiperheiden palvelujen, aikuisten palvelujen ja vanhusten palvelujen vastuualueisiin. Helsingin sosiaalitoimen toimintakertomuksessa (2005, 3) todetaan, ettei kyse ole pelkästään organisaatorakenteiden muutoksesta. Tavoitteena on uudistaa myös ajattelutapoja, työkäytäntöjä ja johtamista. Toimintalinjauksen mukaisesti perheiden hyvinvointiin pyritään vaikuttamaan muun muassa panostamalla varhaiseen tukeen ja edistämällä asiakkaiden ja asukkaiden osallisuutta.

Niin paikallisten tehtävärakenteiden muutosten kuin myös yleisempien palvelurakenteiden ja lainsäädännön uudistusten voi olettaa näkyvän tulevaisuudessa lapsiperheiden parissa tehtävässä työssä. Ryhmien kanssa työskentely näyttää olevan yksi keino vastata 2000-luvun haasteisiin ja tukea lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointia (ks. esim. Näe minut...2007; Saarnio 2004).

Työn lähtökohdat

Käsittelen lapsiperheille suunnattua alueellista ryhmätoimintaa kolmen hankkeen kautta. Tarkastelen Helsingin lähiöprojektin tukemaa 1) Latokartanon alueen lastensuojelun avohuollon ryhmämuotoista perhetyötä sekä Mellunkylän alueella toimivaa Helsingin Diakonissalaitoksen ylläpitämää 2) koululaisten ilta-päiväkerhoa Lastenkaarta ja 3) kohdennetun nuorisotyön hanketta Skanssia. Lastenkaari ja Skanssi ovat molemmat käynnistyneet Urban II -yhteisöaloiteohjelman rahoituksella. Artikkelini on jatkoa lähiöprojektin perhetyöstä tekemälleni tutkimukselle ”Lähiöprojektin perhetyö: lastensuojelua vai yhdyskuntatyötä” (Turtiainen 1999a; 1999b).²⁹

29 Kirjoitin tutkimuksen pohjalta myös artikkelin Helsingin kaupungin tietokeskuksen neljännesvuosijulkaisuun Kvartiin 3/1999.

Kuvaan artikkelissani tutkimuksen kohteena olevia hankkeita ja kokoon yhteen niistä saatuja kokemuksia. Tarkastelen myös ryhmämuotoisen ja ainakin osittain projektirahoitteen työn mahdollisuuksia ja haasteita työskennellessä lasten, nuorten ja vanhempien parissa sekä alueelliseen yhteistyöhön liittyviä kysymyksiä.

Niin lähiöprojektin kuin myös Urban II -yhteisöaloiteohjelman tavoitteena on ollut uudentyyppisten työmuotojen kehittämisen tukeminen, alueellisen yhteistyön edistäminen ja asukkaiden osallisuuden tukeminen (esim. Lähiöprojektin projektisuunnitelma 2005–2007; Kuoppala ym. 2004; Broman tässä julkaisussa). Keskeisiä kysymyksiä työssäni ovatkin, missä määrin tutkimissani hankkeissa on kehitelty uudentyyppisiä työtapoja ja mitä työmuodot ovat tuoneet alueelliseen lapsiperheiden parissa tehtävään työhön. Samat kysymykset ovat ohjanneet myös aineiston lukua. Latokartanon perhetyön hankkeiden osalta tarkastelen myös sitä, miten työmuodot ovat kehittäneet perhetyötä. Työni tavoitteena on tarkastella hankkeita osana alueellista yhteistyötä ja kokonaisuutta. Arviot työmuotojen erityisyydestä ja innovatiivisuudesta sekä työn paikasta perustuvat pääosin hankkeissa mukana olleiden työntekijöiden kokemuksiin. Tässä mielessä kyse on itsearvioinnista ja reflektoinnista (ks. esim. Heinämäki 2005). Peilaan työntekijöiden käsityksiä ja omia tulkintojani myös aikaisempien sosiaalialan tutkimusten, hankekuvausten ja raporttien havaintoihin. Pyrin tätä kautta laajentamaan ymmärrystäni ryhmämuotoisesta lapsiperheiden parissa tehtävästä työstä.

Latokartanon alueella viitataan artikkelissa hallinnolliseen Latokartanon peruspiiriin, johon kuuluvat Pihlajamäki, Pihlajisto, Viikki ja Viikinmäki (Helsinki alueittain 2006). Lähiöprojekti on toiminut Latokartanon alueella perustamisestaan lähtien, aluksi Pihlajistossa vuosina 1996–2004 ja vuodesta 2000 Pihlajamäessä. Lisäksi alueella on toiminut esimerkiksi pääosin Raha-automaattiyhdistyksen rahoittama Perhe-, Päihde- ja Yhteistyö -projekti (ks. Rantanen 2002). Myös sosiaaliviraston perhetyöntekijät, sittemmin perhetyö-

tä tekevät sosiaaliohjaajat, ovat toimineet alueella jalkautettuina. Pihlajamäen ja Pihlajiston aluetta onkin luonnehdittu lähiöprojektin omilla kotisivuilla hallintokuntien yhteistyötä ja varhaista puuttumista korostavan perhetyön edelläkävijäksi Helsingissä (Lähiöprojekti/Pihlajisto/Pihlajamäki/Perhetyö).

Mellunkylän peruspiiriin puolestaan kuuluvat Kontula, Kivikko, Kurkimäki, Vesala ja Mellunmäki. Alue on ollut niin lähiöprojektin kuin myös Urban I- ja Urban II -ohjelman kohdealueena vuosia (esim. Bäcklund & Schulman 2000 ja 2003; Urbaani tulevaisuus... 2006). Lisäksi Kontulassa ja Kivikossa on toiminut vuosina 2001–2004 muun muassa Helsingin sosiaaliviraston positiivisen diskriminaation hankkeita, joissa on kehitetty toimintamalleja lasten ja lapsiperheiden tukemiseksi (Tapola-Tuohikumpu 2005a). Latokartanon ja Mellunkylän alueella on viime vuosien aikana toiminut lukuisia erilaisia projekteja ja alueellisia yhteishankkeita.

Työni perustuu kirjalliseen materiaaliin, kuten opinnäytetöihin, toimintakertomuksiin ja arviointeihin, sekä työntekijähaastatteluihin. Latokartanon alueen perhetyön osalta aineisto koostuu pääosin kymmenestä vuosina 2003–2006 valmistuneesta ammattikorkeakoulun opinnäytetyöstä (ks. Opinnäytteet ja dokumentit artikkelin lopussa) ja kahdesta työntekijähaastattelusta. Ammattikorkeakoulun opiskelijat työskentelivät lastensuojelun tukihenkilöinä ja perhetyön ryhmissä ja kirjoittivat opinnäytetyönsä näiden kokemusten pohjalta. Haastateltaviksi valitsin Latokartanon alueelta pitkään perhetyötä tehneen sosiaaliohjaajan ja hänen lähiesimiehensä Helsingin kaupungin sosiaaliviraston Pohjoisesta perhekeskuksesta. Lastenkaaresta haastattelin yksikön esimiestä. Skanssista haastattelin toista työntekijää ja hänen lähiesimiestään Helsingin kaupungin nuorisoasiainkeskuksessa. Lisäksi haastattelin lähiöprojektin projektisuunnittelijaa ja pitkään lähiöprojektin perhetyössä toisella projektialueella toiminutta sosiaaliohjaajaa. Kevään ja alkukesän 2007 aikana tein seitsemän keskimäärin puolentoista tunnin mittaista haastattelua. Haastatte-

luajankohtana Helsingin kaupungin sosiaalivirastossa oli käynnissä tehtävärakenteiden ja toimintamallien kehittämistyö, jonka vaikutuksista ja toteutuksesta haastatelluilla ei vielä tuolloin ollut selvyttä (ks. Liukonen & Lukman 2007).³⁰

Työni eteni siten, että aluksi perehdyin kirjalliseen materiaaliin. Ryhmittelin tutkimuksen kohteena olevia työmuotoja työn kohderyhmän, tavoitteiden, keskeisten toimintaperiaatteiden, työskentelytavan, yhteistyötahojen ja organisointitapojen perusteella (vrt. Heino ym. 2000; Berg 2003). Tämän jälkeen mietin tarkentavia ja täydentäviä kysymyksiä ja keräsin haastatteluaineiston. Tarkastelin tutkimiani työmuotoja rinnakkain suhteessa toisiinsa, mutta myös suhteessa kotihallintokunnan perustyöhön ja lähiöprojektin perhetyöhön. Aikaisemmassa tutkimuksessani hahmottelemani lähiöprojektin perhetyön mallit ovat kulkeneet tarkastelussa rinnalla (Turtiainen 1999a; 1999b).

Esittelen ensin lyhyesti tutkimani hankkeet. Tämän jälkeen tarkastelen työn luonnetta ja orientaatiota sekä ryhmämuotoisen työn vahvuuksia ja haasteita. Tarkastelu perustuu sekä kirjalliseen materiaaliin että haastatteluihin. Seuraavaksi tarkastelen projektityöhön ja alueelliseen yhteistyöhön liittyviä kysymyksiä haastattelujen ja aikaisemman tutkimuksen pohjalta. Lopuksi palaan työmuotojen erityisyyttä ja ryhmämuotoisen työn paikkaa koskeviin kysymyksiin. Tarkastelen myös sitä, minkälaista lapsiperheiden parissa tehtävää työtä jatkossa tarvittaisiin ja mikä on tämän työn perusteella ollut lähiöprojektin ja Urban II -ohjelman rooli alueilla.

30 Haastatellut ovat kommentoineet käsikirjoitusta marras-, joulukuussa 2007. Osaan haastatelluista olen ollut yhteydessä vielä tammikuussa 2008. Tässä yhteydessä heiltä on kysytty hankkeiden sen hetkisestä tilanteesta ja tulevaisuudennäköistä. Näihin palaan artikkelini viimeisessä luvussa. Lisäksi olen syksyn 2007 aikana konsultoinut sähköpostitse Helsingin kaupungin sosiaaliviraston kehittävää sosiaalityöntekijää tehtävärakenteiden ja toimintamallien kehittämistyöstä.

Ryhmämuotoisen työn hankkeet ja työmuodot

Tutkimuksen kohteeksi valitsin kolme hanketta, joissa tehdään ryhmämuotoista työtä joko lasten, nuorten, vanhempien tai perheiden kanssa. Hankkeita yhdistää se, että vaikka työtä tehdään ensisijaisesti lasten tai nuorten kanssa, kuten Lastenkaaressa ja Skanssissa, niin yhteistyötä pyritään tekemään myös vanhempien kanssa. Vanhempia pyritään tukemaan kasvatustehtävässään. Hankkeiden organisointitavat ovat vaihdelleet, mutta niitä kaikkia yhdistää projektitausta. Projektitaustalla viitataan siihen, että työtapojen muotoutumiseen ovat vaikuttaneet alueella aikaisemmin toimineet projektit ja yhteistyöhankkeet. Tarkastelemani hankkeet ovat myös saaneet kaikki rahoitusta joko lähiöprojektilta tai Urban II -ohjelmasta. Latokartanon ryhmämuotoinen perhetyö on saanut lähiöprojektin toimintarahaa ja Lastenkaari ja Skanssi ovat käynnistyneet Urban II -rahoitteisina hankkeina.³¹ Hankkeita ja työmuotoja yhdistävänä yleisenä tavoitteena voidaan pitää alueen lapsiperheiden hyvinvoinnin edistämistä.

Tutkitut hankkeet eroavat toisistaan muun muassa toimintaa organisoivan tahon, kohderyhmän, toiminnan erityisten tavoitteiden ja työtapojen osalta. Myös toimintaan osallistuvien määrät vaihtelevat tutkituissa hankkeissa (ks. lisää tuonnempana). Tutkituista hankkeista Latokartanon alueen työmuodot ovat osa lastensuojelun avohuollon perhetyötä, kun taas Lastenkaaren toiminta on diakoniatyötä ja Skanssin toiminta on kohdennettua nuorisotyötä. Työntekijähaastattelussa Lastenkaaren diakoniatyö tarkentuu lapsidiakoniaksi. Lapsidiakonian käsikirjan mukaan lapsidiakonian periaatteena on lapsilähtöisyys ja sen tavoitteena on vastata lapsen nähdyksi tuleminen tarpeeseen ja tarjota lapselle sekä turvallisuutta että huolenpitoa (Mat-

31 Projektikaudella 2004-2007 lähiöprojektin toimintarahaa on käytetty Latokartanon alueen lastensuojelun perhetyöhön yhteensä^a noin 30 000 €. Vuosittain toimintarahaa on myönnetty noin 7500 €.

tila 2003). Skanssin toiminta määrittänyt haastattelussa paitsi kohdennetuksi nuorisotyöksi myös nuorisosiaalityöksi. Tarkastelemalla erityyppisiä hankkeita olen pyrkinyt siihen, että kunkin hankkeen ja työmuodon erityispiirteet tulisivat näin paremmin esiin.

Latokartanon alueen ryhmämuotoinen perhetyö

Latokartanon alueella lastensuojelun perhetyötä tekee kaksi sosiaaliohjaajaa osana lastensuojelun työryhmää tiiviissä yhteistyössä perhekeskuksen sosiaalityöntekijöiden kanssa (esim. Manninen 2005). Latokartanon alueen lastensuojelun perhetyön toimintasuunnitelmassa vuodelle 2007 perhetyö määritellään ”vaikeuksissa olevien lapsiperheiden tavoitteelliseksi tukemiseksi kohti lasten tarpeet paremmin huomioon ottavaa elämäntapaa”. Työn tavoitteeksi suunnitelmassa kirjataan mahdollisimman varhainen puuttuminen. Työ sisältää niin yksittäisten asiakasperheiden ja ryhmien kanssa työskentelyä kuin myös aluetyötä. Perhetyötä tekevät sosiaaliohjaajat työskentelevät vuosittain noin 25 asiakasperheen kanssa (esim. Heino-Mouhu & Manninen 2005). Kesän perheleirille on useana vuonna osallistunut kahdeksan perhettä. Erilaisia ryhmiä ja alueellisia tapahtumia on järjestetty vaihtelevasti eri vuosina ja toimintaan osallistuneiden määrät ovat vaihdelleet. Työn luonteesta johtuen perhetyön asiakasmäärän arviointi on hankalaa.

Latokartanon alueen perhetyön malli on peräisin lähiöprojektin perhetyöstä, mutta työn muotoutumiseen ovat vaikuttaneet myös muut alueella toimineet hankkeet, kuten esimerkiksi Perhe-, Päihde- ja Yhteistyö -projekti (ks. Rantanen 2002). Lähiöprojekti on osaltaan rahoittanut työtä, ja projektin myöntämä toimintaraha on mahdollistanut muun muassa retkien ja leirien järjestämisen sekä tukihenkilöoppaan laatimisen (esim. Heino-Mouhu & Manninen 2005).

Latokartanon alueen lastensuojelun perhetyön työmuodoista on tehty opinnäytetöitä seuraavista aiheista: lapsille suunnattu tukihenkilötoiminta (Honkaharju 2003; Koliseva & Suutari 2003; Korpi & Nissilä

2003; Gröndahl & Lehmusruusu 2003; Holmberg & Kantojärvi 2006), toiminnallinen tyttökerho (Kaukoranta & Niemelä 2005), vanhemmille suunnattu Turvataito-kurssi (Manninen 2005) ja ohjattu vertaisryhmätoiminta (Eno ym. 2006) sekä koko perheen perhe- ja luontoleiri (Ketomäki & Kouvonen 2005; Saarinen & Vojinovic 2005).

Tukihenkilötoimintaa lukuun ottamatta edellä mainitut perhetyön työmuodot perustuvat ryhmien kanssa työskentelyyn. Tosin tukihenkilötoimintaan on liittynyt tuettaville lapsille ja tukihenkilöille tarkoitettuja retkiä ja leirejä. Ryhmämuotoista perhetyötä on tehty yhteistyössä muiden alueen toimijoiden kanssa. Tukihenkilöhanke käynnistyi Latokartanon alueen lastensuojelun ja Laurea-ammattikorkeakoulun yhteishankkeena vuonna 2002 vastaamaan alueen tukihenkilötarpeeseen. (Latokartanon perhetyön toimintakertomus 2007.) Toiminnallinen tyttökerho on esimerkki alueen lapsille järjestetystä ryhmä- ja kerhotoiminnasta. Kerho oli suunnattu lastensuojelun asiakasperheiden lapsille. (Kaukoranta & Niemelä 2005.)

Vanhemmille suunnattuja ryhmätoimintoja ovat olleet Turvataito-kurssi sekä ohjatut vertaisryhmät: RyhmäRämä ja Murkkuryhmä. RyhmäRämä oli lastensuojelun perhetyön ja Pääkaupunkiseudun yksin- ja yhteishuoltajat ry:n yhdessä toteuttamaa yksinhuoltajille suunnattua ohjattua olohuonetoimintaa. Murkkuryhmä oli taas murrosikäisten vanhemmille suunnattu ryhmä, jossa vieraili alustajia alueen yhteistyöverkostosta. (Eno ym. 2006.) Myös perheleirejä on järjestetty alueellisena yhteistyönä (esim. Heino-Mouhu & Manninen 2005).

Lastenkaari ja Skanssi

Helsingin Diakonissalaitoksen Lastenkaari ja kohdennetun nuorisotyön hanke Skanssi ovat esimerkkejä eri tavoin organisoidusta ja toteutetusta alueellisesta työstä lasten, nuorten ja perheiden parissa (ks. myös Broman tässä julkaisussa).

Kontulassa sijaitseva Lastenkaari tarjoaa turval-

lista, virikkeellistä ja maksutonta iltapäivä- ja iltatoimintaa kerhotilan lähiympäristössä asuville lapsille. Lastenkaaren toiminta käynnistyi vuonna 2001. Vuoden 2005 loppuun saakka toimintaa rahoittivat Urban II -yhteisöaloiteohjelma, Raha-automaattiyhdistys ja Helsingin Diakonissalaitos (Aro ym. 2006). Urban II -rahoituksen päätyttyä Lastenkaaren toiminta on jatkunut Helsingin kaupungin sosiaaliviraston ja Helsingin Diakonissalaitoksen rahoituksen turvin (ks. Johtopäätökset -luku).

Lastenkaaressa järjestetään iltapäiväkerhotoimintaa 1.–4. -luokkalaisille ja iltatoimintaa 5.–6. -luokkalaisille tytöille ja pojille. Toimintaan osallistuu päivittäin noin 30 lasta. Maahanmuuttajataustaisten tai monikulttuuristen perheiden lasten osuus Lastenkaaren asiakkaista on vaihdellut vuosittain. Pienimmillään osuus on ollut 30 % ja enimmillään noin 50 %. (Aro ym. 2006.) Lastenkaaren aloittaessa toimintansa vuonna 2001 sen perustehtäväksi määriteltiin alueen lasten syrjäytymiskehityksen ehkäiseminen tai katkaiseminen. Osatavoitteiksi kirjattiin muun muassa luottamuksellisen yhteistyösuhteen luominen vanhempien kanssa ja Lastenkaaren lähiympäristön rauhoittuminen. (Aro ym. 2006.)

Skanssi käynnistyi kolmivuotisena Urban II -rahoitteisena hankkeena vuonna 2004, ja se oli Helsingin kaupungin nuorisosiainkeskuksen kohdennetun nuorisotyön toimiston, sosiaaliviraston itäisen perhekeskuksen ja alueen koulujen yhteistyöhanke. Hanke oli tarkoitettu Urban II -alueella Mellunkylän peruspiirissä asuville tukea tarvitseville 12–15 -vuotiaille nuorille ja heidän perheilleen (esim. Poteri 2007). Urban II -yhteisöaloiteohjelma päättyi vuoden 2006 lopussa. Vuoden 2007 alusta lähtien Skanssi on ollut nuorisosiainkeskuksen ja sosiaaliviraston yhdessä hallinnoimaa vakinaista toimintaa. Skanssin toimipiste sijaitsee Itäkeskuksessa.

Skanssin työtapo pohjautuu Itäluotsin toimintamalliin, mutta toiminnassa sovelletaan myös uudenlaisia menetelmiä ja toimintatapoja. Itäluotsi-projekti oli ennalta ehkäisevän nuorisotyön kehittämisprojekti,

joka toimi Itä-Helsingin alueella vuosina 2000–2003 (Mäkinen ym. 2003; Itäluotsi 2007).

Skanssin toiminnassa mukana olevista nuorista kootaan reilun kymmenen hengen ryhmä. Asiakasprosessi kestää vuoden, ja toimintaan kuuluu niin yksilöllistä tukea kuin myös kasvuryhmiä ja ohjattuja ryhmätoimintoja, myös leiri- ja retkiolosuhteissa. Skanssin yhteydessä on toiminut vertaistukeen perustuva vanhempainryhmä, jossa vanhemmat saavat mahdollisuuden keskustella vanhemmuuteen ja kasvatukseen liittyvistä kysymyksistä. (Poteri 2007.)

Ryhmämuotoisen työn luonteesta

Aiemmassa perhetyötä koskevassa tutkimuksessani keskeiseksi asiaksi osoittautui se, missä määrin työ miellettiin ennalta ehkäiseväksi ja missä määrin korjaavaksi työksi ja tehtiinkö työtä enemmän asiakasperheiden vai ryhmien kanssa. Nimesin perhetyön mallit tapauskohtaiseksi ja laajennetuksi perhetyöksi. Tapauskohtaisessa perhetyössä painottui asiakasperheiden kanssa työskentely, kun taas laajennetussa perhetyössä työskenneltiin enemmän ryhmien kanssa. Ryhmien kanssa työskentely miellettiin enemmän ennalta ehkäiseväksi työksi kuin perheiden kanssa työskentely. Toiminnan ennalta ehkäisevän luonteen ja laajan alueellisen yhteistyön puolesta ryhmien kanssa työskentely tuntui vastaavan paremmin lähiöprojektin tavoitteita kuin perheiden kanssa työskentely. (Turtiainen 1999a; 1999b.)

Tarkasteltaessa tässä tutkimuksen kohteena olevia työmuotoja kysymys työn ennalta ehkäisevästä tai korjaavasta luonteesta vaikuttaa edelleen ajankohtaiselta. Sosiaalityötä ja sen eri työmuotoja luonnehditaan usein joko ennalta ehkäiseväksi tai korjaavaksi työksi. Mutta toisin kuin tutkiessani lähiöprojektin perhetyötä 1990-luvun lopussa ennalta ehkäisevän ja korjaavan työn käsitteiden rinnalle on noussut vahvasti varhaisen tuen käsite. Esimerkiksi uudessa lastensuojelulaissa varhaisen tuen merkitystä korostetaan (esim. Kananoja ym. 2007; Taskinen 2007).

Tässä tarkastelun kohteena olevaa Latokartanon perhetyötä luonnehditaan niin kirjallisessa aineistossa kuin myös haastatteluissa sekä ennalta ehkäiseväksi että korjaavaksi työksi (esim. Heino-Mouhu & Manninen 2005). Opinnäytetöissä erityisesti tukihenkilötoimintaa luonnehditaan ennalta ehkäiseväksi toiminnaksi. Työntekijöiden haastatteluissa taas tuli esiin, että nimenomaan ryhmien kanssa työskenneltäessä on mahdollista tehdä ennalta ehkäisevääkin työtä. Perhetyö sisältää myös kuntouttavan työn ja kriisityön elementtejä. Ennalta ehkäisevän työn ja varhaisen tuen määrittymiset tulevat haastattelujen perusteella lähelle toisiaan.

Toisaalta haastatteluissa käydään keskustelua myös siitä, liittyykö varhaiseen tukemiseen aina huolen tai riskin tunnistaminen ja milloin kyseessä on varhainen puuttuminen (ks. Törrönen & Vornanen 2004, 159). Perhetyötä tehnyt sosiaaliohjaaja piti kuitenkin hyvänä sitä, että hänen on ollut mahdollista tehdä työssään niin varhaisen tuen työtä kuin myös ennalta ehkäisevää ja korjaavaa työtä. Käynnissä ollut tehtävärakenteiden ja toimintamallien kehittämistyö Helsingin kaupungin sosiaalivirastossa ja siihen liittyvä työn organisointi varhaisen tuen ja lastensuojelun tiimeihin askarrutti haastateltuja. Kehittämishankkeessa perhekeskuksissa tehtävä sosiaalialan työ jaetaan myös käsitteellisesti ennaltaehkäisevään työhön, varhaiseen tukeen ja lastensuojelutyöhön. (Ks. Liukonen & Lukman 2007.) Haastatellut pohtivat sitä, minkälainen työnjako varhaisen tuen ja lastensuojelun tiimien välillä tulee jatkossa olemaan.

Lastenkaaren perustehtäväksi on hankkeen loppuraportissa kirjattu syrjäytymiskehityksen ehkäiseminen tai katkaiseminen. Haastattelussa työn kerrotaan sisältävän niin ennalta ehkäisevän ja korjaavan työn elementtejä kuin myös varhaista tukea. Skanssin tavoitteeksi määrittyy loppuraportissa alueen nuorten parissa tehtävän, ennalta ehkäisevän työn vahvistaminen. Kohdennettuna nuorisotyönä Skanssin toiminta on ennalta ehkäisevää, mutta haastatteluissa tuli esiin myös se, että monet toimintaan osallistuvat nuoret

ovat vahvan tuen tarpeessa. Nuorisotyössä ennalta ehkäisevän työn käsitteellä voidaan viitata myös laajempaan alueelle tai ryhmille suunnattuun työhön, kun taas varhainen tuki mielletään enemmän yksilöihin kohdistuvaksi työksi. Tämä tuli esiin myös haastattelussa. Niin Latokartanon alueen perhetyön ryhmissä kuin myös Lastenkaaren ja Skanssin toiminnassa mukana olleiden lasten elämäntilanteet ja tuen tarve vaihtelevat. Tätä on pidetty vertaiskasvatuksen kannalta hyvänä. Lapset ja nuoret harjoittelevat ryhmässä sosiaalisia taitoja ja saavat myös palautetta ja vaikutteita toisiltaan.

Aiemman tutkimuksen (esim. Saarnio 2004; Törrönen & Vornanen 2004), kirjallisen materiaalin ja haastattelujen perusteella vaikuttaa siltä, että niin ennalta ehkäisevän työn, varhaisen tuen ja puuttumisen kuin korjaavan työn käsitteet ovat vakiintumattomia ja määrittelyjen rajat häilyviä. Ei ole olemassa yhteisesti jaettua ymmärrystä siitä, mitä käsitteillä tarkoitetaan. Seuraavassa haastateltu pohtii sitä, keille varhainen tuki suunnataan.

”Ihmisillä voi olla sellainen käsitys, että se liittyy ihmisen ikään, mutta sitähan se ei ole. Vaan sehän on, että missä tilanteessa voidaan tavaltaan puuttua asiaan, ennen kuin on mitään isoja ongelmia. Et kylhän se voi just yhtä hyvin koskea jotain nuorisoo tai murrosikäistä lasta tai näin. Musta tuntuu et se on se, mikä on herättänyt just eniten [kysymyksiä], et ai jaa tää ei nyt koske pelkästään vauvaikäisiä tai jotenkin neuvolatyötä...”

Käytännön työssä käsitteet saatetaan ymmärtää toisin kuin esimerkiksi kehittämistyössä. Toimenpideohjelmien tavoitteet ennalta ehkäisevästä työstä ja käytännön asiakastyön mahdollisuudet eivät välttämättä aina kohtaa toisiaan (ks. Myllärniemi 2007, 83).

Lastensuojelun painopisteen ja tavoitteiden voi ajatella siirtyneen keskustelun tasolla korjaavasta työstä ennalta ehkäisevän työn suuntaan (ks. Pölkki 2004,

299). Kuitenkin lastensuojelua käsittelevässä kirjallisuudessa todetaan, että suurin osa lastensuojelutyöstä on edelleen korjaavaa työtä (Saarnio 2004, 249). Myös lastensuojelun avohuollon perhetyö on viime vuosina kehittynyt korjaavan työn suuntaan (Myllärniemi 2007, 82).

Ryhmämuotoisen työskentelyn mahdollisuudet

Lähiöprojektin perhetyön malleja hahmotellessani kiinnitin huomiota siihen, keiden kanssa perhetyöntekijät työskentelivät – enemmän yksittäisten asiakasperheiden vai ryhmien kanssa. Tässä työssä tarkastelun kohteiksi on valittu työmuodot, jotka perustuvat erilaisten ryhmien kanssa työskentelyyn. Tosin työmuodot sisältävät myös yksilöiden kanssa työskentelyä eli yksilötyötä. Jauhiainen ja Eskola (1994, 14) ovat todenneet, että viime kädessä sosiaalialan työn tavoitteena on yksilöiden tukeminen ja heidän hyvinvointinsa edistäminen silloinkin, kun työtä tehdään esimerkiksi ryhmän kanssa.

Tutkimuksen kohteena olevissa hankkeissa niin työn kohderyhmät kuin myös työskentelytavat vaihtelevat. Ryhmätoimintaa on toteutettu sekä avoimissa että suljetuissa ryhmissä. Olen tarkastellut tutkimiani työmuotoja sen kannalta, missä määrin työssä painottuu yksilötyöskentely ja missä määrin ryhmän kanssa toimiminen. Lisäksi olen tarkastellut sitä, perustuuko ryhmien kanssa työskentely enemmän keskusteluun, yhdessä tekemiseen vai erityisten toiminnallisten harjoitteiden ja menetelmien käyttöön. Lastensuojelun avohuollon ryhmätoiminnassa Helsingissä on käytetty monia eri menetelmiä, kuten esimerkiksi psykodraamaa tai luovaa ilmaisua tai seikkailukasvatusta (Savolainen 2007; Parviainen 2007; Levamo & Savolainen 2007). Lähiöprojektin toimintakertomuksessa (Korhonen-Wälmä & Ruotsalainen 2007, 22) Myllypuron alueen perhetyön ryhmätoimintaa luonnehditaan toiminnallisiin ja terapeuttisiin työmenetelmiin perustu-

vaksi säännölliseksi palveluksi, jota tehdään yhteistyössä niin alueen koulujen kuin myös nuorisotyön ja kolmannen sektorin kanssa. Työvälineinä ryhmätoiminnassa käytetään muun muassa leirejä, pelejä, leikkejä ja kädentaitojen harjoittamista.

Ryhmämuotoista perhetyötä ja tukihenkilötoimintaa Latokartanossa

Latokartanon alueen lastensuojelun avohuollossa perhetyötä tekevät sosiaaliohjaajat työskentelevät sekä yksittäisten asiakasperheiden että ryhmien kanssa. Haastatteluissa Latokartanon perhetyötä luonnehdittiin käytännönläheiseksi työksi. Perhetyötä tarvitaan siksi, että ihmiset tarvitsevat kotiin kannettua ja arjessa tapahtuvaa heidän tarpeisiinsa räätälöityä tukea (ks. myös Turtiainen 1999a; 1999b). Sosiaalityöntekijöillä ei nähdä olevan samanlaisia mahdollisuuksia toimia lähellä perhettä kuin perhetyöntekijöillä - ajankäytönkään puolesta. Perhetyötä luonnehditaan vuorovaikutukseen perustuvaksi tukemiseksi. Dialogisuudella viitataan opinnäytetyöissä työntekijöiden ja ryhmätoimintaan osallistuvien väliseen tasavertaiseen vuorovaikutukseen, jossa moniäänisyys korostuu (Manninen 2005; Eno ym. 2006).

Tässä työssä tarkastelun kohteena olevista perhetyön työmuodoista tukihenkilötoiminnassa korostuu yksilöiden kanssa työskentely. Tukihenkilötoimintaa käsitelleessä opinnäytetyössä todetaan, että vaikka tukihenkilötoiminnan on yleensä ajateltu perustuvan keskusteluun, niin erityisesti lasten kanssa myös yhdessäololla ja tekemisellä sekä sanattomalla viestinnällä on merkityksensä. Onnistunut tukihenkilösuhde tarjoaa lapselle positiivisia kokemuksia ja elämyksiä ja sitä kautta mahdollisuuden voimaantua (Koliseva & Suutari 2005). Tukihenkilötoimintaa arvioidaan haastatteluissa seuraavaan tapaan:

”Lapsi saa sellaisia elämyksiä ja kokemuksia, joihin hänellä ei muuten mahdollisuutta, mut jotka on ihan tällaisia lapsuuteen kuuluvia asi-

oita. Et siitä lähtien, et lapsi ei ole koskaan käynyt Helsingin keskustassa tai Korkeasaarella tai tän tyyppistä.”

Niin tukihenkilötoiminnassa kuin myös muissa tarkastelemissani hankkeissa keskeistä on ollut yksilöllisen huomion ja tuen antaminen lapselle ja nuorelle, mihin viitataan seuraavassa tukihenkilötoimintaa koskevassa kommentissa.

”Ne [lapset] on ollut jonkun kiinnostuksen kohteena jonkin aikaa, niin sehän on jo ihan hirveen tärkeä. Voi jäädä tärkeenä mieleen.”

Tyttö- ja poikaryhmien kohdalla haastatteluissa painotettiin toiminnan ja mielekkään tekemisen merkitystä. Erityisesti retki- ja leiritoiminnan yhteydessä korostettiin myös virkistuksen ja elämyksien tarjoamisen tärkeyttä. Toiminnallisen tyttökerhon tavoitteena oli tarjota vapaa-ajan toimintaa, mutta myös tukea ystävyys-suhteiden syntymistä ja vahvistaa tyttöjen vuorovaikutustaitoja. Tosin ystävyys-suhteita ei ollut syntynyt ohjaajien etukäteen ajattelemassa määrin (Kaukoranta & Niemelä 2005). Alpo Heikkisen (2005, 337) mukaan lapset ja nuoret pystyvät pienryhmässä tuomaan esiin tarpeensa ja tunteensa, mutta tunteiden ilmaiseminen vaatii hänen mukaansa toiminnallisissakin harjoitteissa ”monipuolista tilanne- ja aikavariaatiota”.

Vanhemmille suunnatussa ryhmätoiminnassa korostuu vertaistuen merkitys. Ryhmissä samankaltaisessa elämäntilanteessa olevat ja mahdollisesti samankaltaisten ongelmien kanssa painiskelevat kohtaavat toisensa ja saavat myös tukea toisiltaan. Toiminnallisten harjoitteiden tavoitteet saattavat kuitenkin jäädä ryhmäläisille epäselviksi, mikä tuli esiin vanhemmille suunnatun Turvataito-kurssin kohdalla (Manninen 2005). Seuraavassa työntekijä arvioi, mitä vanhemmille suunnatuista ohjatuista vertaisryhmistä on opittu.

”...että niillä ryhmillä iso merkitys ihmisille ja jotenkin se vertaisuuden kokemus on aika tär-

mönen, se voi jotenkin avata sitä tietä eteenpäin ja antaa niitä voimavaroja mennä eteenpäin siinä. Jotenkin se on sellanen menetelmä, että ryhmämuotoista työskentelyä kannattaisi ehdottomasti kehittää ja siinä liikkua eteenpäin.”

Niin Latokartanon alueen ryhmämuotoista perhetyötä koskevissa opinnäytetöissä kuin myös työntekijähaastatteluissa nousi esiin luottamuksellisen ja turvallisen ilmapiirin merkitys ryhmätoiminnan onnistumiselle. Sama tuli esiin myös Lastenkaaren ja Skanssin toiminnan yhteydessä. Usein suljettuja kiinteitä ryhmiä on pidetty ryhmäytymisprosessin ja luottamuksellisen ilmapiirin syntymisen kannalta parempina kuin avoimia ryhmiä, joissa ryhmän jäsenet vaihtuvat. Tämä tuli esiin niin toiminnallisen tyttökerhon ja vanhemmille suunnattujen vertaisryhmien, Murkkuryhmän ja RyhmäRämän, yhteydessä (Kaukoranta & Niemelä 2005; Eno ym. 2006). Perhe- ja luontoleirien vahvuudet vaikuttaisivat liittyvän perheiden yhdessäoloon, elämyksiin ja virkistykseen. Tutkituissa hankkeissa niin vanhemmat kuin myös lapset ottivat osaa leirien suunnitteluun. Työntekijät toivoivat sen vahvistavan osallisuuden tunnetta. (Ketomäki & Kouvonen 2005; Saarinen & Vojinovic 2005.)

Opinnäytetöissä Latokartanon ryhmämuotoisesta perhetyöstä on kerätty suoraa palautetta sekä toimintaan osallistuneilta lapsilta että myös aikuisilta. Palautteen perusteella lapset ovat pitäneet toimintaa pääsääntöisesti hyvänä. Esimerkiksi tukisuhteelta lapset odottivat arkista tekemistä ja yhdessäoloa tukihenkilön kanssa (Koliseva & Suutari 2005). Tyttökerhossa käyneet tytöt taas pitivät yhdessä tekemisestä (Kaukoranta & Niemelä 2005). Aikuisten ryhmistä saadun palautteen perusteella on tarvetta erityisesti vertaistuelle (Manninen 2005). Myös työntekijähaastatteluissa tuli esiin toiminnan tarpeellisuus ja esimerkiksi se, että lastensuojelun sosiaalityöntekijät ovat oppineet ohjaamaan asiakasperheiden lapsia perhetyön ryhmätoimintoihin. Sitä, millä tavoin toiminta on kohentanut siihen osallistuneiden elämäntilannetta tai ehkäis-

syntymä mahdollisia tulevia vaikeuksia, on vaikea arvioida (ks. myös Turtiainen 1999a; 1999b). Toiminnan vaikutukset saattavat näkyä esimerkiksi lasten kohdalla vasta vuosien päästä, mihin viitattiin myös tätä varten tehdyissä haastatteluissa (ks. myös Salasuo 2007, 102).

Ryhmätoimintaa ja yksilöllistä tukea Lastenkaareissa ja Skanssissa

Lastenkaaren toimintaan kuuluu niin leikkiä, liikuntaa, askartelua, läksyjen tekoa kuin myös vapaa-aikaa. Käytössä olevan omaohjaajajärjestelmän tarkoituksena on antaa jokaiselle lapselle yksilöllistä huomiota ja tukea. Järjestelmä on myös edistänyt yhteydenpitoa lasten vanhempien kanssa. Yhdessä olemisen ja tekemisen kautta pyritään Lastenkaareissa tarjoamaan lapsille turvallisuutta ja aikuisten läsnäoloa arjessa. (Aro ym. 2006.)

Toiminnalliset menetelmät ovat haastatellun työntekijän mukaan keino kohdata lapsi. Eri lapsiin saa yhteyden erilaisen toiminnan kautta, mikä tulee esiin seuraavassa haastattelukatkelmassa.

”Eli kaikki mitä tehdään täällä lapsen kanssa, niin me ei vaan tehdä sen takia, et meil on toimintaa. Vaan se on väline siihen, et me voidaan kohdata sitä lasta erilaisilla menetelmillä; askartelun kautta, erilaisten leikkituokioiden kautta, lukutuokioiden, musiikkituokioiden kautta. Erilaisten elementtien kautta eri lapsiin saa erilaisia yhteyksiä.”

Ryhmätoiminnan vahvuuksien voi ajatella Lastenkaaren toiminnassa liittyvän erityisesti yhdessä tekemiseen, vuorovaikutustaitojen harjoitteluun ja yhteisöllisyyden kokemiseen. Toiminta on tarjonnut lapsille myös mielekästä tekemistä ja elämyksiä, etenkin retkillä ja leireillä. Haastatellun työntekijän mukaan Lastenkaaresta on tullut lapsille tärkeä paikka. Hankkeen loppuraportissa todetaan, että toiminnalla on pystytty

vaikuttamaan myönteisesti niin lasten kasvuolosuhteisiin kuin myös koulunkäyntiin. Lisäksi toiminta on rauhoittanut lähiympäristöä. (Aro ym. 2006.)

Lastenkaaren tapaan myös Skanssin toiminta sisältää niin yksilötyötä kuin myös ryhmätyötä. Jokaiselle toimintaan mukaan tulevalle nuorelle räätälöidään yksilölliset tavoitteet ja laaditaan henkilökohtainen tukiohjelma, joka koostuu muun muassa ART-ohjelmasta (Aggression Replacement Training). ART-ohjelman mukaisesti nuorille on opetettu toiminnallisten harjoitteiden ja keskustelun avulla sosiaalisia taitoja, itsehillintää ja moraalista perustelua (ks. lisää ART-menetelmä). Skanssin ART-ryhmissä käydään läpi tilanteita, joita nuoret kohtaavat elämässään. ART-ohjelman on havaittu esimerkiksi tukevan nuorten myönteistä minäkuvausta ja kehittävän väkivallatonta käyttäytymistä. (Poteri 2007.)

Ryhmätyön etuna nuorten kanssa työskennellessä on haastatteluissa esiin noussut ryhmän vetovoima, joka innostaa nuoria mukaan toimintaan. Vaikka nuorilla ei välttämättä ole voimia tukea toisiaan, niin toisilta nuorilta saatu palaute on nuorelle merkityksellistä. Itsensä voittamiseen tähtäävillä toiminnoilla ja tehtävillä on myös itseisarvonsa, mikä tulee esiin seuraavassa haastattelukatkelmassa, jossa työntekijä arvioi toiminnan merkitystä.

”Toiminnalla ei mun mielestä oo pelkästään välineellinen arvo. Vaan sil on itseisarvo, koska se on rakennettu sellaiseksi vähän niinku itsensä voittamiseksi. Jos se nuori vaik laskeutuu siitä kalliolta, niin se viel kymmenen vuoden päästä ihan varmaan tietää laskeutuneensa kalliolta. Vaik sen ei nyt tarttis mikään älytön laskeutuminen olla. Tai jos me kävellään pimeessä silleen, et siel näkyy jotain kiiltomatoja tai... Ei tartte kovin erikoista olla. Sit vähän pidetään käsistä kiinni. Niin sen filiksen muistaa kaikki. Niistä tulee sellasia oikeesti kannattalevia juttuja. Et vaik ois joku keskustelu missä mennään aivan tosi syvälle, mietitään... Kylhän se auttaa,

helpottaa. Mut siit jää erilainen muistijälki tai semmonen. Noi on musta hirveän tärkeitä mitä voidaan tarjota toiminnan kautta, omalle itselle. Onnistumisia ja sellaisia elämyksiä.”

Leireillä ja retkillä saadut elämykset ja onnistumisen kokemukset muistetaan pitkään. Yhteiset kokemukset lähentävät nuoria ja ohjaajia toisiinsa, mikä helpottaa yhdessä työskentelyä. Haastatellut työntekijät arvelivat, että suurin osa Skanssin toimintaan osallistuvista nuorista hyötyy vuoden mittaisesta työskentelyprosessista. Työn vaikutukset ilmenevät esimerkiksi siten, että Skanssin päättyessä nuorelle on löytynyt harrastus tai välit perheeseen ovat parantuneet. Toiminnalla on arvioitu olevan myönteisiä vaikutuksia myös nuorten koulunkäyntiin (von Hertzen ym. 2006; Poteri 2007; ks. myös Broman tässä julkaisussa).

Ryhmätoiminnan vahvuudet ja haasteet

Aineiston perusteella ryhmätoiminta antaa parhaimmillaan lapsille yksilöllistä tukea, huolenpitoa, mielekästä tekemistä ja uusia elämyksiä. Ryhmässä lapset voivat harjoitella sosiaalisia taitojaan, kokea yhteisöllisyyttä ja solmia ystävyys-suhteita. Toiminnallisten menetelmien avulla erilaiset lapset tulevat paremmin kuulluiksi. Nuorille suunnattua ryhmätoimintaa on tässä tarkasteltu lähinnä Skanssin toiminnan kautta. Toiminnan edut liittyvät mahdollisuuteen tukea nuorta kokonaisvaltaisesti yksilötyön, verkostotyön ja ryhmätyön avulla kaikki nuoren elämänalueet huomioiden. Ryhmässä nuoren on mahdollista harjoitella sosiaalisia taitoja ja itsehillintää sekä saada palautetta muilta nuorilta. Retket ja leirit tarjoavat nuorelle onnistumisen kokemuksia ja elämyksiä. Myös ohjaajien kanssa käydyt keskustelut ja sitä kautta saatu yksilöllinen tuki on tärkeää. Pitkään perhetyötä tehneen sosiaali-ohjaajan mukaan tarvitaan ehdottomasti sekä toimintaa että keskustelua. Hän painottaa: *”Mut se pelkkä toiminta ei riitä, [tarvitaan] myös se toiminnan reflektointinen, et mitä silloin tapahtui... Et se prosessinomaisuus sii-*

nä säilyisi, että ei olisi irrallisia palasia, joita vaan tapahtuu, vaan siinä näkyisi myös se semmonen kaari...” Aikuisille ryhmätyö tarjoaa onnistuessaan vertaistukea, yhteisöllisyyden tunnetta, tietoja, elämyksiä, virkistystä ja mahdollisesti myös voimaantumisen kokemuksia.

Ryhmämuotoisen työn vahvuudet liittyvät tuttuissa hankkeissa niin työn kohteeseen, luonteeseen, toimintatapoihin kuin myös toimintaympäristöihin. Ryhmämuotoisella työllä tavoitetaan ja pystytään tukemaan useampia lapsia, nuoria ja aikuisia kuin yksilötyöllä. Ryhmien kanssa työskenneltäessä on mahdollista tehdä ennalta ehkäisevää työtä, vaikka työ sisältää myös korjaavan työn elementtejä. Ryhmätyössä hyödynnetään erilaisia menetelmiä ja erilaisia toimintaympäristöjä. Ryhmämuotoisessa työssä vertaistuki ja yhteisöllisyyden tunne ovat tärkeitä kuten myös mahdollisuus käyttää erilaisia toiminnallisia menetelmiä ja hyödyntää ryhmän tuomaa ”lisäarvoa” ja ryhmädynamiikkaa (esim. Jauhiainen & Eskola 1994).

Haastatteluissa tuli myös esiin se, että ryhmätoiminnan kautta on tarjottu virkistystä ja toimintaa niille lapsille ja vanhemmille, jotka muutoin jäisivät perheen vähäisten resurssien vuoksi harrastustoiminnan ulkopuolelle. Yksi haastatelluista toteaa:

”Virkistyminen ja yleensä ilon tuominen. Ne on kans tärkeitä asioita. Et niitä ei pitäisi väheksyä eikä jättää pois siitä ryhmämuotoisesta toiminnasta.”

Tutkimuksen kohteena olevien työmuotojen haasteet liittyvät muun muassa kohderyhmän valikointiin ja tavoittamiseen. Työntekijät joutuvat miettimään, mikä toiminnasta hyötyisivät ja miten heidät tavoittaa. Toiminnan kannalta keskeistä on se, miten ryhmä muodostetaan, minkä kokoinen ryhmä on ja onko se suljettu vai avoin ryhmä. Haasteellista työssä on myös luottamuksellisen ja turvallisen ilmapiirin luominen. Työntekijöiden tulee voittaa niin toimintaan osallistuvien lasten ja nuorten luottamus kuin myös heidän

vanhempiensa luottamus. Luottamuksellisen ilmapiirin luominen on erityisen haasteellista esimerkiksi silloin, jos lapsilta puuttuvat luottamukselliset aikuissuhteet (esim. Pekkarinen 2004) tai jos vanhemmat suhtautuvat epäilevästi viranomaisiin. Ryhmän ilmapiiri ei aina ole toivotun kaltainen eivätkä menetelmälliset harjoitukset välttämättä osoittaudu toimiviksi kaikkien toimintaan osallistuvien kohdalla. Tutkittujen työmuotojen kohdalla esiin tulivat myös asiakaslähtöisyyteen ja osallistamiseen liittyvät haasteet työskentellessä erityisesti aikuisten kanssa.

Koska työmuodot perustuvat usein eri toimijatahojen yhteistyöhön on yhteistyön toimivuus edellytys työn onnistumiselle. Toimintoihin ohjaututaan usein sosiaalityöntekijöiden, koulun henkilökunnan tai muiden alueen toimijoiden kautta. Haasteena on myös rahoituksen ja resurssien turvaaminen, jos toiminta on projektiluonteista ja sijaitsee organisatorisesti ”välimaastossa” tai jos ryhmämuotoista toimintaa ei mielletä kotihallintokunnan perustehtäviin kuuluvaksi.

Projektiluonteisuus ja työn kehittäminen

Innovatiivista projektityötä

Tutkimiani hankkeita yhdistää projektitausta. Hankkeet ovat saaneet projektirahoitusta, ja työmuotojen muotoutumiseen ovat vaikuttaneet aikaisempien projektien kokemukset. Projektimuotoiseen työhön liitetään usein kokeilunomaisuus ja mahdollisuus työn kehittämiseen. Projektityöympäristössä työntekijät voivat oppia sellaista, mikä tavanomaisessa työympäristössä ja -tilanteessa ei olisi mahdollista (Jalava & Virtanen 1995, 78). Projekteissa tehtävän perhetyön ja kunnallisen perustyön välinen suhde on ollut välillä jännitteinen. Perustyön näkökulmasta jännitteet liittyvät niin projektien väljempään rahoitukseen kuin myös työn vapaampaan organisointiin. (Heino ym. 2000, 187.)

Lähiöprojektin perhetyössä työnkuvan määrittelemättömyys jätti tilaa innovatiivisuudelle ja määräämätön projekti tarjosi työntekijöille mahdollisuuden

kokeilla erilaisia työtapoja. Vapaa toimenkuva ja mahdollisuus laajaan alueelliseen yhteistyöhön osoittautuivat työn vahvuuksiksi. Toisaalta työnkuvan määrittelemättömyys johti myös siihen, että kotihallintokunnan ja lähiöprojektin odotukset työtä kohtaan olivat ristiriitaisia. Vaikka taloudelliset toimintamahdollisuudet olivat lähiöprojektin perhetyöntekijöiden mukaan olleet hyvät, niin rahoituksen riittävyyteen, saatavuuteen ja jatkuvuuteen liittyi myös epävarmuustekijöitä. (Turtiainen 1999a; 1999b.) Työntekijöillä ei esimerkiksi ollut alkuun etukäteen tarkkaa tietoa siitä, minkä verran rahaa toimintaan on käytettävissä. Tämä tuli esiin myös haastatellessani lähiöprojektin perhetyötä pitkään tehnyttä sosiaaliohjaajaa tätä artikkelia varten. Projektiluonteisen työn huonot puolet liittyvät usein juuri rahoituksen epävarmuuteen ja epätietoisuuteen työn jatkosta (esim. Heino ym. 2000). Työtä ei ole mahdollista suunnitella ja tehdä pitkäjänteisesti.

Myös tämän Latokartanon alueen lastensuojelun ryhmämuotoista perhetyötä, Lastenkaaren ja Skanssin toimintaa tarkastelevan tutkimuksen mukaan projektiluonteisen työn ja organisatorisesti ”välimaastossa” tapahtuvan työskentelyn edut näyttävät liittyvän juuri mahdollisuuteen kokeilla ja kehittää uudenlaisia työmuotoja. Työn innovatiivisuus on tarkastelluissa hankkeissa liittynyt uudenlaisten työtapojen kehittämiseen ja soveltamiseen sekä uudenlaisiin työn organisointitapoihin ja yhteistyökuvioihin. Työn innovatiivisuus on ilmennyt myös siinä, miten vanhoista työtavoista on rakennettu uudenlainen kokonaisuus ja työmalli, kuten Skanssissa on tehty.

Tutkimuksen kohteena olevat Latokartanon alueen lastensuojelun perhetyön hankkeet ovat vahvistaneet ryhmämuotoista ja laajaan alueelliseen yhteistyöhön perustuvaa työskentelyä lastensuojelun perhetyössä. Haastatellut työntekijät arvelivat, että Latokartanon alueella tehdään lastensuojelun avohuollon perhetyössä enemmän ryhmätyötä kuin monilla muilla alueilla Helsingissä. Helsingin sosiaalivirastossa tehtävää lastensuojelun avohuollon ryhmätoimintaa vuonna 2006

kartoittaneen selvityksen mukaan ryhmiä ohjataan jokaisella perhekeskusalueella. Pohjoisella perhekeskusalueella, johon Latokartanonkin alue kuuluu, sekä Itäisellä perhekeskusalueella ryhmiä oli määrällisesti eniten. Tosin nämä alueet ovat asiakasmäärältään ja myös työntekijämäärältään suurimmat. Lisäksi selvityksessä todetaan, että pohjoisella alueella oli tuolloin kolme kokopäiväistä ryhmätoiminnan työntekijävakanssia. Vastaavia vakansseja toivottiin myös muille perhekeskusalueille. (Levamo & Savolainen 2007.)

Ryhmämuotoinen perhetyö on ollut Latokartanon alueella pitkälti ennalta ehkäisevää. Se on sisältänyt työmuotoja, joiden tavoitteena on ollut edistää lapsen kuulemistä ja vahvistaa niin lasten kuin vanhempien osallisuutta. Latokartanon perhetyössä on jatkettu lähiöprojektin laajennetun perhetyön mallin mukaisista työskentelystä (Turtiainen 1999a; 1999b). Samalla työssä on tulkintani mukaan kehitetty ja harjoiteltu uuden lastensuojelulain hengen mukaista toimintaa. Uutta hankkeissa on myös ollut yksittäisten työtapojen soveltaminen uusiin kohderyhmiin, mistä esimerkkinä lapsille suunnatun Turvataito -ohjelman kokeilu vanhempien ryhmässä (Manninen 2005). Tukihenkilötoiminnan organisoiminen yhteistyössä ammattikorkeakoulun kanssa ja tukihenkilöiden kouluttaminen on ollut uudentyyppinen tapa reagoida alueelta nouseviin tarpeisiin.

Lastenkaaren toiminnassa innovatiivista on ollut iltapäiväkerhotoiminnan ja lastensuojelun avohuollon yhdistäminen. Toiminnan tavoitteena on ollut kehittää yhteistyötä vanhempien ja koulujen kanssa. Muista iltapäiväkerhoista poiketen toiminta on ollut maksutonta ja sitä luonnehditaan matalan kynnyksen toiminnaksi. Toimintaa on järjestetty myös koulujen lomien aikana. Myös Lastenkaaren toiminta voidaan nähdä reagointina alueelta nousseisiin tarpeisiin.

Uutta Skanssin toimintamallissa on ART-menetelmän³² soveltaminen nuorisotyössä. Haastattelussa viitataan siihen, että ART-menetelmää lukuun ottamatta

Skanssissa ei varsinaisesti ole mitään sellaista, mitä ei olisi nuorisotyössäkin kokeiltu. Innovatiivista on nimenomaan se, miten eri komponenteista on rakennettu uudellinen kokonaisuus.

Projektityöskentelyyn ja etenkin toimimiseen osana suurempaa projektia tai ohjelmaa liittyy myös hyviä puolia, mikä tuli esiin jo lähiöprojektin perhetyötä tutkiessani ja myös tämän työn haastatteluissa. Kuulomalla esimerkiksi Urban II-ohjelman kaltaiseen kokonaisuuteen yksittäinen hanke on osa laajempaa toimijoiden verkostoa. Lähiöprojektin perhetyöntekijät tekivät aikoinaan yhteistyötä muiden alueelliseen lähiöprojektin tiimiin kuuluvien työntekijöiden, kuten esimerkiksi lähiöliikuttajien kanssa (Turtiainen 1999a). Ihannetapauksessa osana suurempaa projektia yksittäinen hanke saa osakseen huomiota ja myös näkyvyyttä enemmän kuin toimiessaan itsekseen. Toiminta osana suurta ja näkyvää projektia saattaa myös vahvistaa työntekijöiden kokemusta työn merkittävyydestä, kuten yksi haastatelluista korostaa.

Lähiöprojektin perhetyön tutkimuksessa tulivat esiin projektien seurantaan ja arviointiin liittyvät haasteet. Usein projektien valmisteluun ja esimerkiksi seurannan suunnitteluun ei kiinnitetä riittävästi huomiota, vaan halutaan päästä itse toimintaan mahdollisimman nopeasti. (Turtiainen 1999a.) Toisaalta kokemuksellinen oppiminen ja työmuodon arviointi edellyttävät niin omien kokemusten reflektointia kuin myös työn seuranta (esim. Jalava & Virtanen 1995). Tätä työtä varten haastattelemani pitkään lähiöprojektin perhetyötä tehnyt työntekijä arveli, että pahin ”arviointibuumi” on jo hieman hellittänyt. Silti haastatteluissa tuli esiin myös työn arvioinnin tärkeys. Huolellisen ja mielellään ulkopuolisen arvioinnin avulla voidaan osoittaa työn tarpeellisuus mahdolliselle tulevalle kotihallintokunnalle ja turvata sitä kautta työn jatkuvuus myös projektikauden jälkeen. Esimerkiksi Skanssin toiminnasta tehtiin ulkoinen arviointi syksyllä 2006 (ks. von Hertzen ym. 2006).

Projektimaisen toiminnan hyödyt tulevat haastatellun työntekijän mukaan erityisesti esiin kehittämis-

hankkeissa ja uusien toimintamallien käyttöönotossa. Projektit mielletään usein lyhytjännitteiseksi työksi, josta ei välttämättä jää projektikauden päätyttyä mitään jäljelle (esim. Tulensalo & Muukkonen 2005, 305). Tämä ei haastateltujen mukaan välttämättä pidä paikkaansa. Esimerkiksi jotkut projektin toimintatavat saattavat siirtyä osaksi hallintokuntien perustustyötä. Mikäli projekti on hyvä ja onnistuu saavuttamaan tavoitteensa, niin työ saatetaan myös vakinaistaa. Projekti-työtä kuvataan haastattelussa seuraavanlaisesti:

”Mut projektiin liittyy tietynlainen avoimuus ja rohkeus myöskin siihen itsekritiikkiin ja arviointiin. Et jos sitä arviointia ei uskalleta tehdä koko ajan ja tehdä sitä huolessa. Ja anneta se vielä jonkun ulkopuolisen hoidettavaksi. Ei me silloin hyödynnetä sen projektin kaikkea tehoa, mitä siitä voisi saada. Se on oppimista.”

Niin lähiöprojekti kuin myös Urban II -ohjelma arvioivat toimintaansa ja raportoivat säännöllisesti toiminnastaan. Urban II -ohjelman rahoittamien hankkeiden arviointia ja raportointia säätelevät Euroopan unionin rakennerahasto-ohjelmien arvioinnille asetetut tavoitteet ennako-, väli- ja jälkiarvioinnista (esim. Kuoppala ym. 2004). Projekteihin liittyvä byrokratia, arviointi ja raportointi saattavat tuntua työläiltä ja myös sekavasti ohjeistetuilta, mikä tuli esiin haastatteluissa. Toisaalta arvioinnin ja raportoinnin kerrottiin myös olevan hyödyksi mietittäessä ja kehitettäessä omaa työtä. Latokartanon alueen perhetyössä on hyödynnetty yhteistyötä ammattikorkeakoulujen kanssa siten, että opiskelijat ovat opinnäytetöissään kuvanneet ryhmämuotoista perhetyötä ja myös arvioineet toimintaa (ks. Opinnäytteet ja dokumentit artikkelin lopussa).

Projektista vakinaiseksi työksi

Sekä lähiöprojektin että Urban II -ohjelman tavoitteena on ollut tukea uudentyyppisten työmuotojen kokeilua ja kehittämistä. Hyviksi ja tarpeellisiksi osoittautu-

neiden työmuotojen toivotaan jatkuvan projektikauden jälkeen hallintokuntien omana työnä. Vaikka perhetyö on osa Latokartanon alueen lastensuojelun avohuoltoa ja siinä mielessä vakinaista toimintaa, niin ryhmämuotoisen perhetyön työmuotojen kehittäminen ja toteuttaminen on ollut osin riippuvaista lähiöprojektin tuesta. Haastatellut työntekijät pitivät ryhmämuotoista työskentelyä hyvänä ja toivoivat sen jatkuvan alueella. Tässä mielessä voi ajatella, että kaikkien tarkasteltujen hankkeiden, myös Latokartanon alueen ryhmämuotoisen perhetyön, tavoitteena on ollut työmuodon ja työ-tavan vakinaistaminen osaksi alueellista palvelujärjestelmää. Skanssin osalta tavoite on jo saavutettu, kun toiminta on vakinaistettu. Latokartanon alueen ryhmämuotoisen perhetyön ja myös Lastenkaaren toiminnan tulevaisuus oli haastatteluhetkellä loppukeväästä 2007 vielä avoinna (ks. Johtopäätökset luku).

Haastatellut toivoivat, että vakinaistamisen myötä työtä voitaisiin tehdä ja kehittää pitkäjänteisesti. Haastatteluissa keskusteltiin myös kysymyksistä, joiden tulkitsen kertovan vakinaistamiseen liittyvistä haasteista. Haastatteluissa viitattiin siihen, miten esimerkiksi lähiöprojektin perhetyö oli sosiaalivirastoon vakinaistamisen jälkeen muuttunut ennalta ehkäisevästä työstä korjaavamman työn suuntaan. Tässä tarkastellun ryhmämuotoisen perhetyön näkökulmasta olisi hankalaa, jos lastensuojelun avohuollon perhetyö ymmärrettäisiin pelkästään asiakasperheiden kanssa tehtäväksi korjaavaksi tai kuntouttavaksi työksi (ks. myös Myllärniemi 2007, 82–83). Ryhmämuotoinen työ on havaittu hyväksi ja haastattelujen perusteella perhetyötä tekevien sosiaaliohjaajien ja sosiaalityöntekijöiden välinen työnjako ja yhteistyö on ollut sujuvaa. Toisaalta haastatteluissa viitataan myös toimenkuvien eroihin ja lastensuojelutyöhön liittyviin jännitteisiin. Toisin kuin sosiaalityöntekijöillä perhetyöntekijöillä ei ole lakisääteistä oikeutta ja velvollisuutta tehdä perhettä koskevia päätöksiä. Vaikka niin sosiaalityöntekijän kuin myös perhetyöntekijän työ sisältää sekä tukea että kontrollia, eräs haastatelluista nostaa esiin sen, että asiakkaat mieltävät perhetyön enemmän tu-

eksi ja sosiaalityö yhdistetään herkemmin kontrolliin. Toisen haastattelun työntekijän mukaan ryhmämuutoinen perhetyö on tehnyt lastensuojelutyötä näkyväksi alueella, ja sitä hän piti hyvänä. Uudentyyppiset työmuodot ovat saattaneet hänen mukaansa muuttaa kuvaa lastensuojelusta myönteisempään suuntaan.

Haastattelussa tuli kuitenkin esiin myös se, että lastensuojelussa toimitaan ensisijaiset lakisääteiset tehtävät priorisoiden ja kiireellisyysperiaatteen mukaisesti. Mikäli lastensuojelun piiriin kuuluvien lasten määrä kasvaa entisestään ja perheiden ongelmat lisääntyvät ja mikäli ryhmämuotoisen perhetyön projektirahoitus päättyy, saattaa ryhmämuotoisen perhetyön asema olla lastensuojelun avohuollossa uhattuna.

Alueen lastensuojelussa odotettiin haastatteluhetkellä loppukeväästä 2007 myös kiinnostuneina sitä, miten uusi lastensuojelulaki, tehtävärakenteiden muutokset perhekeskuksissa ja uusi tiimimalli tulevat vaikuttamaan työn määrittelyihin ja työnjakoon jatkossa (Liukonen & Lukman 2007). Haastattelut pohtivat, kuka tekee tulevaisuudessa perhetyötä ja minkälaista perhetyötä. Haastatteluissa arveltiin suuntauksen olevan kohti selkeämmin rajattua työskentelyä, jolloin esimerkiksi laajennetun perhetyön kaltaisen joustavan ja uutta kehittävän työn osuus saattaisi jäädä vähemmälle.

Vakinaistamisen haasteet liittyvät perhetyöhön mahdollisesti kohdistuviin muutospaineisiin ja työmuodon asemaan kotihallintokunnassa sekä innovatiivisuuden vähenemiseen. Osana hallintokuntien omaa toimintaa työhön vaikuttavat myös koko hallintokunnan työtä koskevat yleisemmät linjaukset. Esimerkiksi Skanssin toiminnalle on merkitystä sillä, mikä on kohdennetun nuorisotyön ja nuorisososiaalityön asema nuorisosiainkeskuksen toiminnassa ja kenelle nuorisosiainkeskuksen toimintaa jatkossa suunnataan. Haastatteluissa viitattiin Salasuonkin (2007, 103) esiin nostamaan keskusteluun nuorisotyön kohteista ja työmuodoista. Keskustelua on käyty muun muassa paikallisen talotoiminnan tulevaisuudesta ja suurten toimintakeskusten perustamisesta. Toisaalta

Skanssi jatkaa toimintaansa nuorisosiainkeskuksen ja sosiaaliviraston yhteistoimintona, mitä haastattelut pitivät hyvänä asiana. Mikäli työmalli on hyväksi havaittu kahdella eri taholla, sen tulevaisuus näyttää turvatulta, koska toimintaa mahdollisesti koskeviin muutoksiin tulee saada molempien tahojen hyväksyntä. Voi myös ajatella, että Skanssin kaltainen selkeästi määritelty ja hyvin dokumentoitu työmalli ei ole herkkä ulkopuolelta tuleville muutospaineille.

Diakonissalaitoksen toteuttaman Lastenkaaren toiminta näyttää vakiintuneen osaksi alueen palvelujärjestelmää (Aro ym. 2006). Haastatteluhetkellä toiveena oli, että Lastenkaaren toiminta jatkuisi tulevaisuudessa sosiaaliviraston Diakonissalaitokselta ostamana palveluna. Toiminta ei olisi tuolloin samalla tavoin osa kotihallintokunnan työtä kuin esimerkiksi Latokartanon alueen lastensuojelun avohuollon ryhmätoiminta, vaan toiminta perustuisi ostopalvelusopimukseen. Vaikka palvelun tuottajalla on oma kokemuksensa ja myös näkemyksensä toiminnan toteuttamisesta, niin ostopalvelusuhde perustuu palvelun tuottajan ja ostajan välisiin yhteisiin neuvotteluihin toiminnan luonteesta ja tavoitteista. Järjestely vaikuttaa tältä osin myös tämän aineiston perusteella selkeältä. Toisaalta ostopalvelukumppanuuteen voivat liittyä omat haasteensa silloin, jos toiminnan periaatteista ei päästä yksimielisyyteen tai jos toimintaympäristössä tapahtuu muutoksia (ks. myös Karjalainen tässä julkaisussa). Lastenkaaren toiminta perustuu kuitenkin olemassa olevaan ja hyväksi havaittuun toimintamalliin. Tämän voisi ajatella helpottavan työn jatkosta sopimista (ks. Johtopäätökset luku).

Projektiluonteinen ryhmätoiminta vaikuttaa tämän työn perusteella tasapainoilulta innovatiivisen vapauden ja vakinaistamisen tuoman turvallisuuden välillä. Ideaalitilanne olisi se, että työn organisointi ja rahoitus olisivat turvattuja ja työtä voisi suunnitella ja kehittää pitkäjänteisesti. Tavoitteena olisi tämän aineiston näkökulmasta tarkasteltuna, että projektiluonteisessa työssä kehitetyt, kokeillut ja hyväksi havaitut työmuodot voisivat jatkua ja että työtä voisi edelleen kehittää

- myös vakinaistamisen jälkeen. Vaarana on, että vakinaistamisen myötä toimenkuvaa muutetaan yhä enemmän kotihallintokunnan perustuksen kaltaiseksi.

Sekä organisatorisesti että työn sisällön ja toimintatapojen puolesta tutkittuja hankkeita voi luonnehtia jonkinlaiseksi välimaaston työksi. Alueellisena yhteistyönä toteutettava ryhmämuotoinen perhetyö erotuu lastensuojelun yksilö- ja perhekohtaisesta työstä ja sijoittuu tässä mielessä kotihallintokunnassaan ikään kuin laidalle. Moniammatillisena ja monihallinnollisena alueelliseen yhteistyöhön perustuvana työmuotona Skanssi ei kiinnity haastatellun työntekijän mukaan tiukasti mihinkään yhteen hallintokuntaan. Jos Skanssin toimintaa tarkastelee suhteessa nuorisosiainkeskukseen ja sen muuhun toimintaan Skanssi toimii haastatellun mukaan ikään kuin harmaalla alueella. Lastenkaari erottuu sekä organisointinsa että myös toiminnan lähtökohtien ja tavoitteiden osalta esimerkiksi monissa leikkipuistoissa järjestettävästä iltapäivätoiminnasta. Diakonissalaitokselle Lastenkaari on ollut ensimmäinen tämän tyyppinen iltapäiväkerho-hanke. Hankkeet toimivat eri hallintokuntien välissä, ja samalla ne tekevät sektorirajat ylittävää yhteistyötä, minkä voi ajatella liittyvän projektityöhön yleisemminkin.

Alueellisuudesta ja alueellisen yhteistyön toimivuudesta

Alueellisuus tutkituissa hankkeissa

Helsingin lähiöprojekti ja Urban II -ohjelma ovat molemmat olleet alueellisesti kohdennettuja ja alueellista yhteistyötä painottavia hankkeita. Hankkeiden tavoitteet ovat liittyneet niin lähiöalueiden fyysisen, toiminnallisen ja sosiaalisen ympäristön kohentamiseen kuin myös alueiden vetovoimaisuuden lisäämiseen. Ohjelmilla on pyritty tasapainottamaan alueellista kehitystä. Alueellisuuden näkökulma on ohjelmissa vahvasti mukana, vaikka lähiöprojektissa onkin luovuttu erityi-

sistä kohdealueista ja siirrytty aikaisempaa teemapohjaisempaan ajatteluun. Projektisuunnitelmassa painotetaan tiettyjä aiheita, kuten esimerkiksi laadukasta asuinympäristöä ja asukasosallisuutta voimavarana. (Lähiöprojektin projektisuunnitelma 2005–2007; Kuoppala ym. 2004; Broman tässä julkaisussa.) Niin lähiöprojektin kuin Urban II -ohjelmankin yhtenä tavoitteena on ollut tuoda lisää toiminta- ja harrastusmahdollisuuksia alueille.

Lähiöprojektin perhetyössä alueellisuus näkyi siinä, että työtä tehtiin yhteistyössä alueen muiden toimijoiden kanssa. Perhetyöntekijät liikkuvat paljon alueelle jalkautettuina, ja heillä oli tätä kautta hyvä käsitys alueen lapsiperheiden tilanteesta. Heidän työnsä sisälsi niin lastensuojelun kuin myös yhdyskuntatyön elementtejä. (Turtiainen 1999a; 1999b.) Yhdyskuntatyön käsitteellä on viitattu työhön, jossa painottuu alueellisuus, poikkihallinnollinen yhteistyö, alueen asukkaiden aktivointi ja asukaslähtöisyys (esim. Ketola & Kokkonen 1993, 212; Roivainen 2002; Roivainen ym. 2008). Myös tässä työssä tarkastelun kohteena olevat työmuodot, erityisesti Latokartanon alueen ryhmämuotoinen perhetyö, sisältävät monia yhdyskuntatyön piirteitä, vaikkei työmuotoja yhdyskuntatyöksi kutsutakaan.

Yhteisöllinen ja usein myös alueellisesti kohdennettu työ ei sinänsä ole uutta. Sen juuret ovat yli sadan vuoden takaisessa settlementtityössä ja erilaisten kansalaisjärjestöjen toiminnassa (Roivainen 2003; myös Jauhiainen & Eskola 1994). Yhdyskuntatyö sosiaalityön ammatillisena työmuotona on Irene Roivaisen (2002; 2008) mukaan ollut Suomessa voimissaan erityisesti 1970-luvun puolivälin jälkeen. 1980-luvun loppupuolella yhteisöllinen sosiaalityö sai hänen mukaansa uusia piirteitä, kun julkisen sosiaalityön rinnalle tuli enenevässä määrin myös vapaaehtoista ja yksityistä sosiaalityötä. Julkisen sektorin ja kolmannen sektorin yhdessä toteuttamat alueelliset sosiaalityön hankkeet ovat seurausta tästä kehityksestä. Myös tässä tutkittujen hankkeiden voi ajatella ilmentävän ja heijastelevan Roivaisen (2002, 224) esiin ottamaa ”yh-

teisöllisen ajattelun uutta tulemista”. Yhdyskuntatyön rinnalla on puhuttu myös yhteisötyöstä (ks. Roivainen 2003, 2).

Alueellista sosiaalityötä on usein tehty juuri projekteissa, mistä yhtenä esimerkkinä on 1990-luvun loppupuolella käynnistynyt valtakunnallinen Lastensuojelun alueverkostot-projekti. Virtasen (1999, 34) mukaan ”lastensuojelutyö elää alueellisen todellisuuden ehdoilla”. Alueellisella todellisuudella hän viittaa muun muassa alueen väestöpohjaan, työllisyystilanteeseen ja saatavissa oleviin palveluihin. Myös pääkaupunkiseudun nuorisotyötä tutkinut Mikko Salasuo (2007) korostaa elinympäristön ehtojen huomioonottamista toimintaa suunniteltaessa. Toinen esimerkki projektimuotoisesta lasten hyvinvointia edistämään pyrkivästä toiminnasta on vuosina 1997–1998 toiminut Ehkäisevän työn koordinointi-projekti. Projektin lähtökohtana oli nimenomaan alueellisen ehkäisevän työn kehittäminen. Projektin kohdennettu työ oli tarkoitettu lapsille, joiden opettajat ajattelivat tarvitsevan tukea sosiaalsiin taitoihinsa. Yleisten toimintojen tavoitteena oli taas lisätä kaikille lapsille tarkoitetun harrastustoiminnan määrää alueella. Projektissa pyrittiin kehittämään niin alueen viranomaisten ja muiden toimijoiden välistä kuin myös vanhempien kanssa tehtävää yhteistyötä, minkä ajateltiin lisäävän lasten hyvinvointia. (Heimonen ym. 2003.)

Latokartanon alueen lastensuojelun perhetyössä on käytetty käsitettä aluetyö kuvaamaan työtä, jota tehdään yhdessä alueen asukkaiden ja muiden lapsiperheiden kanssa työskentelevien kanssa. Esimerkiksi usean eri toimijatahon yhdessä toteuttamat ja kaikille alueen asukkaille tarkoitetut avoimet tapahtumat ovat aluetyötä. (Esim. Heino-Mouhu & Manninen 2005.) Helsingin kaupungin sosiaaliviraston positiivisen diskriminaation hankkeissa aluetyö vaikuttaa samantapaiselta kuin Latokartanon alueen perhetyössä. Myös näissä hankkeissa on tarjottu kaikille pikkulapsiperheille avointa toimintaa. Toiminnan tavoitteet ovat liittyneet niin lasten kuin vanhempien osallisuuden tukemiseen ja yhteisöllisyyden vahvistamiseen.

Aluetyöksi luetaan niin käyttäjävetoiset vertaisryhmät kuin myös asukkaiden ja toimijoiden yhdessä järjestämät tapahtumat. (Tapola-Tuohikumpu 2005a.) Tässä tutkituista hankkeista Skanssi Urban II -ohjelman rahoittamana hankkeena on ollut selvästi alueellisesti kohdennettu. Lastenkaaren toiminnalla on puolestaan pyritty vastaamaan alueen tarpeisiin, ja toiminta on suunnattu lähiympäristön lapsille (esim. Poteri 2007; Aro ym. 2006). Lastenkaaren toiminnalle oli hankkeen loppuraportin mukaan ilmeinen sosiaalinen ja alueellinen tilaus. Lastenkaaren lähistöllä on useita korkeita kerrostaloja ja ympäristössä asuu paljon lapsiperheitä. Alueen työntekijöiden kautta kertyi tietoa yleisestä rauhattomuudesta ja myös lasten pahoinvoinnista. (Aro ym. 2006.)

Alueelliseen työhön liittyy usein ajatus siitä, että omalla asuinalueella tapahtuvaan toimintaan on helppo osallistua ja että ihmisillä tarve tutustua muihin alueella asuviin ja kokea yhteisöllisyyttä. Tämä tulee esiin myös tutkimissani hankkeissa. Erityisesti lasten ja lapsiperheiden on ajateltu olevan sidoksissa oman asuinalueen tarjoamiin palveluihin ja mahdollisuuksiin. Positiivisen diskriminaation hankkeessa aluetyön tarvetta perustellaan sillä, että pikkulapsiperheiden ajatellaan viettävän paljon aikaa juuri omalla asuinalueella. Hanketyöntekijöiden havaintojen mukaan lapsiperheiden sosiaaliset verkostot saattavat olla niukat eikä alueen tarjoamia mahdollisuuksia useinkaan tunneta (Tapola-Tuohikumpu 2005a, 46). Sosiaalisten verkostojen puute on useissa tutkimuksissa yhdistetty hyvinvoinnin vajeeseen (esim. Nylund 2004).

Sosiaalityöllä onkin pyritty edistämään verkostojen syntymistä ja viranomaisten on ajateltu voivan toimia ”luonnollisten verkostojen syntymisen mahdollistajina” (Tapola-Tuohikumpu 2005b, 347; Korkiamäki 2008, 156). Yksinhuoltajien olohuoneen toimintaan osallistuneet vanhemmat, joita haastattelin aikaisemmassa tutkimuksessani, perustelivat toiminnan tarpeellisuutta sillä, että lähellä olevaan toimintaan on helppo mennä. Myös vastavuoroinen auttaminen ja kanssakäyminen muiden olohuonetoimintaan osallistuvien

kanssa on helpompaa, silloin kun asutaan lähekkäin. (Turtiainen 2000.) Erilaisia sosiaalisia verkostoja, sekä läheis- että vertaisverkostoja, on hyödynnetty sosiaalityössä. Marianne Nylundin (2004) artikkelin mukaan läheisverkostoihin luetaan sekä perhe- ja sukulaisuussuhteet että myös asuinalueeseen perustuvat ystävyys- ja naapurustosuhteet. Vertaisverkostot taas muodostuvat samankaltaisen elämäntilanteen ja samanlaisten kokemusten pohjalta. Sosiaaliset verkostot ovat kiinteä osa lastensuojelutyötä ja verkostoilla voidaan viitata niin henkilökohtaisiin, yksityisiin verkostoihin kuin myös työntekijäverkostoihin (Arnkil 2004).

Tutkimissani hankkeissa hyödynnetään sekä yksityisiä verkostoja että työntekijäverkostoja. Sosiaaliset verkostot näyttävät välineiltä, joiden avulla pyritään edistämään toimintaan osallistuvien hyvinvointia, mutta toisaalta verkostojen syntymistä ja vahvistumista voidaan pitää yhtenä toiminnan tavoitteena (esim. Nylund 2004). Tom Erik Arnkilin tarkastelee erilaisia verkostotyön menetelmiä suhteessa työntekijöiden kokemaan huoleen. Aluetyö on hänen mukaansa pienen huolen verkostotyötä, jossa kartoitetaan yhdessä eri alueellisten toimijoiden kanssa tilannetta ja yhteistyön tarvetta. Pienen ja suuren huolen väliin jäävällä harmaalla vyöhykkeellä työntekijän huoli asiakkaasta kasvaa kuten myös huoli omien voimavarojen riittävyydestä. Moniammatillinen työskentely on yksi tapa vastata kasvavaan huoleen. (Arnkil 2004, 222–226.) Voi ajatella, että tässä tarkasteltavina olevissa hankkeissa liikutaan pääosin pienen huolen vyöhykkeellä sekä harmaalla vyöhykkeellä.

Tutkimissani hankkeissa kyse on nimenomaan alueellisesta työstä, mikä tulee esiin niin työntekijöiden haastatteluissa kuin myös kirjallisessa aineistossa. Alueellinen ajattelu näyttäytyy muun muassa siten, että työtä tehdään alueella ja toiminta tuodaan lähelle asukkaita. Alueellista työtä perustellaan helpolla tavoitettavuudella. Esimerkiksi Lastenkaaren toimintaa luonnehditaan matalan kynnyksen toiminnaksi, millä tarkoitetaan ennen kaikkea toiminnan maksuttomuutta, mutta myös tavoitettavuutta ja läheisyyttä. Haas-

tateltu työntekijä arvelee, että kaikki toiminnassa nyt mukana olevat lapset eivät osallistuisi toimintaan, mikäli kerhon toiminta siirtyisi etäämmälle omasta pihapiiristä. Myös osan nuorista ajatellaan olevan sidoksissa omaan asuinalueensa ja liikkuvan melko rajatulla alueella, mikä tuli esiin Skanssin työntekijöitä haastateltaessa (ks. myös Salasuo 2007, 75–91). Alueellisen työn taustalla näyttäisi vaikuttavan ajatus siitä, että samalla asuinalueella asuvia yhdistää jokin muukin kuin asuinpaikka. Esimerkiksi Skanssin kohdalla tuli esiin se, että toiminnan kohdentuminen paikallisesti on helpottanut työntekoa. Työntekijä toteaa toimintaan osallistuneista nuorista: *”Sellasta et ne tuntee toisensa, ne on jollain tavoin samanlaisia.”* Toisaalta tutkimissani hankkeissa ryhmiin on valittu ja valikoitunut lapsia, nuoria ja vanhempia, joita asuinpaikan lisäksi yhdistää samankaltainen elämäntilanne tai samankaltaiset kokemukset.

Suomalaisissa ja myös kansainvälisissä tutkimuksissa on keskusteltu niin asuinpaikan merkityksestä arjen toimintaympäristönä kuin myös asuinpaikan sosiaalisesta merkityksestä yksilöille (esim. Turtiainen 2003; Karjalainen ym. 2002; Seppänen 2001). Alueellista työtä tekevien työntekijöiden näkökulmasta alueen asukkaiden elämä on kuitenkin siinä mielessä paikallista, että alueelliselle palvelulle ja toiminnalle nähdään olevan tarvetta. Haastatteluissa viitattiin myös siihen, että mikäli työntekijöiden toimipiste sijaitsee kauempana, niin se heikentää palvelun tavoitettavuutta asukkaiden ja asiakkaiden näkökulmasta. Se vähentää myös työntekijöiden liikkumista alueella, mikä saattaa heikentää verkostoitumista alueen muiden toimijoiden kanssa. Seuraavassa haastattelukatkelmassa työntekijä pohtii alueellisten palvelujen tarvetta ja viittaa niin palvelujen tavoitettavuuteen kuin myös työntekijöiden keskinäiseen yhteistyöhön.

”Tietysti toivomme, että on sitä palvelua omalla alueella. Koska onhan se nyt ja varsinkin jos on vähän pienempiä lapsia, niin onhan se hankala lähteä jostain Viikistäkin tonne keskusta. On-

han se ihan yhteistyön kannalta kans, et jos ne on täällä lähellä. Et kylhän, totta kai toivotaan et on nuorisotalot ja nää myös alueella.”

Alueellisuus tai aluenäkökulma on tutkimissani hankkeissa erityisen vahvasti läsnä. Ryhmien kanssa työskentely ja alueellisuuden painotus ovat niitä tekijöitä, jotka erottavat Latokartanon alueen ryhmämuotoisen perhetyön lastensuojelun yksilö- ja perhekeskeisestä työstä. Skanssin toiminnassa alueellisuus näyttäytyy muun muassa siten, että työ kohdennetaan tietyille nuorille. Se paikantuu myös maantieteellisesti rajatummalle alueelle kuin esimerkiksi nuorisotalotoiminta, jossa ei tehdä samanlaisia rajoituksia. Lastenkaaren toiminnassa alueellisuus ilmenee muun muassa siinä, että toimintaa järjestetään lähiympäristön lapsille ja että toiminnan yhtenä tavoitteena on ollut lähiympäristön rauhoittaminen. Se ei liene yhtä tyypillistä esimerkiksi leikkipuistojen iltapäiväkerhotoiminnalle. Vaikka niin Skanssissa kuin Lastenkaaressa alueellinen yhteistyö rakentuu pitkälti yksilön, lapsen ja nuoren, verkostoista käsin, haastattelujen mukaan Urban II -ohjelman rahoituksen ansiosta Skanssi ja Lastenkaari ovat olleet myös osa suurempaa alueellista yhteistyöverkostoa. Niin lähiöprojekti kuin myös Urban II -ohjelma ovat osaltaan tuoneet aluenäkökulmaa vahvemmin mukaan tässä tutkimieni hankkeiden toimintaan. Lähiöprojektin ja Urban II -ohjelman myötä on syntynyt alueellisia yhteistyöverkostoja ja kutakin aluetta on pyritty tarkastelemaan kokonaisvaltaisesti.

Alueellisen yhteistyön toimivuus

Tutkituissa hankkeissa yhteistyötä tehdään tuen tarpeessa olevien lasten ja nuorten sosiaalisten verkostojen kanssa, kuten Skanssissa, tai alueellisilla verkostoilla viitataan niihin toimijoihin, jotka tekevät alueella aktiivisesti yhteistyötä. Yhteistyöverkostot koostuvat sosiaalitoimen, nuorisotoimen, opetustoimen, terveystoimen ja kolmannen sektorin edustajista. Osapuolia ovat mm. lastensuojelu, päivähoito, per-

heneuvola, lastenpsykiatria, koulut, nuorisotalot, leikkipuistot, seurakunta, ammattikorkeakoulu, järjestöt ja yhdistykset. Toimintaan tullaan usein mukaan juuri jonkin yhteistyötahon ohjaamina. Esimerkiksi Skanssiin toimintaan osallistutaan ainoastaan nuorten kanssa toimivien työntekijöiden ohjaamina. Työskennellessä lasten, nuorten ja perheiden kanssa sosiaalivirasto on keskeinen yhteistyötaho. Haastattelussa tuli esiin se, että lähiöprojekti tekee yhteistyötä muiden alueellisten toimijoiden kanssa usein sosiaaliviraston välityksellä. Toinen haastateltu taas toteaa, että sosiaalivirasto on toiminut Mellunkylän alueella aktiivisesti ja tukenut toiminnallaan alueen yhteisöllisyyttä.

Haastateltujen työntekijöiden mukaan eri viranomaisten ja muiden alueellisten toimijoiden välinen yhteistyö toimii hyvin. Niin Latokartanon alueen ryhmämuotoinen perhetyö kuin myös Skanssi ja Lastenkaari tunnetaan haastateltujen työntekijöiden mukaan nykyään alueella. Tosin haastatteluissa tuli esiin myös se, että yhteistyö voisi olla aktiivisempaankin. Koulu on keskeinen toimija lasten ja nuorten elämässä. Esimerkiksi Lastenkaaressa tehdään tiivistä yhteistyötä alueen koulujen kanssa (ks. myös Broman tässä julkaisussa). Nuorisotyötä tutkineen Salasuon (2007) mukaan yhteistyö koulun kanssa tuottaa hyviä tuloksia. Koululla on hänen mukaansa merkittävä rooli myös nuorisotyön tarjoamista mahdollisuuksista tiedotettaessa.

Haastatteleman työntekijät toivoivatkin vielä aktiivisempaa yhteistyötä koulujen kanssa. Haastatteluissa keskusteltiin lisäksi mahdollisuuksista laajentaa yhteistyötä esimerkiksi seurakunnan ja järjestöjen suuntaan. Haasteen yhteistyön toimivuudelle ja tiedon kululle asettaa työntekijöiden vaihtuvuus (ks. myös Broman tässä julkaisussa). Yhteistyömuotojen tulisi olla sen verran vakiintuneita, että tieto toimintatavoista siirtyisi organisaatiossa aina myös uusille työntekijöille. Myös kotihallintokunnan organisaatio- tai tehtävärakenteiden muutokset vaikuttavat yhteistyökuviin, mikä tuli esiin esimerkiksi Latokartanon lastensuojelun avohuollon perhetyön kohdalla.

Tutkiessani lähiöprojektin perhetyötä 1990-luvun

lopussa esille tulivat haasteet, jotka liittyivät sekä perhetyön asemaan kotihallintokunnassa että moniammatillisuuteen ja poikkihallinnollisuuteen. Niin työn tavoitteisiin ja kohderyhmään kuin myös käytettävissä oleviin resursseihin liittyi epäselvyyttä eikä eri toimijatahojen välinen työnjako aina ollut riittävän selvä. Raportissani totean, että myös työn kannalta keskeiset käsitteet olisi hyvä määritellä yhdessä jo ennen projektin käynnistymistä. Lähiöprojektin perhetyön näkökulmasta keskeisiä käsitteitä olivat muun muassa syrjäytyminen, ennalta ehkäisevä työ ja alueellinen toiminta (Turtiainen 1999a; 1999b). Huolellista suunnittelua sekä ratkaistavan ongelman tarkkaa määrittelyä ja rajaamista on pidetty tärkeänä moniammatillisten ja poikkihallinnollisen yhteistyön onnistumiselle (esim. Jalava & Virtanen 1995). Nuorten syrjäytymistä ehkäiseviä poikkihallinnollisia ryhmiä tutkinut Mirja Määttä (2007, 48) toteaa: ”Poikkihallinnollisten ryhmien yhteistoimintaa estävät seuraavat ongelmat: liian yleisluontoinen tavoite, ryhmän sisällä eriävät ja kilpailevat orientaatiot, työntekijöiden vaihtuvuus ja epäilyks toiselle sektorille valuvasta vallasta ja hyödyistä.”

Edellisen kaltaiset poikkihallinnollisuuteen liittyvät ongelmat eivät korostuneet työntekijöiden haastatteluissa. Sen sijaan oman työmuodon asemasta kotihallintokunnassa ja tehtävän työn tavoitteista syntyi haastatteluissa jonkin verran keskustelua. Työnjako oman hallintokunnan sisällä saattaa tuottaa enemmän päänvaivaa kuin sektorirajat ylittävä yhteistyö. Eri ammattiryhmien välistä yhteistyötä aiotaankin esimerkiksi Helsingin kaupungin sosiaalivirastossa jatkossa vahvistaa korvaamalla ammattiryhmäkohtaiset tiimit moniammatillisilla tiimeillä (Liukonen & Lukman 2007).

Eräs haastateltu korosti sitä, että alueen lapsiperheiden hyvinvointi tulisi asettaa työn lähtökohdaksi ja tavoitteeksi. Hän toivoi, että eri koulutustaustan omaavat ja eri tavoin työskentelevät työntekijät voisivat toimia yhdessä yhteisen tavoitteen hyväksi hyödyntäen omaa osaamistaan. Haastatteluissa tuli myös esiin se, että silloin jos eri ammattiryhmät tai esimerkiksi pro-

jektit kilpailevat keskenään resursseista tai työstä saatavasta kunnian tai maineesta, niin työn varsinainen tarkoitus ja yhteinen tavoite saattaa jäädä taka-alalle. Monen eri toimijatahon yhteistyö ei aina ole kovin sujuvaa, mikä tulee esiin seuraavassa haastattelukatkelmassa (ks. myös Salasuo 2007, 106).

”Se näyttää se yhteistyö olevan yhtä hankalaa kuin järjestöjenkin välinen yhteistyö, että sitä pitäisi profiloitua tietyn hankkeen vetäjäksi, siinä on sitten vähän hankalaa, jos on useampia toimijoita, että kenen hanke se sitten on, kuka sitä markkinoi, kuka sen omii itselleen. Jotenkin selkeämpää on, et on erilliset työtehtävät tai sit hankkeet...”

Skanssi-projektista tehdyssä ulkoisessa arvioinnissa tarkasteltiin projektien ja toimintamallien omistajuutta toisesta näkökulmasta. Ongelmallisena pidettiin sitä, jos mikään taho ei ota toiminnan järjestämistä vastuulleen. (von Hertzen ym. 2006.)

Tom Arnkil ja Esa Eriksson ovat päätyneet siihen, ettei yhteinen ongelmanmäärittely moniammatillisessa yhteistyössä välttämättä tuota hyvää lopputulosta, vaan keskeistä työssä ovat subjektiiviset näkökulmat ja omiin toimintamahdollisuuksiin liittyvät ennakkoinnit. Heidän mukaansa esimerkiksi eri viranomaisten välinen dialogi on mahdollinen, huolimatta erilaisista perustehtävistä, koulutustaustasta ja näkökulmista. Dialogissa keskeistä on moniäänisyys. (Arnkil & Eriksson 1999.) Voikin ajatella, että alueellinen yhteistyö toimii silloin parhaiten, kun jokainen työntekijä toimii avoimesti omasta positiostaan käsin ja tuo työhön oman näkökulmansa ja osaamisensa (ks. myös Salasuo 2007, 108). Moniammatillisella työllä on pyritty vastaamaan ihmiselämän ja ongelmien moninaisuuteen (esim. Jalava & Virtanen 1995). Moniammatillisuuden ajatellaan vahvistavan myös osaamista (esim. Liukonen & Lukman 2007).

Skanssin toiminnan yhteydessä tuli haastattelussa esiin, että eri toimijoiden asiantuntemusta ja näkemys-

tä tarvitaan silloin, kun yritetään saada kokonaiskäsitys nuoren tilanteesta ja siitä minkälaista tukea nuori tarvitsee. Esimerkiksi eri viranomaiset tapaavat nuorta eri tilanteissa ja ympäristöissä, jolloin heillä saattaa olla keskenään erilainen näkemys nuoren tilanteesta. Haastattelun mukaan mikään näkemys ei ole yksistään totta, vaan tarvitaan kokonaisnäkemys nuoresta ja hänen elämäntilanteestaan.

Haastatteluissa esiin noussut toimiva alueellinen yhteistyö sekä Latokartanon että Mellunkylän alueella saattaa liittyä vuosien kokemukseen moniammatillisesta ja poikkihallinnollisesta työstä. Haastatellut kertoivat, että lukuisten projektien ja yhteistyöhankkeiden myötä alueelle on syntynyt yhdessä tekemisen henki ja perinne. He luonnehtivat sekä Latokartanon että Mellunkylän aluetta tässä mielessä erityisen hyviksi alueiksi tehdä moniammatillista ja poikkihallinnollista yhteistyötä. Niin Latokartanon alueen kuin myös Itä-Helsingin arveltiin erottuvan tässä suhteessa positiivisesti monista muista alueista Helsingissä. Lähiöprojekti, Urban I- ja II -ohjelmat ovat osaltaan luoneet edellytyksiä yhteistyölle ja vahvistaneet yhdessä tekemisen henkeä. Pitkään lähiöprojektin perhetyötä tehnyt sosiaaliohjaaja totesi haastattelussa, että alueellisuusajattelu voimistui lähiöprojektin myötä.

Lähiöprojektin merkitys tulee esiin myös seuraavassa Latokartanon alueen perhetyöstä kertovassa haastattelukatkelmassa:

”Mut kyllä meillä on ollut aika paljon ryhmiä verrattuna monen muun alueen toimintaan... Se että meillä on näitä ryhmiä niin paljon se liittyy lähiöprojektiin ja tähän alueelliseen näkökulmaan, mistä tää koko työ on ikään kuin lähtenyt liikkeelle. [...] Se et oikeestaan koko ajan lähdetään liikkeelle paitsi siitä et mitä nää asiakkaat tarvii, miten he vois saada tukea ja voimavaroja, et mitä alueella tarvittaisiin...”

Skanssin toiminnan käynnistymistä helpotti se, että Itäluotsi oli jo toiminut Itä-Helsingissä ja tietyt yhteis-

työkuviot olivat jo olemassa. Mellunkylän alueella on haastattelun työntekijän mukaan olemassa ”perusverkosto”, joka toimii henkilövaihdoksista huolimatta. Tosin sama työntekijä toteaa myös, että toimiva yhteistyö liittyy enemmän työnkulttuuriin ja yhdessä toimimisen henkeen kuin kiinteisiin yhteistyön rakenteisiin, jotka saattavat pikemminkin kahlita luovuutta ja yhteistyötä.

Toimivaa alueellista yhteistyötä kuvataan haastattelussa esimerkiksi seuraavaan tapaan:

”Must se perustuu tosi pitkään yhteistyöhön, siis vuosiin. Mä luulen et tääl idässä on jouduttu tekee, on tehty tai ollut mahdollista tehdä. Tähän on silleen palveluilla... Tää on silleen rikas alue, et jos sä oot kuraattori, on kriisipiste, nuorisoasema, nuorisopsykiatria. On paljon ihmisiä kenen kanssa voit tehdä yhteistyötä, kun jossain alueilla ei oo mitään mistä saa apua. Tääl on toimijoita; on ollut pitkään, on tehty pitkään hyvää yhteistyötä. Se että on osaamista ja älyä. Tajutaan sen arvo. Et varmaan on myös yksittäisissä työntekijöissä sitä, mut jos pikku hiljaa vaihtuu, niin se henki säilyy...”

Myös Latokartanon alueen työntekijöiden haastatteluissa tuli esiin yhdessä tekemisen pitkä perinne. Erikseen mainittiin esimerkiksi alueella toiminut Perhe-, Päihde- ja Yhteistyö -projekti (ks. Rantanen 2002). Toisaalta sekä Mellunkylän että Latokartanon alueen työntekijöiden haastatteluissa viitattiin myös yksittäisten, aktiivisten työntekijöiden merkitykseen alueellisessa yhteistyössä. Tietty perusrakenne on haastattelujen perusteella edellytys alueellisen yhteistyön toimivuudelle, mutta rakenne ei saa olla niin vakiintunut tai kiinteä, että se estää uusien luovien yhteistyöratkaisujen ja kokeilujen synnyn.

Alueellinen yhteistyö olisi haastattelujen perusteella parhaimmillaan sellaista, että alueelliset toimijat tuntisivat ja tietäisivät toisensa ja ottaisivat myös rohkeasti yhteyttä toisiinsa. Toimivasta yhteistyöstä

hyötyisivät alueen asukkaat. Eräs haastateltu korosti, että toimiva yhteistyö mahdollistaa nopeamman reagoinnin asioihin kuin muuten ja yhteistyön avulla voidaan tukea paremmin alueen lapsia. Toimiva yhteistyö perustuu haastattelujen perusteella usein pitkään yhteistyöhön, luottamukseen ja sitoutumiseen. Yhteistyömuotojen luominen on hyvin hidasta. Haastatellut korostivat myös ajan, läsnäolon ja kohtaamisen merkitystä työskennellessä lasten ja nuorten kanssa. Yksi haastatelluista toteaa, että alueellinen yhteistyö toimisi parhaiten silloin, kun työntekijöillä olisi enemmän aikaa työskennellä lasten ja nuorten kanssa ja perehtyä heidän asioihinsa.

Monissa eri yhteyksissä on tullut esiin se, että alueelliset toimijat eivät välttämättä tunne toisiaan eivätkä alueen asukkaat ole tietoisia siitä, minkälaisia palveluja omalla alueella on tarjolla (Välimäki-Adie & Pylkänen 2008; Röpelin 2008). Alueellisen yhteyshenkilön tai koordinoijan tarve on tullut jo aikaisemmin esiin lähiöprojektin toiminnan arvioinnin yhteydessä ja myös tätä työtä varten tehdyissä haastatteluissa (Turtiainen 1999a). Alueella liikkuva perhetyöntekijä on usein ollut se työntekijä, jolla on ollut jonkinlainen kokonaiskäsite lapsiperheille suunnatuista palveluista. Latokartanon alueella ryhmämuotoista perhetyötä tehnyt työntekijä kertoi haastattelussa tyytyväisensä siitä, että alueelle on saatu odotettu aluetyöntekijä (ks. Karjalainen tässä julkaisussa). Vaikka haastateltu toivoi, että perhetyössä on jatkossakin mahdollista työskennellä ryhmien kanssa ja tehdä sektorirajat ylittävää yhteistyötä, niin jonkinlainen kokonaisvastuu alue työstä olisi tulevaisuudessa aluetyöntekijällä.

Seuraavassa katkelmassa toinen haastateltu arvioi, minkälaista työntekijää alueella kaivattaisiin.

”Mahdollistaja. Tietää ja pystyy yhdistämään tahoja. Tuntuu et kauheesti voi olla toimijoita-kin, mut ne ei löydä toinen toisiaan. Tai jos löytäinkin, ei sitten osata ehkä toimia...”

Haastattelujen perusteella vaikuttaa siltä, että tutkituissa hankkeissa toimitaan hieman irrallaan, eri sektoreiden välissä tehden kuitenkin aktiivista yhteistyötä moneen eri suuntaan. Hankkeiden työntekijät toimivat ikään kuin välittäjinä niin asukkaiden ja viranomaisen välillä kuin myös eri hallintokuntien ja toimijoiden välillä. Skanssin työntekijä arvelee työmallin pehmittäneen eri hallintokuntien toimintakulttuurien eroja ja lähentäneen alueen eri toimijoita toisiinsa. Alueella paljon liikkuva perhetyön sosiaaliohjaaja näyttää haastattelujen mukaan olevan alueen kuulumisten tiedottaja ja välittäjä myös sosiaalitoimistoon päin.

Latokartanon ryhmämuotoisen perhetyön, Lastenkaaren ja Skanssin paikka alueellisten toimijoiden joukossa näyttää vakiintuneelta siinä mielessä, että toimintamuodot tunnetaan alueella ja muut työntekijät osaavat ohjata lapsia, nuoria ja vanhempia mukaan toimintaan. Lastenkaari on toiminut alueella ikään kuin välittäjänä perheen, koulun ja lastensuojelun välillä. Lastenkaaren kohdalla tuli esiin myös se, että sen perustehtävää on vuosien mittaan rajattu suhteessa yhteistyötahoihin; kouluun ja lastensuojeluun. Vaikka työtä ei etukäteen pyritäisikään määrittelemään ja rajaamaan tiukasti, niin käytännön työssä määrittelyä ja rajanvetoa joudutaan usein täsmentämään suhteessa muiden toimijoiden työhön. Tämä tuli esiin niin Lastenkaaren kuin myös Skanssin kohdalla, erityisesti suhteessa perhetyöhön. Vaikka molemmissa hankkeissa työskennellään sekä lasten ja nuorten että heidän vanhempiansa kanssa, niin työn lähtökohtana ja keskiössä on työntekijöiden mukaan lapsi ja nuori, erotukseksi perhetyöstä, jossa työn kohteeksi mielletään usein koko perhe. Perhetyötä ymmärrettynä siten, että työskennellään kaikkien perheenjäsenten kanssa, pidetään hyvänä. Mutta haastatteluissa tuli esiin myös se, että koko perheen kanssa työskentely edellyttää sellaisia resursseja, joita hankkeissa ei haastatteluhetkellä ollut käytettävissä.

Johtopäätökset

Tämän artikkelin tavoitteena on ollut kuvata lähiöprojektin tukemaa Latokartanon alueen lastensuojelun ryhmämuotoista perhetyötä sekä kahta Mellunkylän alueella Helsingissä toimivaa Urban II -rahoitteista hanketta, Lastenkaarta ja Skanssia. Olen tarkastellut hankkeita esimerkkeinä lapsille, nuorille ja perheille suunnatusta alueellisesta ryhmämuotoisesta työstä. Työ on jatkoa aikaisemmalle lähiöprojektin perhetyöstä tekemälleni tutkimukselle ja tutkimuksen kohteena olevia työmuotoja on peilattu lähiöprojektin tukemaan perhetyöhön (Turtiainen 1999a; 1999b). Työn yhtenä tavoitteena on ollut kytkeä hankkeet laajempaan alueelliseen kontekstiin ja tarkastella niitä osana alueellista yhteistyötä ja kokonaisuutta. Keskeisiä ovat kysymykset, missä määrin hankkeissa on kehitelty uudentyyppisiä työtapoja ja mitä työmuodot ovat tuoneet alueelliseen lapsiperheiden parissa tehtävään työhön.

Tutkimissani hankkeissa ja työmuodoissa ryhmämuotoista työtä on tehty monin eri tavoin, ja työmuodot eroavat toisistaan toiminnan organisoinnin, työn kohderyhmän, tavoitteiden ja työtapojen osalta. Hankkeita ja työmuotoja yhdistävänä yleisenä tavoitteena voidaan kuitenkin pitää alueen lapsiperheiden hyvinvoinnin edistämistä. Lisäksi hankkeita yhdistää alueellisuus. Olen artikkelissani tuonut esiin sekä hankkeita ja työmuotoja yhdistäviä että erottavia seikkoja.

Hahmotellessani aikaisemmassa tutkimuksessani 1990-luvun lopussa lähiöprojektin perhetyön malleja keskeiseksi osoittautui se, missä määrin työ miellettiin ennalta ehkäiseväksi ja missä määrin korjaavaksi työksi ja tehtiinkö työtä enemmän asiakasperheiden vai ryhmien kanssa. Havaitsin, että ennalta ehkäisevän, kuntouttavan ja korjaavan työn käsitteiden rinnalle on tullut vahvasti varhaisen tuen käsite. Vuoden 2008 alusta voimaan astuneessa uudessa lastensuojelulaisessa varhainen tukeminen on yksi lain keskeisistä periaatteista (esim. Taskinen 2007). Tutkimissani hankkeissa painottuvat ennalta ehkäisevä työ ja varhainen tukeminen, mutta hankkeet ovat sisältäneet myös kun-

touttavan ja korjaavan työn elementtejä. Haastattelujen perusteella näyttää siltä, että niin ennalta ehkäisevän työn, varhaisen tuen ja puuttumisen kuin korjaavan työn käsitteiden määrittelyt vaihtelevat ja ovat tässä mielessä vakiintumattomia. Haastattelun sosiaaliohjaajan mukaan varhaisen tuen määrittely on elänyt myös Helsingin kaupungin sosiaaliviraston sisällä.

Sosiaalialan tehtävärakenteiden ja toimintamallien kehittämisraportissa ennalta ehkäisevä työ määritellään lapsiperheiden palvelualueella koko lapsiperheväestölle suunnatuksi palveluksi, jonka tarkoituksena on edistää perheiden hyvinvointia ja kartoittaa myös mahdollista erityisen tuen tarvetta. Ennaltaehkäisevää työtä tehdään peruspalveluissa, kuten päiväkodeissa, kouluissa ja asukaspuistoissa. Perhekeskuksen varhaisen tuen työ taas suunnataan niille perheille, joilla on erityisen tuen tarvetta, mutta ei selkeästi lastensuojelun asiakkuuden tarvetta. Varhaisen tuen tilanteessa olevien perheiden tarpeiden ajatellaan sijoittuvan ns. huolen harmaalle vyöhykkeelle. (Liukonen & Lukman 2007, 90–91.) Tulkitsen, että tutkimissani hankkeissa työtä on tehty pitkälti juuri tällä huolen harmaalla vyöhykkeellä (ks. Arnkil 2004), vaikka työtä on tehty myös lastensuojelun asiakasperheiden kanssa.

Tutkimissani hankkeissa ryhmämuotoista työtä on tehty sekä avoimissa että suljetuissa ryhmissä. Työ on perustunut sekä keskusteluun että yhdessä tekemiseen. Erityisiä toiminnallisia menetelmiä on sovellettu hankkeissa vaihtelevasti. Vaikka menetelmillä on työssä oma paikkansa, niin tutkituissa työmuodoissa korostuu läsnäolon, välittämisen ja vertaistuen merkitys. Ryhmätoiminnan haasteet liittyvät muun muassa ryhmän kokoamiseen ja tavoittamiseen sekä luottamuksellisen ja turvallisen ilmapiirin luomiseen. Ryhmätoimintaa on järjestetty yhteistyössä monen eri tahon kanssa ja se on ollut projektiluonteista. Työn haasteet liittyvät yhteistyön toimivuuteen sekä rahoituksen ja resurssien turvaamiseen. Toiminnan järjestäminen edellyttää henkilöresurssien lisäksi erillistä toimintarahaa, mikä tulee esiin myös Levamon ja Savolaisen (2007, 15) lastensuojelun avohuollon ryhmätoimintaa

tarkastelleessa selvityksessä. Selvityksen mukaan ”jokaiselle perhekeskukselle tulee varata rahaa ryhmätoiminnan peruskaluston ja -välineistön hankintaan”. Lisäksi ryhmätoimintaan on varattava tietty summa rahaa kutakin ryhmää ja vuotta kohti, millä turvattaisiin esimerkiksi leirien ja retkien järjestäminen.

Uudenlaisia työtapoja lapsiperheiden parissa tehtävään työhön

Työn innovatiivisuus on tarkastelemissani hankkeissa liittynyt uudenlaisten työtapojen kehittämiseen ja soveltamiseen sekä uudenlaisiin työn organisointitapoihin ja yhteistyökuvioiden. Latokartanon perhetyössä on kokeiltu sekä uudentyyppisiä työtapoja että kehitetty uudenlaisia tapoja organisoida työtä, mistä esimerkkinä on tukihenkilötoiminnan järjestäminen yhteistyössä ammattikorkeakoulun kanssa. Työn innovatiivisuus on hankkeissa ilmennyt myös siinä, miten vanhoista työtavoista on rakennettu uudenlainen kokonaisuus ja työmalli, kuten Skanssissa. Uutta Skanssin toimintamallissa on ollut myös ART-menetelmän³³ soveltaminen nuorisotyössä. Lastenkaaren toiminnassa innovatiivista on ollut iltapäiväkerhotoiminnan ja lastensuojelun avohuollon yhdistäminen. Haastatellut työntekijät toivoivat, että projektiluonteisessa työssä kehitetyt ja hyväksi havaitut työmuodot voisivat jatkua. Vakinaistamisen haasteet liittyvät työhön mahdollisesti kohdistuviin muutospaineisiin ja innovatiivisuuden vähenemiseen. Myös nuorisotyössä tarvitaan Salasuon (2007, 133) tutkimuksen mukaan innovatiivista työtettä ja uusien työmuotojen ennakoluulotonta toteuttamista.

Tutkimissani työmuodoissa ja hankkeissa korostuu yksilöllisen ja kokonaisvaltaisen tuen merkitys. Perhetyössä työskennellään usein lähellä perhettä ja arkisessa ympäristössä, minkä ajatellaan helpottavan tutustumista ja yksilöllisten tarpeiden huomioon ottamista. Latokartanon alueen perhetyön tukihenkilötoi-

minnan tavoitteena on antaa yksilöllistä tukea ja huomiota niille lapsille ja nuorille, jotka eivät saa tukea omien sosiaalisten verkostojensa kautta. Lastenkaaren omaohjaajajärjestelmän ja Skanssin henkilökohtaisen tukiohjelman avulla pyritään tukemaan lapsia ja nuoria yksilöllisesti. Tutkituissa hankkeissa myös ryhmätoiminta osoittautui keinoksi kuulla lasta ja nuorta yksilöllisesti (ks. myös Jauhiainen & Eskola 1994). Toiminnassa on hyödynnetty erilaisia ympäristöjä ja menetelmiä. Yhdessä vietetty aika ja jaetut kokemukset esimerkiksi retkillä ja leireillä edistävät luottamuksen syntyä, mitä pidetään edellytyksenä tämän tyyppisen työn onnistumiselle. Toiminnallisuuden kautta syntyy edellytyksiä tehdä varhaisen tuen työtä. Lastensuojelulain soveltamisoppaan mukaan varhaisen tukemisen vaiheita ovat huolen tunnistaminen ja sen puheeksi ottaminen sekä korjaavat toimenpiteet, joilla pyritään tukemaan lapsia ja vanhempia. Keskeisiä asioita työssä ovat oikea ajoitus, luottamuksellisen suhteen syntyminen ja myös riittävän pitkä kesto. (Taskinen 2007, 18.)

Kokonaisvaltaisuus merkitsee hankkeissa sitä, että esimerkiksi Skanssissa henkilökohtainen tukiohjelma kattaa nuoren koko elämän, kaikki elämänalueet. Räättälöinnin käsitettä on käytetty kuvaamaan sitä, että niin työskentelytapa kuin myös työn tavoitteet mietitään asiakkaan elämäntilanteen, tarpeiden ja voimavarojen pohjalta (Kananaja ym. 2007, 112). Myös haastatteluissa korostettiin tuen räättälöinnin tärkeyttä. Tutkimissani hankkeissa on tehty yksilöllistä ja kokonaisvaltaista ennalta ehkäisevää ja varhaisen tuen työtä. Työn yhtenä tavoitteena on ollut edistää lapsen ja nuoren kuulemista ja lisätä osallisuuden kokemuksia. Hankkeissa on toteutettu uuden lastensuojelulain tavoitteiden mukaista toimintaa mm. varhaisen tuen, viranomaisyhteistyön vahvistamisen ja lasten osallisuuden lisäämisen osalta (ks. esim. Kananaja ym. 2007).

Tutkitut hankkeet ovat perustuneet laajaan alueelliseen yhteistyöhön ja hankkeissa on korostettu alueellisuuden merkitystä. Alueellisuudella viitattiin lähellä toimimiseen, alueellisten tarpeiden huomioon otta-

33 Aggression Replacement Training

miseen, asukkaiden osallisuuteen ja erityisesti laajaan alueelliseen yhteistyöhön. Alueellisuus yhdistettiin myös yhteisöllisyyden kokemisen tarpeeseen. Alueellinen yhteistyö vaikuttaa niin Latokartanon kuin myös Mellunkylän alueella toimivalta. Siihen ovat olleet osaltaan vaikuttamassa erilaiset alueella vuosia toimineet projektit, yhteistyöhankkeet ja -verkostot. Haastatteluissa viitattiin yhdessä tekemisen perinteeseen ja henkeen sekä verkostojen muotoutumisen hitauteen. Sosiaalisten verkostojen muotoutumisen hitaus puolustaa työn jatkuvuuden turvaamista.

Lähiöprojekti ja Urban II -ohjelma ovat omalta osaltaan olleet virittämässä ja aktivoimassa Mellunkylän ja Latokartanon alueellista yhteistyötä. Haastattelujen mukaan Latokartanon alueen ryhmämuotoinen perhetyö ei olisi toteutunut ainakaan samassa laajuudessa kuin nyt ilman lähiöprojektin tukea. Laajennetun perhetyön kaltainen työ jatkunut Latokartanon alueella lähiöprojektin toimintarahen turvin (ks. Turtiainen 1999a; 1999b). Ilman Urban II -ohjelman rahoitusta niin Lastenkaaren toiminnan jatkuminen kuin myös Skanssin toteutuminen olisi ollut epävarmaa. Lähiöprojektin ja Urban II -ohjelman myötä alueellinen näkökulma ja kokonaisvaltainen alueellinen ajattelu on vahvemmin läsnä myös lasten, nuorten ja perheiden parissa tehtävässä työssä.

Tulevaisuuden näkymiä ja alueellisen yhteistyön haasteita

Tutkituista työmuodoista ja hankkeista sekä Latokartanon alueen ryhmämuotoisen perhetyön että myös Lastenkaaren tulevaisuus oli haastatteluhetkellä avoin. Latokartanon alueen ryhmätyömuotoisen perhetyön tulevaisuuden epävarmuus liittyi sekä projektirahoituksen mahdolliseen päättymiseen että Helsingin kaupunginhallinnossa tuolloin käynnissä olleeseen sosiaalialan tehtävärakenteiden ja tiimimallien kehittämistyöhön (ks. Liukonen & Lukman 2007). Vaikka ryhmien kanssa työskentely on ollut vuosia osa Latokartanon alueen lastensuojelun avohuollon perhetyötä,

niin epäselvää oli, miten tehtävärakenteiden muutokset ja uusi tiimimalli vaikuttavat tulevaisuudessa tehtävien määrittelyihin ja työnjakoon perhekeskuksissa.

Haastatteluajankohdan jälkeen ilmestyneessä tehtävärakenteiden ja tiimimallien kehittämisraportissa eri ammattiryhmien keskeiset tehtävät ja työn painopisteet perhekeskuksien lapsiperhetyössä on ryhmitelty siten, että alueellisen toiminnan järjestäminen ja yhdyskuntatyö sijoittuvat ennalta ehkäisevän työn alueelle, kun taas verkostotyö ja menetelmällinen ryhmätyö ovat varhaista tukea (Liukonen & Lukman 2007, 102). Raportin määrittelyjen ja ryhmittelyjen perusteella ainakin osa Latokartanon alueen ryhmämuotoisesta perhetyöstä sijoittuisi luontevammin varhaisen tuen tiimiin kuin lastensuojelun tiimiin. Ennalta ehkäisevä aluetyö taas vaikuttaisi raportin määrittelyjen perusteella jäävän ainakin osin sekä varhaisen tuen tiimin että lastensuojelun tiimin tehtävien ulkopuolelle. Raportin mukaan uusi tehtävärakenne otetaan perhekeskuksissa käyttöön vuodenvaihteessa 2007–2008 (Liukonen & Lukman 2007, 69). Vielä tammikuun 2008 puolivälissä esimerkiksi Latokartanon alueen lastensuojelussa perhetyötä tehtiin pitkälti entiseen tapaan ja muutoksia koskevia linjauksia vasta odoteltiin.

Lastenkaaren toiminnan toivottiin haastattelussa jatkuvan siten, että Helsingin kaupungin sosiaalivirasto ostaisi palvelun Diakonissalaitokselta. Sittenmin on varmistunut, että Lastenkaari siirtyy Diakonissalaitoksen sisällä diakoniaprojektista lapsi- ja perhetyön puolelle ja että toiminta jatkuu perustuen ostopalvelusopimukseen Helsingin kaupungin sosiaaliviraston kanssa. Skanssin toiminta on jatkunut jo vuoden 2007 alusta sosiaaliviraston ja nuorisoasiainkeskuksen vakinaisena toimintana. Näin ollen myös Skanssin toiminnan jatkuminen on turvattu.

Omat haasteensa niin työn jatkuvuudelle kuin myös alueellisen yhteistyön sujuvuudelle asettaa työntekijöiden vaihtuvuus. Toiminta on saattanut perustua yksittäisten työntekijöiden aktiivisuuteen ja työntekijöiden vaihduttua koko työmuoto saattaa kuihtua. Toimintaa täytyy pitää aktiivisesti yllä. Työn jatku-

vuus edellyttää aktiivisuutta ja myötämielisyyttä kyseistä työtapaa kohtaan niin työntekijöiltä kuin myös esimiehiltä ja yhteistyökumppaneilta. Haastatteluissa alueille toivottiin pysyviä toimintatapoja ja yhteistyrakenteita, jotta toiminta ei olisi riippuvaista yksittäisistä henkilöistä. Haastatellut työntekijät kaipasivat mahdollisuutta pitkäjänteiseen työhön ja taloudellisten resurssien lisäksi he toivovat aikaa työskennellä lasten, nuorten ja perheiden parissa.

Työntekijöiden arvioiden mukaan alueen lapsiperheiden tilanne ja tarpeet ovat moninaisia. Haastattelujen perusteella tarvetta on monipuolisille alueellisille palveluille ja laajalle yhteistyölle (ks. myös Broman tässä julkaisussa). Entistä tiiviimpää yhteistyötä toivottiin niin koulujen, lastensuojelun kuin myös järjestötoimijoiden kanssa. Kouluille toivottiin lisäresursseja oppilashuoltoon. Vahvan perhetyön kaltaisen viranomaistyön lisäksi tarvitaan avohuollon tukitoimena järjestettävää ryhmätoimintaa, mutta myös helposti tavoitettavaa ja edullista tai maksutonta virkistystoimintaa. Haastatteluissa tuli esiin se, että esimerkiksi lastensuojelun asiakasperheet jäävät vähäisten resurssien vuoksi usein harrastus- ja virkistystoiminnan ulkopuolelle. Latokartanon alueen ryhmämuotoiseen perhetyöhön on usein kuulunut lähiöprojektin toimintatahalla kustannettu välipala tai retkieväk ja Lastenkaareissa lapsille tarjotaan maksuton ruokaisa välipala. Ruokailun merkitys sekä nälän karkottajana että myös yhteisenä hetkenä ja huolenpidon ja välittämisen osoittamisena tulee esiin niin tässä aineistossa kuin myös aikaisemmissa tutkimuksissa ja raporteissa (esim. Savolainen 2007; Levamo 2007; Röpelin 2008). Eri-tyistä tarvetta nähtiin myös vanhempien tukemiselle ja vanhempien vertaisryhmätoiminnalle.

Ennalta ehkäisevään työhön kaivattiin lisäresursseja. Kaivattiin myös nopeampaa puuttumista ilmenneisiin ongelmiin. Tarvetta olisi niin ennalta ehkäisevälle työlle, varhaiselle tuelle kuin myös korjaavalle työlle ja kriisityölle. Jotta alueen lapsiperheiden erilaiset tarpeet tulisivat kohdatuiksi, tarvitaan myös erilaisia työmuotoja ja toimijoita. Tämä edellyttää usein

hallintokuntien sektorirajat ylittävää yhteistyötä, moniammatillista osaamista ja räätälöityjä palveluja. Toimijoiden suuri määrä niin lastensuojelun ehkäisevässä työssä (ks. esim. Törrönen & Vornanen 2004) kuin myös laajemmin alueellisessa työssä edellyttää aluetyöntekijän kaltaista työntekijää, joka tuntisi alueen eri toimijat ja heidän tarjoamansa palvelut ja toimisi välittäjänä niin viranomaisiin ja muihin toimijoihin kuin myös asukkaisiin päin. Tässä tutkitut työmuodot ovat haastattelujen perusteella lähentäneet alueen eri toimijoita toisiinsa. Ne ovat vahvistaneet vanhempien kanssa tehtävää yhteistyötä ja olleet osaltaan muuttamassa lapsiperheiden perheiden kuvaa lastensuojelusta myönteisempään suuntaan.

Laajaan alueelliseen yhteistyöhön perustuvan ennalta ehkäisevän ja varhaista tukea tarjoavan ryhmämuotoisen työn tarpeesta oltiin haastatteluissa yksimielisiä. Ryhmätoiminta näyttäytyi keinona tukea alueen lapsia, nuoria ja vanhempia yksilöllisesti. Alueellinen ryhmämuotoinen työ on myös sosiaalialan tutkimusten, hankekuvausten ja oppaiden perusteella laajasti tunnustettu ja hyväksi havaittu ja myös uuden lastensuojelulain tavoitteiden mukainen työmuoto. Yhteisölliset toimintatavat ovat tämänkin työn perusteella keino vastata ajan haasteisiin ja tukea lasten, nuorten ja vanhempien hyvinvointia. Käytännössä työtä on kuitenkin usein tehty projekteissa ja työn jatkuvuus on ollut epävarmaa. Työ on ollut usein moniammatillista ja myös poikkihallinnollista ja sitä on tehty hallintosektoreiden välissä. Organisaatiouudistukset ja tehtävärakenteiden muutokset ja suhde hallintokuntien ns. perustyöhön asettavat työlle omat haasteensa ja jatkuvat muutokset hankaloittavat työn pitkäjänteistä toteuttamista.

Latokartanon alueen ryhmämuotoinen perhetyö kuin myös Lastenkaari ja Skanssi ovat osaltaan monipuolistaneet ja täydentäneet alueellista palvelujärjestelmää. Tutkittujen hankkeiden voi ajatella täydentävän palvelujärjestelmää tuomalla alueelle sellaista toimintaa, mitä muut tahot eivät järjestä tai mitä ei järjestetä riittävästi. Asiakkaiden tarpeet eivät välttä-

mättä asetu hallintorajojen sisälle, vaan asiakkaiden yksilöllinen ja kokonaisvaltainen tukeminen edellyttää tiukkojen hallintorajojen ylittämistä ja eri toimijoiden yhteistyötä. Skanssin projektiajan ulkoisessa arvioinnissa puhutaan ”ei kenenkään maalle” sijoittuvista asiakastarpeista (von Herzen ym. 2006). Tässä

tutkitut hankkeet ovat esimerkkejä toiminnasta, joka perustuu hallintorajat ylittävään yhteistyöhön ja eri tahojen voimavarojen ja osaamisen innovatiiviseen yhdistämiseen alueen lapsiperheiden hyvinvoinnin edistämiseksi.

Lähteet

Opinnäytteet ja dokumentit

Aro, Marika, Halmes, Marjo & Lampi Marja (2006). Lastenkaari-hanke. Loppuraportti vuosilta 2001–2005. Helsingin Diakonissalaitoksen raportteja 1/2006, Helsinki.

Eno, Hanna, Heino-Mohu, Sini & Jokinen, Jenni (2006). Latokartanon ohjattu vertaisryhmätoiminta vanhemmuuden voimavarana "... tää on oll meijän henkireikä niinku." Stadia, Helsingin ammattikorkeakoulu, sosiaalialan koulutusohjelma.

Gröndahl, Krista & Lehmusruus, Heidi (2003). Lastensuojelun tukihenkilötoiminnasta tukihenkilöoppaaseen. Laurea-ammattikorkeakoulu, Vantaan yksikkö.

Heino-Mouhu, Sini & Manninen, Saana (2005). Lastensuojelun perhetyö Latokartanon alueella. Toimintakertomus vuodelta 2005. Helsingin kaupungin sosiaalivirasto/Pohjoinen perhekeskus/Malmin toimipiste. (Julkaisematon.)

Helsingin sosiaalitoimen toimintakertomus 2005. http://www.hel.fi/wps/portal/Sosiaalivirasto/Artikkeli?WCM_GLOBAL_CONTEXT=/fi/Sosiaalivirasto/Julkaisut/Raportteja. (Luettu 24.4.2007.)

von Hertzen, Nina, Marniemi, Janne & Kilappa, Janne (2006). "Ei kenenkään maalla". Skanssi-projektin ulkoinen arviointi. Net Effect Oy. (Julkaisematon.)

Holmberg, Johanna & Kantojärvi, Johanna (2006). "Harrastus mist ei vois ikänä kuvitella luopuvans": lastensuojelun tukihenkilötoiminnasta Helsingissä, Turussa ja Lahdessa. Laurea-ammattikorkeakoulu, Vantaan yksikkö.

Honkaharju, Tarja (2003). Sosionomiopiskelija lapsen tukena. Diakonia-ammattikorkeakoulu, Helsingin yksikkö.

Kaukoranta, Nina & Niemelä, Teea (2005). Toiminnallinen tyttökerho. Laurea-ammattikorkeakoulu, Vantaan yksikkö.

Ketomäki, Teemu & Kouvonen, Erno (2005). Voimaa luonnosta - Perheleiri Oksjärvellä. Laurea-ammattikorkeakoulu, Vantaan yksikkö.

Koliseva, Maarit & Suutari, Annina (2003). "Tylsää ei oo ollu" - Lasten näkökulma tukihenkilötoiminnasta. Laurea-ammattikorkeakoulu.

Korhonen-Wälmä, Ulla & Ruotsalainen, Pirjo (2007). Lähiöprojektin toimintakertomus vuodelta 2006. Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston julkaisuja 2007:4. Helsingin kaupunki. Lähiöprojekti. Helsinki.

Korpi, Susanna & Nissilä, Eveliina (2003). Lapsen ääni kuuluviin - Tuettavien kokemuksia tukisuhteesta. Laurea-ammattikorkeakoulu, Vantaan yksikkö.

Latokartanon alueen lastensuojelun perhetyön toimintasuunnitelma vuodelle 2007. Helsingin kaupungin sosiaalivirasto/Pohjoinen perhekeskus/Malmin toimipiste. (Julkaisematon.)

Latokartanon perhetyön toimintakertomus 2007. Helsingin kaupungin sosiaalivirasto/Pohjoinen perhekeskus/Malmin toimipiste. (Julkaisematon.)

Levamo, Pauliina & Savolainen, Aili (2007). Lastensuojelun avohuollon ryhmätoiminnan selvitys perhekeskusalueilla 2007. Lastensuojelun avohuollon ryhmätoiminnan kehittämishanke. Helsingin kaupungin sosiaalivirasto. (Julkaisematon.)

Lähiöprojekti/Pihlajisto-Pihlajamäki/Perhetyö. <http://www.hel2.fi/lahioprojekti/pihlajamaki/perhetyo.html>. (Luettu 3.10.2007.)

Lähiöprojektin projektisuunnitelma 2005-2007. Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston julkaisuja 2005:4. Vantaa.

Manninen, Saana (2005). Turvaa ja taitoja vanhemmille? - Raportti kehittämiskokeilusta. Kemi-Tornion ammattikorkeakoulu.

Muistio (1998). Perhetyöntekijä -nimike sosiaalivirastossa - tehtävät ja koulutus. Helsingin kaupunki, sosiaalivirasto. Johtoryhmä hyväksynyt 8.12.1998. (Julkaisematon.)

Poteri, Martti (2007). Skanssi -projekti. Loppuraportti vuosilta 2004–2005. Urban Helsinki - Vantaa. Hanke H112. (Julkaisematon.)

Saari, Riina & Vojinovic, Milja (2005). "Arjen hengähdys" - Lastensuojelun perhetyötä perheleirillä. Laurea-ammattikorkeakoulu, Vantaan yksikkö.

Kirjallisuus

Arnkil, Tom Erik (2004). Verkostotyö lastensuojelussa - menetelmät huolen mukaan. Teoksessa Puonti, Anna-Maija & Saarnio, Tuula & Hujala, Anne (toim.) Lastensuojelu tänään. Tammi. Jyväskylä, 214-239.

Arnkil, Tom & Eriksson, Esa (1999). Kelluvia vuoropuhelurakenteita. Teoksessa Verkostoituva asiakastyö. toim. Päivi Virtanen. Kirjayhtymä. Tampere, 71-109.

ART-menetelmä. <http://www.suomenart.com/mitaonart.htm>. (Luettu 23.11.2007.)

Bardy, Marjatta (2004). Lasten auttaminen lastensuojelussa. Teoksessa Puonti, Anna-Maija & Saarnio, Tuula & Hujala, Anne (toim.) Lastensuojelu tänään. Tammi. Jyväskylä, 192-201.

Berg, Kristiina (2000). Perhetyö lastensuojelussa tuotettuna puheena. Käsiteanalyttinen kirjallisuuskatsaus. Sosiaalipolitiikan pro gradu -tutkielma, marraskuu 2000. Helsingin yliopiston sosiaalipolitiikan laitos, Helsinki. (Julkaisematon.)

Broman, Eeva-Liisa (2008). Eurooppalaista kaupunkipolitiikkaa soveltamassa. Kokemuksia EU:n Urban II -yhteisöaloiteohjelmasta Helsingissä. (Tässä julkaisussa.)

Bäcklund, Pia & Schulman, Harry (toim.) (2000). Kunnostusta ja kuntokävelyä, asukastiloja ja aikamatkoja. Onnistuiko Helsingin lähiöprojekti? Helsingin kaupungin tietokeskus. Tutkimuksia 2000:4. Helsinki.

Bäcklund, Pia & Schulman, Harry (toim.) (2003). Lähiöprojekti lähikuvassa. Lähiöprojektikauden 2000-2003 arviointi. Helsingin kaupungin tietokeskus. Tutkimuksia 2003:4. Jyväskylä.

- Heikkinen, Alpo** (2005). Telakalta metsään – Lastensuojelun ryhmätoiminta. Teoksessa Sosiaalityön käytäntötutkimus, toim. Mirja Satka, Synnöve Karvinen-Niinikoski, Marianne Nylund & Susanna Hoikkalla. Palmenia-kustannus, Vantaa.
- Heikkinen, Alpo** (2007). Nuoret lastensuojelun avohuollossa – palvelujen ja menetelmien tarkastelu. Sosiaali- ja terveysministeriön Sosiaalialan kehittämishankkeen lastensuojelun kehittämisohjelman raportti. Helsingin kaupungin sosiaalivirasto. Selvityksiä 2007:1.
- Heinämäki, Liisa** (2005). Varhaista tukea lapselle – työvälineenä kehittämisvalikko. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Oppaita 62. Helsinki.
- Helsinki alueittain 2006**. Helsingin kaupungin tietokeskus. http://www.hel2.fi/tietokeskus/julkaisut/pdf/07_02_20_vuori_hki_alueittain_2006.pdf. (Luettu 29.10.2007.)
- Heimonen, Merja, Muhonen, Jyrki, Raivio, Susanna & Rauhala, Pirkko-Liisa** (2003). Lasten hyvinvointia etsimässä. YAD ry:n ehkäisevän työn alueellinen malli. YAD Youth Against Drugs ry. Jyväskylä.
- Heino, Tarja, Berg, Kristiina & Hurtig, Johanna** (2000). Perhetyön ilo ja hämmennys: lastensuojelun perhetyömuotojen esittelyä ja jäsenyyksiä. Aiheita 14/2000. Stakes. Helsinki.
- Heino, Tarja, Kuoppala, Tuula & Säkkinen, Salla** (2005). Lastensuojelun avohuollon tilaston haasteet; kuntakyselyn yhteenveto. Työpapereita 5/2005. Stakes. Helsinki.
- Hurtig, Johanna** (2003). Lasta suojelemaassa – etnografia lasten paikan rakentumisesta lastensuojelun perhetyön käytännöissä. Acta Universitatis Lapponiensis 60. Lapin yliopisto. Rovaniemi.
- Itäluotsi** (2007). http://nuoriso.hel.fi/wps/portal/Nuorisoasiainkeskus/Artikkeli?WCM_GLOBAL_CONTEXT=/fi/Nuorisoasiainkeskus/Toiminnat/Neuvonta%2C+opastus+ja+tuki/It%C3%A4luotsi. (Luettu 3.12.2007.)
- Jalava, Urpo & Virtanen Petri** (1995). Moniammatillinen projektitoiminta. Avain hyvinvointipalvelujen tulevaisuuteen. Kirjayhtymä Oy, Tampere.
- Jauhiainen, Riitta & Eskola, Marjatta** (1994). Ryhmäilmiö. Perustietoa ryhmän käytöstä ja ryhmätyöstä sosiaalityöhön sovellettuna. WSOY. Juva.
- Kananoja, Aulikki, Lähteinen, Martti, Marjamäki, Pirjo, Laiho, Kristiina, Sarvimäki, Pirjo, Karjalainen, Pekka & Marjaana Seppänen** (2007). Sosiaalityön käsikirja. Tietosanoma. Jyväskylä.
- Karjalainen, Pekka & Karisto, Antti & Seppänen, Marjaana** (2002). Lähiöt, kaupunkisosiaalityö ja projektitoiminta. Teoksessa Juhila, Kirsi & Forsberg, Hannele & Roivainen, Irene (toim.) Marginaalit ja sosiaalityö. Söphi 65. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä, 253–271.
- Karjalainen, Pekka** (2008). Yhteisyyttä ja yhdyskuntatyötä. (Tässä julkaisussa.)
- Ketola, Tuija & Kokkonen, Tuomo** (1993). Sosiaalialan työn lähtökohtia. Kirjayhtymä. Helsinki.
- Korkiamäki, Riikka** (2008). Luonnollisten yhteisöjen paikka sosiaalityössä. Teoksessa Roivainen, Irene & Nylund, Marianne & Korkiamäki, Riikka & Raitakari, Suvi (toim.) Yhteisöt ja sosiaalityö. Kansalaisen vai asiakkaan asialla? PS-kustannus. Juva, 155–156.
- Kuoppala, Mikko, Laine, Päivi, Uusihakala, Juho Anttiroiko, Ari-Veikko & Rasinkangas, Jarkko** (2004). Suomen vuosien 2001–2006 Urban II -yhteisöaloiteohjelman väliarviointi. Arvioinnin loppuraportti. Evalue Praxis Oy. Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuksia 2004:2. Helsinki.
- Lasten ja lapsiperheiden elinolot Helsingissä** (2007). Helsingin kaupungin tietokeskuksen tilastoja 2007:41. Vantaa.
- Lehto-Trapnowski, Päivi** (1997). Uudet perheet – vanhat murheet. Pääkaupunkiseudun uudet lastensuojeluasiakkaat 1997. Helsingin kaupungin tietokeskus. Tutkimuksia 1997:10. Helsinki.
- Levamo, Pauliina** (2007). Omaa elämää etsimässä. Tutkimus ryhmämuotoisen sosiaalityön mahdollisuuksista tukea nuoren itsenäistymistä. Teoksessa Näe minut – kuule minua. Kokemuksia ryhmistä. SOCCAn ja Heikki Waris -instituutin julkaisusarja nro 11, 69–158. http://www.hel2.fi/waris/julkaisut/nae_kuule_minua.pdf. (Luettu 10.9.2007.)
- Liukonen, Ritva ja Lukman, Leena** (2007). TEHTY-hanke. Sosiaalialan tehtävärakenteiden ja toimintamallien kehittäminen Helsingin kaupungin sosiaalivirastossa. Helsingin kaupungin sosiaalivirasto. Oppaita ja työkirjoja 2007:5. Helsinki.
- Mattila, Kati-Pupita** (2003). Lapsidiakonian käsikirja. Siinauhaliitto. Jyväskylä.
- Myllärniemi, Annina** (2007). Lastensuojelun avohuollon perhetyö ammattikäytäntöinä – jäsenyyksiä perhetyöstä toimintatutkimuksen valossa. Heikki Waris -instituutti. Soccan ja Heikki Waris -instituutin julkaisusarja 6/2007. <http://www.hel2.fi/waris/anninanHanke/PERHETYON%20TUTKIMUSRAPORTTI%20kesäk07.pdf>. (Luettu 28.6.2007.)
- Mäkinen, Anna-Kaisa, Paananen, Maarit & Virtanen, Petri** (2003). Itäluotsi-projekti. Kohdennettua nuorisotyötä Itä-Helsingissä. Helsingin kaupungin Itäluotsi-projektin loppuarviointiraportti 2003. Net Effect Oy. Helsingin kaupungin nuorisoasiainkeskus. Helsinki.
- Määttä, Mirja** (2007). Yhteinen verkosto? Tutkimus nuorten syrjäytymistä ehkäisevistä poikkihallinnollisista ryhmistä. Akateeminen väitöskirja. Helsingin yliopiston sosiologian laitos. <https://oa.doria.fi/bitstream/handle/10024/7063/yhteinen.pdf?sequence=1>. (Luettu 2.9.2007)
- Nylund, Marianne** (2004). Sosiaalisten verkostojen tutkimus ja sosiaalityön käytännöt. Janus vol. 12(2) 2004, 184–199.

- Näe minut – kuule minua. Kokemuksia ryhmistä** (2007). SOCCAn ja Heikki Waris-instituutin julkaisusarja nro 11. http://www.hel2.fi/waris/julkaisut/nae_kuule_minua.pdf. (Luettu 10.9.2007.)
- Parviainen, Maaret** (2007). Luovasti siltaa sisimpään. Teoksessa Näe minut – kuule minua. Kokemuksia ryhmistä. SOCCAn ja Heikki Waris-instituutin julkaisusarja nro 11, 189–221. http://www.hel2.fi/waris/julkaisut/nae_kuule_minua.pdf. (Luettu 10.9.2007.)
- Pekkarinen, Elina** (2004). Tyttöryhmän dialoginen prosessi. Fenomenologinen lähestymistapa. Pro gradu – tutkielma. Sosiaalityö. Helsingin yliopiston yhteiskuntapolitiikan laitos. <http://www.hel2.fi/waris/julkaisut/index.htm>. (Luettu 27.11.2007.)
- Pölkki, Pirjo** (2004). Lastensuojelun tutkimus- ja kehittämistoiminta. Teoksessa Puonti, Anna-Maija & Saarnio, Tuula & Hujala, Anne (toim.) Lastensuojelu tänään. Tammi. Jyväskylä, 270–319.
- Rantanen, Ilkka** (2002). Olennaista ei ole se mitä, vaan miten. Perhe- ja yhteistyöprojekti 1997–2002. Pihlajamäki – Seura Ry. Moniste. <http://www.hel2.fi/lahioprojekti/pdf/PPY-projekti.pdf>. (Luettu 3.10.2007.)
- Roivainen, Irene** (2002). Marginaalisuus ja sosiaalityö yhteisöissä. Yhteisöllinen ajattelu ja sosiaalityö. Teoksessa Kirsi Juhila, Hannele Forsberg & Roivainen, Irene (toim.) Marginaalit ja sosiaalityö. SoPhi. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä, 217–232.
- Roivainen, Irene** (2003). Setlementtiaeate yhteistyön lähtökohtana. Näkökulmia yhteisöllisyyteen -työpajaseminaari 13.11.2003 Hämeenlinna. http://www.setlementtiliitto.fi/sivut/tiedoston_katsominen.php?dok_id=200. (Luettu 12.11.2007.)
- Roivainen, Irene** (2008). Onko yhdyskuntatyö katoamassa suomalaisesta sosiaalityöstä? Teoksessa Roivainen, Irene & Nylund, Marianne & Korkiamäki, Riikka & Raitakari, Suvi (toim.) Yhteisöt ja sosiaalityö. Kansalaisen vai asiakkaan asialla? PS-kustannus. Juva, 25–42.
- Roivainen, Irene & Nylund, Marianne & Korkiamäki, Riikka & Raitakari, Suvi** (toim.) (2008). Yhteisöt ja sosiaalityö. Kansalaisen vai asiakkaan asialla? PS-kustannus. Juva.
- Röpelinen, Anne-Mari** (2008). Lähiötyö lapsiperheiden parissa – mukavaa puuhastelua vai ongelmiin tarttumista? Teoksessa Roivainen, Irene & Nylund, Marianne & Korkiamäki, Riikka & Raitakari, Suvi (toim.) Yhteisöt ja sosiaalityö. Kansalaisen vai asiakkaan asialla? PS-kustannus. Juva, 127–139.
- Saarnio, Tuula** (2004). Perhetyö lastensuojelussa. Teoksessa Puonti, Anna-Maija & Saarnio, Tuula & Hujala, Anne (toim.) Lastensuojelu tänään. Tammi. Jyväskylä, 240–255.
- Salasuo, Mikko** (2007). Nuorisotyön ytimissä. Kaleidoskooppi pääkaupunkiseudun nuorisotyöhön ja käytäntöihin. Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuksia 2007:9. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 81. Helsinki.
- Salmi, Minna, Huttunen, Jouko & Yli-Pietilä, Päivi** (1996). Lapset ja lama. Stakes. Raportteja 197. Helsinki.
- Savolainen, Aili** (2007). Draama puree, purkaa ja pantaa. Teoksessa Näe minut – kuule minua. Kokemuksia ryhmistä. SOCCAn ja Heikki Waris-instituutin julkaisusarja nro 11, 159–188. http://www.hel2.fi/waris/julkaisut/nae_kuule_minua.pdf. (Luettu 10.9.2007.)
- Sauli, Hannele, Bardy, Marjatta & Salmi, Minna** (2002). Elinolojen koventuminen pikkulapsiperheissä. Teoksessa Heikkilä, Matti & Kautto, Mikko (toim.) Suomalaisten hyvinvointi 2002. Stakes. Jyväskylä, 32–61.
- Seppänen, Marjaana** (2001). Liipolan Onni. Asuinalueen sosiaalinen erilaistuminen ja merkitys asukkaille. Palmenia-kustannus, Helsinki.
- Sosiaaliviraston julkaisusarja A5/1998**. Selvitys avoimuuden uusista työmuodoista. Helsingin kaupunki.
- Syrjäytymistä ja sosiaalista segregaatiota selvittäneen työryhmän mietintö**. Helsingin kaupunginkanslian julkaisusarja A, 15/1997.
- Tapola-Tuohikumpu, Sirpa** (2005a). Positiivisella diskriminaatiolla varhaista tukea. Helsingin kaupungin sosiaaliviraston Positiivisen diskriminaation hankekokonaisuuden (2002–2004) loppuraportti. SOCCAn ja Heikki Waris-instituutin julkaisusarja 3/2005. Helsinki.
- Tapola-Tuohikumpu, Sirpa** (2005b). Hanketyöntekijöiden kokemustieto varhaisen tuen käytännöistä. Teoksessa Satka, Mirja & Karvinen-Niinikoski, Synnöve & Nylund, Marianne & Hoikkala, Susanna (toim.) Sosiaalityön käytäntötutkimus, Palmenia-kustannus, Vantaa, 341–355.
- Taskinen, Sirpa** (2007). Lastensuojelulaki (417/2007). Soveltamisopas. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Oppaita 65. Vaajakoski.
- Tulensalo, Hanna & Muukkonen, Tiina** (2005). Lapsikeskeinen tilannearvio ja työprosessi lastensuojelun sosiaalityössä. Satka, Mirja & Karvinen-Niinikoski, Synnöve & Nylund, Marianne & Hoikkala, Susanna (toim.) Sosiaalityön käytäntötutkimus, Palmenia-kustannus, Vantaa, 304–321.
- Turtiainen, Pirjo** (1999a). Lähiöprojektin perhetyö: lastensuojelua vai yhdyskuntatyötä. Helsingin kaupungin tietokeskus. Tutkimuskatsauksia 1999:3.
- Turtiainen, Pirjo** (1999b). Lähiöprojektin perhetyö: alueellista toimintaa lapsiperheiden hyväksi. Helsingin kaupungin tietokeskuksen neljännesvuosijulkaisu Kvartti 3/1999. Kuopio.
- Turtiainen, Pirjo** (2000). Alueellinen toiminta ja lapsiperheiden hyvinvointi lähiöprojektialueilla. Teoksessa Bäcklund, Pia & Schulman, Harry (toim.) Kunnostusta ja kuntokävelyä, asukastiloja ja aikamatkoja. Onnistui-ko Helsingin lähiöprojekti. Helsingin kaupungin tietokeskus. Tutkimuksia 2000:4. Helsinki, 111–129.
- Törrönen, Maritta ja Vornanen Riitta** (2004). Lastensuojelun ehkäisevä työ. Teoksessa Puonti, Anna-Maija & Saarnio, Tuula & Hujala, Anne (toim.) Lastensuojelu tänään. Tammi. Jyväskylä, 154–191.

Urbaani tulevaisuus – Kaupunki kaikille (2006). Urban II -yhteisöaloiteohjelman juhlakirja. Helsingin kaupunki & Vantaan kaupunki. Helsinki.

Virtanen, Päivi (1999). Verkostoista voimaa? Teoksessa Päivi Virtanen (toim.) Verkostoituva asiakastyö. Kirjayhtymä Oy. Tampere, 33–46.

Välimäki-Adie, Seija & Pylkkänen, Jaana (2008). Kaupunkiyhteisöllisyyttä ja yhdyskuntatyötä Helsingin Vuosaaressa. Teoksessa Roivainen, Irene & Nylund, Marianne & Korkiamäki, Riikka & Raitakari, Suvi (toim.) Yhteisöt ja sosiaalityö. Kansalaisen vai asiakkaan asialla? PS-kustannus. Juva, 99–110.

Unikkohuivi ja Leijona lippis. Kuva: Olli Turunen.

Yhteenveto ja johtopäätökset

Lähiöprojekti ja Urban II -ohjelma lähiöiden kehittäjänä - yhteenvetoa toiminnan tuloksista

Lähiöprojektin ja Urban-ohjelman ensimmäisessä arvioinnissa v. 2000 arvioijat pohtivat erityisesti työn innovatiivisuutta. Toisessa arvioinnissa v. 2003 oli keskeistä, miten innovatiiviset työtavat toimivat ja vakiintuivat. Käsillä olevassa uusimmassa arvioinnissa on noussut tärkeäksi se, miten uudet toimintatavat ja palvelut on onnistuttu juurruttamaan kaupungin pysyviksi palveluiksi sekä se, miten lähiöprojekti ja Urban – ohjelmat ovat vaikuttaneet lähiöiden asemaan ja arvostukseen. Johtopäätösluvun ensimmäisen osan aiheena ovat lähiöprojektin ja Urban II-ohjelman keskeiset tulokset. Toisessa osassa käsitellään kysymystä lähiöprojektin ja Urban-ohjelman vaikuttavuudesta lähiöiden tilastollisen analyysin ja asukasmielipiteitten valossa. Kolmannessa osassa pohditaan lähiökehittämisen tulevaisuutta ja tarpeita. Keskeistä näyttäisi olevan, että toimitaan aktiivisesti alueellisen eriytymisen hillitsemiseksi ja uhanalaisille alueille kohdennetaan varhaisen tuen ja positiivisen diskriminaation toimia ja alueita kehitetään monialaisesti.

Lähiöprojektia ja Urban II -ohjelmaa yhdistävä tavoite on ollut nostaa esiin lähiöiden omaleimaisuutta ja erityispotentialiaa, jota voidaan hyödyntää alueen veto-voiman ja tunnettavuuden lisäämisessä.

Lähiöprojektin toiminnan keskeisimmät tulokset liittyvät ympäristön parannuksiin ja täydennysrakentamiseen. Projektin sosiaalisen kehittämisen tuloksia ovat mm. lähiöasemat, aluetyö ja lähiöliikunta sekä eräät perhetyön uudet toimintatavat.

Urban II -ohjelman keskeisiä tuloksia ovat uusien palvelu- ja toimintamallien kehittäminen ja vakiinnuttaminen hallintokuntien työhön. Erityisesti vahvistettiin yhteisvastuuta lapsista ja nuorista. Urban II -ohjelman työ toi esiin kulttuuritoiminnan ja kansalaisjärjestöjen omaehtoisen toiminnan merkityksen. Urban II -ohjelma toi myös esille sen, miten suuri voimavara paikalliset järjestöt ja yrittäjät voivat olla.

Alueiden vahvuuksien korostaminen

Koska lähiöt ovat usein pelkkiä asuinalueita eikä niissä ole koko kaupunkia palvelevia instituutioita, niitä ei yleisesti tunneta, kuten keskustan alueita. Lähiöiden omaleimaisuuden vahvistamiseen on lähiöprojektissa ja Urban-ohjelmissa pyritty mm. sijoittamalla niihin erityispalveluja – esimerkkinä tästä Myllypuron erityisen hyvät liikuntapalvelut, Kontulan skeittipaikat ja kummankin alueen urheilupuistot. Tärkeää on lisäksi löytää ja tunnistaa ne ominaisuudet, joita paikalliset asukkaat ja yrittäjät pitävät erityisinä ja arvokkaina. Esimerkiksi kontulalaiset ovat kääntäneet aluetta huonoksi leimaavana pidetyn ostoskeskuksen sen vahvuudeksi.

Lähiöiden arkkitehtuuria pidetään usein heikkolaa-tuisena ja kaikilla alueilla samankaltaisena. Lähiöiden rakennuskannassa ja kaupunkirakenteessa on kuitenkin arvoja, jotka kelpaavat nykyasumisenkin tavoitteiksi,

kuten asumisen suhde luontoon ja maisemaan, viihtyisät pihapiirit ja toimivat asuntopohjat. Näiden arvojen tunnetuksi tekemiseksi lähiöprojekti on tehnyt useita kulttuurihistoriallisten arvojen inventointeja mm. Kontulasta, Myllypurosta ja vanhasta Vuosaaresta.

Lähiöiden arkkitehtonisen arvot on nostettu aivan uudelle tasolle Pihlajamäen 1960-luvun alueen suojelukaavoituksella. Kaavoitusta edelsi monipuolinen tutkimus- ja arvottamisprosessi. Lähiöiden kaupunkirakenteellisten ja asuntoarkkitehtuurin arvojen tunnistaminen on uutta koko Suomessa. Vastaavaa on tapahtunut aikaisemmin vain Kotkan Sunilassa. Rakennussuojelua arvostellaan usein kehityksen jarruna, mutta mielenkiintoista ja merkittävää on, että pihlajamäkeläiset itse ottivat suojelukaavan hyvin vastaan. Lähiöasumisen arvostuksen uusi avaus oli Pihlajamäen suojelun ohella 1970-luvun tiivistä kaupunkirakennetta edustavan Siltamäen arvojen esille tuominen.

Lähiöparannusten painopiste oli Helsingissä asuinalueiden ympäristön ja eräiden palvelujen kehittämisessä. Vastakohtaisuuksien lieventämisen tarve on toisenlainen Helsingissä kuin Keski-Euroopassa tai muualla maailmassa. Syrjäytymisen merkkejä on meillä harvemmassa – roskaisuutta, tyhjiä asuntoja, hylättyjä autoja tms. Huono maine vaikuttaa meillä, siinä missä muuallakin. Suomalaisen yhteiskunnan muutos on ollut toisenlainen kuin muualla: harvinaisen nopea ja tapahtunut pääosin myöhemmin kuin muun Länsi-Euroopan murrokset. Tästä voi olla myös hyötyä, esimerkiksi Helsingin lähiöissä vahvistuvan monikulttuuristumisen hallinnassa voidaan muiden kokemuksista ottaa oppia.

Lähiöiden vetovoimaa parantamaan pyrkivä politiikka on haastavaa: miten välttää vaara, että keskitty-mällä alueen ulkopuolelle näkyviin vahvuuksiin, kuten imagokysymyksiin, samalla unohdetaan tai laiminlyö-dään alueen ongelmiin tarttuminen? Voiko lähiön sisäinen kahtiajako samanaikaisesti kasvaa, vaikka voimia käytetään hyvää tarkoittavaan imagon parantami-seen? Sosiaalisen koheesion vahvistamista tarvitaan myös asuinalueiden sisällä imagotyön rinnalla. Siinä

työssä fyysisen parantamisen ja sosiaalisen, kulttuuri-sen ja koulutuksellisen kehittämisen rinnakkaisuudel-la on selvä, mielekäs sija.

Kulttuuri alueen maineen uudistajana

Alueen vetovoimaisuuteen vaikuttaa yhtäältä sosiaali-sen koheesion vahvistuminen - asukkaiden ja muiden toimijoiden halu yhteistyöhön ja kiinnostus alueen asioita kohtaan. Toisaalta vetovoimaa tuottaa myös elämyksellisyys – se että alueeseen liittyy tai se tuot-taa kävijälle tai asukkaalle merkityksellisiä kokemuk-sia, kontakteja ja ihmisten välisiä hyviä suhteita. Lei-maavassa lähiöpuheessa alueiden subjektiiviselle mer-kityksellisyydelle tai elämyksellisille kokemuksille ei ole sijaa. Ihmiset eivät löydä itseään alueiden huono-osaisuutta kuvaavista keskiarvoista. Monet kokevat, että alueen huono leima on ansaitsematon: täällä ele-tään hyvää elämää – mutta lähiön eri kulmilla eletään hyvin erilaista elämää.

Alueiden ominaispiirteiden selventäminen ja posi-tiivisen, mahdollisuuksia avaavan identiteetin vahvista-minen vaatii hanketyöltä monentyyppistä vaikuttamis-ta ja mahdollisuuksien avaamista. Tässä paikallisten järjestöjen, yrittäjien ja asukasryhmien omatoimisuu-den arvostaminen ja tukeminen ovat tärkeitä. Kulttuu-ritoiminnalla on siinä mitä olennaisiin osa. Kulttuuria tarvitaan aluetyössä sosiaalisten verkostojen kutojana; kulttuurin ja liikunnan kautta toimintaan tulee uusia aktiiveja. Helsingin lähiöiden parannustyössä vaikut-taa vahvana kulttuurisen lähiökehittämisen perinne.³⁴

Urban II -ohjelman tuella varsinkin Kontulan alu-

34 ” Lähiöt merkitsevät helsinkiläisessä projekti-ideologiassa [valtakunnallisessa lähiöuudistuksessa 1996-1999] yhtäältä sellaisia toiminnan paikkoja, jotka asukkaiden on mahdollis-ta ja oikeuskin ottaa haltuunsa – myös elämänympäristöjä ja -tapoja uudistavalla tavalla. Pyrkimykseen edistää asukkaiden arkielämän sujumista liittyi pyrkimys turvata asukkaille moni-puolisia, elämyksellisiäkin toimintamahdollisuuksia – esimer-kiksi lähiötaiteilijan tai lähiöliikuttajan työn avulla. Helsinkiläis-ten toimintalinjaan kuului niin ollen sosiaalis-kulttuurisesti in-tegroiva viritys. Vaikuttaa siltä, että käsitys asukkuudesta oli näissä projekteissa eritellympi kuin yleensä lähiöuudistukses-sa; esimerkiksi maahanmuuttajat on otettu huomioon yhtenä tärkeänä näkökohtana.” (Nupponen 2001, 82.)

eella syntyi monipuolista kulttuuritoimintaa ja -tarjontaa. Se vahvisti osaltaan alueellisten sosiaalisten verkostojen kasvua ja tuki asukkaiden halua ja mahdollisuuksia vaikuttaa alueen asioihin. Urban II -ohjelman rahoittamasta kansalaisjärjestöjen omaehtoisesta kulttuuritoiminnasta tuli mitä olennaisin alueen sisäisen kehittämisen kenttä. Kun asukastoiminta pääsi vauhtiin, Kontulaan virisi runsaasti ja kekseliäästi toimintaa, jota virkamiehet eivät olisi itse osanneet kehittää. Urban II -ohjelman työn päätyttyäkin Kontulassa on jatkunut monipuolisten tapahtumien kirjo. Eräänä esimerkkinä mainittakoon kiinalaisen kulttuurin festivaali, jonka avajaisiin osallistuivat niin Pekingin kuin Helsingin ylipormestarit.

Vaikka kulttuurihankkeiden vahvuus ja vaikuttavuus tuli hyvin esiin jo ohjelman aikana, kahdeksasta kulttuuri- ja liikuntahankkeesta vakinaistettiin vain pieni osa, tärkeimpinä Kontupiste, KontuFestari ja uutena kulttuuriasiainkeskuksen Kulttuuriraide. Tärkeää on kuitenkin, että toimintamuodot ja kokemukset jäivät elämään uusissa kaupunkikulttuurihankkeissa. Tulevaisuuden kannalta ratkaiseviksi kysymyksiksi muodostuu, miten Kulttuuriraide vahvistuu ja vakiintuu, saako Kiasma vakiinnutettua rahoituksen idässä toimimiseen URB-festivaalien yhteydessä ja pysyvätkö uudet kulttuurin toimijat, kuten monikulttuurinen Kassandra ry, niin vahvoina, että ne kykenevät tuomaan kulttuuria myös asuinalueille. Keskustassa sijaitsevien kulttuurilaitosten, kuten Kiasman, Kansallisteatterin, Annantalon ja Lasipalatsin kanssa Urbanin rahoituksella virinnyt korkeakulttuurin tuominen asuinalueille on osoittautunut hienoksi taidekasvatuksen ja alueiden toiminnallisen monipuolistamisen välineeksi ja sille tulisi löytää jatkorahoitusta.

Kansalaistoiminta ja kuntademokratian kehittäminen

Urban II -ohjelman ja lähiöprojektin ensisijaisena tavoitteena eivät olleet uudet osallistumisjärjestelmät tai kuntademokratian kokeilut. Kulttuuri- ja asukas-

toiminnan hankkeet loivat kuitenkin pohjaa asukkaiden vaikuttamismahdollisuuksien vahvistamiselle ja samalla yhteyksiä virkamiehiin ja päättäjiin. Kontulan dynaaminen vaikutus on heijastunut koko Mellunkylän alueelle, ja eri alueiden asukasaktiivit ovat löytäneet toisensa ja liittoutuneet keskenään.

Urban II -ohjelma mahdollisti monia asukkaiden ja paikallisten järjestöjen omaehtoisen toiminnan muotoja. Pienten, asukkaiden ideoimien ja vetämien hankkeitten rahoitus tapahtui välittäjähankkeitten kautta (esimerkiksi Sateenkaari, Ekoarki tai Yhteisötaide). Ilman välittäjähankkeita ja niissä toimivien henkilöiden työtä rahoitusbyrokratia olisi ollut ruohonjuuritason toimijoille liian monimutkainen prosessi. Tämä välittäjäorganisaatioiden käyttö ja toiminta oli uutta kaupunginosan kehittämisen välineenä. (Vastaavat organisaatiot luotiin myös Turun ja Tampereen Tavoite 2-ohjelmiin Itä-Turussa ja Hervannassa.)

Useissa lähiöprojektin Urban-ohjelman hankkeissa on korostettu alueellisten verkostojen ja yhteistyörakenteiden tarpeellisuutta ja jatkuvuutta projektien päätyttyäkin. Jatkuvuus tarvitsee pysyviä yhteistyörakenteita, jotka kestävät kaupungin hallintokunnissa ja järjestöissä tapahtuvat henkilövaihdokset ja organisaatiouudistukset. Esimerkiksi Hyvä Myllypuro-verkosto, omaishoitajien tukiverkosto OHOI ja lapsiperheiden tukiverkostot ovat jääneet toimimaan ylimääräisen projektirahoituksen päätyttyäkin.

Asukastoiminnan edellytyksiä ovat hyvät toimintatilat. Lähiöprojektin toiminnan tuloksiin kuuluvat projektin perustamat lähiöasemat, jotka on vakiinnutettu asukastiloiksi Kontulassa, Myllypurossa ja Pihlajamäessä kaudella 2005–07 (ja vuonna 2000 Vanhasa Vuosaaressa). Lähiöasemat soveltuvat asukastiloina parhaiten kokouksiin, kerhoihin ja erilaisten harrastuspiirien toimintaan. Mahdollisuus tietokoneen ja netin käyttöön on tärkeä palvelu. Myös kulttuuriasiainkeskuksen Kontupistettä voitaisiin kehittää asukastilan suuntaan. Sen ja Kontulan lähiöaseman toiminta voitaisiin koordinoida toisiinsa entistä paremmin. Asukastilojen tarkoituksenmukainen käyttö edellyt-

tää pysyviä ammattitaitoisia työntekijöitä, mielellään yhdyskuntatyöntekijöitä, jotka kykenevät suunnittelemaan yhdessä käyttäjien kanssa tilojen käyttöä pitkäjänteisesti. Eräs mahdollisuus voisi olla, että alueen järjestöt vastaavat itse tilojen toiminnasta – esim. Kontulassa tämä voisi olla toimiva vaihtoehto.

Myös asukaspuistot tarjoavat tilaa lapsiperheiden omaehtoiseen toimintaan ja laajempaan kokoontumiskäyttöön. Itäkeskuksen Iso-Antin uusi asukaspuisto on hyvä esimerkki toimivasta asukkaiden kohtauspaikasta.

Aikaisemmat arvioinnit pitivät innovatiivisena lähiöprojektin moniammatillista alueellisen työn tapaa – lähiöliikuntaa, yhteisötaidetta, lähiöarkkitehtien toimintaa sekä perhe- ja yhdyskuntatyötä. Viimeisimmästä on käytetty myös nimikkeitä lähiötyö ja alue-työ. Yhdyskuntatyö tarjoaa perinteisesti ymmärrettyä yksilötyötä laajemman näkökulman ja menetelmiä toimia asukkaiden ja asiakkaiden kanssa. Tarpeita on sekä yhteisölliseen sosiaalityöhön ruohonjuuritasolla että rakenteelliseen vaikuttamiseen pyrkivään työtapaan. Yhdyskuntatyö on tullut tunnetuksi enimmäkseen vain kehittämisprojektien yhteydessä. Helsingissä yhdyskuntatyön kehittäminen sosiaaliviraston työnä on huomionarvoista.

Urban II -ohjelman Sateenkaarihanke nosti yhdyskuntatyön vaikuttavuudeltaan uudelle tasolle, koska se pystyi rahoittamaan järjestöjen ja heikosti organisoituneidenkin ryhmien toimintaa ja ideoita kuormittamatta liikaa alueen aktivisteja, jotka kantavat muutenkin vapaaehtoistyössä suuren vastuun. Pääkaupunkiseudun Kierrätyskeskuksen Ekoarki toi perinteisen yhdyskuntatyön rinnalle kestävän kehityksen periaatteiden mukaisen ekososiaalisen työn, jolla on paljon yhtymäkoh- tia yhdyskuntatyön kanssa. Juuri ympäristökysymykset saavat ihmisiä hyvin liikkeelle ja ovat uusi potentiaali- nen tekijä, jota ei juuri ole aikaisemmin otettu asuin- alueiden kehittämisessä huomioon. Ekoarkeen osallis- tuvilla ryhmillä oli usein hyvin konkreettinen tavoite, esimerkiksi luomuruoka tai kierrätyksen edistäminen omassa elämässä tai päiväkodin ja koulun arjessa.

Kun Roivainen (2008) tarkasteli yhdyskuntatyötä ammatillisena käytäntönä, se osoittautui vaihtoehtoi- seksi tavaksi tehdä sosiaalityötä. Siinä missä virastossa työskentelevä kollega nähtiin kunnallisena viranomai- sena lakisääteisine velvollisuuksineen, joutui yhdys- kuntatyöntekijä kaksoisrooliin viranomaistyön ja kent- tätyön välimaastoon. Saman johtopäätöksen voi tehdä lähiöprojektin ja useiden Urban II -ohjelman hankkei- den arviointiaineistoista. Haastatellut pitivät yhdyskun- tatyötä virastosta erillisenä, jopa kentälle yksin jätettynä työmuotona. Havainto liittyy myös siihen, että työmuo- don olemassaoloa jouduttiin puolustamaan suhteessa muuhun sosiaalitoimen organisaatioon. Useilla hank- keilla on ollut samankaltainen rooli kuin yhdyskun- työllä. Hanke on toiminut linkkinä asukkaiden ja viran- omaisten välillä – on syntynyt ”välittäjäverkosto”.

Sosiaalisen kehittämisen saavutukset eivät ole yhtä selvästi osoitettavissa kuin ympäristön parantamisen. Saavutuksia ovat ennen muuta sellaiset käytännöt, jot- ka ovat siirtyneet kaupungin organisaatioiden työta- voiksi ja jatkuvan budjettirahoituksen piiriin. Yhdys- kuntatyön tulevaisuuden haasteena voi nähdä sen, mi- ten hyvin se pystyy määrittelemään työkenttensä suh- teessa muuttuviin ja moninaisiin yhteisöihin. Toisin sanoen: Löytääkö yhdyskuntatyö ne paikalliset yhtei- sölliset strategiat, joiden vahvistamisesta muodostuu työn luonteva perusta? Samantyyppinen ajatus liittyy paikallisuuteen. Vaikka ”paikallinen” tuntuu usein hä- viävän niin sosiokulttuurisissa rakenteissa kuin glo- baaleissa yhteyksissä, ovat paikallisuus ja alueiden- titeetti edelleen konkreettinen perusta sosiaalityölle. Ovathan asuminen ja siihen liittyvät tekijät olennainen osa ihmisten hyvinvointia.

Positiivinen diskriminaatio ja varhainen tuki

Positiivisella diskriminaatiolla tarkoitetaan yhteiskun- tapolitiikassa resurssien erityistä suuntaamista alu- eille, jotka ovat vaarassa joutua kielteisen kehityksen kierteeseen. Lähiöprojekti ja Urban II -ohjelma toivat kohdealueilleen ylimääräisiä resursseja sekä fyysisen

ympäristön että palvelujen kehittämiseen. Tämä saattoi toimia myös pysyvän positiivisen diskriminaation esteenä. Hallintokunnissa saatettiin ajatella, että nämä väliaikaiset hankkeet olivat riittävä toimenpide kohdealueillaan ja suunnata kehittämistoimia muille alueille. Näin näyttää käyneen joissakin hallintokunnissa. Jotta positiivinen diskriminaatio toimisi niin kuin sen on ajateltu toimivan, kaupungin johdon tulisi talousarvion yhteydessä määritellä alueet, joille voimavaroja suunnataan tavanomaista enemmän ja velvoittaa hallintokuntia seuraamaan toimien vaikuttavuutta.

Kun tavoitteena on asuinalueiden toimivuus ja vetovoima on lapsiperheiden näkökulmasta tärkeää, miten lapsille, nuorille ja perheille suunnatut palvelut vastaavat asukkaiden kysyntää. Urban II -ohjelmassa lapsiperheiden palvelujen parantaminen oli useimpia hankkeita yhdistävä tekijä, vaikka hankkeet eivät sitä itse aina korostaneet. Kouluhankkeet, sosiaalialan uudet palvelumallit, ympäristö- ja taidekasvatushankkeet ja kansalaisjärjestöjen oma toiminta kohdistuivat usein lapsiin ja nuoriin. Monet hankkeet jäivät pysyviksi käytännöiksi.

Koulujen merkitys kaupunginosien kehittämisessä nostettiin keskeiseksi kysymykseksi Urban II -ohjelmassa. Kuten Bernelius (2008) on osoittanut, kansainvälisten kokemusten mukaan koulujen laadulla ja kyvyllä reagoida kasvavaan maahanmuuttajalasten määrään on tärkeä merkitys lapsiperheiden viihtymiselle ja asuinpaikan valinnalle. Lähiökoulut tarvitsevat ylimääräisiä voimavaroja sekä muiden hallintokuntien ja paikallisten järjestöjen tuen menestyäkseen tulevaisuudessa. Suomen koululaitoksella on PISA-tutkimusten ansiosta kova maine kansainvälisesti. Muuta Eurooppaa kiinnostaa, miten Suomen koululaitos selviää kansainvälistymisen haasteesta.

Ympäristön parannukset

Lähiöprojektin keskeinen teema oli lähiöiden ympäristön laadun parantaminen. Ympäristön parannusten tulokset näkyvät selkeimmin Kontulassa ja Myllypu-

rossa, missä projekti ehti toimia yli kymmenen vuotta. Myös Pihlajamäessä suunnitteluvaiheista edettiin toteutukseen. Parannukset koskivat erityisesti asukkaiden arkielämän toimivuuden, viihtyisyyden ja turvallisuuden kannalta tärkeitä alueita, kuten jalankulkuraitteja, puistoja ja liikunta-alueita sekä kouluja ja päiväkoteja pihoiheen ja nuorisotaloja. Erityisen tärkeänä pidettiin sitä, että koulutilojen kunto ei ainakaan olisi heikentämässä lähiöiden vetovoimaa. Parannusten yhteydessä saatiin lähiöihin myös ympäristötaidetta, jota siellä ei aikaisemmin juuri ole ollut.

Parhaimmat tulokset saavutettiin silloin, kun eri hallintokuntien ja yksityisten työt tukivat toisiaan. Kontulan eteläosa ja Myllypuron keskeinen jalankulkuympäristö ovat esimerkkejä eri tahojen suorittamien parannusten kokonaisuudesta, jota asuinrakennusten peruskorjaukset ja uudet asuintalot täydentävät. Monet parannusaloitteet tulivat asukkailta. Asukkaat ja tilojen käyttäjät, myös nuoret, kutsuttiin mukaan suunnitteluun. Lähiöprojektissa toteutetut ympäristön parantamishankkeet saavat tämän kirjan artikkelissa (ks. Korhonen-Wälmä et. al.) pääosin myönteisen arvon.

Lähiökeskustojen kehittämisessä edettiin kahdella tavalla, joko purkamisen ja uudisrakentamisen tietä, kuten Myllypurossa, tai peruskorjaten ja täydentäen, kuten Kontulassa. Asukkaille ja yrittäjille on tärkeää, että lähiökeskustat eivät pääse rappeutumaan epävarmassa odotusvaiheessa. Esimerkiksi Kontulan keskustassa täydennysrakennushankkeita odotellessa tehtiin kaupungin ja yksityisten voimin sekä Urban-ohjelman tuella isoja ja pienehköjä korjauksia, jotka pitivät yllä kehittämisen ja eteenpäin menon henkeä.

Syrjinnän vastaiset toimet ja varhainen tuki

Uusien palvelumallien kehittäminen oli Urban II -ohjelman päätavoitteita, mutta ei kuulunut lähiöprojektin kirjattuihin tavoitteisiin. Lähiöprojektissakin uusille malleille kehiteltiin jo käytetyistä työtavoista. Kumppanuus Kalliolan Setlementin kanssa päihdetyössä ja tie-

dotusyhteistyö kaupunginosaseuran kanssa ovat tästä esimerkkejä. Kalliolan Setlementin kanssa kehkeytynyt kumppanuusmalli voi kehittyessään olla todellinen mahdollisuus työn sisältöjen ja organisoinnin kehittämässä ja paikallisuuden mahdollisuuksien huomaamisessa. Urbanin päihdetyön uusi toimintamuoto oli Myllypuron Hymy:n päihteiden käyttäjien toimintatila, joka kehitettiin projektimuotoisena toimineesta ja sittemmin vakiintuneesta ”Ostarin Onnista” ja muista vastaavista

Pysyviksi positiivisen diskriminaation toimiksi alueille jäivät useat Urban II -ohjelman kehittämiss Hankkeet, kuten Helsingin Diakonissalaitoksen Lastenkaari, kulttuuriasiainkeskuksen Kontupiste, Kontu-keskuksen Kontufestari, nuorisoihiankeskuksen ja sosiaaliviraston yhteinen Skanssi-toiminta syrjäytymisvaarassa olevien nuorten tukemiseksi. Jotkut hankkeet olivat muillekin alueille levinneen toiminnan kokeiluja, kuten kaupungin vuokratalojen asumisneuvojat, sosiaaliviraston OHOI -omaishoitajien toimintakeskus tai useat kouluhankkeet. Ne toimivat siis vain hetken positiivisen diskriminaation välineinä tuoden erityisetuja kohdealueille.

Lähiöprojekti on koko toimintansa ajan tukenut ryhmämuotoiseen alueelliseen yhteistyöhön perustuvaa perhetyötä ja ollut mukana kehittämässä sen toimintatapoja. Nämä täydentävät alueellista palvelujärjestelmää ja vastaavat lasten, nuorten ja perheiden moninaisiin tarpeisiin. Tällä työllä on pitkä yhteistyön ja projektien historia (Näe minut... 2007). Ryhmämuotoisen alueelliseen yhteistyöhön perustuvan työn edut ja tarpeellisuus on laajasti tunnustettu keino vastata 2000-luvun haasteisiin. Työmuotojen vahvuuksia ovat yksilöllinen ja kokonaisvaltainen tuki – ja alueellisiin tarpeisiin vastaaminen, alueellinen yhteistyö sekä lähellä toimiminen.

Helsingin lähiöprojektin ja Urban II -yhteisöaloitteen hankkeissa oli usein kyse vakinaisten organisaatioiden, määräaikaisten projektien ja asukkaiden välimaastossa tapahtuvasta työskentelystä. Se herätti myös kysymyksiä siitä, kenelle tämä työ kuuluu ja miten sitä pitäisi rahoittaa.

Eri toimijoista koostuvat hankkeet kohtaavat usein alueelliseen yhteistyöhön liittyviä haasteita; verkostot syntyvät hitaasti, organisaatiomuutokset ja työntekijävaihdokset ovat ongelmallisia. Tarvitaan voimavaroja, mutta myös yhdessä tekemisen henkeä ja perinnettä. Lähiöprojekti ja Urban II -ohjelma mahdollistivat osaltaan monien uusien työmuotojen synnyn ja jatkumisen, toisaalta aktivoivat alueellista yhteistyötä ja toivat esille aluenäkökulmaa ja kokonaisvaltaista alueellista ajattelua myös lapsiperheiden kanssa tehtävään työhön.

Haasteita elinkeinopolitiikalle

Itä-Helsinki on aluetta, jossa asuinalueet aikanaan sijoitettiin varta vasten erilleen työpaikka-alueista ja jossa vanhat teolliset työpaikat ovat osin hävinneet. Työpaikka-alueiden muutos tai uudet kaupalliset palvelut eivät ole juurikaan muuttaneet Itä-Helsingin asuinaluepainotteisuutta. Lähiöprojektissa tarkasteltiin kohdealueita ja elinkeinopolitiikkaa lähinnä kaupunkisuunnittelun näkökulmasta ja pitkälti täydennysrakentamiskysymyksenä. Uusia tontteja kaavoitettiin Myllypuroon liikenteellisesti keskeisille paikoille, mutta elinkeinopolitiikan panostukset puuttuvat.

Urban II -ohjelmassa yritystoiminnan tukeminen kohdistui lähinnä itseään työllistäviin yrittäjiin. Itä-Helsingin yritysmessuja lukuun ottamatta hankkeiden näkyvyys ja vaikuttavuus yritysten kiinnostuksen herättämisessä jäi vähäiseksi. Sen sijaan Vantaan kaupunki hyödynsi Urban II -ohjelmaa ”brändäämällä” ja valmistelemalla Itä-Hakkilaa uutta satamaa palvelvaksi logistiikkakeskuksen alueeksi.

Paikallisesti Urban II -ohjelman yritystoiminnan edellytysten parantamisella oli välillistä merkitystä Helsingissä. Kontulan ostoskeskuksen yrittäjät verkostoituivat KontuKeskus ry:ssä, ja tulivat sitä kautta mukaan tukemaan ja ideoimaan alueen kehittämistä. Yrittäjien yhdistys oli tosin aktiivinen toimija jo ennen KontuKeskusta ja organisoituminen oli jo alkanen yhteistyön seurausta ja tapa vahvistaa sitä. Urban

II -ohjelma osoitti, että yritykset ja yrittäjät voivat olla motivoituneita olemaan mukana alueellisessa toiminnassa. Tämä on haaste kaupungin elinkeinopolitiikalle: Miten voitaisiin paremmin mobilisoida nämä voimavarat mukaan kaupunginosien kehittämiseen?

On haastavaa yrittää vaikuttaa laajoihin, alueiden ulkopuolisiin yhteiskunnallisiin, taloudellisiin ja kulttuurisiin prosesseihin, joista asukkaat, paikallistalous ja kaupungin päättäjät ovat riippuvaisia – ennen muuta talouden kehitykseen ja yritystoimintaan. Yksittäinen projekti tai EU-ohjelma ei voi tilannetta ratkaisevasti parantaa. Yritysten kiinnostuksen herättämiseksi tarvitaan vetureiksi menestyviä yrityksiä, oppilaitoksia tai palveluja.

Ohjelma-alueelta löytyvien, yleisesti tuntemattomien vahvuuksien markkinoimiseen Urban II -ohjelma yritti puuttua ”Motion – urheilun keidas” -kampanjalla. Kaupungin elinkeinopolitiikassa ei ole vielä tartuttu mahdollisuuteen, jonka Suomen suurin liikuntapaikkojen keskittymä ja sen yli kaksi miljoonaa vuositista kävijää tarjoavat. Idea liikunnan vahvuudesta Itä-Helsingin menestystekijänä ei kuitenkaan ole hautautunut, siitä on esimerkkinä Kivikon urheilupuistoon sijoittuva uusi talviliikunnan keskus Arctic Sport Center.

Integroitu kaupunginosien kehittäminen

Helsingin lähiöprojektissa pyrittiin sen kaikkina kolmena toimintakautena sekä asuinympäristöjen fyysiseen parantamiseen että niiden sosiaaliseen kehittämiseen. Työn painopiste oli kuitenkin fyysisessä parantamisessa. Urban II -ohjelma toi taas voimavaroja alueellisten palvelujen, kulttuurin, koulutuksen ja kansalaisjärjestöjen toimintaan. Urban II -ohjelmaa on vaikea verrata aiempiin lähiökehittämisen hankkeisiin, koska sen resurssit olivat ylivertaiset niihin nähden. Vertailukohteita löytyy Turun ja Tampereen Tavoite 2-ohjelmien kaupunkiosioista ja muista Euroopan kaupungeissa toteutetuista Urban II -ohjelmista. Suomen Urban-ohjelma poikkesi useista näistä sillä, että ohjel-

man puitteissa tehtyjen investointien osuus oli hyvin vaatimaton. Muuten ohjelma löysi hyvin vastakaikua ja vertailukohteita muista EU-maista. Pääkaupunkiseudun kehittämishankkeet – sekä Urban II -ohjelma että lähiöprojekti – kestävät hyvin vertailun muihin Helsingin kehittämishankkeisiin ehkä elinkeinopolitiikkaa lukuun ottamatta.

Sosiaalisen kehittämisen käsite on syytä ymmärtää laajasti erityisesti suomalaisessa kaupunkiuudistuksessa (ks. Nupponen 2001, Pyykkönen 2001). Hankkeilla voidaan vastata suoraan asukkaiden hyvinvointiin ja sosiaalisiin pulmiin. Sosiaaliset hankkeet merkitsevät usein myös ”varhaista puuttumista”; ihmisiä kohtaavien, vaihtelevien riskien torjumista sekä toimenpiteitä, jotka tähtäävät yhdyskuntien elinkelpoisuuteen ja hyvinvointiin – niiden kestävytyteen asuin yhdyskuntana ja osana kaupunkirakennetta.

Helsingissä tehty lähiöiden kehittämistyö oli Lähiuudistus 2000:n hankkeista ehkä lähimpänä Kotkan, Tampereen ja Oulun projekteja, joiden työtä Pekka Karjalainen kutsuu arviointiraportissaan ”Rakennusten ja elinympäristön kehittämiseksi” (Karjalainen 2004, 22).

Etenkin Kotkan ”Elävä Sunila” -lähiöprojektilla oli yhteistä Helsingin lähiöprojektin kolmannen kauden kanssa. Sunilassa pyrittiin pysäyttämään tehtaitten asuntoalueen rakennuskannan ja sosiaalinen rappeutuminen ja tuomaan esille alueen funktionalistisen arkitehtuurin arvo. Yhtäältä oli pyrkimyksenä parantaa alueen asuttavuutta peruskorjaamalla rakennuskantaa, toisaalta vahvistaa kulttuuriarvoja erilaisilla taideprojekteilla. (Momoneco, Sunila.)³⁵

35 Paikallinen asukas- ja kulttuuriyhdistys Pro Sunila työskenteli lähiöprojekti 2000:n jälkeen mm. eurooppalaisen funktionalistista tehdasarkkitehtuuria koskevan rakennussuojeluhankkeen keinoin alueen fyysisen, kulttuuristen ja sosiaalisten vetovoimatekijöiden kirkastamiseksi. Kansainvälistä mainetta Aallon suunnittelemalla Sunilan tehtaiden asuinalueella oli toki jo vanhastaan ja selvempää kuin millään Helsingin lähiöistä. -- Tällaisessa lähiöparantamisessa sosiaalinen kehittäminen merkitsee paljolti tavoitteellista ja hyvin monimuotoista työtä alueen hyvän tulevaisuuden turvaamiseksi alueen imagon ja paikallisyhteisöjen vahvistamiseksi. Asukasyhteistyö ja alueellinen verkostoituminen korostuivat. (Nupponen 2001, 77–79, 86–93.)

Lähiöprojektin teemamallin ja integroidun toiminnan toisiinsa kytkemiseen liittyi joitakin vaikeuksia. Jos alueelle kohdistetaan monia hankkeita, ollaan jo lähellä aluepohjaista integroitua toimintatapaa ja arkipuheessa puhutaan projektialueista. Jos alueelle kohdistuu vain yhden lajin hanke (esim. korjausohjeet taloyhtiöille), saatettiin ihmetellä, miksi projekti ei tue esim. järjestöyhteistyötä ohjeita koskevan tiedon levittämiseksi.

Yhdessä lähiöprojekti ja Urban II -ohjelma vastasivat Myllypuron – Kontulan alueella hyvin käsitettä integroitu kaupunginosien kehittäminen (ks. Broman tässä teoksessa). Projektin ja ohjelman pitkäkestoisuus ja yhteisvaikutus näkyvät asukkaiden mielipiteissä; myllypurolaiset ja kontulalaiset olivat kaikkein tyytyväisimpiä alueidensa kehittymiseen.

Lähiöprojektin ja Urban II -ohjelman vaikuttavuudesta - vähenikö alueiden eriarvoisuus, lisääntyikö lähiöiden vetovoima?

Lähiöprojektin ja Urban II -ohjelman keskeisiä tavoitteita oli lisätä kohdealueiden vetovoimaa ja parantaa niiden asemaa asuntomarkkinoilla. Taustalla on kaupungin johdossa koettu huoli seudun yhdyskuntarakenteen hajoamisesta, koulutettujen lapsiperheiden muutosta muualle seudulle ja tämän muuttoliikkeen vaikutuksesta kaupungin verotuloihin. Kaupungin yhteisstrategioissa todetaan, että hyvän palveluvarustuksen omaava, sosiaalisesti eheä kaupunki tukee myös kaupungin kilpailukykyä ja siten kaupungin taloudellista pohjaa. Entisistä lapsiperheiden kaupunginosista on tullut vanhenevan väestön ja yhden hengen ruokakuntien alueita, mikä aiheuttaa muutospaineita kaupungin peruspalveluihin kuten koulujen ja päiväkotien vähentämiseksi ja vanhuspalvelujen lisäämiseksi. Ehkä tärkein lähiöiden vetovoimaan vaikuttava rakenteellinen muutosprosessi on itä-länsi-asetelman voimistuminen. Korkean statuksen työpaikat synty-

vät pääosin pääkaupunkiseudun eteläisiin ja läntisiin osiin, joihin keskittyy myös pääkaupunkiseudun koulutuin ja varakkain väestönosa

Asuntojen hintataso vetovoiman kuvastajana

Asuinalueiden vetovoimaa ja sen muutosta kuvaa hyvin asuntojen hintatason kehitys suhteessa koko kaupunkiin ja suhteessa toisiin vastaavan kaupunkirakenteellisen sijainnin alueisiin. Lankinen osoittaa artikkelissaan, että lähiöiden kerrostaloasuntojen hintatason ero suhteessa koko kaupungin keskiarvoon on kasvanut. Tätä eroa on kasvattanut erityisesti keskustan hintojen voimakas nousu. Lähiöiden hintatason alemmuus suhteessa kaupungin keskiarvoon näkyy myös aikaisemmilla korkean hintatason alueilla läntisessä Helsingissä, esimerkiksi Munkkivuoressa. Asuntojen hinnat ovat nousseet kaikissa lähiöissä mutta hitaammin kuin kantakaupungissa. Asuntojen hintatason muutokset tuntuvat yleensä lähiöissä heikompina kuin kantakaupungissa.

Lankisen selvitys osoittaa, että itäiset ja eräät koilliset lähiöt ovat jääneet jälkeen yleisestä hintatason kehityksestä. Alueellisia hintaeroja tulisi kuitenkin tarkastella seudullisesti kokonaiskuvan muodostamiseksi. Hintataso heijastaa alueiden välisiä kysyntäeroja ja voi olla merkki alueiden kaihtamisesta. Joidenkin tutkijoiden (esim. Vilkama 2007) mielestä sillä voi olla suurempikin merkitys kuin hyväosaisten muuttolalle muille alueille. Eräiden alueiden kaihtamisesta on myös viitteitä esimerkiksi kaupungin vuokra-asuntojen kysynnässä.

Asuinalueiden erilaistuminen asukasrakenteen muutosten valossa

Lankisen selvitys tarkastelee asuinalueiden erilaistumista monen eri asukasrakennetta kuvaavan indikaattorin valossa. Yleinen johtopäätös on, että asukasrakenteessa ei ole tapahtunut radikaaleja muutoksia lukuun ottamatta maahanmuuttajien osuuden kasvua.

Vanhoissa lähiöissä väki vähenee ja yksinäisruokakuntien ja vanhusten määrä kasvaa. Uusien asuntojen tuotanto pysäyttää ajoittain väkiluvun vähenemisen ja uusi asuntotuotanto heijastuu hetken aikaa lasten ja nuorten määrän kasvuna. Vuokra-asunnoissa kehitys on osin erilaista. Vapautuvat kaupungin ja valtion tukemat vuokra-asunnot osoitetaan koon mukaan vastaaville ruokakunnille. Niinpä vanhojen lähiöiden vuokra-asunnoissa asuu edelleen paljon lapsia. Hyvin usein on kysymys maahanmuuttajista, joiden osuus on jatkuvasti kasvanut pääkaupunkiseudun keskiarvoa nopeammin (Ks. myös Vilkama 2006). Maahanmuuttajataustaisten asukkaiden määrästä onkin tullut joitakin lähiöitä leimaava piirre. Asuinalueiden erilaisumisen kokonaiskuvan muodostamiseksi Helsinki ei enää riittä viitekehyyksi, vaan tarvittaisiin kuva koko pääkaupunkiseudusta.

Asukkaiden tulo- ja koulutustasoa, työttömyyttä ja toimeentulon saajien määrää koskevien tilastojen valossa itä-länsi -asetelma on edelleen voimissaan. Asuinalueiden sisälläkin on selviä alueellisia eroja asukkaiden sosiaalisessa asemassa. Keskeisenä piirteenä on vuokralla asuvien tulotason jääminen jälkeen muusta väestöstä ja tulotason nopea kasvu lähiöiden yhteydessä olevilla pientaloalueilla. Pientaloalueiden vetovoimaisuus myös heikkojen lähiöiden sisällä ja rinnalla osoittaa, että itäiset ja koilliset lähiöt olisivat periaatteessa hyviä vaihtoehtoja myös keskituloisille lapsiperheille, mutta että kerrostaloalueilla asuntokannan rakenteessa ja alueiden laadussa tai yleisessä vetovoimassa on tekijöitä, jotka eivät vastaa lapsiperheiden toiveita - kohtuullisesta hintatasosta huolimatta. Tällaisia tekijöitä voivat olla joillain alueilla näkyvät huono-osaisuuden keskittymät ja maahanmuuttajien vieroksunta.

Alueiden julkisuuskuvan muutos

Alueiden julkisuuskuvan muutosta on tutkittu asukaskyselyillä. Dramaattisin muutos on tapahtunut Myllypurossa, jonka julkisuuskuvaa pilasi vuonna 1999

Alakiventien alueen saastuneen maaperän ongelma. Vuonna 1999 vain 5 % vastaajista näki Myllypuron saaneen enemmän myönteistä kuin kielteistä julkisuutta. Vuonna 2007 osuus oli noussut 43 %:iin. Kontulassa ja Pihlajamäessä vastaavat osuudet ovat kasvaneet neljänneksestä puoleen vastaajista. Myös Vesalan julkisuuskuvassa on asukkaiden mielestä tapahtunut selvä myönteinen muutos. Vain Tapulikaupungissa ja vertailualueella Kannelmäessä (jossa ei ole ollut lähiöprojektia eikä Urban-ohjelmia) asukkaiden enemmistö oli sitä mieltä, että alue on saanut enemmän kielteistä kuin myönteistä julkisuutta.

Julkisuuskuvan muuttaminen ja muuttuminen myönteiseksi on pitkäaikainen prosessi, joka voi perustua vain todellisiin myönteisiin muutoksiin. Lähtökohta ei ollut helppo, koska median edustajilla on asukkaita kielteisempi mielikuva lähiöistä (Spokesman, lähiöprojektin teettämä kysely median edustajille 2007). Toimittajat pitivät fyysisen ympäristön ohella asukasrakennetta tärkeänä alueen mielikuvaan vaikuttavana tekijänä. Toimittajat korostivat – enemmän kuin asukkaat itse – oman aktiivisen asukastoiminnan merkitystä myönteisen julkisuuskuvan muodostamisessa.

Mihin suuntaan lähiöt muuttuivat asukkaiden mielestä?

Helsingin lähiöprojekti- ja Urban-ohjelman alueilla viihdyttiin hyvin vuoden 2007 keväällä tehtyjen asukashaastattelujen mukaan (ks. Korhosen artikkeli tässä julkaisussa). Tärkeimpiä asumisviihtyvyyteen vaikuttavia tekijöitä olivat haastateltujen mielestä alueiden ympäristö, luonto, ulkoilumahdollisuudet, liikenneyhteydet, rauhallisuus sekä toimivat palvelut.

Kehitys oli myös haastateltujen mielestä kulkenut viime vuosina enemmän myönteiseen kuin kielteiseen suuntaan. Myönteisintä kehitys oli ollut Kontulassa, Vesalassa ja Kivikossa. Selvimät muutokset ja elämän kohentuminen olivat nähtävissä jo pidempään mukana olleilla projektialueilla.

Parannuksia oli tapahtunut erityisesti liikunta- ja kulttuuripalveluissa, harrastusmahdollisuuksissa, rakennuksissa ja asuinympäristössä – kaikki asioita, jotka liittyivät lähiöprojektin ja Urban-ohjelmien toimintaan. Kontulassa ja Vesalassa myös turvallisuuden kokeminen oli hieman vahvistunut aiemmasta asukashaastattelusta. Häiritsevässä päihteiden käytössä ja erityisesti terveyspalveluissa oli kaikilla tutkimusalueilla tapahtunut asukkaiden enemmistön mielestä taantumista. Terveyspalveluja kuormittavat enenevässä määrin väestön ikääntyminen ja lisääntyvä päihteiden käyttö eikä kaupunki ei ole asukkaiden enemmistön mielestä vastannut riittävästi näihin lisääntyviin palvelutarpeisiin.

Alueella koetun myönteisen kokonaismuutoksen todennäköisyyttä lisäsivät alueen turvallisuuden ja arvostuksen parantuminen sekä vähäiset päihteiden käytöstä aiheutuvat häiriöt. Ympäristön, kauppapalvelujen ja rakennusten parantuminen kytkettyi samoin käsityksiin myönteisestä kokonaismuutoksesta. Maahanmuuttajien näkyvä erottuminen puolestaan vähensi myönteiseksi koetun muutoksen todennäköisyyttä.

Haastateltavat antoivat aluettaan koskeville kaupungin kehittämistoimille parhaita arvosanoja Myllypurossa ja Kontulassa. Myllypurossa oli myös kaikista vastaajaryhmistä suhteellisesti eniten (11 %) niitä, jotka pitivät kaupungin toimintaa alueellaan koulunumeron 9 tai 10 arvoisena.

Lähiöprojektin ja Urban-ohjelman onnistuneimpia toimia olivat haastateltujen mielestä Myllypurossa asukastapahtumat ja kävelyraittien näyttävät parannukset. Kontulassa pidettiin onnistuneina erityisesti ostoskeskuksen parannussuunnitelmia ja parannuksia sekä Kontupistettä ja KontuFestaretia. Merkillepantavaa on, että sekä Myllypurossa että Kontulassa korostettiin järjestöjen omaehtoisen toiminnan tuloksia.

Pihlajamäessä projektin ja ohjelman onnistuneimpina toimina pidettiin alueen suojelukaavoitusta ja Pihlaja-päiviä. Kiillepuiston kunnostus ja alueen järjestöjen toiminta saivat samoin kiitosta. Tapulikaupunki otettiin mukaan lähiöprojektiin vasta vuoden 2005 alussa eräiden muiden koillisten lähiöiden kans-

sa. Siellä lähiöprojektin suosituimpia aikaansaannoksia olivat viherympäristön siistimiset, mutta ne saivat osakseen myös kritiikkiä.

Kauppapalvelujen parantuminen näkyi erityisesti Kivikossa ja Kurkimäessä, jonne on saatu uusi lähi-kauppa sekä Kontulassa. Kauppapalvelujen parantuminen omalla asuinalueella näyttää kertovan asukkaille siitä, että alue on kaiken kaikkiaan kehittynyt entistä parempaan suuntaan.

Pihlajamäessä ja Myllypurossa kauppapalvelut ovat asukkaiden mielestä taantuneet. Ostoskeskusten tavara- ja palveluvalikoima on supistunut ja erikoismyymälöiden tilalle on perustettu lähinnä anniskeliikkeitä. Lähiöprojekti ja Urban-ohjelmat ovat tarttuneet asiaan ja pyrkineet tukemaan ostoskeskusten parannustoimia. Myllypurossa on tehty suunnitelma vanhan ostoskeskuksen purkamisesta ja korvaamisesta uudella kauppakeskuksella ja asunnoilla.

Keskeisimmiksi kehittämiskohteiksi haastatellut nimesivät ostoskeskusten ja asemanseutujen ja siisteyden parantamisen, luonnonympäristön, puistojen ja ulkoilumahdollisuuksien säilyttämisen ja kehittämisen, hyvät liikenneyhteydet, turvallisuuden sekä toimivat palvelut. Painotuserot näiden välillä vaihtelivat alueittain. Lähiöiden kehittämisessä on vielä asukkaiden mielestä työsarkaa. Heikkoina signaaleina kielteisestä kehityksestä voi pitää useilla alueilla avovastauksissa esitettyä huolta maahanmuuttajien keskittymisestä omalle asuinalueelle ja joidenkin lähiöiden kaih-tamista kaupungin vuokra-asuntojen haussa.

Helsingin lähiöiden tulevaisuus – mitä pitäisi tehdä

Lähiökehittämisen keskeisiä kysymyksiä

Helsingin lähiöprojektin ja Urban II -ohjelman vahvuutena on ollut niiden poikkihallinnollisuus ja joustavuus. Innovaatiot ja työn tuottavuuden parantamisen keinot löytyvät usein organisaatioiden reuna- ja vä-

lialueilta. Alueellisesta yhteistyöstä voi saada synergiaetuja, ja niitä on syytä käyttää hyväksi.

Lähiöprojekti ja Urban-ohjelmat ovat osoittautuneet tähänastisessa työssään oivaksi työkaluksi hallintokuntien toiminnan kehittämisessä sekä sellaisissa kysymyksissä, joissa päätösvalta on kaupungilla itsellään. Urban II -ohjelmalla oli myös mahdollisuus rahoittaa asukkaiden omaehtoista toimintaa ja monen toimijan kulttuurihankkeita. Myös lähiöprojekti on tehnyt samaa, mutta pienemmässä mittakaavassa. Tuen vaikutukset näkyvät asukasosallisuuden nousussa ja sisällöllisessä kehittämisessä kantaaottavaksi ja aloitteelliseksi toiminnaksi.

Lähiöiden kehitykseen vaikuttavat kuitenkin sellaiset tekijät ja asiat, joihin projekteilla ei ole vaikutusmahdollisuuksia eikä välttämättä kaupungin hallinnollakaan, puhumattakaan kansalaisjärjestöistä. Yhä useammin Helsingin lähiöissä näkyvät ja tuntuvat globaalit, kansainväliset prosessit. Siitä ovat kuvaavia esimerkkejä hankaluudet, joita hankkeet itäisen ja läntisen Helsingin välisten erojen lieventämiseksi ja työpaikkojen saamiseksi Itä-Helsingin asuntoalueille ovat kohdanneet. Globaaleista murroksista seuraa esim. niitä työpaineita, joita Itä-Helsingin koulujen henkilökunta kokee oppilaskunnan monikulttuuristumisen seurauksena. Lähiöt eivät ole kaupungeissaan irrallisia saarekkeitä, vaan niitä yhdistävät muuhun kaupunkiin, pääkaupunkiseutuun ja maailmaan monenlaiset sidokset ja vuorovaikutussuhteet.

Lukuisat lähiöiden kehittämistä koskevat kysymykset odottavat vielä vastaustaan: Miten pysäyttää lähiö- ja ostoskeskusten taantuminen kaupallisten palveluiden rakennemuutoksessa? Miten vähentää turvattomuuden tunnetta aiheuttavia päihteiden käytöstä johtuvia häiriöitä päihteiden käytön ja päihdepalveluiden tarpeen kasvaessa? Miten säilyttää asukkaiden arvostamat luontoarvot ja virkistysmahdollisuudet tiivistyväällä pääkaupunkiseudulla? Miten pystytään huolehtimaan, että kiinteistöjen korjaustarpeet, erityisesti putkiremontit ja vaadittavat energiansäästötoimet, tulevat ajoissa hoidetuksi? Miten huolehtia pienituloisten ja

maahanmuuttajien asumisesta ja palveluista sekä samanaikaisesti lähiöiden vetovoimasta ja asumisviihtyvyydestä yhteiskunnallisten erojen kasvaessa? Miten vastata kansalaisjärjestöjen vaatimuksiin kuntademokratian kehittämisestä?

Tulevalla lähiöprojektin ohjelmakaudella ei enää ole EU:n Urban-ohjelmaa tuomassa eurooppalaista väriä ja yhteyksiä lähiöiden kehittämiseen. Lähiöprojekti on painottamassa toimintaansa fyysisen ja toiminnallisen ympäristön parannuksiin ja etääntymässä sosiaalisista teemoista. Samaan aikaan valtakunnallinen, suunnitteilla oleva lähiöohjelma kuitenkin etsii keinoja vahvistaa sosiaalista ulottuvuutta metropolipolitiikassa. Tässä on tulevan ohjelmakauden keskeinen haaste ja jännite.

Tulevaisuuden vaihtoehdot: vetovoimaisuuden kasvu vai eriytyminen

Helsingin lähiöt eivät ole samasta puusta veistettyjä vaan eroavat toisistaan historiansa, sijaintinsa, rakentamistapansa, palveluidensa ja väestönsä suhteen. Siksi myös niiden tuleva kehitys saattaa poiketa toisistaan. Seuraavassa pyritään hahmottelemaan joitakin keskeisiä kehityskulkuja ja avaintekijöitä, joilla on merkitystä Helsingin lähiöiden vetovoimaisuuden kasvulle tai toisaalta muista asuinalueista eriytyvälle kehitykselle.

Myönteisen kehityksen perusoletus on *käsitys Helsingin lähiöiden vetovoimaisuuden vähittäisestä kasvusta*. Alueiden sosiaaliset, kulttuuriset ja taloudelliset voimavarat vahvistuvat, elinkelpoisuus paranee, ja kaupunkikehityksen keskeiset taloudelliset ja sosiaaliset voimavarat onnistutaan ottamaan käyttöön. Sosiaaliset erot lievenevät eri väestöryhmien kesken ja koulujen monikulttuurisuus käännetään voimavaraksi ja vetovoimatekijäksi.

Helsingin itäisten ja koillisten lähiöiden vetovoimaisuuden kasvu näyttää mahdolliselta muutaman, keskeisen maapoliittisen tulevaisuudennäkymän ansiosta. Keskeisimpiä kysymyksiä on Itä- ja Koillis-

Helsingin asema tulevaisuuden kaupunkirakenteessa. Vuosaaren sataman valmistumisen uskotaan elvyttävän koko itäistä pääkaupunkiseutua. On huomattava, että Vuosaaren satamasta elinkeinopoliittista hyötyä ovat hakemassa ja saamassa erityisesti Vantaa ja muut seudun kunnat. Niin ikään Sipoon alueiden liitos Helsinkiin parantaa itäisten asuinalueiden asemaa kaupunkirakenteessa. Kontula, Vesala ja Mellunmäki eivät ole sen jälkeen enää kaupungin äärilaidalla. Vaikutus riippuu kuitenkin siitä, miten Sipoon uudet asuinalueet liittyvät liikenteellisesti ja palveluiltaan nykyisiin Itä-Helsingin alueisiin.

Itäisten ja koillisten lähiöiden hyvän kehityksen tuloksena alueiden kiinnostavuus uutta asuntoa etsivien kaupunkilaisten ja Helsinkiin muuttavien silmissä kasvaa, ja alueille voi siirtyä myös uutta yritystoimintaa.

Helsingin lähiöiden sijainniltaan ja hinnaltaan edulliset asunnot ovat tärkeitä niin palvelualan työntekijöiden kuin kaupungin palvelujen ylläpitämisen kannalta. Liikkumisen kustannusten nousu korostaa sijainniltaan keskeisten alueiden arvoa entisestään. Myönteistä kehitystä tukee myös se, että Urban II -yhteisöaloiteohjelman sekä lähiöprojektin käynnistämä ja tukema toiminta alueilla jatkuu ja laajentuu muihinkin Helsingin esikaupunkien lähiöihin.

Eriytyvässä kehityksessä alueiden väliset taloudelliset ja sosiaaliset erot lisääntyvät kierremäisesti. Keskeiset kaupunkikehityksen ja alueiden omat voimavarat jäävät hyödyntämättä. Seurauksena on sosiaalisten erojen voimistuminen eri väestöryhmien kesken, syvenevä köyhyys ja lapsiperheiden, vanhusten ja maahanmuuttajien elämän vaikeutuminen. Tällä on kielteisiä heijastuksia myös alueiden ympäristön ylläpitoon, rakennuskantaan ja palveluihin.

Lähiöiden vetovoimaisuuden kasvun avaintekijät

Lähiöiden vetovoimaisuuden kasvun edellytyksiä voidaan tarkastella useista näkökulmista. Seuraavassa kuvataan seitsemää kehityskulkua ja avaintekijää, jotka ovat merkityksellisiä Helsingin lähiöiden veto-

voimaisuuden kasvuun. Tällaisia avaintekijöitä ovat kansalaistoiminta, rakennusten korjaukset, ympäristön laatu, kaupunkirakenteelliset tekijät, palvelut, julkinen liikenne, väestörakenne ja kunkin alueen omat erityiset vetovoimatekijät.

a Kansalaistoiminta

Kaupungin hallintokunnat lisäävät yhteistyötään kansalaisjärjestöjen kanssa. Eri toimijoiden välistä koordinointia tehostetaan. Asukasjärjestöjen, muiden keskeisten alueellisten toimijoiden ja kaupungin välille syntyy luottamuksellinen ja dialoginen suhde. Asukkaiden aktiiviselle omaehtoiselle kulttuuritoiminnalle luodaan entistä paremmat edellytykset ja sen pohjalta kehittyy myös uutta yhteistoimintaa ja paikallisia toimijaverkostoja. Kaupungin ja esim. Mellunkylän alueellisten järjestöjen kanssa tehdään yhteistyösopimus ja käynnistetään kokeilu, jota seurataan ja arvioidaan.

b Rakennusten korjaukset ja ympäristön laatu

Lähiöiden rakennuskannan nopeasti kasvavaan korjaustarpeeseen osataan varautua eikä korjausrakentamisessa synny kustannuksia liiallisesti nostavia ja laatua heikentäviä pullonkauloja tai ylikuumenemista. Asukkaille raskaat ja kalliit putki- ja julkisivuremontit hoidetaan ammattitaitoisesti ja kohtuuhintaisesti. Välttämättömien korjausten lisäksi löytyy voimavaroja parantaa asuntojen ja asuinympäristöjen laatua ja energiataloutta. Löydetään keinot myös hintatasoltaan halvimpien lähiöiden korjausten käynnistämiseksi tukemalla vanhenevan ja köyhimmän väestönosan remonteista selviytymistä.

Pidetään huolta, ettei uusien ja vanhojen asuntoalueiden välillä synny kuilua ympäristön ja rakennusten laadun sekä julkisten palvelujen tasossa. Lähiöiden ympäristö säilyy viihtyisenä ja turvallisena.

c Kaupunkirakenne

Itäisten lähiöiden asema kaupunkirakenteessa paranee, kun pääkaupunkiseutu laajenee Sipooseen. Kaupunki huolehtii aktiivisen maa- ja elinkeinopolitiikan

keinoin uusien yritysten ja julkisten yhteisöjen ja työpaikkojen sijoittumisesta myös Itä- ja Koillis-Helsinkiin. Tällä tavalla vahvistetaan alueiden asuntojen kysyntää. Vuokra- ja kerrostalovaltaisiin lähiöihin rakennetaan asuntokantaa ja väestörakennetta tasapainottamaan omistusasuntoja ja pientaloja alueiden ympäristöarvoja kunnioittaen.

d Palvelut

Kaupunki huolehtii alueiden sosiaali-, terveys- ja muiden julkisten palvelujen riittävydestä ja tasosta ja panostaa erityisesti koulupalveluihin - sekä oppimisedellytysten tukemiseen että opettajien täydennyskoulutukseen - etenkin niissä lähiöissä, joissa on paljon maahanmuuttajia. Maahanmuuttajien kotoutumiseen ja koulutukseen osoitetaan riittävät voimavarat. Kaupunki ja yksityiset yritykset kouluttavat ja työllistävät muuttajia palvelukseensa. Julkisten palvelujen mitoituksessa otetaan huomioon väestömäärän lisäksi alueen väestörakenne.

Lähipalveluja tuetaan vanhoja ostoskeskuksia korjaamalla tai suunnittelemalla ja rakentamalla vanhojen palvelutilojen tilalle uusia asuntoja ja palveluja. Laadukkaat julkiset ja yksityiset palvelut lisäävät lähiöiden kiinnostavuutta ja tukevat väestörakenteen monipuolistumista.

e Julkinen liikenne

Lähiöiden hyvät joukkoliikenne- ja poikittaisliikenneyhteydet paranevat. Julkista ja erityisesti raideliikennettä tehostetaan myös ilmastonmuutoksen torjumiseksi. Lähiökeskusten taantuminen saadaan pysähtymään ja lähipalvelut paranevat, jolloin yksityisauton käyttö päivittäistavaroiden hankkimiseksi vähenee ja julkisen ja kevyen liikenteen käyttö lisääntyy. Asemien ympäristöjen parantamista jatketaan ja hoitoa kehitetään edelleen.

f Väestörakenne

Myös paremmin toimeentulevat ja lapsiperheet kiinnostuvat lähiöasumisesta Helsingissä niiden hyvän si-

jainnin, ympäristön, palvelujen ja edullisten asumiskustannusten johdosta. Tämän johdosta alueiden väestörakenne monipuolistuu ja julkisten palvelujen, esim. sosiaali-, terveys- ja koulupalvelujen kuormitus vähenee. Suvaitsevaisuus lisääntyy ja maahanmuuttajia kohdellaan tasapuolisesti riippumatta muuttajien alkuperästä.

g Erityiset vetovoimatekijät

Tuodaan esiin kunkin lähiön erityisiä ympäristöllisiä, toiminnallisia tai kulttuurisia vahvuuksia. Näitä voi löytyä alueiden historiasta, ympäristöstä ja arkkitehtuurista, seudullisista erityispalveluista – kuten Liikuntamyly Myllypurossa – ja asukkaiden ja paikallisten järjestöjen omasta toiminnasta sekä kulttuuri- ja urheilutapahtumista. Lähiöiden viihtyvyttä heikentäviin tai uhkaaviin kehityskulkuihin puututaan ajoissa.

Lähiöiden kehittämisessä keskeisiä ovat julkisen vallan toimintatavat. Lähiöissä alkanut myönteinen kehitys saadaan jatkumaan Helsingin omalla kaupunkipoliittisella aktiivisuudella ja eri toimijoiden välisellä kumppanuudella. Eri osapuolien huomioon ottaminen ja yhteistyö tukevat tarvittavien voimavarojen kokoamista. Kaupunkipoliittinen passiivisuus ja yhteistyöongelmat ruokkivat asuinalueita eriyttävää kehitystä.

Johtopäätöksiä ja suosituksia alueellisesta näkökulmasta

- 1) Kaikista tutkimusalueista kontulalaiset kokivat alueensa muuttuneen myönteisimmin ja viihtyivät siellä parhaiten tehtyjen asukashaastattelujen mukaan. Sekä lähiöprojekti että Urban II –ohjelma ovat toimineet Kontulassa ja myös Myllypurossa projektin ja ohjelman alkamisesta lähtien. Kontulassa nousi myös vahvimmin esiin paikallisten järjestöjen oma panos. *Kaupungin projektien ja järjestöjen samansuuntainen toiminta oli menestyksen avain.*

- 2) Kaikilla tutkituilla alueilla ympäristö, luonto, puistot ja ulkoilumahdollisuudet koettiin asukas-haastatteluissa alueiden suurimpina vahvuuksina. *Lähiöprojektin ympäristönparannuksia tukenut linja koettiin oikeaan osuneena ja lisäksi paitsi asumisviihtyvyyttä myös alueen arvostusta.*
- 3) Kontulan ja Myllypuron naapurialue Kurkimäki rajattiin 1980-luvulla rakennettuna, uudehkona alueena ulos lähiöprojektista. Ympäristönparannusten ja ympäristön hoidon tason nostaminen myös Kurkimäessä olisi kuitenkin tärkeää, kohennettiinhan ympäristöä sen kaikilla naapurialueilla. Tämä näkyy asukkaiden mielipiteissä ja arvioissa. *Kurkimäkeä tulisi kehittää sen koetuihin vahvuuksiin, matalaan ja tiiviiseen rakennustapaan ja arkkitehtuuriin sekä ympäristöarvoihin nojaten.*
- 4) Erityisesti Itä-Helsingissä asukkaat kokivat alueidensa huonon maineen olevan niitä muista alueista erottava kielteinen piirre. Tämä on otettu huomioon sekä lähiöprojektin että Urban II -ohjelman viestintästrategioissa. Kaikilla alueilla koettiin alueiden arvostuksen nousseen ja niiden saaneen enemmän myönteistä julkisuutta kuin kielteistä. Vertailualue Kannelmäki on tästä ainoa poikkeus. *Alueiden kehittämistyöhön tulisi aina liittää sen tuloksista tiedottaminen julkisuudessa.*
- 5) Alueiden huono maine liittyy tehtyjen asukas-haastattelujen ja useiden muidenkin tutkimusten mukaan käsityksiin siitä, minkälaisia ihmisiä oletetaan asuvan alueella ja usein mielikuvat alueista muodostuvat vain julkisuuteen tulevista sosiaalisista ongelmista. *Erityisesti Urban II -ohjelmassa toteutuneet kulttuurihankkeet sekä paikallisten järjestöjen omat kehittämishankkeet toivat onnistuneella tavalla julkisuuteen asukkaiden omia hankkeita ja vahvuuksia.* Kulttuuriasiakeskus, kaupunginmuseo, Kiasma-teatteri, sosiaaliviras-
- to, Pääkaupungin Kierrätyskeskus ja lukuisat järjestöt ovat toimineet tässä ansiokkaasti.
- 6) Viime vuosina tapahtunut päihdeiden käytön lisääntyminen näkyy erityisen selvästi lähiöiden ostoskeskuksissa ja julkisilla alueilla. Päihde- ja mielenterveysongelmat kietoutuvat usein myös yhteen. Samanaikaisesti päihde- ja mielenterveyspalveluja on karsittu ja kynnys niihin pääsemiseen on korkea. Vaikka sekä lähiöprojekti että Urban-ohjelma vahvistivat joitakin alueiden päihdepalveluja (mm. Myllypuron Hymy ja A-klinikkasäätiön Itä-Viitta), niiden vaikutukset jäivät vähäisiksi (esim. Itä-Viitta tavoitti silti kymmeniä huumeiden käyttäjiä, joilla ei ollut aiemmin kontakteja palveluihin). *Tällaisia matalan kynnyksen avoimia kohtaustapaikkoja, joissa sosiaaliohjaajat saavat kontaktin ongelmista kärsiviin ja ohjaavat heitä palvelujen piiriin, tulisi kehittää enemmän.*
- 7) Ostoskeskusten kehittäminen on tärkeätä niilläkin alueilla, joilla ei ole uhkaa niiden taantumisesta. Ostoskeskukset ovat ikään kuin näyteikkuna ympäröivään alueeseen. *Urban II-ohjelman panokset Kontulan ostoskeskuksen yrittäjäyhdistyksen ja Kontulan Huolto Oy:n ponnistukset parantaa ostoskeskusta olivat tarpeellisia ja lisäsivät sekä keskuksen että samalla koko Kontulan turvallisuutta ja viihtyvyyttä. Ostoskeskuksen uudelleenkaavoitus antaa lupauksen keskuksen kehittymisestä jatkossakin.* Vastaavanlaisia myönteisiä signaaleja ovat olleet monet ostoskeskukseen sijoitetut kehittämistoimet kuten lähiöasema, Kontupiste ja sen ympärille syntynyt vilkas kulttuuritoiminta. Kontulan ostoskeskusta on kehitetty muutoinkin (mm. peruskorjaamalla metroasema ja uimahalli). Myllypurossa ostoskeskuksen alueen uudelleenkaavoitus merkitsee nykyisen ostoskeskuksen purkamista ja koko keskuksen muuttamista. Myllypurolaiset ovat tyytyväisiä suunnitel-

miin, joiden toteuttaminen on lähdössä lähivuosi-
na liikkeelle.

- 8) Metroradan varren alueita yhdistää luottamus julkisen liikenteen yhteyksiin ja metroon. Kun liityntäliikennettä heikennetään, reaktio on ollut jyrkkä. *Tämä itäisten lähiöiden liikenteellinen vahvuus voisi olla alueita yhdistävänä tekijänä enemmän huomion kohteena tehtävässä kehittämistyössä.*
- 9) Huolestuttava piirre asukaspalautteessa oli maahanmuuttajien kasvavan määrän näkeminen asuinalueita kielteisesti erottavana piirteenä, mikä näkyy lähinnä metroradan varren lähiöissä. Tämä on tärkeä signaali. Lähiöprojektin pohjoisilla kohdealueilla tai läntisellä vertailualueella Kannelmäessä maahanmuuttajia ei pidetty näin merkittävänä kielteisenä piirteenä. Maahanmuuttajia on suhteellisesti enemmän metroradan varren alueilla kuin muilla tutkimusalueilla. Se heijastaa kaupungin vuokra-asuntojen helppoa saatavuutta näillä alueilla. Kaupungin vuokra-asuntoyhtiöiden saaminen mukaan alueiden kehittämistyöhön on ollut tärkeää. Urban II –ohjelman asumisneuvohankkeet ovat olleet eräs tapa, jolla on voitu edesauttaa maahanmuuttajien kotoutumista ja eri etnisten ryhmien hyviä suhteita. Yhtiöt ovat myös peruskorjanneet kiitettävästi asuntokantaansa. Nämä keinot eivät kuitenkaan riitä maahanmuuttajien integroitumisen ja ennakkoluulojen vähentämiseksi. Asuntopolitiikassa ei ole toistaiseksi juuri keinoja, jolla maahanmuuttajien tasaista sijoittumista pääkaupunkiseudun eri asuinalueille voitaisiin tehokkaasti edistää. *Siksi on tärkeää löytää uusia tapoja maahanmuuttajavaltuustojen lähiöiden vuokra-asuntojen arvostuksen kohottamiseksi.*
- 10) Maahanmuuttajien määrän ja suhteellisen osuuden nopea kasvu Urban-alueilla tuo alueiden pal-

veluihin ja sosiaaliseen elämään uusia haasteita ja jännitteitä. Näitä pystyttiin ratkomaan ja kar-
toittamaan useissa Urban II-ohjelman hankkeis-
sa (esim. opetusviraston peruskoulujen kehittä-
mishankkeissa). Useat hankkeita koskevat arvi-
ointitutkimukset toivat myös esiin rakenteellisia
ja alueiden eriytymiseen liittyviä seikkoja, joita
tulisi huomioida vastaisessa kehittämistyössä.
*Peruspalvelujen henkilökunnan kouluttaminen
monikulttuurisuuden haasteisiin on eräs vastaus
näihin haasteisiin. Opetusviraston KOTA-hanke
on tästä erinomainen esimerkki. Myös hyvien et-
nisten suhteiden edistäminen asukkaiden arjessa
on tärkeää. Monissa paikallisissa järjestöissä ja
kulttuurihankkeissa tehtiin ja voidaan jatkossakin
tehdä tätä arvokasta työtä, jos vain siihen saa-
daan tukea.*

- 11) Kaikilla tutkimusalueilla asukkaiden esiin tuoma
näkemys terveyspalvelujen heikkenemisestä tuli-
si jatkossa huomioida. Terveyskeskus ei ollut mu-
kana lähiöprojektissa eikä myöskään toteuttanut
Urban II-ohjelmassa omia kehittämishankkeita.
Sen sijaan se oli tärkeänä kumppanina sosiaalivi-
raston Melluraide – työllistämishankkeessa, jolla
saatiin terveysasemien palvelut entistä paremmin
pitkäaikaistyöttömien saataville. Saatu asukaspal-
laute viestii siitä, että *Terveyskeskuksen erityistä
kehittämispänsäköstä tarvittaisiin jatkossa väestöl-
tään vanhenevissa ja etniseltä taustaltaan nope-
asti muuttuvissa lähiöissä.*
- 12) Asukkaiden kokemaa alueiden myönteistä ko-
konaismuutosta ennustavien tekijöiden joukossa
nousivat esiin erityisesti sosiaaliset tekijät. Kolme
tärkeintä alueiden myönteistä muutosta ennusta-
vaa tekijää olivat alueiden turvallisuuden paran-
tuminen, alueiden arvostuksen parantuminen ja
pääteiden käytön väheneminen tai säilyminen
ennallaan. Samaan ryhmään kuuluu siisti ympä-
ristö. Myös ympäristön ja palvelujen parannuk-

set liittyivät asukkaiden kokemaan myönteiseen kokonaisuutokseen – joskin heikommin kuin em. sosiaaliset tekijät. Lähiöissämme on kasvava määrä ihmisiä – vanhuksia, maahanmuuttajia ja vajaakuntoisia – jotka tarvitsevat tukea ja hoivaa

sekä toimintakykyä ylläpitäviä tai parantavia palveluita. *Siksi voimavaroiltaan heikkojen, itäisten ja koillisten lähiöiden sosiaalinen ja palveluiden kehittäminen on vähintään yhtä tärkeää kuin niiden ympäristön kehittäminen.*

Lähteet ja kirjallisuus

- Bernelius, Venla** (2008). Lähi(ö)koulu. Helsingin koulut ja kaupunginosat EU:n Urban II -ohjelman kouluhankkeissa. Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuksia 2008:3. Helsinki.
- Broman, Eeva-Liisa** (2006). Mitä Urban-ohjelmalla on saatu aikaan? 28.9.2006, Kontula, Mikaelinkirkko.
- EU – 2007 DE** (2007). EU:n kestäväää kaupunkikehitystä käsittelevä LEIPZIGIN PERUSKIRJA. Hyväksytty kaupunkikehityksestä ja aluesuunnittelusta vastaavien ministerien Leipzigiissä 24.–25.toukokuuta 2007 pitämän epävirallisen kokouksen yhteydessä. [http://www.intermin.fi/intermin/hankkeet/aky/home.nsf/files/leipzig_270906/\\$file/leipzig_270906.pdf](http://www.intermin.fi/intermin/hankkeet/aky/home.nsf/files/leipzig_270906/$file/leipzig_270906.pdf). (Luettu 5.2.2008.)
- EU 2007** (2007). Integrated Urban Development – a Prerequisite for Urban Sustainability in Europe (2007) Background study of the "Leipzig Charter on Sustainable European Cities" of the German Charter of Council Presidency. http://www.bbr.bund.de/nn_147528/EN/Publications/OnlinePublications/2007/DL_EU_09_07,templateId=raw,property=publicationFile.pdf/DL_EU_09_07.pdf. (Luettu 5.2.2008.)
- Heikkinen Alpo et al.** (2007). Näe minut – kuule minua: kokemuksia ryhmistä. SOCCAn ja Heikki Waris -instituutin julkaisusarja no 11. SOCCA. Helsinki.
- Karjalainen, Pekka** (2004). Uudenlaisia ohteita ja kertaustyytlejä. Lähiöuudistus 2000 -ohjelman arvioinnin loppuraportti. Ympäristöministeriö, Suomen ympäristö 703. Helsinki.
- Korhonen-Wälmä, Ulla** (2001). Helsingin lähiöprojektin toimintakertomus vuodelta 2000 (muistio 6.3.2001). Helsingin kaupunki. Lähiöprojekti, Helsinki. http://209.85.135.104/search?q=cache:X9Y0d0fhkMYJ:www.hel2.fi/lahioprojekti/pdf/toimintakertomus%25202001.doc+toimintakertomus+2001+%26+Helsingin+l%C3%A4hi%C3%B6projekti&hl=fi&ct=clnk&cd=2&gl=fi&lr=lang_fi. (Luettu 10.2.2008.)
- Korhonen-Wälmä, Ulla** (2003). Lähiöprojektin toimintakertomus vuodelta 2002. Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston julkaisuja 2003:4. Helsingin kaupunki. Lähiöprojekti. Helsinki.
- Korhonen-Wälmä, Ulla & Ruotsalainen, Pirjo** (2004). Lähiöprojektin toimintakertomus vuodelta 2003. Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston julkaisuja 2004:4. Helsingin kaupunki. Lähiöprojekti. Helsinki.
- Korhonen-Wälmä, Ulla & Ruotsalainen, Pirjo** (2005). Lähiöprojektin toimintakertomus vuodelta 2004. Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston julkaisuja 2005:5. Helsinki.
- Korhonen-Wälmä, Ulla & Ruotsalainen, Pirjo** (2006). Lähiöprojektin toimintakertomus vuodelta 2005. Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston julkaisuja 2006:6. Helsingin kaupunki. Lähiöprojekti. Helsinki.
- Korhonen-Wälmä, Ulla & Ruotsalainen, Pirjo** (2007). Lähiöprojektin toimintakertomus vuodelta 2006. Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston julkaisuja 2007:4. Helsingin kaupunki. Lähiöprojekti. Helsinki.
- Korhonen-Wälmä, Ulla & Ruotsalainen, Pirjo** (2008). Luonnos Lähiöprojektin toimintakertomukseksi vuodelta 2007. Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston julkaisuja. Helsingin kaupunki. Lähiöprojekti. Helsinki.
- Momoneco – Finland, Denmark, Slovakia, Italy, Sunila.** http://momoneco.kotka.fi/sunila_fi.html (luettu 13.2.2008).
- Nupponen, Terttu** (2001). Sosiaalinen näkökulma lähiöuudistuksessa. Kartoitus sosiaalisen parantamisen tehtävistä ja kuntien sosiaalitoimen osallisuudesta valtion asuntorahaston ja kuntien lähiöuudistusprojekteissa 1990-luvun lopulla. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja: 8. Sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki.
- Pyykkönen, Miikka** (2001). Tuumasta toimeen. ARA:n lähiöuudistusprojektien kehittämissuunnitelmien ja -ohjelmien tavoiteanalyysi. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja: 9. Sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki.
- Roivainen, Irene** (2008). Onko yhdyskuntatyö katoamassa suomalaisesta sosiaalityöstä? Teoksessa Yhteisöt ja sosiaalityö. Kansalaisen vai asiakkaan asialla? toim. Roivainen, Irene & Marianne Nylund & Riikka Korkiamäki & Suvi Raitakari. PS-kustannus. (Julkaistaan 2/2008)
- Spokesman** (2007). Toimittajien mielikuvat lähiöasumisesta Helsingissä – keväällä 2007 tehdyn kyselyn keskeiset tulokset. Helsingin lähiöprojektin tiedote 8.5.2007 (www.hel.fi/lahioprojekti/uutiset).
- Vesalan tietotori-, KOTA Koulutuksellista tasa-arvoa - ja Koulua ja elämää varten -hankkeet.** (Tulossa.)
- Vilkama, Katja** (2006). Asuntopolitiikka ja vieraskielisen väestön alueellinen keskittyminen Helsingissä vuosina 1992–2005. Pro gradu-tutkielma. Maantieteen laitos, Helsingin Yliopisto. Helsinki. www.helsinki.fi/maantiede/kaumaa.

Juhlat kunnostetussa Kiillepuistossa Pihlajamäessä. Kuva: Lähiöprojektin kuva-arkisto

Tiivistelmä

Lähiöprojektin ja Urban-ohjelman ensimmäisessä arvioinnissa v. 2000 arvioijat pohtivat erityisesti työn innovatiivisuutta. Toisessa arvioinnissa v. 2003 oli keskeistä, miten uudet, innovatiiviset työtavat toimivat ja vakiintuivat. Nyt tehdyssä uusimmassa arvioinnissa on noussut tärkeäksi se, miten uudet toimintatavat ja palvelut on onnistuttu juurruttamaan kaupungin palveluiksi sekä se, miten lähiöprojekti ja Urban II -ohjelma ovat vaikuttaneet lähiöiden asemaan ja arvostukseen. Arvioinnissa tarkastellaan erityisesti integroitua, monialaista ja monitoimijaista kaupunginosien kehittämistä.

Lähiöprojektin vuosien 2004–2007 toiminnan keskeisimmät tulokset liittyvät ympäristön parannuksiin ja asutokannan ja väestörakennetta monipuolistavaan täydennysrakentamiseen. Niin asiantuntija-arviot kuin asukkailta saatu palaute pitävät parannuksia onnistuneina. Myös kaupungin vuokratalojen ja asunto-osakeyhtiöiden julkisivu- ja muut korjaukset ovat olleet täydentämässä projektialueiden ulkoisen ilmeen ja asumisviihtyvyyden kohentumista.

Projektin sosiaalisen kehittämisen keskeisiä tuloksia ovat mm. lähiöasemat, alue- ja yhdyskuntatyö, lähiöliikunta sekä eräät perhetyön toimintatavat. Monet lähiöprojektin käynnistämät toiminnot ovat vakiintuneet kaupungin hallintokuntien vakiintuneiksi toimintatavoiksi. Kumppanuus Kalliolan Setlementin kanssa päihde- ja yhdyskuntatyössä ja tiedotusyhteistyö kaupunginosa-alueiden kanssa ovat esimerkkejä uudelta yhteistyötavoista. Kumppanuusmalli voi kehittyessään olla mahdollisuus yhdyskuntatyön sisältöjen ja organisoinnin uudistamisessa ja paikallisuuden mahdollisuuksien huomioon ottamisessa.

Lähiöprojekti on koko toimintansa ajan tukenut myös ryhmämuotoista, alueelliseen yhteistyöhön perustuvaa perhetyötä ja ollut mukana kehittämässä sen toimintatapoja. Nämä täydentävät alueellista palvelujärjestelmää ja vastaavat lasten, nuorten ja perheiden moninaisiin tarpeisiin.

EU:n Urban II -yhteisöaloiteohjelma 2001–2006 perustui Euroopan Unionin maiden kaupunkipolitiikan kokemuksiin. Suomessa toteutettiin vain yksi, Helsingin ja Vantaan kaupunkien yhteinen Urban II -ohjelma, jolla kehitettiin pääkaupunkiseudun itäisiä lähiöitä. Ohjelma toteutti Helsingissä 47 kehittämishanketta. Toteuttajajoukko oli kirjava, mukana oli useita kaupungin hallintokuntia, valtion yksikköjä sekä paikallisia yrityksiä ja järjestöjä.

Ohjelman keskeisiä tuloksia olivat uudet palvelu- ja toimintamallit, jotka vakiinnutettiin hallintokuntien työhön. Erityisesti vahvistettiin yhteisvastuuta ja yhteistyötä lasten ja nuorten palveluissa, esimerkiksi nuorten kasvua tukeva Skanssi Mellunkylässä ja lasten matalan kynnyksen iltapäivätoiminnan keskus Lastenkaari Kontulassa.

Ensimmäistä kertaa Suomessa myös peruskoulu olivat mukana kehittämässä kaupunginosia. Koulujen hankkeet nostivat esiin kysymyksen koulujen laadun ja segregaaation yhteydestä: Hyväksi tunnettu peruskoulu voi houkutella lapsiperheitä muuttamaan alueelle – ja huonona pidetty karkottaa. Esimerkkinä ohjelman hankkeista voi mainita Vesalan yläasteen koulun tietotorin, jonka puitteissa kouluun perustettiin nettikahvila ja vuorovaikutteinen kouluportaali.

Monet ohjelman hankkeet etsivät vastauksia itäis-

ten lähiöiden nopean monikulttuuristumisen tuomiin haasteisiin. Merkittävä avaus oli asumisneuvojen palkkaaminen kaupungin vuokrataloyhtiöihin. Asumisneuvojen tavoitteena on vaikeuksissa olevien asukkaiden tukeminen ja ohjaaminen peruspalvelujen piiriin sekä asumishäiriöiden ja häätöjen vähentäminen. Asumisneuvojatoiminta on sittemmin levinnyt useisiin Suomen kaupunkeihin.

Urban II -ohjelman työ toi myös esiin kulttuurin ja aktiivisen kansalaistoiminnan merkityksen alueiden sosiaalisten verkostojen vahvistajan ja maineen kohentajana. Esimerkiksi Kontulaan virisi runsaasti ja kekseliäästi toimintaa, jota virkamiehet tuskin olisivat yksin saaneet aikaan. Järjestöjen vuotuiset Kontufestarit ovat jo perinne, jota asukkaat arvostavat. Kulttuuri-asiainkeskuksen perustama nettitupa ja ”kulttuurikeskus” Kontupiste omaksuttiin myös nopeasti suosituksi palveluksi. Paikalliset yrittäjät ja alueellinen huolto-yhtiö ovat kehittäneet Kontulan ostoskeskuksesta entistä vetovoimaisemman ja rauhallisemman kauppakeskuksen. Ohjelma toi esiin, että järjestöjen ja yrittäjien omaehtoinen, ja alueellinen yhteistyö voi olla suuri voimavara lähiöiden kehittämisessä ja parantaa niiden viihtyvyyttä ja julkisuuskuvaa.

Urban II -ohjelman yritystoiminnan tukeminen kohdistui lähinnä itseään työllistäviin yrittäjiin. Itä-Helsingin yritys messuja lukuun ottamatta hankkeiden näkyvyys ja vaikuttavuus yritysten kiinnostuksen herättämisessä jäi kuitenkin melko vähäiseksi. Kaupungin elinkeinopolitiikassa ei vielä ole tartuttu mahdollisuuteen, jonka Suomen suurin liikuntapaikkojen keskittymä ja sen yli kaksi miljoonaa vuosittaista kävijää tarjoavat. Idea liikunnan vahvuudesta Itä-Helsingin menestystekijänä sekä halu uusien ideoiden kehittämiseen eivät kuitenkaan ole hautautuneet.

Lähiöprojektin ja Urban II -ohjelman vaikuttavuutta arvioitiin tilastollisten analyysien ja asukashaastattelujen valossa. Väestön ikääntyminen, koulutus- ja tulotason jääminen jälkeen kaupungin yleisestä kehityksestä ja maahanmuuttajien osuuden kasvu ovat johtaneet projekti- ja ohjelma-alueiden julkisten pal-

velujen, erityisesti koulujen, terveydenhoidon ja kaupungin vuokra-asumisen kuormittumiseen. Yhdessä rakennuskannan vanhenemisen ja korjaustarpeen kasvun kanssa nämä ovat johtaneet – ympäristönparannuksista ja positiivisesta diskriminaatiosta huolimatta – asuntojen hintojen jäämiseen jälkeen kaupungin yleisestä kehityksestä. Silti projektialueet ovat haasteltujen asukkaiden mielestä muuttuneet myönteiseen suuntaan, niiden julkisuuskuva on parantunut ja alueilla viihdyttiin hyvin.

Lähiöprojektin ja Urban-ohjelmien pitkäkestoisuus ja yhteisvaikutus näkyvät asukkaiden mielipiteissä; erityisesti Kontulan ja Vesalan asukkaat ovat tyytyväisiä alueidensa kehittymiseen. Molemmat ovat alueita, joilla projekti ja ohjelma ovat toimineet pitkään. Yhdessä lähiöprojekti ja Urban II -ohjelma toteuttivat Myllypuron – Kontulan – Vesalan alueella EU:n lanseeraamaa ja useiden kaupunkien kokemuksista tiivistettyä integroidun, monialaisen kaupunginosien kehittämisen ideaa.

Arviointitutkimuksen lopussa pohditaan lähiökehittämisen tulevaisuutta ja kehittämistarpeita. Monet tekijät parantavat Helsingin itäisten ja koillisten lähiöiden vetovoimaa, joskin pullonkaulojakin löytyy. Lähiöiden väestön ikärakenne alkaa vähitellen nuorentua, lähiöiden keskeinen sijainti ja hyvät joukkoliikenneyhteydet parantavat lähiöiden asemaa liikkumisen kustannusten noustessa ja alueiden asunnot ovat suhteellisen edullisia. Itäisten lähiöiden asema kaupunkirakenteessa parantunee myös Vuosaaren sataman, Sipoon alueliitoksen ja metroverkon laajentumisen myötä.

Lähiöiden kehittymisen kannalta on keskeistä, että Helsingin kaupunki ja sen hallintokunnat sekä muut alueelliset toimijat ja yhteistyökumppanit saadaan liikkeelle ja vaikuttamaan aktiivisesti itäisten ja koillisten lähiöiden kehittämiseen ja sosiaalisten erojen tasoitamiseen. Tämä merkitsee sitä, että alueille kohdennetaan varhaisen tuen ja positiivisen diskriminaation toimia, ja että niiden fyysistä, sosiaalista ja palveluiden kehittämistä jatketaan integroidusti lähiöprojektin, kaupungin eri hallintokuntien, asukasjärjestöjen ja muiden alueellisten toimijoiden kanssa.

Sammandrag

Då man år 2000 för första gången utvärderade Förortsprojektet och programmet Urban såg man främst till hur innovativa projektens åtgärder varit. Vid den andra utvärderingen, år 2003, tittade man på hur de nya innovativa arbetssätten fungerat i praktiken. I den färskaste utvärderingen har huvudintresset gällt hur det lyckats att få de nya verksamhetssätten och servicen integrerade i stadens service och hur Förortsprojektet och programmet Urban II påverkat förorternas status. Bedömningen ser i synnerhet till integrerat utvecklande mellan många sektorer och aktörer.

De viktigaste resultaten av Förortsprojektets verksamhet åren 2004–2007 handlar om miljöförbättringar och tilläggsbyggande, som gjort bostadsbeståndet och befolkningsstrukturen mångsidigare. Även fasad- och övriga reparationer i stadens hyreshus och bostadsaktiebolag har förbättrat det visuella intrycket och boendetrivseln i projektområdena.

Till de viktigaste resultaten av Förortsprojektet sociala utvecklingsåtgärder hör förortsstationerna, områdes- och samhällsarbetet, förortsmotionen och familjearbetet. Många av de verksamheter Förortsprojektet startat har blivit etablerade inom stadens förvaltningsrutiner. Exempel på detta är bl.a. partnerskapet med Kalliola Settlement (drogbekämpning och samhällsarbete) och informeringssamarbetet med stadsdelsföreningarna. Partnerskapsmodellen kan om den utvecklas vara ett redskap att förnya samhällsarbetets innehåll och organisation och att dra nytta av lokalidentiteten.

Under hela sin existens har Förortsprojektet också stött familjearbete i grupp baserat på lokalt samarbete och varit med och utvecklat dess verksamhetssätt.

Dessa kompletterar det lokala servicesystemet och ser till barns, ungas och familjers mångskiftande behov. Till arbetsformernas fördelar hör också ett individuellt och övergripande stöd och det faktum att stödet finns nära till hands.

EU:s gemenskapsinitiativprogram Urban II under 2001–2006 grundade sig på erfarenheter av stadspolitik i länder inom Europeiska unionen. I Finland genomfördes endast ett gemensamt Urban II-program i Helsingfors och Vanda och det syftade till att utveckla huvudstadsregionens östra förorter. Med programmet genomfördes 47 utvecklingsprojekt i Helsingfors. Utvecklingsgruppen var blandad och bestod av flera av stadens förvaltningsenheter och statsenheter samt lokala företag och organisationer.

Några av programmets viktigaste resultat var nya service- och handlingsmodeller som förenades i förvaltningsenheternas arbete. Det gemensamma ansvaret och samarbetet vad gäller barn- och ungdomsservice framhölls särskilt. Skanssi i Mellungsby som stöder ungdomstillväxten och eftermiddagscentret Lastenkaari i Gårdsbacka som arbetar efter principen om låg tröskel fungerade som exempel.

För första gången i Finland fick även grundskolorna vara med och utveckla stadsdelarna. Skolprojekten lyfte fram frågan om sambandet mellan skolans kvalitet och segregationsutveckling: En grundskola som är känd för att vara bra kan locka barnfamiljer till området – och skolorna som anses vara sämre kan i stället köra bort dem. Ett exempel på ett programprojekt är kunskapsorget på Ärvings högstadieskola. Projektet ledde till ett Internetkafé och en interaktiv skolportal på skolan.

Flera programprojekt letar efter svar på de utmaningar som rör den snabba mångkulturaliseringen i de östra förorterna. En viktig inledning var anställningen av boenderådgivare inom stadens hyresrättsbolagen. Målsättningen med boenderådgivarna är att erbjuda stöd för boende som befinner sig i en svår situation och att vägleda dem inom sin tillhandahållna basservice, samt att minska boendestörningar och vräkningar. Därefter har verksamheten för boenderådgivning expanderat till flera städer i Finland.

Arbetet med Urban II-programmet framhöll också betydelsen av en kulturell och aktiv medborgarverksamhet vid stärkandet av områdenas sociala nätverk och stadens anseende. I till exempel Gårdsbacka kom man igång med flera uppfinningsrika aktiviteter, knappast något som tjänstemännen själva hade kunnat åstadkomma. Organisationernas årliga Kontufestarit är redan tradition och uppskattas och utnyttjas av de boende. Även kulturcentralens lilla nätstuga och ”kulturcentrum” Kontupiste blev snabbt en populär tjänst. Lokala företag och ett regionalt servicebolag utvecklar Gårdsbackas köpcentrum till en attraktivare och tryggare plats. Programmet visade att organisationernas och företagens frivilliga och regionala samarbete kan vara en stor resurs i utvecklandet av förorterna och det förbättrar både trivsamheten och den offentliga bilden.

Urban II:s stöd till företagare riktades främst till enmansföretag. Med undantag av Företagsmässan för östra Helsingfors fick projekten inte särskilt stor synlighet och genomslagskraft med tanke på att väcka företagens intresse. Stadens näringspolitik har ännu inte gripit det tillfälle som erbjuds av Finlands största koncentration av motionsanläggningar och dess över två miljoner årliga besökare. Idén om att stärka idrottens roll som en framgångsfaktor i östra Helsingfors samt viljan att utveckla nya idéer har dock inte hamnat i skymundan.

Förortsprojektets och Urban II:s verkningsfullhet bedömdes med hjälp av statistiska analyser och invånarintervjuer. Belastningen på den offentliga servicen har ökat, i synnerhet på skolor, hälsovård och kommunalt hyresboende i projektområdena, vilket berott

på att befolkningen åldras, att invandrarinslaget ökat och att utbildnings- och inkomstnivån släpat efter den allmänna nivån i staden. I kombination med att bostadsbeståndet föråldrats och behovet av reparationer ökat har detta lett till att även bostadspriserna släpat efter den allmänna nivån – trots miljöförbättringsåtgärder och s.k. positiv diskriminering. Glädjande nog har projektområdena trots allt detta förändrats till det bättre enligt de intervjuade. Imagen har förbättrats och folk överlag trivs bra.

Att Förortsprojektet och Urban-programmen hållit på ganska länge och hunnit ge samverkan syns i invånarnas åsikter. I synnerhet i Gårdsbacka och Ärvinge är man nöjd över hur det egna grannskapet utvecklats. I just dessa båda områden har Förortsprojektet och Urban pågått längst. Tillsammans har de stått för det slags integrerade mångsektorutvecklande av stadsdelarna som många europeiska städer redan förverkligat och EU i ämnet påkallat.

I slutet av utvärderingen dryftas förortsutvecklandets framtid och utvecklingsbehov. Trots problem och flaskhalsar finns det flera faktorer som förbättrar Helsingfors östra och nordöstra stadsdelars dragningskraft. Befolkningsstrukturen i förorterna föryngras, och förorternas centrala läge och goda trafikförbindelser förbättrar deras läge i och med att kostnadsnivån för resor stiger. Bostäderna i Helsingfors förorter är förhållandevis förmånliga. Sannolikt vinner de östra förorterna också på den nya hamnen i Nordsjö, områdessammanslagningen med Sibbo samt utbyggnaden av metron.

För förorternas utveckling verkar det vara av vital betydelse att Helsingfors stad och dess förvaltningar i likhet med övriga lokala aktörer och samarbetspartners mobiliseras aktivt i utvecklandet av de östra och nordöstra förorterna och bromsandet av deras sociala differentiering. Detta innebär i praktiken att man i ett tidigt skede inriktar positiv diskriminering på områdena och att man fortsätter utveckla dem fysiskt och socialt. Det gäller att samordna de åtgärder som Förortsprojektet, stadens olika förvaltningar, invånarna, föreningarna och övriga lokala aktörer vidtar.

Summary

When in 2000, the Helsinki Neighbourhood Project and the Urban I -programme were evaluated the focus was primarily on how innovative the measures of the project had been. At the second evaluation, in 2003, the evaluators looked at how these innovative measures had worked in practice. In the most recent evaluation, the focus has been on whether the new practices have been integrated into the city's routine services and how the Neighbourhood Project and the Urban II -program influenced the position and reputation of the suburbs involved. The evaluation primarily looks at integrated development between several sectors and actors.

The most crucial results of the Neighbourhood Project in 2004–2007 are about improvements of the local environment and complementary construction that contribute to a more varied housing provision and population structure. The improvements have succeeded very well according to the opinion of the inhabitants and experts. Renovations and repairs of facades in council houses and housing corporations have improved the visual impression and people's affinity to the housing areas.

The most important results of the social reforms made by the Neighbourhood Project include the opening of local community centres and starting community work, suburban sports and exercise and the family work. Many of the practices started by the Neighbourhood Project have turned into routines of the city administration. Examples include the partnership with the Kalliola Settlement for anti-drug and community work and the information about the areas in cooperation with the neighbourhood associations. If the part-

nership model is developed further, it can be a tool for renewing the contents and organisation of the community work and for mobilising people's sense of belonging.

During its entire existence, the Neighbourhood Project has also supported work for the families based on team work and local cooperation and worked on its practices. These complement the local service system and respond to the varying needs of children, adolescents and families. The strengths of these practices also include an individual and comprehensive support and the fact of support being close at hand.

EU's Urban II Community Initiative Programme 2001–2006 was based on the urban policy experiences of the European Union countries. Only one Urban II programme was executed in Finland, a joint one between the cities of Helsinki and Vantaa, through which the eastern suburbs of Helsinki and Vantaa were developed. The Programme implemented 47 development projects in Helsinki. The implementor group was varied in composition, consisting of many administrative municipalities, government units and local companies and organisations.

Central results of the programme were the new service and action models, which were institutionalised into the work of the municipalities. Especially emphasised were common responsibility and cooperation in the services for children and young people. Examples are Skanssi in Mellunkylä, which supports the growth of young people, and Lastenkaari in Kontula, which is the children's low-threshold centre for afternoon activities.

For the first time in Finland, also comprehensive schools participated in the development of neighbourhoods. The school projects also brought up the issue of the connection between the quality of schools and segregation: A comprehensive school that is known to be good can attract families with children to move into the area – and a school that is seen as poor can drive them away. An example of a programme project is the Vesala upper level comprehensive school information market, which established a web café and an interactive school portal in the school.

Many of the programme projects search for answers to the challenges brought on by the rapid multiculturalisation of the eastern suburbs. A notable first step was the hiring of housing advisers for the council housing companies. The goal of the housing advisers is supporting residents in need and directing them to basic services and decreasing housing disturbances and evictions. The housing adviser operation has since spread to many cities in Finland.

The work of the Urban II Programme also brought out the significance of culture and active civil action in strengthening the areas' social networks and improving their reputation. For example, Kontula saw a lot of innovative action, which the authorities would probably never have accomplished by themselves. The associations' annual Kontufestarit is already a tradition respected and utilised by residents. The small web cottage and "cultural centre" Kontupiste founded by the Cultural Office were quickly adopted as a popular service. The local entrepreneurs and regional maintenance company developed the Kontula shopping centre into a more attractive and calm commercial centre. The programme highlighted the fact that the voluntary and regional cooperation between associations and entrepreneurs can be a big source of strength in the development of suburbs and can develop their cosiness and public image.

The support of Urban II -program to entrepreneurs was primarily targeted to one-man companies. With the exception of the Entrepreneur Fair for eastern Hel-

sinki, the projects did not get very much visibility and impact in view of catching the attention of companies. The city's industrial policy has not yet seized the opportunity provided by Finland's largest accumulation of sports facilities and its more than two million visitors per annum. The idea of sports as a factor of strength and success for eastern Helsinki and the desire to develop new ideas have not, however, been buried.

The effectiveness of the Neighbourhood Project and the Urban II -programme was evaluated by means of statistical analyses and resident interviews. Pressures on public services in the project areas have risen, especially on schools, health care and council housing, as a consequence of an ageing population structure, a growing proportion of immigrant residents and an education and income structure that lags behind the city average. Combined with an ageing housing stock that needs increasing maintenance this has made housing prices in the area lag behind the general level – despite measures of environmental upgrading and so-called positive discrimination. Encouragingly however, interviewees felt the neighbourhoods and their public image had changed for the better and liked it their homes.

The fact that the Neighbourhood Project and the Urban programmes have been going on for quite a while and thus had time to give joint effects can also be heard in residents' opinions. Especially in Kontula and Vesala, people feel comfortable about the way their neighbourhood has been developed. These are the areas where the Neighbourhood Project and the Urban programs have been going on for longest. The suburban project and Urban II Programme together implemented in the Myllypuro – Kontula – Vesala area the idea of developing integrated, multifaceted neighbourhoods, summarised from the experiences of many cities and launched by the EU.

The concluding parts of the evaluation discuss the future of suburban regeneration. Despite bottlenecks, there are many factors improving the appeal of the

eastern and north-eastern neighbourhoods of Helsinki. The population structure of these suburbs is becoming younger, and their relatively central location and good public transport are improving their position as travel costs rise. Housing costs, too, are relatively reasonable. Other important factors in favour of Helsinki's eastern suburbs are the opening of the new big harbour in Vuosaari, the incorporation of adjacent communities in Sipoo and the extension of the metro.

Furthermore, it would seem vital to commit the City of Helsinki and all of its offices and departments,

other local actors and cooperation partners to the development of the eastern and north-eastern suburbs and to the control of social differentiation in these neighbourhoods. In practice, this means early intervention and positive discrimination in these areas and continued measures to develop them physically and socially. It is about co-targeting the measures taken by the Neighbourhood Project, the city's offices and departments, the residents, associations and other local actors.

Kirjoittajat:

EEVA-LIISA BROMAN, VTM, PROJEKTIPÄÄLLIKKÖ,
HELSINGIN KAUPUNGIN SOSIAALIVIRASTO
(URBAN II -YHTEISÖALOITEOHJELMA VUOTEEN 2007)

PEKKA KARJALAINEN, VTL, TUTKIJA, STAKES/FINSOC

ERKKI KORHONEN, VTM, TUTKIJA, HELSINGIN KAUPUNGIN TIETOKESKUS

ULLA KORHONEN-WÄLMÄ, ARKKITEHTI, PROJEKTIPÄÄLLIKKÖ,
HELSINGIN KAUPUNGIN LÄHIÖPROJEKTI (VUOTEEN 2008)

MARKUS LAINE, HT, VS. TUTKIMUSPROFESSORI,
HELSINGIN KAUPUNGIN TIETOKESKUS

MARKKU LANKINEN, VTM, ERIKOISTUTKIJA,
HELSINGIN KAUPUNGIN TIETOKESKUS

OLLI MAIJALA, ARKKITEHTI, YLITARKASTAJA, YMPÄRISTÖMINISTERIÖ

MAIJA MATTILA, DI, VUOROVAIKUTUSSUUNNITTELIJA,
HELSINGIN KAUPUNKISUUNNITTELUVIRASTO

TERTTU NUPPONEN, YTT, TUTKIJA,
YHDYSKUNTASUUNNITTELUN TUTKIMUS- JA KOULUTUSKESKUS

PIRJO TURTIAINEN, VTM, TUTKIJA,
HELSINGIN YLIOPISTO SOSIOLOGIAN LAITOS

Liitteet

Liite 1

Helsingin kaupungin lähiöprojektin tavoitteet, toiminnan luonne ja toimintamuodot niiden vaiheen mukaan (a. jatkoa aiemmalle projektin työlle b. uutta toimintaa c. siirtynyt tai siirtyy kaupungin hallintokuntien työksi)

Näkökulma	Toimintojen tilanne Helsingin kaupungin lähiöprojektissa tammikuussa 2008	
päämäärä (Helsingin kaupunginhallitus 2.5.2005)	Lähiöiden vetovoimaisuuden parantaminen Visio: Viihtyisää ja turvallista esikaupunkiasumista lapsiperheille	
tavoitteet kaudelle 2005–07	1. alueen erityispiirteistä vetovoimatekijöitä 2. laadukas ympäristö esikaupunkialueille 3. turvallinen asuinympäristö kaupungin kilpailutekijäksi 4. asukasosallisuus voimavaraksi	
alueet, joille toimintaa kohdistuu	Kohteena 1960–70 –luvuilla rakennetut lähiöt Koillis-Helsinki: Jakomäki, Pihlajamäki, Siltamäki, Tapulikaupunki Itä-Helsinki: Itäkeskus, Kontula, Myllypuro Asukasluku 31.12.2006 yhteensä 48 800	
organisaatiomuodot kuten ennenkin	projekti raportoi vuosittain kaupunginhallitukselle hallintokuntayhteistyö pohjana, resursointi pääosin hallintokuntien budjeteista johtoryhmän jäsenet eri hallintokunnista projektipäällikkö + projektisuunnittelija (KSV) Itä-Helsingissä lähiöprojektin ja EU-Urban II -ohjelman hankemuodot koordinoitiin toisiaan täydentäviksi. Virkamies- ja asukasysteistyötä alueellisissa verkostoissa ja hankkeisiin liittyvissä yhteistyöryhmissä (alueelliset tapahtumat ja tiedotus, maahanmuuttajien kotouttaminen, täydennysrakentaminen, ympäristön parannukset) Pyrkimys on uusiin kumppanuussuhteisiin ja tehostaa kaupungin ulkopuolisten toimijoiden osallistumista lähiöprojektin työhön.	
Projektin toiminta-vaihe a. jatkoa aiemmalle projektin työlle, b. uutta toimintaa, c. siirtynyt t. siirtyy kaupungin jonkin hallintokunnan työksi	Fyysinen kehittäminen	Sosiaalinen kehittäminen

a. jatkoa aiemmalle projektin työlle	Erityispiirteistä vetovoimatekijöitä <i>Liikunta Myllypuron erityisvahvuutena:</i> - jalkapalloilun harjoitushallin ja muiden parannusten suunnittelu liikuntapuistoon <i>Monipuolistavaa täydennysrakentamista:</i> - uusia kerros- ja rivitaloja valmistui Kontulassa - Myllypuron Hallainvuorentien pientalovaltaisen alueen valmistuminen - nuorisotasuntoja valmistui Pihlajamäessä - kerrostalojen ja palvelutalon laajennuksen rakentaminen alkoi Myllypuron keskustassa - uuden pientalovaltaisen täydennysrakentamisalueen suunnittelu Myllypurossa Kehä I:n itäpuolelle Laadukas ympäristö <i>Peruskorjausten edistäminen:</i> - korjaustoiminta jatkui kaupungin kiinteistö-yhtiöissä ja asunto-osakeyhtiöissä - lähiöarkkitehtien korjausneuvonta - Myllypurossa ja Kontulassa valmistui yhteensä 22 uutta hissiä <i>Lähiökeskustojen kehittäminen:</i> - Kontulan keskustan kehittämissuunnitelma (uusia toimitiloja, palveluja ja asuntoja, ympäristön parannusta) ja suunnittelun jatkuminen - Myllypuron keskustan uudistamissuunnitelmat etenivät - Pihlajamäen keskustan kaavamuutostyö alkoi <i>Ympäristön parantamisen hankkeita:</i> - Pihlajamäen nuorisopuisto - Myllypuron yläasteen koulun peruskorjaus ja piha, jossa myös ministadion-pelikenttä - Kontulan metroaseman peruskorjaus - Kontulan asukaspuisto - Pihlajamäen Kiillepuisto - portaiden (4 kpl) uusimiset Pihlajamäessä (myös uusi porrasmalli) - Pikkukosken uimarannan huoltorakennus ja ympäristön parannus - Kontulan nuorisotalon peruskorjaus - Kontulan uimahallin peruskorjaus	Erityispiirteistä vetovoimatekijöitä <i>Kumppanuus</i> - kaupunkipäihdetyöhanke Ostarin Onni Pihlajamäessä, kumppanina Malmin srk:n diakoniatyö - yhteistyö Laurea ammattikorkeakoulun kanssa (useita opinnäytteitä perhetyöstä) - yhteistyö Teknillisen korkeakoulun arkkitehtuuri-osaston puustudion kanssa (Pikkukosken sauna) Laadukas ympäristö <i>Lähiökeskustojen kehittäminen:</i> - laaja osallisuus Kontulan keskustan kehittämissuunnitelman valmistelussa (asukkaat - myös nuoret, ostoskeskuksen omistajayhtiöt, yrittäjät, järjestöt) <i>Ympäristön parantamisen hankkeita:</i> - nuorten osallisuus Pihlajamäen nuorisopuisto hankkeessa (Hesan Nuorten Ääni) - asukas- ja käyttäjäyhteistyö perusparannushankkeissa
---	--	---

	Turvallinen asuinympäristö <i>Ympäristö turvalliseksi:</i> - turvallisuuden tunnetta parantava ympäristön hoito (kasvillisuuden raivaukset ja istutukset, pienet hoitotyöt, kalusteiden uusimiset)	Turvallinen asuinympäristö <i>Sosiaalista turvallisuutta aluetasolla:</i> - Ostarin Onni (kts. kumppanuus) - Osallistuminen kansainväliseen turvallisuutta koskevaan kokemustenvaihtoverkostoon (EU Urbact/Securcity) - lasten ja nuorten turvallisuuden tunnetta lisääviä tilaisuuksia - ympäristön hoitoon liittyvä asukasyhteistyö (talkoot, pihakilpailu, kesäkukkaistutukset) Asukasosallisuus voimavaraksi Lähiöasemat asukastiloina Pihlajamäessä, Kontulassa ja Myllypurossa Yhteistyö- ja kumppanuusverkostot Pihlajamäessä ja Tapulikaupungissa sekä aluetyö Kontulassa ja Myllypurossa: - osallistuminen Kontulan ja Myllypuron 40-vuotis-tapahtumiin - osallistuminen useisiin alueiden perinteisiin asukastapahtumiin ja juhliin - osallistuminen asukasfoorumeihin ja muihin asukastilaisuuksiin Perhetyön ryhmätoiminta Pihlajamäessä ja Myllypurossa: - ”Yökylä” Pihlajamäessä - useita tyttö- ja poikaryhmiä Pihlajamäessä ja Myllypurossa - vanhemmuutta tukevia ryhmiä Pihlajamäessä - perheleirit Lähiöliikunta Pihlajamäessä ja Myllypurossa: - avoimia liikuntaryhmiä (runsas lajivalikoima) - pienryhmien liikuntaa ja retkiä yhteistyössä sosiaali- ja terveystoimen ja järjestöjen kanssa - liikuntaneuvontaa - liikuntatempauksia ja -tapahtumia
--	--	--

b. uutta toimintaa kaudella 2005–07	Erityispiirteistä vetovoimatekijöitä <i>Kaupunkirakenteellisten arvojen korostaminen:</i> - Pihlajamäen suojelu asemakaavalla: koko suojeluprosessi pioneeriluontoinen esimerkki modernin rakennusperinnön suojelun erityiskysymyksistä - Siltamäen kehittämisohjeet: 1970-luvun kaupunkirakenteellisten arvojen analysointi ja nostaminen kehittämisen pohjaksi <i>Täydennysrakentamisen suunnitelmia alueiden monipuolisuuden ja vetovoiman lisäämiseksi:</i> - perheasuntoja pientaloissa Tapulikaupunkiin - atrium-taloja Pihlajamäkeen ja muita täydennysrakentamissuunnitelmia - täydennysrakentamisen ideointia Jakomäen keskustassa <i>Uutta kumppanuutta:</i> - rakennusten korjausta koskeva tutkimusyhteistyö Tampereen teknillisen yliopiston kanssa - yhteistyö Teknillisen korkeakoulun kanssa (opinnäytteenä laskentamalli korjausvajeen arvioimiseksi) - kansainvälinen yhteistyö Pihlajamäen suojelussa (Marc 2006 tutkimus- ja koulutushanke) Laadukas ympäristö <i>Peruskorjausten edistäminen:</i> - Korjaustapaohjeet taloyhtiöille Pihlajamäessä ja Siltamäessä <i>Lähiökeskustojen kehittäminen:</i> - Jakomäen keskustan parannussuunnitelma <i>Ympäristön parantamisen uusia hankkeita:</i> - Iso-Antin asukaspuiston uudistus Itäkeskuksessa - Jakomäen Kaivantopuiston kevyen liikenteen silta - Jakomäen Kalliopuiston parannus - Jakomäen liikuntapuiston ja uimahallin parannusten suunnittelu - Pikkukosken/Viikinmäen kevyen liikenteen sillan suunnittelu - Vantaanjokivarren ulkoilualueiden kalusteet (uusi mallisto) - nuorisotalojen kunnostuksia Pihlajamäessä ja Tapulikaupungissa	Erityispiirteistä vetovoimatekijöitä <i>Uutta kumppanuutta:</i> - aluetyön käynnistäminen Pihlajamäessä, kumppaneina Kalliolan Setlementti ja Pihlajamäki-seura - Pihlajamäen lähiölehti, kumppaneina Vartti-lehti ja Pihlajamäkiseura <i>Ympäristön parantamisen uusia hankkeita:</i> - toimintatavan muutos leikkipuistosta asukaspuistoksi Iso-Antissa
--	--	--

	Turvallinen asuinympäristö <i>Ympäristö turvallisesti:</i> - Valaistussuunnitelma Jakomäen Kaivantopuiston sillalle	Turvallinen asuinympäristö <i>Sosiaalista turvallisuutta aluetasolla:</i> - Selvitys kaupunkipäihdetyön menetelmistä (Sosiaalikehitys Oy) - Uusi matalan kynnyksen toimintapaikka ”Ostarin Hymy” Myllypurossa Asukosasallisuus voimavaraksi Aluetyö Pihlajamäessä (kts. kumppanuus) - uusi Pihlajamäki Blues tapahtuma - kerhotoimintaa lähiöasemalla ”Hyvä Myllypuro” – verkoston perustaminen Myllypuroon (kaupunki ja paikalliset toimijat) Myllypuron perhetyön ryhmätoiminnan kokemuksia Heikki Waris Instituutin käyttöön (ryhmätoiminnan käsikirja) Uusia palveluja lapsille ja nuorille - ”Puistolan Olkkari” - Pihlajamäen ”Iltaleksu” Lähiöliikunnasta elämän laatua: - lähiöliikuttaja Kontulasta siirtyi Jakomäki - Tapulikaupungin alueelle - Liikuntahulinat Liikuntamyllyssä: lapsiperheiden liikuntaa yhteistyössä järjestöjen vapaaehtoisten kanssa
c. siirtynyt tai siirtyy kaupungin hallintokuntien normaalisti työksi kauden 2005–07 lopussa	Erityispiirteistä vetovoimatekijöitä Täydennysrakentamisen suunnittelu ja toteutus Kontulassa ja Myllypurossa Lähiökeskustojen kehittäminen Kontulassa ja Myllypurossa Laadukas ympäristö Lähiöarkkitehtien korjausneuvonnan vakiinnuttaminen (rakennusvalvontavirasto) Kontulan ja Myllypuron ympäristön parantaminen Turvallinen asuinympäristö Turvallisuuden tunnetta parantava ympäristön hoito	Asukosasallisuus voimavaraksi Kontulan, Myllypuron ja Pihlajamäen lähiöasemat asukastoimintatiloina (sosiaalivirasto) Aluetyö Kontulassa, Myllypurossa ja Pihlajamäessä Ryhmätyötavat perhetyössä

Liite 2

Helsingin Urban II -ohjelman hankkeet v. 2001-2006.

	Toimintalinja			
Hankkeen toteuttaja	1.1 Yritystoiminta ja palvelut	1.2 Työllisyys ja kumppanuus	2.1 Asukkaiden osallistuminen ympäristön laadun ja tietoyhteiskunnan kehittämiseen	2.2 Uudet palvelumallit
Talous- ja suunnittelukeskus	Itä-Helsingin yrityspiste			
Sosiaalivirasto		Melluraide	Sateenkaari Pienten koululaisten iltapäivätoiminta Intermediator	Perhekeskus-verkosto OHOI – omaishoitajien toimintakeskus Idän Näppäri
Opetusvirasto		KOTA – koulutuksellista tasa-arvoa Kontulassa MetUrban	Vesalan tietotori	
Ammattikorkeakoulu Stadia		Koulua ja elämää varten 2		Koulua ja elämää varten 1
Kulttuuri-asiainkeskus		Työllistyvät taiteilijat	Ars East Yhteisötaide Urban Kulttuuri	
Liikuntavirasto		Maahanmuuttaja-liikunta 2	Maahanmuuttaja-liikunta 1 Kivikko-Kurkimäen liikunta	
Kaupunginmuseo			Elämää Myllypurossa	
Nuoriso-asiainkeskus				Skanssi
Rakennusvirasto			Kiikun alikulun lasitus HKR-ympäristö	

Kontulan Kiinteistöt Oy				Kontulan asuminen
Myllypuron Kiinteistöt Oy				Myllypuron asuminen
Vesalan Kiinteistöt Oy				Vesalan asuminen
Pääkaupunki-seudun Kierrätyskeskus Oy			Ekoarki	
Oy Gardenia-Helsinki Ab			Elinympäristö tutuksi	
A-klinikkasäätiö				Itä-Viitta
Itä-Uudenmaan aikuiskoulutuskeskus Edupoli	Urbanet naisyrittäjäverkosto Urbis – pienyritysten kehityskaaret ja kehityskumppanuudet			
Valtion taidemuseo/ Kiasma-teatteri		URB-kesäduuni	SubURB	
Kontulan ostoskeskuksen yrittäjähdistys ry	Kontulan ostarin kehittäminen			
Kontulan Huolto Oy	Kontulan keskuksen parannus			
Oy Phoenix Film LTD	Urheilun keidas			
Työ ja Toiminta ry		Työhön valmentava työkoekeskus		
Sovinto ry		Pienkoneiden uusiokäyttö		
Itä-Helsingin rukoushuone-yhdistys ry			Metrokappelin nuorisotyö	
Kassandra ry			Moninaiset	
Helsingin Diakonissalaitos				Lastenkaari
Monika-Naiset Liitto ry				Monikulttuuristen naisten tuki

6

18

17 hanketta

11

Tekijä(t) Nupponen Terttu, Broman Eeva-Liisa, Korhonen Erkki, Laine Markus		
Nimike Myönteisiä muutoksia ja kasvavia haasteita Kokemuksia Helsingin lähiöprojektin v. 2004–2007 ja Urban II -yhteisöaloiteohjelman v. 2001–2006 toiminnasta		
Julkaisija (virasto tai laitos) Helsingin kaupungin tietokeskus	Julkaisuaika 2008	Sivumäärä, liitteet 214
Sarjan nimke Tutkimuksia – Helsingin kaupungin tietokeskus		Osanumero 2008:6
ISSN-numero (painettu) 1455-724X	ISBN-numero (painettu) 978-952-223-236-6	Kieli Koko teos fin, esipuhe ja yhteenvedot fin, swe, eng
ISSN-numero (verkossa) 1796-7228	ISBN-numero (verkossa) 978-952-223-237-3	
Tiivistelmä Arviointitutkimuksen artikkelit kuvaavat Helsingin lähiöprojektin vuosien 2004–2007 ja Urban II –ohjelman vuosien 2001–2006 toimintaa ja vaikutuksia eräiden Helsingin itäisten ja koillisten lähiöiden viihtyvyyden ja vetovoiman parantamiseksi. Lähiöprojektin ja Urban II –ohjelman vaikuttavuutta arvioitiin tilastollisten analyysien, asukashaastattelujen ja asiantuntija-arviointien valossa. Erityisesti Kontulan ja Vesalan asukkaat olivat tyytyväisiä alueidensa kehittämiseen. Lähiöprojektin keskeiset tulokset liittyvät kohdealueiden ympäristön parannuksiin ja täydennysrakentamiseen. Niin asiantuntija-arviot kuin asukkailta saatu palaute pitävät parannuksia onnistuneina. Projektin sosiaalisen kehittämisen keskeisiä tuloksia ovat lähiöasemat, alue- ja yhdyskuntatyö, lähiöliikunta sekä eräät perhetyön toimintatavat. Urban II –ohjelman keskeisiä tuloksia ovat uusien palvelu- ja toimintamallien kehittäminen ja vakiinnuttaminen kaupungin hallintokuntien työhön esimerkkeinä nuorten kasvua tukeva Skanssi Mellunkylässä ja lasten matalan kynnyksen iltapäiväkerhotoiminta Lastenkaari Kontulassa. Ohjelma kiinnitti myös monin tavoin huomiota Itä-Helsingin kulttuuriin kirjavoitumiseen esimerkkeinä Vesalan ylä-asteen tietotori ja kaupungin vuokratilayhtiöiden asumisneuvot. Ohjelma tuki myös alueiden kulttuuritoimintaa ja kansalaisjärjestöjä. Lähiöprojekti ja Urban II -ohjelma vastasivat Myllypuron – Kontulan – Vesalan alueella monissa eurooppalaisissa tutkimuksissa esiin noussutta integroitua toimintatapaa kaupunginosien kehittämisestä. Arviointitutkimuksen lopussa pohditaan Helsingin lähiöiden tulevaisuuden haasteita. Saadut kokemukset osoittavat, että on tärkeää saada kaupunki ja muut alueelliset toimijat yhdessä liikkeelle kehittämään vanhennevia lähiöitä ja tasoittamaan alueiden välisiä sosiaalisia eroja. Aloitettuja varhaisen tuen ja positiivisen diskriminaation toimia sekä fyysistä ja palveluiden kehittämistä tulisi jatkaa.		
Avainsanat: Lähiöt, lähiöprojekti, Urban-ohjelma, lähiöuudistus, ympäristön parannus, yhdyskuntatyö, asuminen		
Hinta 14 €	Jakelu puh. (09) 310 36293	
Myynti Tietokeskuksen kirjasto, Siltasaarenkatu 18–20 A, 00530 Helsinki Verkkokauppa: http://granum.uta.fi		

2008

tutkimuksia

Väestön ikääntyminen, maahanmuuttajien kasvava osuus ja syrjäytyminen ovat johtaneet joissakin Helsingin lähiöissä julkisten palvelujen, kuten terveydenhoidon ja koulujen toiminnan kuormittumiseen. Myös vanhenevan rakennuskannan ja lähiympäristön nopeasti kasvavat korjaustarpeet ovat heikentäneet lähiöiden vetovoimaa ja lisänneet valikoivaa muuttoliikettä.

Helsingin lähiöprojekti ja Urban-yhteisöaloiteohjelmat ovat toimineet vuodesta 1996 lähtien vastavoimana tälle kehitykselle: Ympäristö ja rakennuksia on parannettu, lähiöasemia ja nettitupia perustettu. On tehty yhdyskunta- ja kulttuurityötä monella saralla. Maahanmuuton haasteisiin on vastattu mm. kouluja kehittämällä ja asumisneuvonnalla kaupungin vuokrataloissa. Työtä on tehty laajalla alueellisella yhteistyöllä, jossa kansalaistoiminta on ollut tärkeä osa. Tehty työ näkyy tämän raportin arvioinneissa. Lähiöt ovat muuttuneet sekä ulkopuolisten arvioitsijoiden että haastateltujen asukkaiden mielestä myönteiseen suuntaan - joskin joissakin palveluissa on menty takapakkia.

Saadut kokemukset osoittavat, että on tärkeää saada kaupunki ja muut alueelliset toimijat vastaamaan vanhenevien lähiöiden toimintaympäristössään tapahtuviin muutoksiin ja jatkamaan lähiöiden monipuolista, integroitua kehittämistä.

JULKAISUTILAUKSET

p. (09) 310 36293

INTERNET

www.hel.fi/tietokeskus